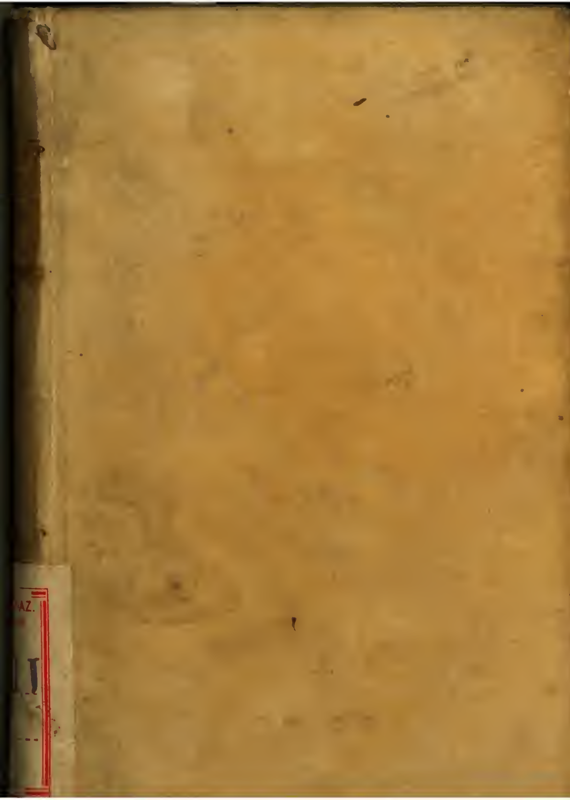

M. ANTONII MURETI
OPERA
TOMUS III
VARIARUM LECTIONUM LIBROS XV

CONTINENS,

Accedit Graecorum Locorum Latina Interpretatio.

Iuxta Parisiensem Editionem
Anni cIↃ IↃ xxxi.

Di Gennaro Giannelli

VERONAE MDCCXXVIII.
Apud Io. Albertum Tumermanum in Vico Artium.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO EXCELLENTISSIMI SENATU AD ANNOS XV.

CLARISSIMO ERUDITISSIMOQUE

VIRO

IOANNI ANTONIO ASTORIO

Ioannes Albertus Tumermanus

S. P. D.

Eteri Italiae fato, clarissime ac eruditissime Vir, quae pleraque ab ea, vel saltem in ea denata sunt, ex transalpinis regionibus, in lucem edituri, petere cogimur. Hoc pridem mihi accidit, dum totus in eo sum, ut M. Antonii Mureti Opera, quae extant, publici iuris facere studeam.

Nam cum magnus ille vir multa de gravioribus, humanioribuſque artibus conſcripſerit; quae ipſius ſcripta ad praeclariſſimam eamdemque ſummopere neceſſariam humani iuris ſcientiam pertinent, facilius nobis eſt in Italia deſiderare, quam invenire. Dum vero ea, quae apud nos haud inveniuntur, a clariſſimo, ac litteratiſſimo D. Ioanne Bruchardo Menckenio in Lipſienſi Academia Profeſſore, ut litteris auctor ſponſorque nobis fuit, expectamus, alia vero, quae paullo humaniorem minervam ſapiunt aliunde multa; interea loci tertium Mureti Operum Tomum abſolvimus, qui Variarum Lectionum inſcribitur. Qui cum penitioris eruditionis omnis tot theſauros contineat, aliquis etiam penitiori eruditione fretus, ac inſignis vir, cui lepidum novum libellum donaremus, exquirendus fuit. Illum vero eo dono digniſſimum,

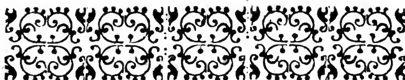
quis

quis te esse neget vir eruditissime? Notum enim te satis superque in litteraria republica reddidere, & lectissima a prima iuventute studia tua, & peregrina eruditione plenissimae dissertationes, quae a te in lucem editae, tanta cum aestimatione ab eruditis omnibus exceptae sunt. Cum vero summo cum acumine ingenii admirabilem morum suavitatem coniunxeris, hinc ingens te amor primorum inter Venetos Nobilium, hinc maximus litteratorum hominum honor prossequitur. Testis mihi sit Philippus a Turre Italiae lumen illud eruditissimum, quicum insignem amicitiam aluisti, quoad vitam vixit, testes mihi tot alii vel ultra montes litteratissimi homines, quibus uteris fruerisque in litterario commercio. Sed longe supra eruditionem pietas affulget tua, ob quam Regalis D. Marci Basilicae sacris insignitus, eorum, & doctrinae tuae

gratia

gratia fit, ut dilectus Deo & hominibus sis. Plura me de tuis meritis dicere, non verborum, aut admirationis inopia, sed modestia tua prohibet. Idcirco finem faciam, illud unum te orans, ut nempe munusculum hoc meum, aequi, bonique consulas, donantisque animúm magis, quam donum ipsum respicias. Vale.

INDEX

EORUM QUAE SINGULIS LIBRIS PER CAPITA TRACTANTUR.

LIB. I.

LIB. II.

Quod

LIB. III.

Aeris

L I B. IV.

De

LIB. V.

Vir-

LIB. VI.

Com-

LIB. VII.

Cice-

LIB. VIII.

Male

LIB. IX.

Illu-

LIB. X.

LIB. XI.

LIB. XII.

LIB. XIII.

Illu-

LIB. XIV.

Emen-

LIB. XV.

Recte

MARCI ANTONII MURETI
AD HIPPOLYTUM ESTENSEM S. R. E.
Cardinalem amplissimum & illustriss.

VARIARUM LECTIONUM

LIBER PRIMUS.

Tres Isocrates. Cuius sit παραίνεσις ad Demonicum, indicatum.

CAP. I.

Legans in primis, & cum saluberrimis referta praeceptis, tum omnibus condita dicendi festivitatibus oratio, quae Paraenesis ad Demonicum inscribitur, non eius scriptoris est, cuius vulgo putatur. Nam cum ab Isocrate illo qui Socratis & Platonis aequalis fuit, cuiusque domus officina eloquentiae habita est, fluxisse, eiusque ingenio elaborata esse credatur, id secus est: quodque etiam in aliis contigisse scimus: errorem hic obiecit hominibus nominum similitudo. Tres enim facundi ac diserti fuere homines, quibus omnibus idem Isocrateis nomen fuit. Unus is, quem modo diximus: qui a Socrate commendatur in Phaedro; quemque Cicero, dissentiento Bruto, tantopere laudabat. Alter huius discipulus: cuius apud Suidam mentio est, neutrius au-

tem horum est ea, de qua loquimur, oratione: sed tertii cuiusdam Isocratis qui Ciceronis temporibus floruit Id ita esse, didici ex Dionysio Halicarnasseo, qui in aureolo libello de arte rhetorica, quendam ex ea citans locum, Isocratem ipsius auctorem, suum, & Echecratis, ad quem scribit, sodalem vocat. Eius verba sunt: Ἰσοκράτης μὲν ὁ σὸς ἑταῖρος καὶ ἐμὸς, ὦ Ἐχέκρατες, εἴπερ ἄλλο τι, φησὶ χρῆναι προσεῖναι τοῖς σπουδαίοις ἀνθρώποις, ἐν τῇ παραινέσει τῇ πρὸς τὸν Ἱππονίκου, (ita enim legendum est, non ut in vulgatis libris, πρὸς τὸν Ἱππόνικον) καὶ τὴν φιλοπροσηγορίαν, ὅπερ ἐστὶ τὸ προσφωνεῖν τοὺς ἀπαντῶντας, ὡς αὐτός φησι. Locus autem, quem indicavit Dionysius, ita apud Isocratem legitur: Τῷ μὲν τρόπῳ γίγνου φιλοπροσήγορος, τῷ δὲ λόγῳ εὐπροσήγορος. ἔστι δὲ φιλοπροσηγορίας μὲν τὸ προσφωνεῖν τοὺς ἀπαντῶντας, εὐπροσηγορίας δὲ τὸ τοῖς λόγοις αὐτοῖς οἰκείως ἐντυγχάνειν. Harpocration tamen, qui sit ἐπακτὸς ὅρκος, exponens, Isocratem Apolloniaten eius, de quo agimus, libelli auctorem facit at is veteris illius Isocratis auditor fuit: ut apud Suidam est. Hermogenes autem aperte eundem Isocratem huius paraeneseos, & ceterarum orationum, de quibus nulla dubitatio est, quin sint eius qui cum Socrate & Platone vixit, sed magis me ea, quae supra recitavi, verba Dionysii movent.

Mithridatem cur Dionysium Tralliani honoris caussa vocarent. Illustratus locus ex oratione pro Flacco. Eius qui Plutarchi συμποσιακὰ interpretatus est, notatus error.

CAP. II.

M. Tullius in oratione pro L. Flacco cum percenseret eas laudes quas Tralliani in Mithridatem, regem populo R. infestissimum, congesserant, ita scribit: a) *Mithridatem Deum, illum patrem, illum conservatorem Asiae, illum*

(a) *Lib. 7. var. Lect. cap. 5.*

illum Dionysium, Bacchum, Liberum nominabant, atquehoc Petrus Victorius admonuit dictum esse ad Demosthenis imitationem, cuius illa sunt ex oratione de corona: Οἱ μὲν κατάπτυστοι Θετταλοὶ, καὶ ἀναίσθητοι Θηβαῖοι, φίλον, εὐεργέταν, σωτῆρα τὸν Φίλιππον ἡγοῦντο. πάντ' ἐκεῖνος ἦν αὐτοῖς. Protulit etiam locum ex Athenaeo, quo confirmatur, Mithridatem vivum ac videntem, divinis affectum honoribus; sed cur Liberi patris potius, quam cuiusquam alii Dei nomine honestaretur ille rex quando de eo sibi non liquere subobscure indicavit Victorius, ego aperire constitui. Duae autem eius appellationis causse a Plutarcho libro primo (b) συμποσιακῶν afferuntur. Una, quod Mithridates praemium proposuerit, qui plurimum edisset, quique plurimum bibisset: ipseque in utroque certamine palmam tulerit: utpote qui omnes aetatis suae homines bibendo superaret. ob id igitur Dionysum vocatum. Sed eam caussam Plutarchus ipse, ut inanem commenticiamque, & minus idoneam reprobat, ac plane, si haec vera essent, videri poterant Tralliani, cum Mithridatem Dionysum salutarent, non tam ei honorem tribuere, quam contumeliam facere: quasi ebriosum eum & helluonem ac gurgitem vocarent, quare haec altera caussa putanda est verior. Bis eum fulmine appetitum fuisse: ita ut innocuus incolumisque remanserit, nam cum adhuc infantulus in cunis vagiret, collapsum fulmen, fascias, quibus involutus erat, exussit, neque tamen ipsum laesit. Vestigium modo quoddam ignis in fronte relictum est: quod facile occultaret coma. Rursus cum iam vir esset, ita propinquum ei dormienti cecidit, ut tela in pharetram, quae haud procul a lecto pendebat, condita conflageraverint. Ipse tum quoque intactus. Iis expositis, addit Plutarch. Οἱ μὲν οὖν μάντεις ἀπεφήναντο, πλεῖστον αὐτὸν ἰσχύσειν ἀπὸ τῆς τοξικῆς καὶ κούφης στρατιᾶς, οἱ δὲ πολλοὶ Διόνυσον, αὐτὸν, ἀπὸ τῶν κεραυνο-

(b) cap. 6.

βολιῶν, ὁμοιότητι τοῦ πάθους προσηγόρευσαν. id est: Igitur vates quidem pronuntiarunt, plurimum ipsum sagittariis, & levi armatura esse valiturum. Vulgus autem ei Dionyso nomen fecit, ab illis fulminum iactibus: quod ei simile quiddam, atque Dionyso, contigisset. Hanc postremam partem quidam, qui librum illum Plutarchi Latinum facere studuit, ita reddidit. Quam ob caussam vates plurimum sagittariorum manu, levisque armaturae copiis praestiturum praedixerunt. Quanquam non desunt, qui Bacchi nomen a morbo sideratis, ac de coelo tactis familiare datum illi existiment. Quae interpretatio ita est absurda & aliena, ut valde mirer, quid tum illi homini in mentem venerit.

Locus quidam Ciceronis in Verrem vindicatus a prava aliorum correctione. Plinii alter declaratus.

CAP. III.

Utuntur interdum Latini scriptores Graecis quibusdam vocibus, easque Latinis tamen litteris notant: quod qui non animadvertunt, facile in errorem incidunt: praecipue cum eae voces eiusmodi sunt, ut etiam Romanae videri queant id quod accidit homini in primis erudito explicanti orationes Ciceronis in Verrem. Nam cum Cicero impurum illud hominem aestate summa, quo tempore ceteri praetores obire provinciam, & concursare consueverant totum se ad nequitiam & ad libidinem contulisse diceret, & tabernacula carbaseis intenta velis in littore collocari iussisse, ubi totos dies cum impudicis mulieribus perpotaret: haud ita multis interiectis, verbis ita postea locutus est: (c) *Illo autem tempore iste, tametsi ea est hominis impudentia, quam nostis, ipse tamen, cum vir esset Syracusis uxorem eius parum poterat animo*

(c) *Action 2*

mo soluto ac libero tot in acta dies secum habere, quorum verborum ille, quisquis est, sensum non videre se dixit: nisi pro, in acta, legatur, in lecto, neque intellexit, Ciceronem, quod antea Romano more littus dixerat, id postea actam voce Graeca, ut videlicet in Sicilia loquerentur, nominasse. Notum est autem, Siculos eo quondam sermone usos, qui e Graecis, Latinisque vocibus permistus esset. Actam vero solitos eos dicere pro littore, etiam Virgilius indicio, est, qui illud ipsum littus eo nomine vocavit. (*d*)

At procul in sola secretae Troades actá
Amissum Anchisem flebant.

Ita igitur actam uterque, ut Terentius, & Cicero ipse urbem Atheniensium, Ἄστυ. Sed & S. Ambrosius eadem voce usus est libro quinto Hexameron: (*e*) *Quae*, inquit, *non in acta, nec in littoribus sed in Atlantici maris profundo feruntur videri*. Neque dissimili modo C. Plinius libro VII. naturalis historiae probata pro pecudibus dixit. Eius verba sunt: (*f*) *In eadem Africa familias quasdam effascinantium Isigonus & Nymphodorus tradunt: quarum laudatione intereant probata, arescant arbores, emoriantur infantes*. Non enim quae familiae illae probassent, ea interire affirmavit, sed ut dixi τὰ πρόβατα.

Horatii locus ex Euripide expressus.

CAP. IV.

QUod Horatius lib. primo epistolarum pereleganter scripsit, esse verba & voces quasdam, quibus animi morbos lenire ac mitigare fas esset, respexisse ipsum arbitror ad locum quemdam Euripidis ex Hippolyto coronato, ubi nutrix Phaedram insano privigni amore incensam alloquens, admonet eam, ut morbum illum suum fortiter ferat: esse enim cantus & sermones

(d) v. Aeneid. vers. 603. Eunuche 2. de legib. (e) cap. 11. (f) cap. 2.

quoſdam, in quibus inſit vis ad eum mulcendum ac molliendum. Ver.us Euripidis hi ſunt. (g)

> Νοσοῦσα δ', εὔπως τὴν νόσον καταστρέφω.
> Εἰσὶν δ' ἐπῳδαὶ, καὶ λόγοι θελκτήριοι.
> Φανήσεταί τι τῆσδε φάρμακον νόσου.

Horatii autem hi: (h)

> *Fervet avaritia, miſeroque cupidine pectus?*
> *Sunt verba, & voces, quibus hunc lenire dolorem*
> *Poſſis & magnam morbi deponere partem.*

non tamen uterque idem intellexit. Nam illa de magicis carminibus: hic de ſermonibus philoſophicis loquitur, a quibus, vera omnium morborum animi petenda medicina eſt. Quanquam ſi quis Euripidem quoque idem κατ' ἀλληγορίαν τινὰ ſignificare voluiſſe cenſeat, libenter me ſocium ipſius ſententiae aſcripſerim. Gaudet enim poeta ille eiuſmodi ſententiis, quae neque a populari conſuetudine diſcedant, & philoſophicum tamen intra ſe aliquid occultent. Nam quod in verſibus Horatii lego, *miſeroque cupidine*, non ut in pleriſque libris legitur, *miſeraque cupidine*, in eo veteres libros auctores habeo, ac praeterea, eſſe id ex Horatii conſuetudine, nullo negotio probare poſſum. Ita enim alibi. (i)

> *At bona pars hominum decepta cupidine falſi,*
> *Nil ſatis eſt*, inquit. & in Odis:
> *Nec leves ſomnos timor, aut cupido*
> *Sordibus aufert:*

ut dubitari plane non poſſit, quin ea vera ſcriptura ſit.

Eidem Horatii locus ex Iſocrate prope converſus.

CAP. V.

VEnit mihi in mentem quorundam eiuſdem poetae verſuum e ſermonibus, quibus exponit, quae primis temporibus vita hominum fuerit, agreſtis videlicet, &

(g) *Act. 2.* (h) *1. Epiſt. 1. verſ. 33.* (i) *1. Sermon. 1. v. 61. 4. car. 16.*

& ferina: utque post rationis & orationis beneficio, ad civiliorem vivendi modum, & humanae naturae magis consentaneum venerint; qui quidem versus tantam habent cum Isocrate a quadam eiusdem rei narratione similitudinem & convenientiam ut eam poeta non modo imitatus, sed prope interpretaturus esse videatur. Qua certe ut cuivis utriusque linguae intelligenti existimare liceat, utriusque verba subiciam. His igitur versibus eam Latinus vates sententiam est executus. (k)

Cum prorepserunt primis animalia terris,
Mutum & turpe pecus, glandem atque cubilia propter,
Unguibus & pugnis, dein fustibus, atque ita porro
Pugnabant armis, quae post fabricaverat usus:
Donec verba, quibus voces sensusque notarent,
Nominaque invenere, dehinc absistere bello,
Oppida coeperunt munire, & ponere leges.

Isocrates autem ita Nicoclem loquentem facit: Ἐγγενομένου δὲ ἡμῖν τοῦ πείθειν ἀλλήλους, καὶ δηλοῦν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς περὶ ὧν ἂν βουληθῶμεν, οὐ μόνον τοῦ θηριωδῶς ζῆν ἀπηλλάγημεν, ἀλλὰ καὶ συνελθόντες πόλεις ᾠκίσαμεν, καὶ νόμους ἐθέμεθα, & quae sequuntur.

Ciceronis locus ex oratione pro P. Quinctio pulchre a Paulo Manutio correctus.

CAP. VI.

Quod si facere nolit, atque inbibuerit eiusmodi rationibus illum ad suas conditiones perducere: sese nihil precari, & si quid agere velit, iudicio defendere. Ita leguntur Ciceronis verba haec ex oratione pro P. Quinctio in omnibus impressis libris, praeterquam in Manutianis. Quae cum corrupta esse constaret, fuerunt, qui *inbibuerit*, reponerent, *instituerit*. At praeclare, ut solet, Manutius: de quo viro merito dubitari potest, plus ne

(k) 1. Sermo III.

ipse Ciceroni, an ipsi Cicero debeat. Nam & ipse tractandis assidue Ciceronis scriptis eam assecutus est eloquentiae laudem, qua vincit omnes: & cum ad ingenium, quo excellit, addidisset eam diligentiam, eamque laborum perpessionem ac tolerantiam, qua vires, ipsamque adeo valetudinem suam, magno nostro omnium, quotquot eum, quia plane novimus plurimi etiam facimus, dolore prostravit; incredibile est, quot ab errorum milibus eos libros felicissime vindicarit. At aetas nostra mirificam quandam extulit vim hominum improborum, qui magnam laudem in obtrectatione positam putant, neque quicquam cupidius faciunt, quam ut quicquid possunt, quacunque ratione possunt, ex aliena gloria deterant, creduntque ita se demum emersuros, si eos qui extant, depresserint. Quam rationem grassendi ad famam nemo unquam sapiens approbavit. Sed me amoris quidam aestus ab eo, de quo dicere coeperam, abduxit. Omnino autem, cum de Paulo Manutio loquendum est, moderari orationi meae neque volo, neque possum, neque debeo. Alii complures rationem inire potuerunt, quot ipsi locos in Cicerone correxerint: illi aut uni; aut cum paucissimis, licet dicere,

Pauperis est numerare pecus.

In illius igitur libris (tandem enim ad propositum me referam tamen) is, de quo agebam, locus ita legitur: *Quod si facere nolit, atque imbiberit eiusmodi rationibus illum ad suas conditiones perducere, &c.* praeclare, ut dixi. *Imbiberit* enim est, hoc sibi plane proposuerit, hoc ita in mente ac cogitatione sua defixerit, ut evelli non queat, est autem ita scriptum omnibus litteris, in longe plurimis vetustis codicibus. Sed insolentia locutionis fefellerat alios, quae Manutium non fugit. Meminerat enim ita locutum Lucretium lib. III.

Qui petere a populo fasces, saevasque secures
Imbibit. & libro sexto.

non

.... non quod violari summa deum vis
Possit, ut ex ira poenas petere imbibat acres.

ut ergo a Lucretio dictum est, *imbibat petere*, sic a M. Tullio, qui eum poetam studiosissime legerat, *imbiberit perducere*. Usus eodem modo & Livius libro secundo Annalium: *Neque memor eius, quod initio consulatus imbiberat, reconciliandi animos plebis.*

Epitheton, quo Corinthum ornavit Horatius, e Graeca voce expressum videri.
CAP. VII.

BImarem Corinthum cum diceret Horatius, (l) non dubito quin exprimere voluerit Graecam vocem ἀμφιθάλασσος. Est autem ea vox non admodum frequens, proba tamen & antiqua: ususque ea est Xenophon, cum verbis Atheniensis commoditates celebraret, doceretque, eam opportuno admodum loco sitam ad importanda & exportanda quae opus foret. Ita enim loquitur: Καὶ μὴν οὐ περίῤῥυτός γε οὖσα, ὅμως ὥσπερ νῆσος πᾶσιν ἀνέμοις, προσάγεταί τε ὧν δεῖται, καὶ ἀποπέμπεται ἃ βούλεται, ἀμφιθάλασσος γὰρ ἐστί. Hoc eo annotare visum est, quoniam in scholiis Horatianis, quae abhinc annos quatuor, ad Io. Avansonium V. C. qui tum Romae Gallorum regis legatus erat, miseram, cum ceterarum urbium epitheta unde sumpta essent, indicassem: nescio quo modo contigit, ut hoc, quod minime decuerat, praetermitteretur.

Horatii locus, qui multis in libris corrupte legitur, explicatus.
CAP. VIII.

VErsus hi sunt e secundo odarum Horati. (m)

Vivet extento Proculeius aevo
Notus in fratres animi paterni.
Illum aget penna metuente solui
Fama superstes.

(l) 1. Carm. 7. (m) Od. 2.

quo

quorum qui proxime ultimum antecedit, ita in multis libris legitur,

Illum aget penna haud metuente solvi.

constat autem ita correctum esse ab aliquo, qui sententiam quidem videret, sed vim verborum non satis perspiceret: putaretque ita melius aeternitatem famae significatum iri, si particula illa negandi vim habens adderetur. Alioqui fore, ut parum firmitatis inesset ea in fama, cuius pennae solutionem metuere dicerentur. Firmitas enim fiduciam, infirmitas metum parit. At ille, quisquis fuit, inani & frivolo argumento delusus est. Nam, quia quae metuimus, refugimus, longissimeque nos ab iis abducimus, factum, ut Horatius pennam metuentem solvi dixerit eam, quae semper longissime ab omni solutione absutura esset. Est autem simile illud Virgilii (n)

Arctos Oceani metuentes aequore tingi.

nam ut metuentes tingi dixit is, quae nunquam tingentur: ita hic pennam metuentem solvi, quae nunquam solveretur. Hoc eo libentius annotavi, quod ut alia multa, ita hoc quoque mendum in eos libros, quibus addita sunt mea scholia, operarum negligentia, me absente atque inscio, irrepserat.

Sententia quaedam Terentiana ab Aeschylo etiam prolata ostenditur: &, qui eandem continet, Graecus incerti scriptoris versiculus indicatur.

CAP. IX.

QUod apud Terentium adolescens amore saucius dixit, (o)

Facile omnes cum valemus, recta consilia aegrotis damus:

eius non dissimile quiddam Prometheum dicentem fecerat Aeschylus. Cum enim miserum illum & aerumnosum

(n) 1. Geor. vers. 245. (o) Carinus Andria, act. 2.

nosum deum nymphae Oceanitides reprehenderent, quod peccasset: ita eum respondentem induxit: facile esse iis qui malis soluti sunt, admonere ac corripere eos qui adversis rebus premuntur. Versus Aeschyli, si quis eos requirit, hi sunt: (p)

Ἐλαφρὸν, ὅς τις πημάτων ἔξω πόδα
Ἔχει παραινεῖν, νυθετεῖν τε τὺς κακῶς
Πράσσοντας. id est:
Haud difficile est, pars nulla quem attingit mali,
Monere eos, ac corripere, qui miseriis
Urgentur.

tale igitur aliquid eo loco dixerat & Menander. Sed & hunc versum alicubi legere memini:

Τυγὴς νοσοῦντα ῥᾷστα πᾶς τις νυθετεῖ.

Equitandi verbum quod Euro tribuit Horatius. Euripidem quoque eodem modo locutum esse.

CAP. X.

AUdaci sane metaphora usus videtur Horatius, cum Euro vento equitandi verbum tribuit, notus est enim ille versiculus, (q)

Per Siculas equitavit undas.

neque unquam id, ut opinor, sine veterum exemplo ausus esset. Sed meminerat, Euripidem quoque eodem modo locutum esse de Zephyro. Itaque fecit more suo, ut, persequendis Graecorum vestigiis, τὸ τῆς λέξεως καινόντε καὶ ξενικὸν quaereret, seque quam longissime a trita & plebeia loquendi consuetudine abduceret. Quo in genere plane singularis fuit: neque, meo quidem iudicio, Graecas loquendi formas Latinorum poetarum quisquam vel frequentius, vel fidentius, vel felicius imitatus est. Locus autem ille Euripidis, quem dico ita, scriptus est in Phoenissis: (r)

Ζεφύρυ πνοαῖς ἱππεύσαντος ἐν ὐρανῷ.

Cur-

[p] *Pag. 20. edit. H. S.* [q] *Lib. 4. Carm. Ode. 4.* [r] *Chor. 1.*

Currum pro navi, ut a Catullo, sic & a Graecis poetis dictum esse.

CAP. XI.

ETiam illud Graecorum exemplo fecit Catullus, ut navim currum vocaret in libello De nuptiis Pelei & Thetidos: (*s*)

Diva quibus retinens in summis urbibus arces,
Ipsa levi fecit volitantem flamine currum.

siquidem apud Aeschylum Prometheus in illa longa enumeratione artium, quas a se in usum mortalium excogitatas & inventas gloriatur, ait repertum suum esse currus illos nautarum, qui lineis alis vagentur per mare. (*t*)

Θαλασσόπλαγκτα δ' οὔτις ἄλλος ἀντ' ἐμοῦ
Λινόπτερ' εὗρε ναυτίλων ὀχήματα.

Sed & Euripidem eadem figura usum memini apud quem nuntius, qui Medeam admonet, ut se mandet fugae, praecipit ei, ut neque id vehiculum spernat, quod navigandi, neque id, quod terrestris itineris conficiendi caussa comparatum est: (*u*)

Ω δεινὸν ἔργον παρανόμως εἰργασμένη
Μήδεια, φεῦγε, φεῦγε. μήτε ναΐαν
Λιποῦσ' ἀπήνην, μήτ' ὄχον πεδοστιβῆ.

Sed hoc quoque, ut totum prope veteris eloquentiae choragium, ab Homero est: qui primus aurigam navis pro gubernatore dixerat. (*x*) Φθέγξατο δ' ἡνίοχος νηὸς κυανοπρῴροιο. Et naves, equos maris vocaverat. (*y*)

Νηῶν ὠκυπόρων ἐπιβαινέμεν, αἵθ' ἁλὸς ἵπποι
Ἀνδράσι γίγνονται.

Li-

[s] Ver. 8. [t] Pag. 31. edit. H. S. [u] Act. 5. [x] Plut. lib. de Home-
[y] Odyss. 4. v. 708.

Libidinosarum mulierum, quae calumniatae sunt eos a quibus spretae ac repudiatae erant, exempla octo.

CAP. XII.

EXempla octo memini legere, earum mulierium, quae viros a se impudice appetitos, cum eos ad restinguendum libidinis suae ardorem flectere nequivissent, calumniatae sunt postea, tanquam ab ipsis tentatae forent: eisque partim crearunt ingens periculum, partim etiam exitium attulerunt. Eorum unum est in sacra historia, de Iosippo Iacobi filio, qui, cum obtemperare herae suae, Phutipharis uxori, noluisset structis ab ea calumniis in vitae discrimen adductus est. Atque hoc, ut quod omnibus notum sit, nihil est necesse pluribus verbis exponere. Hyppolytum quoque Thesei filium ut Phaedra noverca tentarit: seque ab eo spretam videns reverso ab inferis marito persuaserit, eum sibi vim afferre voluisse, (quanquam paulo aliter est apud Euripidem) utque castissimus adolescens crudelissime ob eam rem discerptus dilaniatusque sit, & lippis, ut ait Horatius, & tonsoribus notum est. Sed & Tenni Cycni filio, Neptuni nepoti idem contigisse memoratur. Eius enim ephebi iam, & ut Graeci dicunt, ἀνδρόπαιδος desiderio tacta noverca Phylonome, seu, ut alii vocant, Periboea, sermonem cum eo de stupro contulit. Reiecta & repudiata, insimulavit eum apud patrem, eodem plane modo quo Hippolytum Phaedra. Credulus parens inclusum in capsam quandam filium proiecit in mare. Tulit opem Neptunus innocenti nepoti. Delataque est capsa ad insulam Leucophryn: quam cum incolae apperuissent, remque cognossent, non tantum Tenni regnum detulerunt; sed etiam de nomine ipsius, insulam Tenedon nominarunt. Quin & mortuum coluerunt pro Deo Eodem modo prope perditus est Bellerophon ab Antaea

Proeti

Proeti uxore: & Peleus ab Hippolyte uxore Acasti. De quibus apud Horatium sunt illa: (z)

Ut Proetum mulier perfida credulum
Falsis impulerit criminibus, nimis
Casto Bellerophonti
Maturare necem, refert.
Narrat paene datum Pelea tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens.

Nos autem utramque sive historiam sive fabulam alibi copiosissime exposuimus. Hippodamia quoque cum eam aveheret Pelops, siti aliquando correpta esse dicitur. Cumque Pelops, quaerendae aquae caussa descendisset e curru, iamque longius abiisset (magnae enim circum solitudines erant) illa Myrtilum aurigam, cum quo sola remanserat, solicitare coepit, ut secum rem haberet. Volebat videlicet, interea dum reverteretur Pelops, aliam quandam sitim restinguere. Sed cum Myrtilus morem gerere noluisset: accusatus est apud reversum Pelopem, quod ipsam violare conatus esset: ob idque proiectus in vicinum mare: quod ex eo Myrtoum usurpari coepit. Philostratus libro sexto (a) de vita Apollonii, Timasionem quendam Aegyptium a noverca frustra adamatum, deinde illius calumniis solum vertere coactum esse narrat. Etsi illa quidem alio quodam modo, quam ceterae, privignum calumniata est. Denique Fausta, Maximiani filia, Constantini Magni uxor, eodem modo ut Phaedra, Crispum privignum suum accusavit. Itaque imperator optimus, sed hac quidem in re non satis consideratus, immerentem filium morte multavit. Idemque postea, re cognita, etiam de uxore supplicium sumpsit. Sunt & alia duo exempla non dissimilia in libro De fluminibus, qui Plutarcho tribuitur, in Hebro, & in Lycorma.

Fal-

(z) *Lib. 3. Carm. Ode 7.* (a) *cap. 2.*

Falsam quandam historiam a Petro Victorio pro vera traditam esse.

CAP. XIII.

FAlsum est, quod Victorius tradidit libro duodecimo (b) Variarum lectionum, extitisse quendam capitalem importunumque hominem Athenis, qui dixerit, se, dum regno Athenarum uno die potiri posset, nullum supplicii genus recusaturum: passurumque aequo animo, ut acerbissimis cruciatibus postea afficeretur: omnisque ipsius familia funditus periret. Nam quod putavit id Plutarchum in Solone dicere: declaravit exemplo suo, quamvis eruditos homines caecutire & παρορᾶν, ubi aliquid conniventer leguntur. Nihil enim tale Plutarchus, quale Victorius credidit, narrat, tantum, Solonem, cum delatam sibi a civibus suis tyrannidem maximo animo reiiceret, & aspernaretur a multis reprehensum esse, & parum sanae mentis habitum. Aiebant enim, eum, si saperet, accepturum fuisse tyrannida, vel propositis iis conditionibus quas supra exposuimus. Ergo eos reprehensorum suorum sermones his versibus trochaicis inclusit Solo:

Οὐκ ἔφυ Σόλων βαθύφρων, οὐδὲ βουλευτὴς ἀνήρ.
Ἐσθλὰ γὰρ θεοῦ διδόντος, αὐτὸς οὐκ ἐδέξατο.
Περιβαλὼν δ' ἄγραν, ἀγρευτὴς οὐκ ἀνέσπασε μέγα
Δίκτυον, θυμοῦ θ' ἁμαρτὼν, καὶ φρενῶν ἀποσφαλείς.
Ἤθελε γὰρ κεν κρατήσας, πλοῦτον ἄφθονον λαβεῖν,
Καί τυραννεύσας Ἀθηνῶν ἡμέραν μίαν,
Ἀσκὸν ὕστερον δεδάρθαι κ' ἀπιτετρίφθαι γένος.

Neque ego haec indicarem, nisi viderem, periculum esse, ne quis Victorii testimonio fretus, ne quaerendum quidem amplius putaret, vera essent, an minus.

Ari-

[b] cap. 10.

Aristotelem in Hippodamo reprehendendo parum bona fide versatum esse.

CAP. XIV.

VIdetur Aristoteles interdum non satis bona fide retulisse eorum sententias, quos redarguere ac reprehendere statuisset. Cuius rei libet nunc exemplum proferre unum, ex quo de multis similibus coniectura fieri possit. Etenim libro secundo πολιτικῶν, ubi exagitat eam reipublicae formam quae ab Hippodamo Milesio descripta erat, ait civitatem ab eo distributam esse in tres partes: nempe in artifices, in agricolas, & in milites. Κατεσκεύαζε δὲ, inquit, τὴν πόλιν τῷ πλήθει μὲν μυριάνδρον, εἰς τρία δὲ μέρη διῃρημένην· ἐποίει γὰρ ἓν μὲν μέρος, τεχνίτας: ἓν δὲ, γεωργοὺς, τρίτον δὲ τὸ προπολεμοῦν, καὶ τὸ ὅπλα ἔχον. Quod si verum esset, inscienter sane, & imperite se gessisset Hippodamus, qui civitatem sine consilio, tanquam corpus sine animo, esse voluisset. At vero non ita inconsultus fuerat. Extant enim magna ex parte leges ipsius, quae Aristotelis, hac quidem in re, singularem quandam improbitatem manifesto patefaciant. Descripserat autem ille civitatem tres in partes, quarum primam fecerat eorum qui consilio rempublicam gubernarent: alteram eorum, qui eandem armis defenderent: tertiam ex iis constituerat, qui artes necessarias exercerent. Atque in hanc postremam, & opifices, et agricolas, & mercatores incluserat. Id adeo prolatis ipsius verbis intelligetur: Φαμὶ δ' ἐγὼ εἰς μοίρας τρεῖς διέστασθαι τὰν σύμπασαν πολιτείαν, καὶ μίαν μὲν εἶναι μοῖραν τῶν ἀγαθῶν, κυβερνώντων τὰ κοινά· δευτέραν δὲ τῶν δυνάμει, τρίτην δὲ τῶν ἐκπλαρώσει καὶ χορηγίᾳ τῶν ἀναγκαίων· ὀνομάζω δὲ τὸ μὲν πρῶτον πλῆθος, βουλευτικόν· τὸ δὲ δεύτερον, ἐπίκουρον· τὸ δὲ τρίτον, βάναυσον· & aliquando post: Τῷ δὲ βαναύσῳ καὶ βιοπονατικῷ, τὸ μὲν ἐστι γεώπονον, καὶ περὶ τὰν κατεργασίαν τᾶς χώρας καταγχολούμενον· τὸ δὲ τεχνασικὸν, ὄργανα καὶ ἐπιμαχανήματα τοῖς τῷ βίῳ πράγμα-

ον ἐκπορίζόμϑρον· τὸ δὲ μεταβατικὸν, καὶ ἐμπορικὸν, ὃ τὰ μὲν ἐν τῇ πόλει περιπάζοντα, ἐπὶ τὰν ξέναν διάγεται· τὰ δὲ, ἀπὸ τᾶς ξένας ἐς τὰν πόλιν. Sed & cetera si quis attente considere: , videbit, non tam multa in iis reprehendenda esse, quam videtur eis qui audita tantum altera parte, pronunciant. sunt autem apud Stobaeum ἐν τῷ περὶ πολιτείας· (c)

Durae compositionis duo insignia exempla: ex Euripide unum, alterum e Sophocle

CAP. XV.

INter ea quae duram atque insuavem orationis compositionem efficiunt, vix quicquam est, quod magis reprehendatur a dicendi magistris, quam crebra & continuata eiusdem litterae repetitio. Itaque in Virgilio (d) *casus Cassandra canebat*: in Terentio, *tantam, tam improvisam*, & *consilia consequi consimilia*: in Cicerone, *statua tua stabat*: &, *invisae visae*, & in Caeliana, *unquam, quanquam*, eiusdemque modi alia in aliis primae classis auctoribus notantur. Sed enim quae duo eius rei exempla in duobus optimis ac praestantissimis poetis reperi, ea (ita insignia visa sunt) hoc loco proponenda esse duxi. Eorum unum Euripidis est: apud quem Medea cum Iasoni exprobraret, illum sua opera servatum esse, ita loquitur: (e)

Ἔσωσά σ' ὡς ἴσασιν Ἑλλήνων ὅσοι
Ταυτὸν συνεισέβησαν Ἀργῷον σκάφος.

quorum versuum in priore, crebra illa repetitio litterae σ, locum etiam comicis, iocis ac salibus dedit. Siquidem Plato comicus & Eubulus eiusdem homo artificii Euripidem ea de caussa urbanissime tetigisse traduntur. Alterum Sophoclis, & quidem ea in fabula, quae quasi regnum possidere inter tragoedias dicitur. Ibi enim Oedipus cum Tiresia iurgans, eique & aurium, & men-

B tis,

[c] *Sermo* 41. [d] *Aen.* 183. [e] *Medea, act.* 3.

tis, & oculorum caecitatem obiiciens hoc cum versu indignabundus incessit: (f)

Τυφλὸς τά τ' ὦτα, τόν τε νοῦν, τά τ' ὄμματ' εἶ

Ubi eum saepius etiam inculcaverit litteram τ, quam ille alter litteram σ, tamen Euripides dicacium aculeos expertus est: Sophocli a nemine, quod sciam, notatus. Sophoclei non dissimilis est Ennianus ille, me puero, decantatus in scholis,

O Tite tute Tati tibi tanta tyranne tulisti.

neque valde ab eo absuit Homericum illud,

Μηδὲ γέροντα κακοῦ κεκακωμένον.

Coniecturae de aliquot locis e libello Demetrii περὶ ἑρμηνείας.

CAP. XVI.

QUicunque ille Demetrius fuit, cuius est libellus qui nunc omnium manibus teritur, περὶ ἑρμηνείας, [non enim mihi facile quisquam persuaserit, Phalereum esse) utile profecto nobis, & minime trivialis doctrinae plenum ingenii sui monumentum reliquit. Neque vero paruum emolumentum Petrus Victorius studiosis attulisse censendus est, cum olim ad eum librum purgandum incubuit: laborque ipsius, ut semper alias, ita hic quoque admodum utilis & fructuosus fuit. Cuius summi viri exemplo nos etiam incitati, longe quidem ac multum impari facultate, sed non dispari voluntate, eandem viam sequimur, & veterum scripta, quantum in nobis est, obscura illustrare, depravata emendare conamur. Igitur quae, cum eum librum attente diligenterque legeremus, nobis & correctione aliqua indigere, & non ita difficile corrigi posse visa sunt, eorum hic partem aliquam cum studiosis communicabimus: si forte nostra quoque industria tam polito scriptori

(f) Oedip. Tyran. pag. 167. H. S.

ti opis aliquit afferri queat. Ipſum autem libri principium ſcio negotium exhibuiſſe multis. Ita enim legitur: Ὥσπερ ἡ ποίησις διαιρεῖται τοῖς μέτροις, οἷον ἡμιμέτροις, ἢ ἑξαμέτροις, ἢ τοῖς ἄλλοις: οὕτω καὶ τὴν ἑρμηνείαν τὴν λογικὴν διαιρεῖ καὶ διακρίνει τὰ καλέμενα κῶλα· ſed cum abſurdum ſit, pro metrorum exemplo ἡμίμετρα ponere, pro, οἷον ἡμιμέτροις, legendum cenſeo, οἷον ἢ διμέτροις.

Item ubi loquitur de iis periodis quae habent ſpeciem aliquam ἀντιθέσεως, cum tamen ἀντίθεσις in eis nulla ſit, exemplo quidem hoc Epicharmi utitur, Τόκα μὲν ἐν τήνοις ἐγὼν ἦν, τόκα δὲ παρὰ τήνοις ἐγών· deinde addit: τὸ αὐτὸ μὲν γὰρ εἴρηται, καὶ οὐδὲν ἐναντίον· ὁ δὲ τρόπος τῆς ἑρμηνείας μεμιγμένος, ἀντίθεσίν τινα πλανῶντι ἔοικεν· quam ultimam partem ita lego: Ὁ δὲ τρόπος τῆς ἑρμηνείας μιμούμενος ἀντίθεσίν τινα, πλανῶντι ἔοικε: Haud ita multo poſt, ubi de ſimiliter deſinentibus verbis diſputatur, oſtenditurque id ornamentum ad affectus exprimendos inutile eſſe: ubi legitur, Ποίαν γὰρ πόλιν τῶν ἐχθρῶν τοιαύτην ἔλαβον, ὁποίαν τὴν ἰδίαν ἀπέβαλον, pro ἔλαβον, libentius legerim, ἀπέλαβον· Ubi de magnifica oratione diſſeritur, cum dixiſſet ſcriptor ille, de Ariſtotelis ſententia, paeonicam orationem magnificam eſſe: paeona etiam duplicem eſſe docuit, unum προκαταρκτικὸν, qui quatuor ſyllabis conſtet, longa prima, ceteris brevibus: eiuſque exemplum ponit, ἤρξατο δέ: alterum, qui ſuperiori illi ex altera parte reſpondeat, & a tribus exorſus brevibus in longam deſinat. Huius autem exemplo eſſe vult, τὰ ἀράβεια· quod quin corruptum ſit, dubitari non poteſt. Legi autem debere arbitror, τὰ ῥάβδια. Exemplum Antiphontis, quo docet negligentia quadam interdum orationi dignitatem ac granditatem comparari, ita legendum videtur: Ἡ γὰρ νῆσος ἣν ἐρχομένοις δήλη μὲν, καὶ πόῤῥωθεν μέν ἐστιν ὑψηλὴ, καὶ τραχεῖα, καὶ τὰ μὲν χρήσιμα καὶ ἐργάσιμα μικρὰ αὐτῆς ἐστι, τὰ δὲ ἀργὰ πολλὰ, σμικρᾶς αὐτῆς οὔσης. Paulo poſt autem, ubi agit περὶ παραπληρωματικῶν

τικῶν

πτμῶν, notatque nonnullos qui eis intempestive utebantur: ubi est καὶ τῷ νυ, καὶ τῷ πότερον: lego καὶ τῷ νυ, καὶ τῷ ποτὲ. Unum si addidero, cetera in aliud tempus reiiciam, ubi enim eos ipsos, quos modo dixi comparat cum ineptis fabularum actoribus, verba, quibus ea comparatio exponitur, ita in omnibus libris leguntur: Οἱ δὲ πρὸς οὐδὲν ἀναπληροῦντες, φησὶ τὸν σύνδεσμον, ἐοίκασι τοῖς ὑποκριταῖς, τοῖς τὸ καὶ τὸ πρὸς οὐδὲν ἔπος λέγουσι· quibus in verbis insit fortassis etiam aliquid aliud vitii: illud quidem certe vix dubium est, quin postrema pars ita legenda sit: ἐοίκασι τοῖς ὑποκριταῖς, τοῖς τὸ αἶ, καὶ τὸ φεῦ πρὸς οὐδὲν ἔπος λέγουσι· non quin sciam, τὸ καὶ τὸ, Graecis valere, hoc & illud: sed exempla ipsa, quae ponuntur a Demetrio, faciunt, ut ad eum, quem dixi, modum legi debere suspicer.

De forium aperiendarum ratione apud veteres Graecos, multis Plauti ac Terentii locis allata lux.

CAP. XVII.

Quaesitum est ex me, cur in Plauti ac Terentii fabulis nunquam fere quisquam egrederetur domo, ut non antea crepuisse fores dicerentur. Respondi, eas fabulas e Graeco conversas esse, idcircoque quarundam consuetudinum, quibus olim Graeci usi essent, impressa in eis extare vestigia. Quod autem Romae antiquis temporibus M. Valerius Poplicolae frater honoris insigne habuisse dicitur, ut fores aedium ipsius, non introrsum trahendo, sed in viam publicam pellendo aperirentur, id quondam in Graecia vulgatum fuit: omnesque omnium aedium fores eo modo pandebantur. Quoniam igitur periculum erat, ne quispiam, qui aut praeteriret, aut pro foribus staret, ab impulsa ianua pelleretur: ideo qui exituri erant domo, solebant prius ipsimet

met

met intrinsecus fores aedium suarum percutere: ut illo strepitu admonerentur, qui foris erant, cavere sibi, atque eatenus absistere, ut ne laederentur. Hoc a Plutarcho memoriae proditum est: cuius haec sunt in Poplicola: Τὰς δὲ ἑλληνικὰς, de ianuis loquitur, πρότερον οὕτως ἔχειν ἁπάσας λέγουσιν, ἀπὸ τῶν κωμῳδιῶν λαμβάνοντες· ὅτι κόπτουσι καὶ ψοφοῦσι τὰς ἑαυτῶν θύρας ἔσωθεν οἱ προϊέναι μέλλοντες, ὅπως αἴσθησις ἔξω γένοιτο τοῖς παρερχομένοις ἢ προσεστῶσι, καὶ μὴ καταλαμβάνοιντο προϊούσαις ταῖς κλεισιάσιν εἰς τὸν στενωπόν:

Quod de fama Virgilius dixit, idem Callimachum de Cerere, Homerum de contentione dixisse.
CAP. XVIII.

SUspicari fortasse possit quispiam, versum illum, qui de fama apud Virgilium libro quarto (g) Eneidos legitur,

Ingrediturque solo & caput inter sidera condit,

e Callimacho versum esse. Quamvis Callimachus non de fama id, sed de Cerere dixerat: sed potuit Latinus poeta, quod de una dea Graecus dixisset, ad aliam accommadare. Versus quidem certe tantum non ad verbum expressus est: (h)

Ἴθματα μὲν χέρσῳ, κεφαλὰ δέ οἱ ἅψατ' ὀλύμπῳ·

sed tamen verisimilius est totum illum Latini poetae locum expressum esse ex iis quae apud Homerum de Contentione dicuntur: (i)

Ἥτ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, ἐπὶ χθονὶ βαίνει.

Quid sibi velit apud Ciceronem in epistolis ad Atticum pastorica fistula, explicatum.
CAP. XIX.

CIceronis e libro primo (k) epistolarum ad Atticum verba sunt haec: *Itaque & ludis, & gladiatoribus* miran-

(g) Vers. 177. (h) Hymni in Cerere. v. 58. (i) Iliad. 4. V. 442. (k) Ep. 13

mirandas ἐπισημασίας sine ulla pastoricia fistula auferebamus. Quo loco ἐπισημασίας vocat plausus, acclamationes, & similia, quibus populus bonum suum animum erga quempiam significare solitus erat, & laetitiam, quam ex illius aspectu caperet, ostendere. Hoc enim Graeci vocant ἐπισημαίνεσθαι. Ut apud Isocratem in Panthenaico: Καὶ τῶν ἄλλων ἰδεῶν τῶν ἐν ταῖς ῥητορείαις διαλαμπουσῶν. καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπισημαίνεσθαι καὶ θορυβεῖν ἀναγκαζουσῶν. Sed quod addit, sine ulla pastoricia fistula, id ita declarat Paulus Manutius: Pastores qui fistula scienter utuntur, ita interdum delectant, ut qui audiunt, influentem sensibus voluptatem gestu significent. At nos, inquit populo ita cari sumus, ut ludorum gladiatorumque consessu mirandas ἐπισημασίας, id est, significationes daret, non ulla pastoricia fistula permotus, sed more studioque impulsus. Quae declaratio cur mihi nullo modo placeat, non dicam. Quod mihi verum videtur, id proponere satis habebo. Veritatis enim prolata lux omnis facile tenebras dissipabit. Intelligendum igitur est, non nunquam contigisse, ut cum quispiam alicui parti multitudinis carus & acceptus erat, ceteris autem odiosus & invisus, partim plausu exciperetur, partim sibilo. Plaudentibus enim iis quos aspectus ipsius hilarabat, ceteri sibilabant. Ergo Cicero ut ostendat ἐπισημασίας illas suas eiusmodi non fuisse, sed puras omnino, & εἰλικρινεῖς, ait eas fuisse sine ulla pastoricia fistula: id est, sine sibilo, cuius similem sonum notum est e pastoriciis fistulis reddi. Itaque Graeci in utroque dicunt συρίζειν: iidemque interdum σύριγγα, id est pastoriciam fistulam pro sibilo dicunt. Haec cum iam scripsissem: venit ad me Petrus Morinus Parisiensis, adolescens utriusque linguae peritissimus, idemque omnium artium, quae quidem ingenuum hominem decent, scientia mirifice instructus, quicum ego, quam diu hic fuit, mea omnia ioca seria, ut dicitur, libentissime comuni-

cabam

cabam: cum prope assidua quadrienii consuetudine raram quandam in eo & exquisitam eruditionem pari coniunctam bonitate cognossem. Is igitur non modo declarationi meae calculum suum adiecit: verum etiam, quod tum in legendis Platonis libris De legibus studiosissime versabatur, locum mihi indicavit, qui eam summopere confirmaret. Quem appingere libuit: ut & sententiam stabilirem meam, & iucundissimam magni amici memoriam grata recordatione renovarem. Ergo ita scriptum est in extremo tertio De legibus: Τὸ δὲ κῦρος τούτων γνῶναί τε, καὶ ἅμα γνόντα δικάσαι, ζημιοῦν τε αὖ τὸν μὴ πειθόμενον, οὐ σύριγξ ἦν, οὐδέ τινες ἄμουσοι βοαὶ πλήθους, καθάπερ τανῦν, οὐδ' αὖ κρότοι ἐπαίνους ἀποδιδόντες. ἀλλὰ τοῖς μὲν γεγονόσι περὶ παίδευσιν, δεδομένον ἀκούειν ἦν αὐτοῖς μετὰ σιγῆς διὰ τέλους, παισὶ δὲ καὶ παιδαγωγοῖς, καὶ τῷ πλείστῳ ὄχλῳ ῥάβδου κοσμούσης ἡ νουθέτησις ἐγίγνετο ubi Plato idem plene σύριγγα dixit, quod Cicero pastoriciam fistulam. Sed quam supra ad verbum e Pauli Manutii commentariis declarationem descripsi, eam admoneo in iis tantum exemplaribus legi, quae edita sunt antequam hi libri a me in publicum emitterentur. Nam ab iis quae biennio post edidit, delata sunt ea omnia: & in eorum locum substituta quaedam quae cum hac mea interpretatione consentiunt. Cuius rei eo admonere lectores volui, ne quis forte quae a me, ut suo iure potest, accepit Manutius, ea me ipsi surripuisse suspicaretur. Profiteor enim, me, non more multorum, quicquid ab aliis accepi, id semper ad auctores ipsos referre: cum contra quidam, qui mea impudenter compilavit, compilatum se a me impudentius conqueritur.

Alius locus ex iisdem epistolis declaratus.

CAP. XX.

NE haec quidem satis inteliguntur, quae posita sunt in epistola prima libri secundi:¦ *Prognostica mea cum oratiunculis propediem expecta.* Ait enim Manutius, putare se, libellum significari, qui prognostica Ciceronis de republica complecteretur. Sed ego malo tenere quod scio, quam putare quod nescio. Scio autem Ciceronem interpretatum versibus Arati prognostica: ut constat e libris De divinatione. Quare non habebo dubium, quin ea intelligat. Meminit horum etiam libro earundem epistolarum XV. his verbis: *Equidem etiam pluvias metuo, si prognostica nostra vera sunt. Ranae enim* ῥητορεύουσι. Respicit autem ad illos versus:

Vos quoque signa videtis aquai dulcis alumnae,
Cum clamore paratis inanes fundere voces,
Absurdoque sono fontes & stagna cietis.

qui conversi sunt ex illis Arateis, sed liberius, id est Ciceronis more,

Ἢ μᾶλλον δειλαὶ γενεαί, ὕδροισιν ὄνειαρ,
Αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοόωσι γυρίνων.

Hic quoque meam sententiam secutus est Manutius, in libris quos biennio post horum editionem divulgavit.

MARCI ANTONII MURETI
AD HIPPOLYTUM ESTENSEM S. R. E.
Cardinalem ampliſſimum & illuſtriſſ.

VARIARUM LECTIONUM
LIBER SECUNDUS.

Correctus & explicatus locus e primo libro Ariſtotelis de arte dicendi.

CAP. I.

MOres dicentis plurimum valere ad perſuadendum, & a magnis ac ſapientibus viris traditum eſt, & res ipſa loquitur. Omnes enim facile adducimur, ut aſſentiamur iis quos bonis moribus praeditos eſſe opinamur. Sed opinio & fama probitatis, duobus modis comparari poteſt, primum ipſo genere ac ratione vivendi, quae certiſſima & honeſtiſſima eſt via. Deinde etiam ſpargenda eiuſmodi ſententiis oratione, quae ſignificationem habeat animi ingenui ac liberalis, & honeſtatem omnibus aliis rebus anteponentis. Prior ille modus ad rhetoricum artificium non pertinet. Poſterioris cum ab aliis dicendi magiſtris, tum in primis ab Ariſtotele multa praecepta traduntur. qui etiam negat ſe eorum ſententiae accedere, qui iis in libris quos de arte ediderant, poſuerant, probitatem dicentis nihil habere momenti ad faciendam fidem. A quibus ipſe ita diſſentit, ut fere plurimum in ea poſitum eſſe dicat. Sed cum verba quibus hoc exprimitur, corrupta ſint in eis codicibus qui non im-

immerito ceteris emendatiores putantur: homoque doctissimus, qui primus vero ac serio praetulit facem omnibus Aristotelicam in eo genere doctrinam intelligere cupientibus, in eorum explicatione sui dissimilis fuisse videatur: constitui primum ipsa philosophi verba proponere, ut, leguntur. Deinde quid in eis mutandum putem, & cur putem, indicare: quo praestito, simul etiam sententia, quae illum, quem dico, summum virum latuit, facile intelligetur. Ergo ita Aristoteles: (l) Οὐ γὰρ, ὥσπερ ἔνιοι τῶν τεχνολογούντων τιθέασιν ἐν τέχνῃ καὶ τὴν ἐπιείκειαν τοῦ λέγοντος. quibus verbis optimus interpres accusari putat eos qui, cum artem exponerent, in arte, dicentis intergritatem collocabant. Deinde ὡς οὐδὲν συμβαλλομένου πρὸς τὸ πιθανόν. Hoc idem interpres putat cum stomacho & contemptu illorum magistrorum pronunciatum esse. Sed profecto & valde coacta videtur haec declaratio: & ipsemet, quasi hoc sentiens, titubanter loqui videtur. Sequitur, ἀλλὰ σχεδὸν, ὡς εἰπεῖν, κυριωτάτην ἔχει πίστιν τὸ ἦθος. Ubi ille, Hinc, inquit, inscitia horum doctorum intelligi potest: qui nihil momenti ad fidem faciendam habere crediderint, quod maximam omnium ferme vim habet. Haec ille. Quae quam cohaereant, quamque inter se apta sint, omnibus perspicuum esse arbitror. Ego quae ille divulsit, coniungenda duo: & quam scripturam ipse, cum reperisset in illo suo optimo & antiquissimo libro, rationem eius se non dispicere fassus est, verissimam esse statuo: συμβαλλομένην videlicet, non συμβαλλομένου. Etiam voculam καὶ deleo multis impressis libris auctoribus: atque ita lego denique: Οὐ γὰρ, ὥσπερ ἔνιοι τῶν τεχνολογούντων τιθέασιν ἐν τῇ τέχνῃ τὴν ἐπιείκειαν τοῦ λέγοντος, ὡς οὐδὲν συμβαλλομένην πρὸς τὸ πιθανόν. ἀλλὰ σχεδὸν, ὡς εἰπεῖν, κυριωτάτην ἔχει πίστιν τὸ ἦθος. quid autem tam manifestum quam illud, συμβαλλομένην, πρὸς τὴν ἐπιείκειαν referri? ἐν τέχνῃ autem est,

[l] l. 1. Rhet.

eſt, in libris de arte ſcriptis. Particulam χεδὸν, eo addidit, quia ſine dubio plurimum ad fidem valent αἱ ἀποδείξεις. In eodem etiam libro, ubi oſtendit rhetoricen aequalem eſſe dilecticae: atque inter cetera argumenta eius rei ponit id quoque, ut dialecticus adhibeat ad probandum duo inſtrumenta. Syllogiſmum & inductionem, ſic a rhetore adhiberi alia duo, quae illis reſpondeant, enthymema & exemplum, non dubito quin ita legendum ſit: Τῶν δὲ διὰ τοῦ δεικνύναι, ἢ φαίνεσθαι δεικνύναι, καθάπερ ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς, τὸ μὲν, ἐπαγωγή ἐστι, τὸ δὲ συλλογισμός. καλῶ δὲ ἐνθύμημα μὲν. ῥητορικὸν συλλογισμόν· παράδειγμα δὲ, ἐπαγωγὴν ῥητορικήν· Quaecunque autem inculcata ſunt, recte aberant ab aliis libris: & addita ſunt ab iis, qui errore ducti, deeſſe aliquid exiſtimarent; cum tamen nihil deſit. Hoc enim dicit Ariſtoteles: Eorum quae faciunt fidem, quod aut demonſtrent, aut demonſtrare videantur, aliud ſyllogiſmum eſſe, aliud inductionem: quemadmodum & in dialecticis. Se enim vocare enthymema ſyllogiſmum oratorium exemplum vero, oratoriam inductionem. Verbum φαίνεσθαι, & vox καθάπερ obieciſſe errorem videntur iis qui aliquid praeterea addendum cenſuerunt.

De Pſyllis, & ὀφιογενέσιν. Allatus locus Varronis, cuius teſtimonio uſus erat Plinius.

CAP. II.

PLinii verba ſunt haec e capite ſecundo libri ſeptimi: *Crates Pergamenus in Helleſponto circa Parium genus hominum fuiſſe tradit, quos Ophiogenes vocat, ſerpentum ictus contactu levare ſolitos, &, manu impoſita, venena extrahere corpori. Varro etiam nunc eſſe paucos ibi, quorum ſalivae contra ictus ſerpentum medeantur. Similis & in Africa gens Pſyllorum fuit, ut Agatharchides ſcribit, a Pſyllo rege dicta, cuius ſepulcrum in parte Syrtium maiorum eſt. Horum corpori in-*

ri ingenitum fuit virus exitiale serpentibus, ut cuius odore sopirent eas. Mos vero, liberos genitos protinus obiiciendi saevissimis earum: eoque genere pudicitiam coniugum experiendi: non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Haec Plinius. Qui cum Varronis testimonio utatur, cuius scripta, maximo studiorum incommodo, desiderantur; ego autem ea, quibus hoc ipsum doctissimus ille scriptor exposuerat, verba repererim, operae pretium facturum esse me duxi, si ea sic apponerem, ac cum Plinianis contenderem. Citat igitur haec Priscianus e Varronis libro primo rerum humanarum: *Ut habent Parii, qui vocantur ὀφιογενεῖς, & in Africa Psyllos. Quorum ὀφιογενεῖς, cum arbitrantur, suppositum esse aliquem in stirpe, ei admovent ut pungat, colubram cum pupugerit, si de genere sit, vivere; si non sit, mori.* In eodem: *Admota aspis cum pupugerit, si non occidat, sciat, ex Psyllorum stirpe esse.*

Sententiam illam, Patria est, ubicunque bene est, acute a Lysia reprehensam.

CAP. III.

QUod in vetere tragoedia Telamonis filius Teucer dixisse traditur, Patriam esse cuique, ubicunque cuique esset bene; id etsi pulchre ac sapienter dictum videtur, profectumque ab animo excelso, & despiciente omnes acerbitates, quas homini obiicere fortuna posset: graviter tamen & vere reprehensum est ab oratore prudentissimo, & acutissimo Lysia: demonstratumque eam sententiam hominis esse de suis tantum commodis solliciti, neque ad civilem communionem apti. Non enim valde laborabit, quid patria sua fiat, quicunque eo erit animo, ut illius caritatem opportunitatibus suis metiatur. Solum ipsum, cui primum institit, & coelum ipsum, unde primum spiritum duxit, diligat oportet, qui se bonum civem perhiberi vult:

aut

aut si forte cum alibi natus esset, civitate donatus est, eam imbibat opinionem, ut nisi civitati bene sit, ne sibi quidem putet bene esse posse. Itaque Ulyxes, ut est in fabulis, cum apud Calypsonem posset in omnibus deliciis vivere, tamen illam asperam & lapidosam patriam suam anteposuit etiam immortalitati: non ita facturus, si illam, quam diximus, Teucri sententiam approbasset. Verum ipsa verba, quibus eam exagitat Lysias, praestat, ut opinor, ascribere. Sunt antem in oratione adversus Philonem, hoc modo: Καὶ γὰρ οἱ φύσει μὲν πολῖται εἰσι, γνώμῃ δὲ χρῶνται, ὡς πᾶσα γῆ πατρὶς αὐτοῖς ἐστιν, ἐν ᾗ ἂν τὰ ἐπιτήδεια ἔχωσιν, οὗτοι δῆλοί εἰσιν, ὅτι ἂν παρέντες τὸ τῆς πόλεως κοινὸν ἀγαθὸν, ἐπὶ τὸ ἑαυτῶν ἴδιον κέρδος ἔλθοιεν, διὰ τὸ μὴ τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν πατρίδα αὐτοῖς ἡγεῖσθαι. Igitur dictum illud Teucri, bonum quidem virum aliquando fortasse non dedeceat; bonum certe civem non decet. Est apud Ovidium sententia quaedam non valde dissimilis, nisi quod latius patet. Ita enim apud eum Carmenta: (m)

Omne solum forti patria est, ut piscibus aequor:
Ut volucri vacuo quicquid in orbe patet.

Sunt autem ii versus expressi ex illis Euripideis: (n)

Ἅπας μὲν ἀὴρ αἰ[illegible] περάσιμος.
Ἅπασα δὲ χθὼν ἀνδρὶ γενναίῳ πατρίς

De vi verbi alloquor. *Horatii in Odis explicatus locus.*

CAP. IV.

ALloquendi verbum proprie admodum & venuste usurpatum esse a veteribus in eo sermone qui levandi ac minuendi alieni doloris caussa haberetur, e Varronis libris iampridem Petrus Victorius annotavit. (o) Acceptum autem id a Graecis videtur, παραμυθεῖσθαι enim

(m) 1. *Fastor.* (n) *Apud Stobaeum Serm.* 38. (o) *Lib.* 8. *var. cap.* 23.

enim, aut παρηγορεῖν verbum e verbo, eſt *alloqui*. Praeclare igitur Seneca: apud quem ita in Troade Uliſſes: (*p*)

Alios parentes alloqui in luctu decet.
Tibi gratulandum eſt.

quo exemplo haud ſcio an ullum in ſcriptoribus antiquis extet inſignius, & illuſtrius. Et eſt profecto poeta ille praeclarior, & vetuſti ſermonis diligentior, quam quidam inepte faſtidioſi ſuſpicantur. Allocutionem etiam dicunt παρηγορίαν ἢ παραμυθίαν: ut Catullus, (*q*)

Quem tu, quod minimum, facillimumque eſt,
Qua ſolatus es allocutione.

& alloquium, παραμύθιον. Quod cum eſſet ignotius, data eſt occaſio imperitis corrumpendi carminis cuiuſdam Horatiani. Quod cum in veteribus libris ita legeretur, (*r*)

Illic omne malum vino cantuque levato,
Deformis aegrimoniae dulcibus alloquiis,

iſti fecerunt, *Deformis aegrimoniae, & dulcibus alloquiis*. Atque ita interpretati ſunt, moneri Achillem a Chirone, ut ad Troiam levaret omne malum deformis aegrimoniae tribus rebus; vino, cantu, & iucundis ſermonibus. Non autem id dixit Horatius: ſed vinum & cantum vocavit dulcia deformis aegrimoniae alloquia, id eſt γλυκέα παραμύθια.

De Calliſthene & Philiſto. Locus Ciceronis emendatus & declaratus. Capitales interdum a veteribus ingenioſos dictos eſſe.

CAP. V.

M. Tullii verba haec ſunt in epiſtola quadam ad Q. fratrem: (*s*) *Itaque ad Calliſthenem & Philiſtum redeo: in quibus te video volutatum. Calliſthenis quidem vulgare & notum negotium: quemadmodum Graeci aliquot locuti*

[p] *Act.* 3. *ſc.* 1. (q) *Ad Cornificium*. (r) *Epod.* 13. (s) *l.* 2. *ep.* 11.

locuti sunt: *Siculus ille capitalis, creber, acutus, brevis, paene pusillus Thucydides*. Sed est apud me liber vetus, in quo haec ita scripta animadverti: *Itaque ad Callisthenem & Philistum video: in quibus te video volutatum*. Unde suspicor, primum quidem errore librarii bis positum esse verbum, video, quod semel tantum poni oporteret. Deinde aliquem, qui corrigere vellet, ex *video*, illo priori fecisse *redeo*; Satis autem erat delere. Videtur enim Cicero ἐλλειπτικῶς, ut saepe alias, locutus, hoc modo: *Itaque ad Callisthenem & Philistum; in quibus te video volutatum*. Eo magis, quod in iis quae antecesserunt, de duobus illis historicis nulla mentio est: ut ad eos redire dicatur. Sequitur in eodem illo libro: *Callisthenes quidem vulgare & notum negotium*: *quemadmodum Graeci aliquot*: *Siculus ille capitalis, creber, acutus, brevis, paene pusillus Thucydides*. Quam scripturam veram & emendatam esse iudicio. Ipsum enim Callisthenem dicit esse vulgare & notum negotium, id est, εὐκαταφρόνητον πρᾶγμα, καὶ οὐ πολλοῦ ἄξιον. Negotiumque ita dixi, ut Graeci interdum πρᾶγμα Lucianus in asino: ξένος, εὐκαταφρόνητον πρᾶγμα, aut χρῆμα. Theocritus σοφόν τι χρῆμ' ἄνθρωπος. Et Cicero ipse alibi: (s) *Teucris illa, lentum sane negotium*. Vulgare autem & notum, triviale, & in quo nihil admodum excellat. Horatius, (t)

Ieiunus stomachus raro vulgaria temnit. Idem:
Ex noto fictum carmen sequar.

quod enim ibi notum dicit, paulo post vocat de medio sumptum. Iam illa verba, *locuti sunt*, quin melius absint, non dubito. Hoc enim dicit, aliquot allos Graecos similes esse Callisthenis, id est, non magni ipsos quoque pretii. Nam quod a Manutio dictum scio, Callisthenem locutum in historia non exquisite, sed quomodo vulgo loquerentur; miror unde id sumpserit: cum ipsius scripta non extent: Cicero autem ipse alibi aiat, eum

[s] Lib. 1. ad At. epist. 9. [t] 2. Serm. 2. Art. Poet. v. 140.

eum paene rhetorico more historiam scripsisse. Dissensio etiam ab eodem, in eo quod *capitalem*, gruvem, & capita rerum attingentem exponit. Primum, quoniam si Philistus capita modo rerum attigit, plane Thucydidi similis non fuit. Fuisse autem, & Cicero hic, & libro secundo de Oratore, & Marcus Fabius libro decimo docet omnium autem optime ac luculentissime Dionysius Halicarnasseus, cuius verba melius erit ascribere: cum & admodum pervulgata non sint, & illud ostendant, Philistum neque gravem fuisse, sed humilem & abiectum: neque capita modo rerum attigisse, sed potius eo nomine reprehensum quod in descriptionibus quibusdam prone otiosis nimis immoraretur. *Φίλιστος δὲ μιμητὴς ἐστι Θουκυδίδου, ἔξω τοῦ ἤθους· τὸ μὲν γὰρ, ἐλεύθερον, καὶ φρονήματος μεστόν· τοῦτο δὲ θεραπευτικὸν τῆς τυράννων καὶ ἄλλων πλεονεξίας· ἐζήλωκε δὲ πρῶτον μὲν τὸ τὴν ὑπόθεσιν ἀτελῆ καταλιπεῖν, τὸν αὐτὸν ἐκείνῳ τρόπον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀταξίαν αὐτοῦ, τῆς οἰκονομίας· καὶ δυσπαρακολούθητον τὴν πραγματείαν τῇ συγχύσει τῶν εἰρημένων πεποίηκε· τῆς δὲ λέξεως τὸ μὲν γλωσσηματικὸν καὶ περίεργον οὐκ ἐζήλωκε Θουκυδίδου, τὸ δὲ στρόγγυλον, καὶ πυκνὸν, καὶ εὔτονον, καὶ ἐναγώνιον πάνυ ἀκριβῶς ἀπεμάξατο· οὐ μὴν ὁμοίως τὴν καλλιλογίαν, καὶ τὴν σεμνότητα, καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἐνθυμημάτων, καὶ τὰ βάρη, καὶ τὰ πάθη, καὶ τοὺς σχηματισμούς· μικρὸς δέ ἐστι καὶ ταπεινὸς κομιδῇ ταῖς ἐκφράσεσιν ἤτοι τόπων, ἢ ναυμαχιῶν, ἢ πεζῶν παρατάξεων, οἰκισμοῦ πόλεων. οὐδὲ ὁ λόγος τῷ μεγέθει τοῦ πράγματος ἐξισοῦται. συνετὸς μέντοι, καὶ κατὰ τὴν ἑρμηνείαν. Θουκυδίδου πρὸς τοὺς ἀληθεῖς ἀγῶνας ὠφελιμώτερος.* Haec igitur, cur ei declarationi non assentiar, una caussa est. Altera quod nomen capitalis eam vim habere apud Latinos non puto. Quo fit, ut hoc loco capitalem accipiam ingeniosum, & ut paulo post dicitur, acutum. Id autem valuisse vocabulum illud apud veteres, docet Ovidius libro tertio Fastorum, qui de Minerva capta differens, multasque eius appellationis caussas proferens: hanc primam ponit, dictam

videri

videri posse captam, quasi capitalem: quod ingeniosa sit. Versus, quibus sententia continetur, hi sunt: (u)

Parva licet videas captae delubra Minervae,
Quae dea natali coepit habere suo.
Nominis in dubio caussa est. Capitale vocamus
Ingenium solers. Ingeniosa dea est.

neque me latet, alibi Philisti brevitatem a Cicerone laudari. Sed aliud est brevem esse, aliud capita rerum attingere. Brevitas quidem etiam in Thucydide, Sallustioque laudatur. Fieri tamen potest, ut ille aliud quippam secutus sit, quod me fugiat. Neque ego ipsius iudicio meum anteponi postulo. Tantum, quid mihi videatur, aperte ac libere dico: iudicium aliorum facio.

Pauperum cognationem a nemine libenter agnosci. Terentii loco allatus non dissimilis Menandri.

CAP. VI.

Quod homo impurus apud Terentium subdole & malitiose Phormio dicit, idcirco nolle Demiphonem agnoscere, eam puellam, cuius ipse se defensorem esse simulabat, tanquam cognatam sibi; quod illa egens relicta esset: id olim Menander generatim atque universe, summa cum elegantia, dixerat: pronunciaratque, difficile & operosum esse, reperire cognatum pauperis. Neminem enim fateri, sibi quicquam esse eum, qui auxilii alicuius indigeret: propterea quod statim poterat a se aliquid petitum iri. Terentii versus sunt: (x)

Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,
Negligitur ipsa. Vide, avaritia quid facit.

Menandri autem, ἔργον εὑρεῖν συγγενῆ
Πένητός ἐστιν· οὐδεὶς γὰρ ὁμολογεῖ,
Αὑτῷ προσήκειν τὸν βοηθείας τινὸς
Δεόμενον· αἰτεῖσθαι γὰρ ἅμα τι προσδοκᾷ.

(u) *Bruto de cl. orat.* [x] *Phorm. Act. 2. scen. 2.*

Menandrea vero haec ita in Latinum sermonem converterit quispiam:

- - - - aegre inveneris
Cognatum agentis. Nemo enim agnoscit libens,
Ad se attinere eum, opis alicuius qui indiget,
Nam mox petitum quippiam a se iri putat.

Ciceronis locus e Dinarcho expressus ostenditur.

CAP. VII.

M. Tullium in orationibus suis multa e Graecis orationibus mutuatum esse constat: neque tantum artificii, quo illos in versandis ac regendis auditorum animis usos esse perspiceret, acrem ac diligentem imitatorem fuisse, verum etiam integra non parum saepe enthymemata illorum, in orationes suas transtulisse. Iuvat autem me, quatenus licet, id observare: profiteorque me ex eiusmodi locorum contentione singularem quandam, eamque, ut opinor, neque illiberalem, neque frugis expertem capere animo voluptatem. Et quia ex meo sensu de aliis iudico, puto ceteris quoque idem usuvenire: nemo ut sit paulo humanior, cui non gratum ac iucundum sit cognoscere, quid a quoque Cicero sumpserit, quoque modo quae illorum erant, imitando fecerit sua. Quocirca talia quaedam his libris inspergere est animus: non ullo quidem certo ordine, neque enim genus hoc scriptionis ordinem postulat; sed ut quicque in mentem venerit. Nunc autem occurrit illud quod scriptum est in priore actione in Verrem. Nam cum iudicum fidem non nihil suspectam haberet orator, acute vidit, quomodo eos excitare ac perterrefacere, ne se corrumpi finerent, oporteret. Affirmavit enim, totam civitatem esse in speculis, observantem, quam quisque reipublicae praestaret fidem: &, ut ipsi de Verre iudi-

caſ-

cassent, ita de ipsis populum R. iudicaturum. Idem autem, & iisdem prope verbis dixerat antiquis temporibus Dinarchus in acerbissima oratione qua insectatus est Demosthenem: ut non sine caussa videri possit, Ciceronem, cum illa scriberet, Dinarchi locum sibi propositum, quem imitaretur, habuisse. Quod ut magis intelligatur, Ciceronis primum, deinde Dinarchi verba subiiciam. Cicero: *Nunc autem homines in speculis sunt: observant, quemadmodum se unusquisque vestrum gerat in retinenda religione, conservandisque legibus*. Et paulo post: *Hoc est iudicium, in quo vos de reo, pupulus R. de vobis iudicabit*. Dinarchus: Ὁρᾶτε γὰρ ὦ ἀθηναῖοι, ὅτι παρὰ μὲν ὑμῖν Δημοσθένης ὑτωσὶ κρίνεται, παρὰ δὲ τοῖς ἄλλοις ὑμεῖς· οἳ σκοποῦσι τινά ποτε γνώμην ἕξετε περὶ τῶν τῇ πατρίδι συμφερόντων, καὶ πότερον τὰς ἰδίας τύτων δωροδοκίας καὶ πονηρίας ἀναδέχεσθε εἰς ὑμᾶς αὐτοὺς, ἢ φανερὸν πᾶσιν ἀνθρώποις ποιήσετε, ὅτι μισεῖτε τοὺς κατὰ τῆς πολιτείας δῶρα λαμβάνοντας;

Quod Victorius de auctore libri de mundo ad Alexandrum credidit, verum non videri.

CAP. VIII.

Liber qui vulgo Aristoteli tribuitur, de mundo ad Alexandrum, quin Aristotelis non sit, nemini dubium esse arbitror. Nam, si nihil aliud, ipsum certe dictionis genus ita ab Aristoteleo dissidet, ut eam discrepantiam qui non videat, nihil omnino videat: etsi Iustinus Martyr ἐν τῷ πρὸς ἕλληνας παραινετικῷ λόγῳ, (y) eum Aristoteli tribuere videtur. Sed quod P. Victorius putavit se verum illius auctorem reperisse, in eo falsus opinione sua videtur. Neque sane satis mirari possum, quid hominem & magna doctrina, & acri iudicio praeditum moverit, ut, nullo alio argumento, nisi quod Nicolaus Damascenus aliquid iisdem de rebus scripserit,

 librum

[y] *Lib. var. 25. cap. 13.*

librum eum illius esse affirmarit. Nicolaus enim, ut notum est, Augusti temporibus vixit. At liber ille ad Alexandrum Philippi filium scriptus est. Quomodo igitur haec quadrare possunt? non enim minus ridiculus fuisset hac ratione Nicolaus, quam si quis hodie ad Priamum, aut ad Hectorem scriberet. Itaque etiam si antea creditum esset, librum illum a Nicolao scriptum, tamen id falsum esse, aperte, eo, quod dixi, argumento convinceretur. Nedum, in tanta temporum repugnantia, sine ulla firma ratione ei tribui debeat.

Pisces parvulos a maioribus devorari, multorum scriptorum testimoniis confirmatum. Emendatus Varronis locus.

CAP. IX.

PEtrus Victorius libro sexto (z) Variarum lectionum, cum doceret, id quod hodieque proverbii loco dicitur, minutos pisces maioribus pro cibo esse, etiam antiquis temporibus dici solitum: confirmavit id duobus locis prolatis, uno Polybii, altero Varronis. Sed Varronis versus, nisi me fallit opinio, non satis emendate scriptos protulit. Visum est igitur ita eos proponere, ut distinguendos emendandosque arbitrarer. Varro Margopoli περὶ ἀρχῶν: (a)

Natura humanis omnia sunt paria.
Qui pote plus, urget. Pisces ut saepe minutos
Magnu' comest: ut aves enecat accipiter.

eam autem esse in piscibus feritatem, ut in genus suum saeviant, multi optime notae auctores prodiderunt: ut Oppianus libro secundo ἁλιευτικῶν his versibus:

Ἰχθύσι δ' οὔτε δίκη μεταρίθμιος, οὔτέ τις αἰδὼς,
Οὐ φιλότης· πάντες γὰρ ἀνάρσιοι ἀλλήλοισιν
Δυσμενέες πλώουσιν· ὁ δὲ κρατερώτερος αἰεὶ

Δαί-

(z) Cap. 8. (a) Nonius v. comest.

Δαίνυντ' ἀμαυροτέρους· ἄλλῳ δ' ἐπινήχεται ἄλλος
Πότμον ἄγων· ἕτερος δ' ἑτέρῳ πόρσυνεν ἐδωδήν.

neque tantum a maioribus minores, sed interdum quoque maiores a minoribus arte sufperari ac vorari docet. Homerus quoque Troianos Achillem fugientes comparat piscibus delphina fugientibus, ne ab ipso vorentur. Versus ipsius sunt Iliados φ. (b)

Ὡς δ' ὑπὸ δελφῖνος μεγακήτεος ἰχθύες ἄλλοι
Φεύγοντες πιμπλᾶσι μυχοὺς λιμένος εὐόρμου,
Δειδιότες. μάλα γάρ τε κατεσθίει ὅν κε λάβῃσιν,
Ὡς Τρῶες ποταμοῖο κατὰ δεινοῖο ῥέεθρα
Πτῶσσον ὑπὸ κρημνούς.

Sed & apud Aelianum principio librorum De varia historia, & apud Aristotelem libro VIII. (c) De natura animalium: quaedam idem confirmantia leguntur.

Iugurtham, cum in triumpho ductus esset, desipere ac delirare coepisse. Plutarchi in Mario locus.

CAP. X.

DE vi doloris Venetiis, magna stipatus studiosorum hominum corona, aliquando disputabam: cumque mihi occurrisset, ut dicerem, eo dolore, quem e magnis infortuniis & calamitatibus homines caperent, mentem quoque ipsam saepe turbari adigique ad insaniam eos, qui antea cati in primis & sollertes fuissent, cum alios complures nominavi quibus id contigisset tum Numidarum regem Iugurtham. Eius autem rei testem atque auctorem laudavi Plutarchum in Mario. Postridie eius diei venit ad me unus eorum qui sermoni illi interfuerant, homo & probus, & ceteroqui non ineruditus, sed Graecarum inscius litterarum. Is cum mihi prius, sive officii caussa, sive quod ipse errore ductus ita sentiret, magnopere gratulatus esset, dixisseque,

(b) Ver. 22. (c) c. 19. & lib. 9. cap. 2.

me & sibi & aliis valde in eo sermone placuisse: Unum, inquit, est quod magnam hercule mihi molestiam exhibuit. Nam cum, domum reversus, in bibliothecam me abdidissem, coepi ea quae tu dixeras, mecum in animo recolere. Ac cetera quidem, nihil absuit, non sane multum, quin ita uti tu dixeras, in iis, quos dixeras, libris scripta repererim. Unum de Iugurtha reperiendi nulla potestas fuit. Et quidem ea caussa totam Marii vitam ita diligenter perlegi, ut ne littera quidem una me fugerit. Velim igitur, si commodum est, quem mihi iniecisti scrupulum, tute eximas; recogitesque tecum, unde id sumpseris. Nam de Plutarcho quidem, fugit te ratio. Tum ego: Facile istuc quidem, nquam, fuerit. Nam & memoria nemo est hominum qui valeat minus: & here ad dicendum non sane valde meditatus accesseram. Sed tamen quid vetat Plutarchum a me quoque inspici? Ut tibi quidem, inquit, plane satisfacias, animumque expleas. Nam quod reperire te id posse censeas, nihil est. Haec eo dicente, ego, iam puerum codicem poposceram: in quem ut primum conieci oculos, obtulit se mihi id quod quaerebam, his verbis explicatum: Καὶ Μάριος ἐκ Λιβύης μετὰ τοῦ στρατεύματος διακομισθεὶς, αὐταῖς καλάνδαις Ἰανουαρίαις, ἣν ἔτους ἀρχὴν ἄγουσι Ῥωμαῖοι, τήν τε ὑπατείαν ἀνέλαβε, καὶ τὸν θρίαμβον εἰσήλασεν, ἄπιστον ἐπιδειξάμενος θέαμα Ῥωμαίοις Ἰουγούρθαν αἰχμάλωτον, οὗ ζῶντος οὐδ' ἂν εἷς ἤλπισε πολεμίων κρατήσειν. οὕτω τις ἦν ποικίλος ἀνὴρ τύχαις ὁμιλῆσαι, καὶ πανουργίᾳ πολλῇ μεμιγμένον ἔχων τὸ θυμοειδές· ἀλλ' ἐξέστηγε πομπευθεὶς; ὥς λέγουσι, τότε τοῦ φρονεῖν καὶ μετὰ τον θρίαμβον εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐμπεσὼν, ὡς οἱ μὲν αὐτοῦ βίᾳ περιέρριξαν τὸν χιτωνίσκον, οἱ δὲ σπεύδοντες ἀφελέσθαι βίᾳ τὸ χρυσοῦν ἐλλόβιον, ἅμα τὸν λοβὸν συναπέρρηξαν, ὠσθεὶς δὲ γυμνὸς εἰς τὸ βάραθρον κατεβλήθη, μεστὸς ὢν ταραχῆς, καὶ διασεσηρὼς, Ἡράκλεις, εἶπεν, ὡς ψυχρὸν ὑμῶν τὸ βαλανεῖον. quae, pro tempore, ipsius caussa, ita tum a me in latinum sermonem conversa sunt: At Marius ex Africa cum exer-

citu

citu advectus, Kal.Ian. ipsis,quod anni principium Romanis est, tum consulatum denuo inniit, tum triumphum egit, in quo incredibile Romanis spectaculum exhibuit, captivum Iugurtham, quo vivo se potiturum; nemo hostium ipsius sperasset. Ita vario erat vir ille; & multiplici ingenio, & ad fortunae vicissitudines versatili, & ea praeditus audacia, cui multa calliditas esset admista. Sed in triumpho ductus, desipere; ut fertur, ac delirare coepit. Itaque post triumphum in carcerem compactus, ut ei alii quidem violenter abrupere tuniculam, alii autem auream inaurem per vim eripere propetantes; infirmam una quoque auriculam disciderunt; ipse autem nudus in barathrum pulsus ac deiectus est, stuporis plenus, retectis, ridentis in mortem, dentibus; Iupiter, inquit, ut frigidum vestrum balneum est. His lectis, & interpretatis, miratus ille; suum quoque librum afferri volvit. Sed in eo ita erant omnia haec, non illepide modo & incondite, verumetiam absurde, & procul a vero posita, ut meminisse pigeat. Indignatus igitur, & multa mala precatus istis librorum contortoribus, ita tum discessit a me, ut qui se, etsi natu iam grandior, primo quoque tempore alicui Graecae linguae magistro operam daturum esse iuraret. Non est autem praetereundum silentio, suspicari me quod apud Plutarchum legitur, τύχαις ὁμιλῆσαι, legi debere, ὁμειλῆσαι. Puto enim τύχαις ὁμειλῆσαι, esse, naturam suam versare, & ad fortunae mutationes inflectere. Sed de hoc alii iudicabunt.

Aristotelis locus, allatis Theognidis versibus, qui eandem sententiam continent, illustratus.

CAP XI.

Aristoteles primo Rhetoricorum, cum enumeraret ea quae animum facere alicui possent ad iniuriam

alteri inferendam, id quoque posuit, quod quotidie experimur, amicitiam: non illam quidem veram & perfectam, sed ut vulgo amicitiae nomine utimur, cum quamlibet familiaritatem ac consuetudinem vitae, amicitiam vocamus: eam igitur efficere, ut homines improbi ad imponendam iniuriam sint audentiores facilius enim se id quod volunt, effecturos esse credunt: cum ab inimicis omnes sibi caveant: ab amicis nemo sibi cavendum putet. Id autem ante Aristotelem sapientissimus poeta dixerat Theognis: cuius hi versus sunt: (*d*)

Ἐχθρὸν μὲν χαλεπὸν καὶ δυσμενῆ ἐξαπατῆσαι.
Κύρνε, φίλον δὲ φίλῳ ῥάδιον ἐξαπατᾷν.

quos versus ita ludibundi convertimus:

Fallere difficile est inimicum. At amicus amicum
Fallere non magno Cyrne labore potest.

Sed & Cicero lib. primo accusationis ait, nullas esse occultiores insidias, quam eas quae latent in simulatione officii, aut in aliquo necessitudinis nomine.

Genus quoddam loquendi Horatianum indicatur e Graeco fonte manasse.

CAP. XII.

Cur me querelis exanimas tuis?
Nec diis amicum est, nec mihi, te prius
Obire Maecenas, mearum
Grande decus columenque rerum.

Versus hi sunt, ut notum est e secundo lib. (*e*) Odarum Horatii: in quibus genere loquendi usus est apto illo quidem & eleganti, sed apud Latinos non valde, nisi me fallit animus, usitato. Nam amicum esse aliquid diis, pro eo quod est, diis ita videri, ac placere, ubi praeterea legatur, equidem haud facile dixerim. Neque sane ea dicendi ratio Romanis domestica vernacula

(d) *Extremo lib.* (e) *Od. 17.*

cula eſt, ſed trans mare petita, ob idque non obeſae naris hominibus ἡδίστης τινὸς ὄζουσα ξενίας. Id ut magis perſpiciatur, aliquot illius exempla e duorum poſt homines natos eloquentiſſimorum hominum ſumpta libris proferam; Homeri, & eius quem Panaetius Homerum philoſophorum vocabat. Apud Homerum igitur Pallas ad Iovem pro Ulyſſe verba faciens, orat eum, ut, ſi quidem diis amicum eſt eum domum redire, Mercurium mittat, qui id Calypſoni nuntiet. Eius verba ſunt: (f)

Ὦ πάτερ ἡμέτερε Κρονίδη ὕπατε κρειόντων,
Εἰ μὲν δὴ νῦν τοῦτο φίλον μακάρεσσι θεοῖσι,
Νοστῆσαι Ὀδυσῆα δαΐφρονα ὅνδε δόμονδε, &c.

Apud Platonem autem Socrates, in apologia, cum dixiſſet, ſe tentaturum, ſi poſſet e iudicum animis evellere pravam illam opinionem, quam adducti calumniatorum ſermonibus, de ipſo conceperant: ſed putare, id difficile factu fore: Verum tamen, inquit, hac quidem de re ita ſit, ut deo amicum eſt. ὅμως δὲ τοῦτο μὲν ἴτω, ὅπῃ τῷ θεῷ φίλον & in dialogo περὶ πρακτοῦ, cum ei dixiſſet Crito navem eo die e Delo appulſuram, ideoque ipſi poſtridie e vita migrandum fore: Atqui, inquit, o Crito, bene eveniat: ſi ita diis amicum eſt, ita eſto. Ego tamen eam hodie venturam non puto. Ἀλλ᾽ ὦ Κρίτων τύχῃ ἀγαθῇ· εἰ ταύτῃ τοῖς θεοῖς φίλον, ταύτῃ ἔστω. Οὐ μέντοι οἴμαι ἥξειν αὐτὸ τήμερον. Et in Theage: Ἐὰν μὲν τῷ θεῷ φίλον ᾖ, πάνυ πολὺ ἐπιδώσεις, καὶ ταχύ. & libro X. legum: Τὰ μὲν ἐν τῇ τῶν ἀρχαίων πέρι, μεθείσθω, καὶ χαιρέτω, καὶ ὅπῃ θεοῖσι φίλον, λεγέσθω ταύτῃ· tale quoque eſt illud Aeſchyli: g)

——— ὡς μάθοι τί χρὴ
Δρῶντ᾽ ἢ λέγοντα δαίμοσι πράττειν φίλα.

Sed & illa non diſſimilia ſunt: (h) Πουλυδάμα σὺ μὲν οὐκ ἔτ᾽ ἐμοὶ φίλα ταῦτ᾽ ἀγορεύεις: & in Protagora: (i) ἴσως φίλον: & apud Euripidem in Ione, τῷ θεῷ γὰρ ἦν φίλον. eiuſ-

(f) Odyſſ. 1. verſ. 81. (g) Prometh. pag. 41. (h) Iliad. 12. verſ. 231
(i) Mercuri us in prolog.

eiusdemque generis alia. Saepe autem monui, solitum Horatium, inspergenda scriptis suis Graecitate, salem eis ac Venerem quaerere.

Platonis locus conversus a Cicerone in Hortensio, in quo Marsilius leviter lapsus est.

CAP. XIII.

QUi aut aucupandae inanis gloriolae studio, aut convincendi magis quam docendi adversarii gratia disputant; ii acriter urgere ac premere eum solent: neque fere, si quid ipse inconsideratius aut fassus, aut inficiatus est, mutandae postea sententiae potestatem facere. At qui veritatem modo in disputando spectant, & docere eos, cum quibus agunt, volunt, aequiores liberalioresque sunt, neque ad vivum omnia resecant: sed si quid is quicum sermo est, dederit, cuius postea dati poeniteat, in eo non pertendunt, pervicacesve sunt: lubentibusque ipsis, corrigere se, qui sibi lapsus videtur, potest. Id se facere, cum significare vellet Socrates in Hipparcho, eleganti admodum similitudine usus est, sumpta a ludo XII. scriptorum, his verbis: *Α'λλὰ μὴν καὶ ὥσπερ πεττεύων, ἐθέλω σοι ἐν τοῖς λόγοις ἀναθέσθαι ὅ, τι βύλει τῶν εἰρημένων, ἵνα μὴ οἴῃ ἐξαπατᾶσθαι.* Quae summi philosophi verba cum a summo oratore Romano in Latinum sermonem elegantissime conversa reperissem, non indignum id putavi, quod annotarem. Citat igitur haec Nonius Marcellus e Ciceronis Hortensio: *(k) Itaque tibi concedo, quod in XII. scriptis solemus, ut calculum reducas, si te alicuius dati poenitet.* Marsilius autem, qui locum illum Platonis ad ludum talorum retulit, falsus videtur. Sed & in illo e Protagora, *ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν ἀναθέσθαι ἔξεστιν*, primo *πολιτειῶν*, ubi Polemar-

[k] *In v. Scriptas.*

marchus, aliter amicum & inimicum definere volens, quam prius fecerat, ita loquitur: Ἀλλὰ μεταθώμεθα· κινδυνεύομεν γὰρ οὐκ ὀρθῶς τὸ φίλον καὶ ἐχθρὸν θέσθαι: & aliis similibus locis, facile crediderim, metaphoram ex eodem illo XII. scriptorum ludo desumptam subesse.

Ciceronis locus, quem Silius eleganter imitatus est.

CAP. XIV.

Silium Italicum poetam, meo quidem iudicio, praestantem, Ciceronis apprime studiosum fuisse, eiusque libros diligentissime atque assiduissime lectitasse, non modo Martialis, qui eius coaevus fuit, testimonio cognoscimus, sed multo magis ex eo intelligimus, quod eum multa Ciceronis in poema suum transtulisse, eaque scienter admodum accommodasse ad illa, quae tum tractabat, videmus. Cuius rei exemplum hic unum proponere libitum est. Libro igitur septimo, cum Q. Fabius Annibalem ludificando, & cunctando, & bellum trahendo frangeret; Romanique milites pugnae avidi, & conferendarum cum hostibus manuum ingenti desiderio incensi, quidque mora profiteretur, nescientes, imperatorem suum, tanquam ignavum, &, ut Horatius loquitur, inaudacem, summa verborum immoderatione increparent: iamque sublato clamore, iniussu ipsius rem gerendam esse vociferarentur: gravi oratione furentem illorum impetum repressurus Fabius, ita exorditur, ut dicat, nunquam sibi Romanos in tanto discrimine summam rerum tradituros fuisse, si se talibus clamoribus turbatum iri credidissent.

Fervida si nobis corda, abruptumque putassent
Ingenium patres, & si clamoribus, inquit,
Turbari facilem mentem: non ultima rerum,
Et deplorati mandassent Martis habenas.

Cice-

Cicero quoque in ea oratione, qua C. Rabirium perduellionis rerum protexit & eripuit, cum quiddam paulo confidentius dixiſſet, clamorque concionalis ſecutus eſſet: *Nihil me*, inquit, *clamor iſte commovet, ſed conſolatur: cum indicat, eſſe quoſdam cives imperitos, ſed non multos. Nunquam, mihi credite, populus R. hic, hic qui ſilet, conſulem me feciſſet, ſi veſtro clamore perturbatum iri arbitraretur.*

Quodnam ſit verbum illud Graecum quo uſos eſſe Athenienſes in diſcordiis ſedandis ait Cicero in Philippicis.

CAP. XV.

VErbum Graecum quo in ſedandis diſcordiis ait Cicero uſam eſſe Athenienſium civitatem, non eſt, ut opinor, ἀμνηστία: quanquam ab omnibus qui eum locum attigerunt, ita eſſe traditum ſcio. Neque me movet, quod Plutarchus ἐν τοῖς πολιτικοῖς παραγγέλμασι ſcitum illud vocat τὸ τῆς ἀμνηστίας ψήφισμα: quoque alii ſcriptores Latini idem confirmant. Neque enim nego ita eam legem poſtea vocatam eſſe. At verbum ipſum, quod in lege poſitum eſt, aio fuiſſe, μὴ μνησικακεῖν. cuius rei multos locupletes & idoneos auctores habeo. Xenophontem, cuius haec ſunt e ſecundo ἑλληνικῶν. Καὶ ὀμόσαντες ὅρκους ἦ μὴν μὴ μνησικακήσειν, ἔτι καὶ νῦν ὁμοῦ τε πολιτεύονται, καὶ τοῖς ὅρκοις ἐμμένει ὁ δῆμος. Ut Aeſchinem, qui in oratione De corona ita loquitur: Νῦν δὲ ἐκεῖνοι μὲν μεγάλων κακῶν συμβάντων, ἔσωσαν τὴν πόλιν, τὸ κάλλιστον ἐκ παιδείας ῥῆμα φθεγξάμενοι, μὴ μνησικακεῖν. Quin & Ariſtoph. eodem reſpexit hoc verſu: (*l*)

Μὴ μνησικακήσῃς, εἰ σὺ φυλὴν κατέλαβες.

Sed quid conjecturis, ut in re dubia, utimur? triplex iuſiurandum fuit, quo ſe, compoſitis rebus, obſtrinxerunt Athenienſes. Unum commune totius civitatis, quod

(*l*) *Pluto*.

quod in haec verba conceptum eſt : Οὐ μνησικακήσω τῶν πολιτῶν οὐδενὶ, πλὴν τῶν τριάκοντα, καὶ τῶν ἕνδεκα, οὐδὲ τούτων ὃς ἂν ἐθέλοι εὐθύνας διδόναι τῆς ἀρχῆς ἧς ἦρξεν. alterum ſenatus : Οὐ δέξομαι ἔνδειξιν, οὐδὲ ἀπαγωγὴν ἕνεκα τῶν πρότερον γεγενημένων, πλὴν τῶν φευγόντων· tertium eorum qui res iudicabant : Οὐ μνησικακήσω, οὐδὲ ἄλλο πείσομαι. ψηφιοῦμαι δὲ κατὰ τοὺς κειμένους νόμους. Haec ita ſcripta ſunt apud Andocidem in oratione De myſteriis.

Ciceronis ex oratione pro Deiotaro loci duo emendati.

CAP. XVI.

SOleo libenter veteres libros, quicumque in manus meas incidunt evoluere: cuicuimodi tandem illi ſunt, & quocunque literarum charactere exarati, quod enim Plinius de toto librorum genere dicere ſolebat, nullum eſſe tam malum, ex quo non caperetur aliquid fructus: id ego in his maxime verum eſſe comperio. Multos enim nanciſcor mutilos, laceros, corruptos, evaneſcentibus litteris: tum, quod moleſtius eſt, deſcriptos ab hominibus imperitiſſimis, ideoque ἀλλεπαλλήλως ... Ut in eis legendis incredibilis quaedam moleſtia exhaurienda ſit. Sed non in multos incido, qui omni ex parte fruſtrentur opinionem meam. Fere enim ſemper aliquid tamen lucelli facio. Sive autem haec conſtantia vocanda eſt, ſive etiam quidam mentis error, (non enim, quominus quiſque quo volet nomine appellet, impedio) ita obſtinato animo ſum, nulla ut ſit tanta erratorum multitudo, quae me a legendo abſterreat. Neque mihi male operam collocaſſe videor, cum ex illis difficultatibus, tanquam e ſalebris quibuſdam, emerſus, in recenſione reperio, unum aut alterum boni alicuius ſcriptoris locum bidui triduive labore purgatum eſſe. Multi autem amici, qui me hoc morbo teneri ſciunt, multas ad me

ſcidas

ſcidas undecunque collectas mittunt. Neque ego illa mihi ἀποβλητέα δῶρα eſſe duco; quin avide arripio quicquid offertur, & in hac inopia, ubi ſiligeneus panis deeſt, cibario me, ut poſſum, tueor: beatos illos eſſe ducens, quibus amplae illae ac nobiles bibliothecae patent, ubi tam laute, tam copioſe, tam ſplendide paſcere animos ſuos hoc genere epularum queunt. Nos tenuiores victitamus ut poſſumus, neque invidemus aliis fortunam ſuam: ſed, ut eadem nobis quoque aliquando contingat, optamus. Nunc cuius rei cauſſa ſuſceptus hic a me ſermo, & unde ortus ſit, exequar. Habeo librum quendam, aut potius diſcerpti & dilacerati libri aliquot paginas, ipſas quoque ita male acceptas, ut alicubi canum ludibrium fuiſſe videantur: in quibus haec ſcripta ſunt: pars orationis pro Marcello: tota fere pro Ligario: & Deiotaro fere dimidiata. Nuper igitur placuit ea omnia cum vulgatis libris conferre: itaque feci. In duabus autem prioribus nihil admodum reperi, quod alicuius momenti videretur. In ea quae pro Deiotaro eſt, haec quae ſubiiciam, non indigna, quae notarentur, cenſui. Primum ergo ubi vulgo legitur, *Cui tamen ipſi regi veniam te daturum fuiſſe dicebas, ſi tum auxilia Pompeio, vel ſi etiam filium miſiſſet, ipſe tamen excuſatione aetatis uſus eſſet*. In illis fragmentis elegantius, ni fallor, & verius ita ſcriptum eſt: *Cui tamen ipſi regi veniam te daturum fuiſſe dicebas, ſi, cum auxilia Pompeio, vel etiam filium miſiſſet, ipſe tamen excuſatione aetatis uſus eſſet*. Item hoc, quod non ad nitorem & elegantiam orationis, ſed ad ſententiam ipſam non mediocriter pertinet. In iis enim libris quibus vulgo utimur, ita legimus: *Ego mehercule C. Caeſar initio, cum eſt ad me iſta cauſſa delata, Phidippum medicum, ſervum regium, qui cum legatis miſſus eſſet, ab iſto ipſo adoleſcente exiſtimavi eſſe corruptum: hac ſuſpicione ſum perculſus. Medicum indicem ſubornavit, finget videlicet aliquod crimen veneni*. At in illis ἑλωρίοις,

(ita

(ita enim plane vocari possunt) multo sincerius multoque emendatius, meo quidem iudicio, scriptum est: *Ego mehercule C. Caesar initio cum est ad me ista caussa delata, Phidippum medicum, servum regium, qui cum legatis missus esset, ab isto adolescente esse corruptum: hac suspicione sum percussus. Medicum indicem subornavit? finget videlicet aliquod crimen veneni*. Quae scriptura quin plane integra corrupta sint, nemo dubitabit, qui locum illum paulo attentius consideraverit.

Illustratus locus ex oratione pro Coelio.

CAP. XVII.

IN oratione pro Coelio cum conatus esset M. Tullius impuram mulierem Clodiam in eam suspicionem adducere, ut qui aderant, veneno ab ea sublatum Q. Metellum existimarent, hac postea amplificatione usus est: *Ex hac igitur domo progressa ista mulier, de veneni celeritate dicere audebit? nonne ipsam domum metuet, ne quam vocem eliciat? non parietes conscios, non noctem illam funestam ac luctuosam perhorrescet?* Suspicor autem, ubi *eliciat* legitur, *eiiciat* legi debere. Significat enim, hoc ipsum metuere debere Clodiam, ne vocem ipsa domus tam impii facinoris conscia emittat eliciendi autem verbum, ad hoc indicandum, non nimis aptum videtur. Euripidis etiam versibus quibusdam ex Hippolyto (*m*) coronato hanc coniecturam nonnihil adiuvari puto: e quibus totus ille locus manifesto expressus est. Sunt autem hi:

Οὐδὲ σκότον φρίσσουσι τὸν ξυνεργάτην,
Τέρεμνά τ' οἴκων, μή ποτε φθογγὴν ἀφῇ; idest,
Neque tenebras noctis perhorrent consciae,
Neque, ipsa ne quando eiiciat vocem domus?

loquitur autem ibi Phaedra de mulieribus, quae si pu-

dicas

[m] *Act.* 2.

dicas esse simulant, cum tamen clanculum libidini serviant: quas miratur prodire audere in conspectum virorum: neque timeré, ne a nocte ipsa, & a domo conscia indicentur. Hanc meam coniecturam Lambinus, homo omnium, sed nolo in mortuum quoquo modo de me meritum, gravius dicere, principio quidem ita exagitavit, ut illa solemnia effunderet, barbaros esse, & omnium bonarum rerum imperitos. Et quaecunque praeterea solebat, quoties ab aliquo dissentiebat, si qui putarent, eiicere vocem, Latine dici. Deinde, mutata sententia, in notis ad Ciceronem, ipse se ad illum imperitorum numerum aggregavit: neque tamen mihi prorsus assensus est, sed notavit, ut plerumque in gravioribus rebus solebat: fassus, coniecturam meam duorum veterum librorum testimonio comprobari. Extitit deinde, qui, gratiam, credo, Lambini aucupari volens, quam tamen, cuiusmodi esset, ipse postea expertus est, cum emendationem meam aliquot Lucretii locis confirmari videret, secutus quidem eam est: sed eius Lambinum fecit auctorem, a quo illa diu oppugnata, non me, a quo primum prolata erat. Sed haec & levia sunt, & a me ipso mirabiliter negliguntur. Aut non curanda gloria, aut ex gravioribus rebus petenda est.

Cicero in oratione pro Sylla, locum quendam Demosthenis imitatus ostenditur.

CAP. XVIII.

VIdetur Cicero duobus ex oratione pro Sylla locis Demosthenicum quendam adumbrasse: qua in parte excusat se, quod in reo defendendo multa de seipso dicere cogatur: cuius sermonis impositam sibi esse dicit ab accusatore necessitatem. Nam & Demosthenes idem in defendendo Ctesiphonte dixerat: quem quomodo Latinus orator sit imitatus, ut appareat utriusque verba descri-

describam. Ita igitur Demosth. Εἰ μὲν οὖν περὶ ὧν ἰδίωκε μόνον κατηγόρησεν Αἰσχίνης, κἀγὼ περὶ αὐτοῦ τοῦ προβουλεύματος εὐθὺς ἂν ἀπολογούμην. ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐλάττω λόγον, τἄλλα διεξιὼν, ἀνάλωκε, καὶ τὰ πλεῖστα κατεψεύσατό μου, ἀναγκαῖον εἶναι νομίζω καὶ δίκαιον ἅμα, βραχέα, ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι. περὶ τούτων πρῶτον εἰπεῖν. Cicero autem: *Et quoniam L. Torquatus, meus familiaris ac necessarius, iudices, existimavit, si nostram in accusatione sua necessitudinem familiaritatemque violasset, aliquid se de auctoritate meae defensionis posse detrahere, cum huius periculi propulsatione coniungam defensionem officii mei*. Post autem etiam apertius: *Nam si Torquatus Syllam solum accusasset, ego quoque hoc tempore nihil aliud agerem, nisi eum qui accusatus esset, defenderem. Sed cum ille tota oratione in me esset invectus, & cum, ut initio dixi, defensionem meam auctoritate spoliare voluisset, etiam si dolor meus respondere non cogeret, tamen ipsa caussa hanc a me orationem flagitasset*.

Alius Ciceronis locus e Demosthene expressus.

CAP. XIX.

SUmptum ex eadem illa Demosthenis oratione videtur & id, quod in secunda Philippica scriptum est: *Ut igitur in seminibus est caussa arborum & stirpium: sic huius luctuosissimi belli semen tu fuisti*. Nam & ille cum Aeschinem omnibus calamitatibus, quibus Athenienses conflictati erant, caussam praebuisse dixisset, ita id confirmavit: (n) Ὁ γὰρ τὸ σπέρμα παρασχὼν, οὗτος τῶν φύτων κακῶν αἴτιος.

Theocriti ἀδωνιαζούσαις correctus & explicatus locus.

CAP. XX.

NOn puto me rem studiosis ingratam facturum fore, quanquam hic Latinorum praecipue scripto-

 rum

(n) *Pro Ctesiphonte*.

rum caussa susceptus a me labor est, si non numquam etiam Graecis opis aliquid afferre coner. Iampridem enim persuasum esse existimo omnibus qui versantur in litteris, sine Graeci sermonis cognitione mancam omnem ac mutilam esse doctrinam, & qui eius expertes sint, ab eis ne Latine quidem scripta penitus percipi. Nunc igitur Theocriti versus quosdam, quos neque satis emendate scriptos circumferri, neque satis intelligi arbitror, quomodo scribendi, quoque modo accipiendi videantur, aperiam. Sed primum eos describam ita, ut leguntur: (o)

Γ. Μᾶ πόθεν ὤνθρωπος; τί δὲ τιν εἰ κωτίλαι εἰμές;
Πασσάμενος ἐπίτασσε, συρακοσίαις ἐπιτάσσεις.
Ὡς εἰδῇς καὶ τοῦτο, κορίνθιαι εἰμὲς ἄνωθεν,
Ὡς καὶ ὁ Βελλεροφῶν· πελοποννασιστὶ λαλεῦμες.
Δωρίσδεν δ' ἔξεστι, δοκῶ τοῖς Δωριέεσσι.
Π. Μὴ φυῇ μελιτῶδες, ὃς ἀμῶν καρτερὸς εἴη.
Πλὰν ἑνός. οὐκ ἀλέγω μή μοι κενεὰν ἀπομάξῃς.

Inducuntur autem ibi duae mulieres Syracusanae, Gorgo & Praxinoa, quae profectae ad spectandam pompam sacrorum Adonidis, cum, qui mos mulierum est, assidue garrientes, implerent omnia strepitu, & aures eorum, qui prope erant, obtunderent; offensus tanta earum garulitate hospes quidam, illamque ferre amplius non valens, subcontumeliose imperavit eis, ut tacerent. Tum indignata Gorgo, quaeso, inquit, quid hoc tandem hominis est? quid vero tua refert, si garrulis esse nobis libet? addit deinde: Πασσάμενος ἐπίτασσε. Ubi legendum censeo, πασάμενος, non πασσάμενος. Neque parum interest. Nam πάσασθαι prima syllaba brevi, est γεύσασθαι, ex quo poetae, cum eam syllabam producere volunt, faciunt πάσσασθαι, at πάσασθαι prima longa, est κτήσασθαι, unde est πολυπάμμων, estque ea vox Dorum propria. Erit igitur πασάμενος, κτησάμενος, atque hoc dicet Gorgo hospiti:

[o] Eydil. 15.

hospiti: Impera ancillis tuis, ἐπίτασσε αἷς κέκτησαι. Nobis enim cum imperas, scito te Syracusanis imperare: ne forte nos viles aliquas & abiectas esse feminas putes. Corinthiae sumus a prima origine, non minus quam Bellerophon. Postremo, quoniam hospes reprehenderat eas, tanquam πλατειασδοίσας, id est, lato & diducto ore pronuntiantes: (erat enim Dorum in Graecia eadem fere pronuntiatio, quae in Italia Bergomatium) iccirco addit, se ita loqui, ut in Peloponaeso loquerentur: ceterum non putare, caussam esse ullam, cur non Doribus Dorice pronunciare eas esset. In iis autem duobus versibus, qui postea dicuntur a Praxinoa, mihi quidem tenebrae sunt. Nam quod Scholiastes ait, μελιτώδη vocari Persephonem; vix credibile mihi videbatur, ante quam legerem Porphyrii Commentariolum περὶ τοῦ ἐν ὀδυσσείᾳ τῶν νυμφῶν ἄντρου, qui mihi omnem hac de re scrupulum exemit. Ita enim ibi scriptum est: Πηγαὶ δὲ καὶ νάματα οἰκεῖα ταῖς ὑδριάσι νύμφαις. καὶ ἔτι γε μᾶλλον νύμφαις ταῖς ψυχαῖς· ἃς ἰδίως μελίσσας οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν, ἡδονῆς οὔσας ἐργαστικάς· ὅθεν καὶ ὁ σοφοκλῆς οὐκ ἀνοικείως τῶν ψυχῶν ἔφη· Βομβεῖ δὲ νεκρῶν σμῆνος, ἔρχεταί δ' ἄλη. καὶ τὰς δημητρὸς ἱερείας, ὡς τῆς χθονίας θεᾶς μυστίδας, μελίσσας οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν, αὐτήν τε τὴν κόρην μελιτώδη. Optat igitur mulier a Persephone, quae partubus praeest; ne quis unquam nascatur, qui in ipsas imperium exerceat. Addit autem, praeter unum: quoniam alioqui male precari videretur reginae, & optare, ne quis unquam ex ipsa filius nasceretur. Iam quod sequitur, οὐκ ἀλέγω, μή μοι κενεὰν ἀπομάξῃς, quam sententiam habere voluerit scholiastes, ipse viderit, cum illa sua praeclara expositione: μή μοι κενεὰν ἀπομάξῃς, μή μοι κενὸν τὸ μέτρον ἀποψήσῃς. & ille alter, qui ita reddidit:

Non metuo, ne mensura tibi ludar inani.

ego non dubito, quin pro κενεὰν, legendum sit κονίαν. Ut hoc mulier dicat: Non vereor, ne in me pulverem

 ab-

abstergeas : id est, ne me impune contemptam ac despicatam habeas. Esset enim extremi contemptus signum, si quis pulverem e calceis, aut e veste sua, ludibrii caussa abstergere in alios vellet. Sed & in illo versu qui paulo infra est,

Ἄτις καὶ Σπέρχιν τὸν Γάλεμον ἠρίστευσε,

pro Γάλσμον, legendum crediderim Γαλέμυ. Sed & illud κεγέαν defendit & explicat in Novis lectionibus Canterus : idque ex Aurati sententia. Cedamus igitur non inviti. Aurato enim in litteris adversari, οὐ θέμις.

MARCI ANTONII MURETI
AD HIPPOLYTUM ESTENSEM S. R. E.
Cardinalem ampliſſimum & illuſtriſſ.

VARIARUM LECTIONUM
LIBER TERTIUS.

De quorundam admirabili memoria.
CAP. I.

HIppias apud Platonem, tanquam de magno quodam & praeſtanti bono gloriatur, poſſe ſe quinquaginta nomina ſemel tantum audita recitare: At hoc nihil eſt, praeut quae de ſe Seneca ſcribit: cuius haec ſunt e libro primo (p) declamationum: *Sed cum multa iam mihi ex me deſideranda ſenectus fecerit, oculorum aciem retuderit, aurium ſenſum habetaverit, nervorum firmitatem fatigaverit: inter ea, quae retuli, memoria eſt, res ex omnibus partibus animi maxime delicata & fragilis; in quam primum ſenectus incurrit. Hanc aliquando in me floruiſſe, ut non tantum ad uſum ſufficeret, ſed in miraculum uſque procederet, non nego. Nam duo millia nominum recitata, quo ordine erant dicta, referebam: & ab iis qui ad audiendum praeceptorem noſtrum convenerant, ſingulos verſus a ſingulis datos, cum plures quam ducenti efficerentur, ab ultimo incipiens uſque ab primum, recitabam nec ad complectenda tantum quae vellem, volox erat mihi memoria, ſed etiam ad continenda que acceperam.* Haec Seneca: quae ſemper mihi mirabilia, ac prope dixerim, incredibilia

[p] *Prooemio controverſiarum.*

visa erant, donec vidi ipse, quod nunquam credidissem. Habitabat Patavii in vicinia mea homo adolescens, genere Corsicus, honesto, ut ferebatur, & credibile erat, apud suos loco natus, qui eo venerat ad ius civile discendum. quo in studio ita diligenter & attente annos aliquot consumpserat, ut magna iam esset de doctrina illius hominum opinio. Ventitabat autem fere quotidie in aedes meas, devexo iam & inclinato Sole, aestas enim erat: ibique, quod aedes satis amplae erant, satisque apricae, aut sub dio ambulans, & cum aequalibus suis iucundissime colloquens, aut saltu, aut lucta, aut trigonali pila corpus exercens, fessas studiosorum laboribus vires honestissime reficiebat. Rumor erat, tenere eum artem quandam memoriae, cuius auxilio multa efficeret, quae credi, nisi spectata, non possent. Is cum ad aures meas perlatus esset, cupido me incessit mirabilia illa & inaudita spectandi. Eiusmodi enim in rebus minime omnium auditis credulus esse soleo. Visum est igitur, quando ipse domo mea arbitratu suo uteretur, hoc ab eo quasi ἐνοίκιον, exigere, ut quod sibi commodum foret, praesente me, artis suae specimen aliquod daret. ille nihil gravatus, lubentissimo animo se, cum vellem, facturum esse respondit. Placuit. Statim, cum per ipsum mora non esset, una omnes qui aderamus, in proximum cubiculum ingressi, consedimus. Coepi ego dictare nomina Latina, Graeca, Barbara, significantia, nihil significantia, tam varia, tam nihil inter se cohaerentia, tam multa, ut & ego dictando, & puer, cui mandatum erat, ut ea exciperet, scribendo, & ceteri qui aderant, audiendo atque expectando, fessi iam miris modis essemus omnes. Ipse unus ex omni numero alacer ac recens assidue plura poscebat; Sed cum ego ipse modum aliquem fieri oportere dixissem, abunde mihi satisfactum iri, si vel dimidiam partem eorum quae dicta erant, recitare potuisset: tum ille fixo ad terram obtutu,

tutu, magna nostra omnium expectatione, tacitus aliquandiu stetit. Quid verbis opus est? vidi facinus, ut ille ait, mirificissimum. Ὁ δαιμόνιος ἐκεῖνος exorsus loqui, plane omnia, eodem ordine, nusquam prope insistens, nusquam haesitans, nobis stupentibus, reddidit. Deinde ab ultimo incipiens, sursum versus pervenit ad primum. Rursus ita, ut primum, tertium, & quintum, ac sic deinceps omnia diceret. Quo denique quisque voluerat ordine, sine ullo errore omnia referebat. Idem postea, cum ei iam familiarior factus essem, saepe expertus, usquequaque verum deprehendi. Ipse mihi aliquando affirmavit, & erat ab omni iactantia alienissimus, se triginta sex millia nominum eo modo recitare posse. Quodque admirabilius est, ita haerebant omnia in animo, ut vel post annum diceret, se, quaecumque memoriae commendasset, minimo negotio repperiturum. Ego certe post multos dies facto periculo, verum comperi. Neque hoc satis. Diversabatur apud me Franciscus Molinus, patricius Venetus, adolescens optimarum artium studiis mirifice deditus, qui cum se memoria parum firma esse sentiret, oravit hominem, uti se artem illam doceret. Vix ostenderat se id velle, cum Corsicus operam ei suam prolixissime detulit. Dictus est locus, dicta hora, ad quam cotidie convenirent. Nondum sex aut septem dies abierant, cum ille quoque alter nomina amplius quingenta sine ulla difficultate, aut eodem, aut quocunque alio libuisset, ordine repetebat. Haec ego vix auderem litteris prodere, mendacii suspicionem reverens, nisi & res adhuc recens esset, (nondum enim annus est) & Nicolaum Lippomanum Petri Alexandri filium, Lazarum Mocenium Francisci filium, Ioannem Malipetrum Nicolai filium, Georgium Contarenum Laurentii filium, patricios Venetos, optimos & nobilissimos adolescentes, aliosque praeterea innumerabiles eius rei testes haberem. A quibus, si mentirer,

vanitatem meam coargui nollem. Artem vero illam Corsicus accepisse se dicebat ab homine Gallo, quo puer domestico praeceptore usus esset. Huic ego ne ex antiquitate quidem, quem opponam, habeo: nisi forte Cyrum, quem Plinius, Quinctilianus, & alii Latini scriptores tradiderunt, tenuisse omnium militum nomina. Sed hoc, ut verum fatear, semper veritus sum quam considerate atque explorate tradidissent. Xenophon enim, a quo illi vel uno, vel praecipue, quae de Cyro dicebant, accipere potuerunt, istud tam incredibile non dicit; sed tantum eum tenuisse nomina τῶν ὑφ' αὐτὸν ἡγεμόνων. Quod ut in imperatore laudabile est, ita non excedit fidem. Locus, si quis requirit, est libro quincto παιδείας. Fieri autem potest, ut Latinorum aliquis, qui locum illum Xenophontis male accepisset, alios postea auctoritate sua in errorem induxerit. Hoc enim non semel novimus contigisse. Sed tamen hac de re nihil affirmo. Non erit alienum, ut puto, ascribere hoc loco distichon, quo Simonides, qui eius, de qua locuti sumus, artis pater fuisse traditur, iam octogenarius gloriatus est, neminem sibi memoria parem esse.

Μνήμην δ' οὔτινά φημι Σιμωνίδῃ ἰσοφαρίζειν
Ὀγδοήκοντα ἐτεῖ παιδὶ Λεωπρεπέος.

At Apollonius Tyaneus, cum centum haberet annos, tum quoque memoria excelluisse fertur. (q)

Sublata menda quae inhaeserat in Euripideo versu apud Porphyrium. Item de formae dignitate quaedam non indigna cognitu.

CAP. II.

CUm Prophyrii libellus De quinque vocibus, quo via muniri putatur ad totum illud corpus librorum Aristotelis quod ὄργανον vocant, teratur quotidie omnium

(q) *Philistrat. l. 8. cap. 12.*

omnium manibus, mirum est tam diu in eo insedisse mendum quoddam, quod nunc indicabo. Etsi enim non est eiusmodi, ut cuiquam errorem possit obiicere; tamen in bonis libris ut ne qua vel minima macula insit, opera danda est. Porphyrius, ut probet, εἶδος usitate dici de forma corporis ea quae sub aspectum cadit, ex qua formosi aut deformes nominantur, citat hunc Euripidis versum; (r)

Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος.

ita enim vulgo legitur: cum tamen non ἄξιον, sed ἀξίως legi debeat. Siquidem erant haec verba apud Euripidem cuiuspiam optantis videre e filiis, ut opinor, suis maribus procreatos mares, qui primum quidem ea forma essent, in qua inesset regalis quaedam dignitas, deinde aliis etiam bonis excellerent. Hoc cognoscere est de Stobaeo, apud quem ἐν τῷ ὑπὲρ κάλλους λόγῳ haec scripta sunt: (s)

Ἴδοιμι δ' αὐτῶν ἔκγον' ἄῤῥεν' ἀῤῥένων,
Πρῶτον μὲν εἶδος ἀξίως τυραννίδος.
Πλείστη δ' ἀρετὴ τοῦθ' ὑπάρχον ἐν βίῳ,
Τὴν ἀξίωσιν τῶν καλῶν τὸ σῶμ' ἔχειν.

Ut autem Euripides quandam formam esse voluit quae regium quiddam haberet: ita Plautus; qui eam etiam formam regiam dixit: (t)

Sed ubi Artotrogus? Hic est. Stat propter virum
Fortem atque fortunatum, & forma regia.

Xenophon quoque in convivio ait, φύσει βασιλικόν τι τὸ κάλλος εἶναι. Aristoteles primo politicon affirmat, si qui reperiretur ea corporis pulchritudine, quam in deorum statuis cernimus, neminem dubitaturum, quin eos aliis omnibus imperare oporteret. Idemque libro quarto & libro septimo ait, Aethiopas & Indos in mandandis imperiis, proceritatis ac pulchritudinis habere rationem. Et notum est, multatum a Lacedaemoniis Archidamum regem

(r) *Cap. de Specie.* (s) *Serm.* 63. (t) *Milite sc. Curate.*

gem, quod exiguam duxisset uxorem: querebantur enim, non reges, sed regulos sibi procreatum iri. Ita enim hoc dictum commemorat Athenaeus libro XIII. *βασιλίσκους ἀντὶ βασιλέων*. At Plutarchus, *ἐν τῷ περὶ παίδων ἀγωγῆς*, paulo aliter: *οὐ βασιλέας, ἀλλὰ βασιλίδας*.

Locus Terentii e Phormione illustratus.

CAP. III.

ITa scripti leguntur in omnibus libris hi versus e Terentii Phormione: (u)

PH. *Imo vero tu uxorem cedo.* DE. *In ius ambula*,
PH. *In ius? enimvero si porro esse odiosi pergitis.*

ego autem in scholiis quibus non nullos eius poetae locos illustravi, fassus sum, mihi non satis constare, quid de illo *in ius* facerem. Nam & non invenustam esse illam repetitionem, & confirmari auctoritate librorum veterum, & tamen versum, ea recepta uno pede, quam deceret, fieri longiorem. Postea autem mihi venit in mentem, solitos esse olim histriones talia quaedam de suo in recitandis fabulis addere; ut oratio quotidianae similior videretur: id quod & Demetrius in libello *περὶ ἑρμηνείας* prodidit: & multa eius rei vestigia in Euripidis fabulis reperiuntur. quorum aliquot hoc loco proponam: ut, quod dico, clarius ab omnibus perspici queat. Ita ergo loquitur Polydorus in Hecuba: (x)

Φεῦ, ὦ μῆτερ ἥτις ἐκ τυραννικῶν δόμων

ubi illud *φεῦ*, extra versum est, ab histrione additum & in eadem Agamemnon: (y)

Ἔα, Πολυμῆστορ ὦ δύστανε, τίς σ' ἀπώλεσεν;

& Clytaemnestra in Iphigenia in Aulide: (z)

Φεῦ, Πῶς ἄν σ' ἐπαινέσαιμι μὴ λίαν λόγοις;

& Medea: (a)*Εἶεν· καὶ δὴ τεθνᾶσι τίς με δέξεται πόλις;* sed talia multa colligere, nihil negotii fuerit. Ut ergo illa

(u) *Act. 5. scen. 7.* (x) *P rol g. 5.* (y) *Act. 5.* (z) *Act. 4.* (a) *Act. 2.*

la φεῦ, ἔα, εἶεν, ſunt extra verſum; ſic & illud, In ius? eiuſdem generis eſſe apud Terentium puto.

Duo genera loquendi, quibus Latini poetae utuntur, a Graecis accepta eſſe.

CAP. IV.

Virtutem Catonis pro Catone ipſo dixit Horatius in hoc verſus, (*b*)

Narratur & magni Catonis
Saepe mero caluiſſe virtus.

& alibi quoque eodem genere loquendi uſus eſt: (*c*)

Virtus Scipiadae, & mitis ſapientia Laeli.

Dictum autem id eſt ad Graecorum poetarum conſuetudinem, qui βίην ἡρακληείην & βίην ἰφικληείην pro Hercule & Iphiclo dicunt: ad eundemque modum alia multa: quod & alii notarunt, & Plutarch. in lib. adverſus Coloten. Sed & eiuſdem generis eſt, quod Turni corpus pro ipſo Turno Virgilius dixit, (*d*)

--- quo pulchrior alter
Non fuit, extepto Laurentis corpore Turni.

ita enim & Eurip. Ἐγὼ τὸ μὲν σὸν σῶμ᾽ ὑφ᾽ οὗπερ ηὐτύχειν,
Σώζειν ἕτοιμός εἰμι. & alibi: (*e*)
Ἀλλ᾽ εἰσορῶ γὰρ τοῦδε δεσπότου δέμας
Ἀγαμέμνονος.

& in Phoeniſſis, σὸν δέμας θρεψάμενος. ut ergo illi Graeca dicendi genera exprimebant, ita facere oporteret eos, qui ſe noſtris temporibus poetas perhiberi volunt.

Aeris Corinthii temperatura quomodo inventa.

CAP. V.

Super aere Corinthio, (*f*) quaenam illius origo fuerit varia tradita ſunt ab antiquis Plinius caſu miſtum

eſſe

[b] *L.3.Car.Od.21.* [c] *2.Ser.1.* [d] *8.Aeneid.v.649.* [e] *Chor.Herc. Act.4*
(f) *Lib. 24. c. 2.*

esse ait. Corintho, (f) cum caperetur, incensa L. quoque Florus eandem sententiam sequitur, a quo ita hac de re scriptum est: *Aeris notam pretiosiorem ipsa opulentissimae urbis fecit iniuria: quia incendio perustis plurimis statuis atque simulacris, aeris, auri argentique venae in commune fluxere.* At alii unam modo antiquis temporibus domum Corinthi arsisse dicunt, in qua cum auri argentique nonnihil inesset, aeris autem magna vis; commista illa & in eandem confusa massam, ex eo metallo cuius maior inerat pars, Corinthii aeris nomen acceperint. Alii etiam, quod propius ad veri similitudinem accedere videtur, narrant, aerarium quendam fabrum Corinthi fuisse, qui cum incidisset in thecam auri plenam, eamque sibi abstulisset, ne id rescisceretur, metuens, dissectum in minutas particulas aurum paulatim aeri admiscuerit, admirabilemque illam temperaturam effecerit; qua magnas sibi opes postea comparavit.

Indicata vetus scriptura duum locorum e libro secundo de Divinatione.

CAP. VI.

BEne & emendate scriptus erat in veteribus libris locus hic e secundo de Divinatione: *Ad nostri augurii consuetudinem dixit Ennius:*

Quom tonuit laevum bene tempestate serena

At Homericus Ulysses apud Achillem querens de ferocitate Troianorum, nescio quid hoc modo nuntiat:

Prospera Iupiter his dextris fulgoribus edit.

atque ita eum legit Petrus Marsus: indicatque, versum esse sumptum ex Iliados nono. Ut valde mirer quae fuerit eorum audacia; qui Aiacem postea pro Ulysse scripserunt. (g) Nam quod Victorius credidit esse μνημονικὸν Ciceronis ἁμάρτημα, non viderat videlicet veteres li-

[f] Lib. 2. cap. 16. (g) Lib. var. 3. cap. 5.

libros, neque commentarium Marsi. Quem si legisset, cognovisset etiam, se non valde necessariam operam sumere in emendando quodam loco e primo eorundem librorum: ubi de Iamidarum familia mentio est. Eum enim Marsus & probe ac incorruptum scriptum repererat, & erudite interpretatus erat, adducto eo ipso Pindari loco, quem adduxit postea Victorius. (*h*) Iniquum autem puto, quenquam sua laude fraudari: ideoque verum harum emendationum auctorem indicavi. Neque dubito, quin Victorius ipse, quem ut insigniter eruditum esse video, ita insigniter probum & plane ingenuum esse audio, si & haec, & alia quaedam, quae ut nova profert, ab aliis notata scivisset, aut non attigisset, aut suis auctoribus accepta retulisset. Quod idem mihi etiam de aliis quibusdam eruditissimis hominibus facile persuadeo. Elegantem enim & liberalem doctrinam, liberalis etiam natura plerumque comitatur.

Cur Tibullus porcum hostiam mysticam dixerit.

CAP. VII.

NOn satis, quod sciam, a quoquam, explicatum est, cur Tibullus porcum hostiam mysticam vocavit, eo versu, (*i*)

Hostiaque e plena mystica porcus hara.

quin etiam eius rei ignoratione, in quibusdam libris e mystica factum est, rustica. Sciendum autem est, in iis Cereris sacris quae mysteria dicebantur, eam consuetudinem fuisse, ut quisque pro se Cereri porco faceret. Seu quod animal illud infestum Cereri crederent: (*k*) quia semina pando, ut ait Ovidius, eruisset rostro, annique spem intercepisset: ob idque deam eius caede gaudere crederent: seu quod e suillo rostro arandae & in-

(h) *Lib.* 13. *c.* 15. (i) *Lib.* 1. *eleg.* 10. (k) 15. *Metam.*

invertendae terrae ratio primum accepta esset: nam id quoque multi prodiderunt, neque sane satis convenit inter antiquos scriptores, de caussis, ob quas hoc aut illud animal huic aut illi deo immolaretur. Alii enim, quod cuique deo gratissimum esset, id ad illius aras mactari solitum aiunt. Itaque equus Martis erat hostia. Et quod aper Adonin interfecisset, apro Veneri rem divinam fieri nefas erat. Alii, quod quisque deus odisset, eius potissime illud caede oblectari putabant. Itaque Nocti sacrificabatur gallus gallinaceus: quod cantu suo diem provocare, noctem fugare videretur. Capra Palladi: quod oleam insigniter laederet. Sed utra de caussa porcus Cereri caderet: illud certe observabatur, ut & praepinguis esset, & nulla sui parte mancus ac mutilus. Quod etiam universe in toto victimarum genere seruabant. Ergo porcos mysticos aut mystericos vocabanqui pinguissimi & integerrimi essent, Plautus (*l*) sinceros sacres vocat. Quare Megarensis ille Aristophaneus, qui filias suas pro porcis vendere cuperet, iubet eis, ut saccum ingressae ita grunniant, ut porci mysterici esse videantur: (*m*)

Κ' ἤπειτεν ἐς τὸν σάκκον ὧδ' ἐσβαίνετε.
Ὅπως δὲ γρυλλιξεῖτε καὶ κοΐξετε,
Χ' ἠσεῖτε φωνὰν χοιρίων μυστηρικῶν.

& paulo post interrogatus a Dicaeopoli, quid ferret, porcas se mysticas ferre respondet.

Δι. τί δαὶ φέρεις; Με. χοίρως ἐγώνγα μυστικάς.

C. Verres qua ex gente fuerit. Emendatus locus e libro quarto accusationis.

CAP. VIII.

ORiundum e gente Cornelia fuisse C. Verrem, a quibusdam Romanarum antiquitatum peritissimis

(m) *Acharn:*

mis hominibus traditum est: quod tamen mihi persuaderi non potest. Vix enim verisimile videtur, e tam illustri gente ortum eum, cuius pater fur ac divisor fuisse dicatur. Sed & illud non immerito miretur aliquis: hoc, quod isti volunt, posito, cur nusquam eum Cicero gentis nomine appellaverit: praesertim cum illud ipsum iudicium lege Cornelia exerceretur. Non enim obscurum est, ex eo sententiam quampiam aptam & commodatam ad exasperandos iudicum animos, facile potuisse duci. Sunt & alia non pauca, quae mihi quidem videntur aliquid iustae admirationis habitura, si Cornelium eum fuisse fateamur. Nituntur autem, qui hoc dicunt, argumento, quod sciam, unico. Aiunt enim libertum quendam Verris a Cicerone Cornelium Haruspicem vocari. Sed ego cum omnes accusationis libros & saepe & diligenter evolverim, videor affirmare posse, nullam in eis esse istius Cornelii mentionem. Ipsi igitur viderint. Cornelius quidem Verris lictor libro primo accusationis nominatur. Sed quid ad Verris gentem ea res pertinet? Fieri ergo potest, ut fallar: nunquam enim harum rerum valde diligens indagator fui: non equidem quo eas contemnam ac despiciam: sed quod diffidam partem esse me posse perferendo labori, quem video capiendum esse iis qui subtiliter talia perscrutari volunt: & alioqui suo quisque studio ducitur. Quare, ut ante dixi, fieri potest, ut fallar, sed tamen existimo, ipsum Verris nomen gentilicium esse. Hoc arbitror colligi posse e fine libri secundi, ubi de illa tabularum corruptione sermo est, in quibus Verres se pro Verre Verrutium fecerat. Nam si in illis ita scriptum fuisset, C. CORNELIUS VERRES, non sane oportuerat, ex Verre fecisse Verrutium. Neque procederent illa, quae a Cicerone urbanissime dicta sunt: *Responde mihi nunc tu Verres, quem esse hunc tuum paene gentilem Verrutium putes*. Nam nominis cum cognomine similitudo

militudo nihil ad gentilitatem pertinet. Alium locum proferam, qui hoc quod dico, ita manifesto confirmet, ut vix ullum dubitationi locum relictum iri putem. Atque hunc eo recitabo libentius, quod & in vulgatis libris corrupte legitur, & quidam emendare conati, magis etiam corruperunt. Ita igitur Cicero libro quarto accusationis: *Ridiculum est nunc de Verre me dicere, cum de Pisone Frugi dixerim. Veruntamen, quantum intersit, videte. Iste cum aliquot abacorum faceret vasa aurea, non laboravit, quid non modo in Sicilia, verumetiam Romae in iudicio audiret. Ille in auri semuncia totam Hispaniam scire voluit, unde praetori annulus fieret, nimirum ut hic nomen suum comprobavit, sic ille cognomen.* Nunquam, ut opinor ita locus esset Cicero, si & Verres, & Frugi cognomina fuissent.

Correctus Plauti locus e Milite glorioso.

CAP. IX.

Apud Plautum in Milite glorioso ita vulgo leguntur hi versus: (n)

Nam ego hanc machaeram mihi consolari volo,
Ne lamentetur, neve animum despondeat,
Quia se iampridem feriatam gestitem,
Quae misera gestit fractum facere ex hostibus.

Cum autem illud, fractum facere, depravatum esse, liquido constaret, homo eruditissimus cuius labore & industria Plautinae fabulae plurimis sane locis emendatiores leguntur, scribendum eo loco censuit, fratrem facere. Et, quoniam fratres interdum a Graecis ὅμαιμοι dicuntur, qua in voce eiusdem sanguinis significatio est, idcirco hoc militem dicere credidit, cupere machaeram, tingi hostium sanguine. Quod si reciperem, fratres tamen potius legerem, quam fratrem: ne perturbata numeris

(n) *Scen. 1.*

meris esset oratio. Sed suum cuique, ut dicitur. Mihi displicere nondum potest ea coniectura, quam, cum adolescentulus in Gallia Plautinas fabulas explicarem, iamdudum de hoc loco feceram, farctum enim legendum admonueram ubi vulgo legitur fructum. Atque ea voce farcimen, ut isitium, aut eius generis aliquid, credideram indicari. Ut, quoniam tales cibi e carnibus minutissime dissectis confici solent, diceretur machaera gestire hostes ita minutatim concidere, ut ex eis farcimen fieri posset.

Quae se facturos iuraverint Graeci cum Xerxis copiis congressuri.

CAP. X.

PRaeclarum sane & magni animi plenum est iusiurandum illud, quo se obstrinxerunt Graeci omnes cum adversus copias Xerxis dimicaturi essent id autem in haec verba conceptum est: Vitam libertate pluris non faciam. Neque deseram imperatores, neque vivos, neque mortuos, sed eos e sociis, qui in praelio occubuerint, omnes sepeliam: & ubi barbaros devicero ex iis quidem civitatibus quae pro Graecia pugnaverint, nullam devastabo: quae autem barbari partes sequi malverunt, omnes decimabo, fanorum quae a barbaris incensa & diruta sunt, nullum omnino excitabo. Sed sinam impietatis barbaricae extet in omni posteritate monumentum. Adscribam & Graeca, si quis ea forte cognoscere cupiat. *Οὐ ποιήσομαι περὶ πλείονος τὸ ζῆν τῆς ἐλευθερίας. οὐδὲ καταλείψω τοὺς ἡγεμόνας, οὔτε ζῶντας, οὔτε ἀποθανόντας. ἀλλὰ τοὺς ἐν τῇ μάχῃ τελευτήσαντας τῶν συμμάχων ἅπαντας θάψω καὶ κρατήσας τῷ πολέμῳ τοὺς βαρβάρους, τῶν μὲν μαχεσαμένων ὑπὲρ τῆς ἑλλάδος πόλεων οὐδεμίαν ἀνάστατον ποιήσω, τὰς δὲ τὰ τῶν βαρβάρου προελομένας ἁπάσας δεκατεύσω, καὶ τῶν ἱερῶν τῶν ἐμπρησθέντων καὶ καταβληθέντων ὑπὸ τῶν βαρβάρων οὐδὲν ἀνοικοδομήσω παν-*

E τάπα-

τάπασιν, ἀλλ' ὑπόμνημα τοῖς ἐπιγινομένοις ἐάσω καταλεῖπεσθαι τῆς τῶν βαρβάρων ἀσεβείας.

Locutio quaedam, quae Euripidis esse credebatur, reiecta: & ipsius poetae emendatus locus.

CAP. XI.

TRaditum est a quibusdam, & quidem iis in libris, qui clarissimi, & utriusque linguae intelligentia praecellentissimi viri Gulielmi Budaei nomen praeseferunt, καλλίνικον φέρεσθαι apud Euripidem legi, pro eo quod est, victoriam reportare. Ego autem, qui poeta illo singulariter oblectatus sum, plurimumque studii in eius fabulis posui, praestare ausim, nusquam id loquendi genus apud ipsum reperiri, sed eos ita putasse, inductos in errorem, his e Medea versibus: *(o)*

Δεινὴ γὰρ· οὔ τοι ῥαδίως γε συμβαλὼν
Ἔχθραν τις αὐτῇ καλλίνικον οἴσεται.

cum tamen ibi legendum sit, ᾄσεται, non οἴσεται. Est enim καλλίνικος genus cantilenae, quod canebatur victoribus, quos etiam honoris caussa καλλινίκους appellabant: ut, Io paean, aut, Io triumphe. Idque diserte tradidit Athenaeus libro XIV. tripudiantes autem eam cantilenam canebant, unde apud eundem poetam in Hercule furente, *(p)*

Τὸν καλλίνικον μετὰ θεῶν ἐκώμασεν.

ait igitur nutrix, non facile fore, ut paeana canat, qui cum Medea inimicitias susceperit. Ne quis autem dubitet, quin ita, ut dixit, legendum sit, proferam alium locum similem ex eodem poeta, eaque, quam proxime nominavi, fabula, ubi senum chorus se ait Herculi reduci καλλίνικον canere velle. Versus hi sunt: *(q)*

Ἔτι τὰν Ἡρακλέους
Καλλίνικον ἀείσω.

& in Electra: *(r)* ἀλλ' ἐπάειδε καλλίνικον ᾠδὰν ἐμῷ χορῷ.

At-

(o) *Nutrix Prolog.* (p) *Lycus Act.* 1. (q) *Chor.* 2. (r) *Chor. Act.* 4.

Atticum loquendi genus, quod imperiti ex Euripidis Hecuba sustulerant, restitutum.

CAP. XII.

Apud Euripidem Hecuba, versus hi sunt Ulyssis Hecubam alloquentis: (s)

Οἶσθ' οὖν ὃ δράσεις; μήτ' ἀποσπασθῆς βίᾳ,
Μήτ' εἰς χερῶν ἅμιλλαν ἐξέλθῃς ἐμοί.

in quorum priore erratum est ab iis qui Atticae linguae imperiti essent, non enim scribendum erat, Οἶσθ' οὖν ὃ δράσεις: sed Οἶσθ' οὖν ὃ δρᾶσον; quod quidem plane idem cum illo superiori: sed venustius, & ἀττικώτερον dicitur. Itaque scholiastes quoque ita legit: & simile exemplum e Menandro citat,

Οἶσθ' ὃ, τι ποίησον;

Ego autem saepe admodum Euripidem ita locutum annotavi. Ut Iphigenia in Aulide: (t)

Οἶσθ' οὖν ὃ δρᾶσον ὦ γύναι: πιθοῦ δέ μοι.

& in Helena: (u)

Οἶσθ' οὖν ὃ δρᾶσον, τῆς πάρος λάθοίμεθα.

& in Ioue: (x)

Οἶσθ' οὖν ὃ δρᾶσον, χειρὸς ἐξ ἐμῆς λαβὼν χρύσωμ' Ἀθάνας, & cetera. Sed & alii Attici eodem modo locuti reperiuntur. Ut Aristophanes in Avibus, (y)

Οἶσθ' οὖν ὃ δρᾶσον, ὦ τροχίλε: τὴν δεσπότην
Ἡμῖν κάλεσον.

quare sine controversia ita etiam in illo ex Hecuba versu legendum est. Etiamque illud, quod in Cyclope ita legitur, (z)

Οἶσθ' οὖν ὃ δράσεις, ὡς ἀπαίρωμεν χθονός,

eodem modo emendandum facile crediderim.

(s) Act. 2. (t) Agamemnon Clytem. Act. 2. (u) Helena Theoclymeno. Act. 5 (x) Creusa Sen. Act. 3. (y) Evelpis Trochilo. (z) Ulysses Syl. Act. 1.

Antelogium quid. Plauti e Menaechmis correctus locus.

CAP. XIII.

QUod dixi supra, cum, quid valeret apud Ciceronem, in acta, explicarem, Siciliam eo olim sermone usam, qui neque plane Graecus, neque plane Latinus, sed quasi cinnus quidam ex utroque mistus esset: id & e Cicerone, & e Q. Asconio intelligi potest. Plautus autem, qui iocandi occasionem undique quaereret, in Menaechmis, quod ea fabula, ut ipse ait, Sicilissitabat nomen quoddam finxit e duabus vocibus, altera Latina, & Graeca altera iunctum. Antelogium enim dixi pro eo, quod olim Pacuvius dixerat prologium. Quod qui non intelligebant, ex Antelogium, fecerunt ante elogium: cum tamen elogium nihil neque Graecis, neque Latinis significet: ut alibi docebimus. Sed praestat Plauti versus subiicere, simul enim alia corrigentur (*a*)

Atque adeo hoc argumentum Graecissat tamen.
Verum non Atticissat, at Sicilissitat.

Pabergensis Plauti corrector, praeter caetera peccata, e secundo horum versuum detraxerat particulam, at: deinde cum animadverteret, una syllaba minus esse, quam requireret lex carminis: pro Sicilissitat, scripsit, Siciliciffitat, acute. Siciliciam pro Sicilia hac ratione diceremus. Sequitur.

Huic argumento antellogium quoddam hoc fuit.

Idem, una lepidissima voce lacerata, nullo sensu scripsit, ante elogium, & pro, quoddam, quidem. Sequitur:

Nunc argumentum vobis demensum dabo,
Non modio, neque trimodio, verum ipso horreo,
Tanta ad narrandum argumentum est benignitas.

Tanta

[a] *Prologo.*

Tanta enim legi debet: non, ut in illius libris, tantum: Quippe cum hoc dicat, tantam esse sibi benignitatem ac largitatem ad narrandum argumentum, seque ita illius esse προετικὸν ut daturus sit illud demensum; non modio, neque trimodio verum ipso horreo. Sed & ex eadem illa, de qua dixi, Siculorum consuetudine. (*b*) Ioco dictum est in eadem fabula: Epidamni nomen iunctum esse ex ἐπὶ, & damnum: quia illuc nemo fere, nisi damno suo, divertere soleret. Quod omen fugens populus R. antiquum, oppido restituit Dyrrachii nomen: Haec a me ante hos quindecim annos edita nuper Coelius quidam pro novis ac suis venditavit.

Historia de oraculo quod Peleo redditum est: Xenophontis locus correctus.

CAP. XIV.

QUi crebro Veneri operantur, eorum genitalem humorem liquidiorem, iccircoque minus aptum ad generandum effici constat. Quare inter ea quae praecipi solent iis qui liberos procreare cupiunt, id quoque est; ut congressu Venereo non ita frequenter utantur. Atque is erat sensus oraculi quod Aegeo quondam redditum traditur. Qui cum petiisset a deo indicari sibi rationem aliquam, qua pater fieri posset; multos enim iam annos frustra uxoris hortum consevérat: responsum hoc tulit:

Ne solvas ex utre pedem qui prominet, ante
Cecropiae pingues quam sis delatus in agros,

ita enim putavi hos versus reddi utcunque posse: (*c*)

Τὸν προὔχοντ' ἀσκοῦ ποδεῶν' ὦ φίλτατε λαῶν
Μὴ λῦσαι πρὶν γουνὸν Ἀθηναίων ἀφικέσθαι.

Utrem vocabat deus ventrem ipsius Aegei: ex quo qui prominet ποδεὼν, nihil ullo opus est Oedipo ad intelli-

[b] *Scen. Nulla st. voluptas.* [c] *Plutarch. vita Thesei.*

gendum. Illo igitur verbum circuitu praecipiebat, ut se uxori castum & integellum servaret, afferretque ad eam graves & plenos probatae pecuniae loculos. Illud quoque cognitum est & ratione & experientia, si quid gignatur ab iis qui se nimis saepe in illa palaestra exercent infirmum id atque imbecillum esse: cum contra qui parce ac bono modo id faciunt, robustiores plerumque ac solidores filios edolent. Quam ob caussam Lycurgus instituerat, ut novi mariti & raro & furtim congrederentur cum uxoribus: hac ratione indicans fore, ut & ardentius se mutuo desiderarent, & vegetiores liberos producerent. Xenophontis verba, quibus hoc de Lycurgo exponit, haec sunt: (d) ἔθηκε γὰρ αἰδεῖσθαι μὲν εἰσιόντα αἰδεῖσθαι δὲ ἐξιόντα. οὕτω δὲ συιόντων, ποθεινοτέρως μὲν ἀνάγκη σφῶν αὐτῶν ἔχειν, ἐρρωμενέστερα δὲ γίγνεσθαι εἴτι βλάστοιεν, οὕτω μᾶλλον, ἢ εἰ διάκοροι ἀλλήλων εἶεν. Recitavi autem illa, ut legi debere censeo, non ut vulgo leguntur in omnibus enim quos ego quidem viderim, libris, pro βλάστοιεν, βλάπτοιεν. Qui primo aspectu pusillus error quas Francisco Philelpho tenebras offuderit, scient, qui interpretationem illius inspexerint. Quin autem verbum βλαστάνειν, ab iis quae oriuntur e terra, elegantissime ad homines transferri potuerit, dubitaturum existimo neminem.

Xenophontis alius locus correctus.

CAP. XV.

MUlta depravata sunt in Xenophontis libris: plura male intellecta ab iis qui eos in Latinum sermonem convertere studuerunt: quale est quod modo protulimus: itidemque quod nunc prolaturi sumus, Sed hoc Xenophontis proprium non est. Optimi quique scriptores & Graeci, & Latini, quanquam Graeci magis, sed tamen & Graeci & Latini ita multis ulceri-

bus

[d] *In repub. Lacedemon.* xiij

bus ſcatent, ut vix eorum πολλοςημόριον quoddam ſanum integrumque permanſerit. Indoctorum autem audacia numquam ſoluti r, numquam proiector, quam noſtris temporibus, fuit. Convertunt, aut invertunt potius, & pervertunt omnia, philoſophos poetas, oratores, hiſtoricos, rhetores, grammaticos, etiam ea quae naturam, ut verti poſſint, non habent: ſuntque ita impudentes, ut quae ſe intelligere profiteri non audent, audeant interpretari. Quo magis laudauda eſt Petri Victorii, Pauli Manutii, Adriani Turnebi, praeclarorum hominum, ac primorum, ſigniferumque, & aliorum ſimilium induſtria: qui omne ſtudium ſuum eo conferunt, ut omnes, καθ' ὅσον οἷόντε maculas ex antiquorum monumentis elvant; & labore ſuo laborem minuunt iis, qui ex animo aſpirant ad veteres illos vero ac ſerio intelligendos. Equidem neque horum inſtitutum ſatis laudare, neque illorum impudentiam ſatis mirari queo: neque ſatis miſereri eorum vicem, quibus, quod aditum ſibi ad fontes patefacere neglexerint, ex impuris illis ac turbulentis talium interpretum lacunis hauriendum eſt. Sed omittamus haec, &, quod inſtituimus, unum etiam mendum e Xenophonte tollamus. Et ſi enim parum videri poteſt, cum tam multa ſint, unum aut alterum tollere: tamen nihil eſt tam puſillum, quod non avide accipi debeat, quod quidem ad tam politum, tamque utilem ſcriptorem pertineat. Paruum eſt, quod afferimus, ſed magnus is, quem adiuvamus. Ergo in libello de republica Lacedemoniorum, cum dixiſſet ita inſtituiſſe Lycurgum publica illa civium ſuorum convivia, ut neque deeſſent epulae, neque ſupereſſent, addit: Πολλὰ δὲ καὶ παράλογα γίγνεται ἀπὸ τῶν ἀγρευομένων. οἱ δὲ πλούσιοι εἰσὶν ὅτε καὶ ἄρτον ἀντιπαραβάλλουσιν, ὥστε οὔτε ἔρημός ποτε ἡ τράπεζα βρωτῶν γίγνεται ἔστ' ἂν διασκηνοῦσιν, οὔτε πολυδάπανος.
Quae verba ita interpretatus eſt Philelphus: Per multa quoque ab otioſis & abſurda patrari ſolent. Ac locu-

pletes interdum otiosi similitudinem reddunt. Proinde neque vacua cibis mensa unquam fit, quo ad discubuerint: neque item sumptuosa. In quo illud primum est, quod admirer. Crediderint ne revera, id quod ipse diceret, e Xenophontis verbis colligi posse. Si enim ita credidit, valde stupidus, valdeque imperitus fuit. Sin, cum sibi conscius esset, Xenophontem nullo modo hoc dicere: quidvis tamen malvit, quam institutum omittere, & abiicere illas paucas paginas, quas iam convertisset, & convertere se ad aliquid aliud, quod praestare posset: hoc, inquam, si fecit, nolo quicquam asperius dicere, malo in aliorum cogitationibus relinquere, quo illum nomine fuisse dignum putem. Deinde illud libenter ex eo, si viveret, quaererem: illa absurda, quae patrari ab otiosis diceret, quid tandem ad convivia attinerent: aut qua ratione fieret, ut, quia multa absurda patrarentur ab otiosis, iccirco mensa neque inanis, neque sumptuosa esset. Sed ego fortasse culpandus, qui tam apertam stultitiam tam multis verbis insecter. Locus Xenophontis corruptus est. Hoc primum. Ita autem corrigendus videtur: ut pro ἀργευομένων, quod verbum nihili est, legamus, ἀργευομένην & pro ἀργὸν, ἄγραν. Ita hoc dicet Xenophon: praeter quotidianum illum & legitimum apparatum, multa inexpectata afferri solita ab iis qui venati essent. Illi enim libenter ea quae ceperant, ad publicas illas mensas afferebant. Interdum etiam divites afferre solitos aliquid, quo quasi compensarent aliorum capturam: ne viderentur asymboli venire ad ea fruenda quae alieno labore parta essent, Hac ratione mensa sine magno sumptu commode instruebatur.

Particulam οὐ, e quodam loco ex apologia Socratis apud Platonem, delendam videri.

CAP. XVI.

Accusatores Socratis, ut eius orationi fidem detraherent

herent, eamque suspectam iudicibus efficerent: praemonuerant eos, ut caverent sibi: multum enim eum posse dicendo, & habere eam vim, eamque calliditatem, ut inferiorem caussam dicendo efficeret superiorem. Quare Plato in defensione, quam homini sanctissimo scripsit, ita eum, cupientem amoliri a se illam opinionem, loquentem facit: ut dicat se mirari quid ipsis venerit in mentem id dicere, quod ipse statim reipsa refutaturus esset: locuturum enim non ornate & exquisite, sed simpliciter ac populariter, ut soleret. Itaque sperare, omnes facile iudicaturos, se minime esse, quod illi dixerant, (e) δεινὸν λέγειν. addit deinde: εἰ μὴ ἄρα δεινὸν καλοῦσιν αὐτοὶ λέγειν τόν τ' ἀληθῆ λέγοντα. εἰ γὰρ τοῦτο λέγουσιν, ὁμολογοίην ἂν ἔγωγε οὐ κατὰ τούτους εἶναι ῥήτωρ. Sed ego ex illo οὐ κατὰ τούτους, particulam οὐ, delendam putarem; ut hoc diceret Socrates: si illi forte aliter acciperent nomen eloquentis, quam vulgus soleret: & eloquentem vocarent non eum qui ornate diceret, sed eum qui vera loqueretur: se tunc sed fassurum, se non illo usitato ac populari modo, sed ex ipsorum sententia rhetorem esse. Marsilius tamen illud οὐ, agnoscit, & alio quodam modo exponit, cui non assentior.

Emendatus Plauti locus e Milite glorioso.

CAP. XVII.

PLautini versus sunt e Milite glorioso: (f)

Quid istuc quaeso? quid oculo factum est tuo?

PL. *Habeo quidem hercle oculum*. PYR. *at laevum dico*.

PL. *eloquar*.

Maris caussa hercle ego hoc utor oculo minus.

Nam si abstinuissem a mari, tanquam hoc uterer.

in quibus cum iocus elegantissimns, & Plautino dignissimus ingenio subsit, una litterula depravata ita eum cor-

[e] *Apologia*. [f] *Scen. Si alium alio p.*

corrumpit, vix ut a quoquam sentiri queat. Nam cum Atheniensis ille adolescens, qui ornatu nauclerio amicam a milite per fallaciam abducturus venerat, oculum sibi laevum ne agnosceretur obligasset; interrogatus a milite, cur id faceret, urbanissime respondet, sed id maris facere caussa. Nam, inquit, si amare abstinuisse, eo aeque atque altero uterer. Ludit autem militem ambiguitate vocabuli. Cum enim dicere videatur duabus vocibus, si a mare abstinuissem. Non id dicit: sed si a mare abstinuissem. Non id dicit: sed si amare abstinuissem. Revera enim amor ipsi in caussa fuerat, ut eo oculo minus uteretur: aut saltem ita fingeret. Mare autem sexto casu dixisse veteres constat. Sic Varo. (g)

Clauditur Oceano Libyco mare flumine Nilo.

Sed & Ovidius: -- *& Lybico,* inquit, *de mare carpat aquam* ita igitur Plautinus ille versus legendus est:

Nam si abstinuissem amare, tanquam hoc uterer.

Hoc quoque pro suo nuper edidit Coelius: sed Secundus. Ego enim abhinc quindecim annos primus edideram.

Lentos debitores aliter a Cicerone, aliter a Lucilio dictos. Lucilii versus apud Nonium emendati.

CAP. XVIII.

Lentos usitate vocamus tardos & segnes: opponique tum id nomen prompto ac celeri videtur. Interdum autem lentum aliter accipimus, ut cum lentum vimen dicimus: & cum Virgilius lentam salicem: (*h*) & - - *lento ducunt argento*. Lentum enim tum idem valet quod molle, cedens, quodque quocumque velis facile trahi ducive possit. Id denique, quod χαῦνον Graeci vocant, Latini non nunquam facile: ut Tibullus: (*i*)

Fi-

g) *Varro Atacin. apud Charisium*, h] *Aen.* 534. i] *Lib.* 1. *eleg.* 1.

Fictilia antiquus primum sibi fecit agrestis
Pocula, de facili composuitque luto.

eandem enim qualitatem significavit in luto, quam in carta Plinius his versibus,

Ut laus est cerae mollis cedensque sequatur
Si doctos digitos, iussaque fiat opus.

flexibilem videlicet naturam quandam, & minime contumacem. Ad prio em illam huius vocabuli vimrespexit M Tullius, cum C. Antonium lentum vocavit: (k) *Teucris*, inquit, *illa, lentum sane negotium*. Hoc enim significavit, eum libenter subterfugere, & tergiversari, & diem ex die ducere, neque promptum esse ad dissolvendum quod deberet. At contra olim Lucilius lentum solvere acceperat, pro eo, qui facile solveret, bonumque nomen esset. Credo, quod lenta quae sunt, facile sequuntur quo velis: lentum quoque vocavit eum, qui facile ad solvendum adduceretur. Versus eius, in quibus hoc vocabulum ita ponitur, extant apud Nonium Marcellum: sed misere depravati. Sic enim tibi legitur: (l) *Tricones, morosi & ad reddendum duri* Licilius satyrarum lib. IX, *Luciu'Cotta senex Crassi pater huius pacem magnus fuit triconum. Marius solvere nulli lentus, id est, facilis*. Mihi ita legendum videtur: *Tricones, morosi & ad reddendum duri.* Lucilius satyrarum libro IX.

Luciu' Cotta senex Crassi pater huius peracer,
Magnu' fuit trico nummeranu' solvere nulli
Lentus, id est, facilius.

Iam qui fuerit ille Cotta, & qui potuerit, nisi forte. Per adoptionem, Crassi cuiusquam pater esse; cum alterum Aurelium, alterum Licinium fuisse verisimile sit: quanquam fieri etiam potest, ut Crassi nomen hoc loco proprium non sit: sed hoc utut est, quaerant, quibus ista curae sunt. Ego quod potui, praestiti.

Ho-

k) 1. *ad Att.* 9. l) *V. Tricones*.

Horatii versus e quinto Odarum illustrati.

CAP. XIX.

HOratiani versus sunt ex Ode qua εἰρωνευόμενος veniam a Canidia venefica petit: [m]

Unxere matres Iliae addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem:
Postquam relictis moenibus rex procidit
Heu pervicacis ad pedes Achillei.

variant autem libri veteres: quod in aliis, *Unxere* legitur, in aliis, *Luxere*. Quam posteriorem scripturam mirifice Homerus confirmat: apud quem Iliados Omega, Hectorem relatum ad suos Andromacha, & Hecuba, & Helena θρηνοῦσι, ceterae autem mulieres ἐπαιάζουσι, καὶ στενάχίζουσι. Neque tamen illa prior repudianda est: cum constet, ungi solita apud antiquos cadavera, ut diutius integra conservarenrur: eiusque muneris muliebrem curationem fuisse, vel ex illo Ennii, (n)

Tarquinii corpus bona femina lavit & unxit.

Itaque & urbanus scurra Martialis, non illepidum dictum ex eo duxit: (o)

Qui non coenat, & ungitur Fabulle,
Is vero mihi mortuus videtur.

& quidam Graecus epigrammatum scriptor ait, malle se vivum madere unguentis & vino, quam utrumque servare ad exequias suas. Sed ea quidem res dubitationem non habet. Quare utro quis modo legerit, peccaturum non crediderim. Id quod sequitur *additum feris alitibus atque canibus*, Homericum est: nota enim sunt illa, *(p)*

——αὐτοὺς δ' ἑλώρια τεῦχε κυνέσσιν
Οἰωνοῖσίτε πᾶσι. & (q

Oἱ

[m] *Epod. Od. 17.* [n] *Citatur a Servio in 6. Aen. 219.* [o] *Lib. 3. epist. 12.*
(p) *Iliad. 1. ver. 4.* (q) *Agamennon Iliad. 2. v. 91.*

Οὐ δέκ᾽ ἐγὼν ἀπάνευθε μάχης πλώοντα νοήσω
Μιμνάζειν παρὰ νηυσὶ κορωνίσιν, οὔ οἱ ἔπειτα
Ἄρκιον ἐσσεῖται φυγέειν κύνας, ἠδ᾽ οἰωνούς.

epitheton quoque, quo Hector ornatur, ex eodem poeta sumptum est:

——ἐστ᾽ ἂν πολλοὶ ὑφ᾽ Ἕκτορος ἀνδροφόνοιο
Θνήσκοντες πίπτωσι. &
Θεσπεσίῳ ἀλαλήτῳ ὑφ᾽ Ἕκτορος ἀνδροφόνοιο
Φεύγοντες. itemque *(r)*
Ἕκτορος ἀνδροφόνοιο κάρη μετὰ χερσὶν ἔχουσα.

languidus tamen, &, ut ita dixerim, enervatius est Latinum, quam id Graecum unde expressum est. Ἀνδροφόνος enim significari videtur is, qui viris fortibus in acie animam eripiat: at homicida magis est ἀνθρωποκτόνος. Ut quantum inter hominem & virum interest, tantum inter haec duo epitheta interesse videatur.

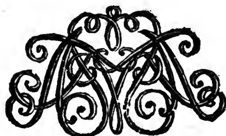
Declaratus locus quidam e Ciceronis Hortensio.

CAP. XX.

Ciceronis ex Hortensio apud Nonium haec verba referuntur. *(s) An cum videat me, & meas comites, fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam, constantiam, gravitatem, fidem, ipsa se subducat?* quamvis autem liber ipse non extat: tamen non est difficile homini in Ciceronis scriptis exercitato videre, quorsus illa dicta essent. Erat enim magnis inter philosophos agitata contentionibus quaestio: possetne quis in tormentis beatus esse. Theophrastus dixisse putabatur, vitam beatam in rotam non ascendere. Stoici contra pugnabant: &, qui beatitudinem in sola virtute ponerent, acerrime defendebant, etiam in saevissimis asperimisque cruciatibus, hominem

r) *Iliad.* 24. *O.* 721. s) *v. Subducere.*

minem virtute praeditum beatum fore. Utebantur autem ad eam sententiam illustrandam, & subiiciendam ante oculos quadam imagine: ut dicerent, cum chorus ipse virtutum raperetur ad tortorem, beatam vitam non subducere se, neque manere extra ostium, sed illas usque comitari. Cicero igitur aut iustitiam, aut quam aliam virtutem, sed iustitiam, ut puto, ea de quibus agitur verba dicentem fecerat: id ita esse cognoscitur e V. Tusculanarum, ubi Cicero ipse ita loquitur: *Quid igitur? solane beata vita quaeso relinquitur extra ostium limenque carceris, cum constantia, gravitas, fortitudo, sapientia, reliquaeque virtutes rapiantur ad tortorem, nullumque recusent nec supplicium nec dolorem?* & in eodem libro: *Dabit, dabit, inquam, se in tormenta vita beata, nec iustitiam, temperantiam, in primisque fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam prosecuta, cum tortoris os viderit; consistet, virtutibusque omnibus sine ullo animi terrore ad cruciatum profectis, resistet extra fores, ut ante dixi, limenque carceris*. Possem multo plura colligere, quae hoc verum esse ostenderent: sed haec satis esse duco.

MARCI ANTONII MURETI
AD HIPPOLYTUM ESTENSEM S. R. E.
Cardinalem ampliſſimum & illuſtriſſ.

VARIARUM LECTIONUM
LIBER QUARTUS.

Hiſtoria de Pindaro poeta, multato a ſuis, ornato ab Athenienſibus.

CAP. I.

PAuſanias in Atticis narrat, Athenienſes, quod a Pindaro in quodam aſmate laudati eſſent tanti feciſſe ampli illius ac grandiloqui poetae teſtimonium, ut & dona ei plurima ob id miſerint, & ſtatuam in civitate ſua ſtatuerint. Non igitur mirum eſt, ſi illis temporibus multi ac praeſtantes poetae fuerunt; cum qui ea facultate excellebant, & maximis muneribus honeſtarentur, & honoribus ampliſſimis mactarentur. Aetate noſtra vocalis ille olim Muſarum chorus conticuit; quaeque avaritia marſupia potentium cluſit, eadem venas Heliconii liquoris obſtruxit. Sed quod de Pindaro perſtringit Pauſanias, id fuſius ediſſerit in quadam epiſtola Aeſchines. Ait enim illum, cum Athenienſium urbem commendaſſet his verbis, *αἴτε λιπαραὶ καὶ ἀοίδιμοι Ἑλλάδος ἔρεισμ' Ἀθᾶναι*, multatum eſſe a civibus ſuis, aegre ferentibus, alienis eum potius, quam ſuis, illam tantam laudem dediſſe. Quod ubi reſcivere Athenienſes, confeſtim miſeruut ei duplum eius pecuniae, quam multae nomine erat exactus: ipſumque aenea

ſtatua

ſtatua ornarunt. Ea ſtatua viſebatur Aeſchinis aetate ante regiam porticum: ſedens Pindarus cum pallio, diademate, lyram tenens: & ſupra genua apertum librum.

Quod Ariſtoteles ſenſit de iis qui ſeipſos interficerent, Euripidis teſtimonio confirmatum.

CAP. II.

CUm vulgo crederetur, viri fortis eſſe, mortem ſibi conſciſcere potius, quam grave aliquod & acerbum malum perpeti: ſapienter animadvertit Ariſtoteles, falſam eſſe illam hominum opinionem: eoſque qui ita facerent, non modo fortes, ſed ignavos, parvique & abiecti animi habendos pronuntiavit: docent enim, ſe id quod fugiunt, ferre non poſſe, neque pares eſſe ei caſui ſuſtinendo, propter quem vitam relinquunt. Id autem effeminatam potius animi mollitiem, quam magnitudinem arguit. Diſputavit eadem de re doctiſſime divus Aurelius Auguſtinus lib. I. De civitate Dei, multiſque rationibus oſtendit, Lucretiam, Catonem, ceteroſque eiuſmodi, fruſtra in hiſtoriis a fortitudine laudari. Longius etiam progreſſus, demonſtravit nullam eſſe poſſe bono ac ſapienti viro ἐξαγωγὴν, ut Stoici loquebantur εὔλογον. Sed & Euripides id ante docuerat: qui Herculem primo fecit ſucumbentem magnitudini eius doloris quem hauriebat e caede uxoris & liberum, quam ipſemet, furore divinitus immiſſo correptus, perpetraverat: & ob id e vita diſcedere meditantem: deinde redeuntem ad ſe, & mutantem conſilium verentem, ne id ſibi ignaviae aſcriberetur, ſi lucem relinqueret, tanquam aegritudini impar ferendae. Ariſtoteles ita hac de re ſcribit, lib. III. νικομαχείων. Τὸ δ᾽ ἀποθνήσκειν φεύγοντα πενίαν, ἢ ἔρωτα, ἢ τὶ λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρείου ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ. μαλακία γὰρ τὸ φεύγειν τὰ ἐπίπονα. καὶ οὐχ ὅτι καλὸν ὑπομέ-

μέ.

μένει, ἀλλὰ φεύγων κακόν. Euripidis autem verſus hi ſunt :

> *Ἐσκεψάμην δὲ, καίπερ ἐν κακοῖσιν ὤν,*
> *Μὴ δειλίαν ὄφλω τιν', ἐκλιπὼν φάος.*
> *Ταῖς συμφοραῖς γὰρ ὅστις οὐχ ὑφίσταται,*
> *Οὐδ' ἀνδρὸς ἂν δύναιθ' ὑποστῆναι βέλος.*

ſed & apud Martialem memini eſſe epigramma quoddam in hanc ſententiam: cuius haec clauſula eſt: (t)

> *Rebus in anguſtis facile eſt contemnere vitam.*
> *Fortiter ille facit qui miſer eſſe poteſt.*

Correctus Ciceronis locus e libro tertio De legibus.

CAP. III.

DE tribunicia poteſtate longa & copioſa eſt diſputatio apud Ciceronem lib. III. De legibus. Nam cum illam Q. Cicero peſtiferam & exitioſam eſſe dixiſſet; reſpondens Marcus, multa ei vitia ineſſe non negat: ſed quae tamen facile compenſentur pluribus & maioribus bonis: eo maxime, quod nihil ea utilius cogitari potuerit ad plebem cum patribus in concordia continendam. Tum diſſolvens ea quae Quinctus adverſus eam dixerat, ita loquitur. *At duo Gracchi fuerunt. Et praeter eos, quamvis enumeres. Multos licet, cum deni crearentur: nullos in omni memoria reperies pernicioſos tribunos: leves, etiam non bonos fortaſſe plures. Invidia quidem ſummus ordo caret.* Sed habet dubitationem, quid ſit quod Cicero ait. *Cum deni crearentur.* Ita enim loqui quaſi deni creari deſierint, videtur. Neque melius, aliquanto etiam deterius, videtur, quod Adrianus Turnebus (u) ſcripſit, qui locum hunc ita edidit: *At duo Gracchi fuerunt? & praeter eos, quamvis enumeres multos, licet. Cum deni creantur, nullos in omni memoria, &c.* Quaſi aliquando

F

(t) *Lib. 11. ep. 57.* (u) *Annotat. in 3. de leg.*

quando deni creentur, aliquando aliquo alio numero; &, cum deni creantur, tum nulli perniciosi reperiantur. Quod si esset, ne mirificam ille vim numerum habuisset. Ego addendam particulam non: & totum locum ita legendum puto: At duo Gracchi fuerunt. Et praeterea eos quamvis enumeres multos licet, cum deni creentur. Non nullos in omni memoria, &c. Illud enim, At duo Gracchi fuerunt, quasi ex Quincti persona Cicero dicit. Deinde respondens ait, non eos tantum proferri posse, verumetiam eorum similes quamvis multos. Neque id mirum esse, cum deni creentur. etenim in tanto numero non est mirabile plures improbos extitisse quam in iis magistratibus qui boni creabantur. Tum subiungit: si evolvantur annales, & antiquitatis memoria replicetur; nonnullos repertum iri perniciosos tribunos: leves aut etiam non bonos fortasse plures. Hoc tamen magnum bonum in tribunatu inesse: quod efficit, ut ordo sanatorius invidia careat Nullos autem in omni memoria perniciosos tribunos fuisse, nemo, opinor, nisi plane ἀνισόρητος dixerit.

De veteri proverbio, quo dicebatur, quod pulchrum est, placere.

CAP. IV.

QUae pulchra sunt habere eam vim, ut statim conspecta, omnium sibi voluntatem concilient, amoremque adiungant, nemini ignotum esse, nisi communis sensus experiri, potest. Itaque scitum est illud Aristotelis, qui interrogatus ab aliquo, qui fieret ut pulchri tam facile ab omnibus amarentur: caeci eam interrogationem esse respondit. Et Graeci sapienter sua lingua pulchro ex eo indidere nomen, quod omnes ad se alliciat: dixerunt enim καλὸν παρὰ τὸ καλεῖν, ὅτι πάντας ἐφ' ἑαυτὸ καλεῖ Testati sunt idem vulgato olim pro-

ver-

verbio: quo dicebant, quod pulchrum esset, id demum amicum esse. Eo usus est Euripides in Bacchis: ubi hic versiculus legitur. (x)

Ο῞, τι καλὸν φίλον ἀεί

& Platon in Lyside: Ἀλλὰ τῷ ὄντι αὐτὸς ἰλιγγιῶ ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου ἀπορίας, καὶ κινδυνεύει κατὰ τὴν ἀρχαίαν παροιμίαν, τὸ καλὸν φίλον εἶναι. Eius autem originem ad Musas & ad Gratias referunt: quae cum convenissent ad nuptias Cadmi & Harmoniae, pulchrum carmen, quo ea sententia contineretur, immortali ore cecinerint: novae nuptae pulchritudinem, ut verisimile est, commendantes. Hoc de sapientissimo poeta Theognide cognovimus: cuius haec sunt, (y)

Μοῦσαι καὶ Χάριτες, κοῦραι Διὸς, αἵ ποτε Κάδμῳ
Ἐς γάμον ἐλθοῦσαι, καλὸν ἀείσατ' ἔπος.
Ὅττι καλὸν φίλον ἐστὶ, τὸ δ' οὐ καλὸν φίλον ἐστί.
Τοῦτ' ἔπος ἀθανάτων ἦλθε διὰ στομάτων.

nam ad illas nuptias venisse divos, testatur etiam Euripides in Phoenissis: (z)

Ἁρμονίας δέ ποτ' εἰς ὑμεναίους
Ἦλθον οὐρανίδαι.

Sed & Hellanicus, & Apollodorus Musas cecinisse in nuptiis Cadmi, ad easque convenisse divos, & novae nuptae munera abtulisse scripserant.

De loco quodam Varronis adversus Petri Victorii sententiam disputatum.

CAP. V.

POsui iampridem magnum studium in iis fragmentis M. Varronis, quae dispersa passim apud veteres grammaticos, ac praecipue apud Nonium leguntur. magis autem mihi placere meum illud studium coepit: posteaquam Petri Victorii (quem ego hominem, etsi

(x) *Chor. Act.* 3. (y) *Vers.* 15. (z) *Chor. Act.* 3.

saepe ab eo dissentio longe tamen facio, plurimi) Variarum lectionum libri praeclari sane & utiles in lucem prodierunt. Laudat enim ille pluribus locis eos qui id faciunt: datque plurimas luculentas significationes diligentiae quam ipse in iisdem illis fragmentis reconcinnandis adhibuerit. Sed ita contigit, at multos locos, quos ego coniectura tantum usus emendare conatus eram, ipse postea longe aliter a se emendatos ediderit, quare etsi non sum tam stultus, ut me cogitem tanto viro ἀντιπαραβαλεῖν, proferam tamen veteres quasdam opiniones meas: ut de iis cum ab aliis, tum ab ipso in primis Victorio iudicetur. Citantur igitur illa e Varrone Margopoli, (a) περὶ ἀρχῆς: *Cui celer die nos lemnatos logos Antipatri Stoici filius rutro caput displanat.* Quae cum corrupta esse appareat putat Victorius (b) legendum esse dilemmatos logos. Sed ea coniectura mihi quidem parum digna auctore suo videtur. Primum, quod nimium recedit a vetere scriptura. Deinde quod Antipater logis utebatur non dilemmatis, sed monolemmatis. Ut testatur Alexander his verbis: ὅυς γὰρ οἱ περὶ Ἀντίπατρον μονοληιμμάτους συλλογισμοὺς λέγουσιν, ὀυκ εἰσὶ συλλογισμοὶ, ἀλλ' ἐνδεῶς ἐρωτῶνται. quae verba ille cum ad stabiliendam coniecturam suam attulit, videtur suo se gladio, quod aiunt Nam dilemmati quidem syllogismi sunt ex Aristotelis sententia. Quis est enim ita hospes in analyticis, ut nesciat, duo lemmata praecedere ad efficiendam conclusionem? Sed quid in hac re pluribus moror? Ego, nihil addens, nihil detrahens, locum ita legendum semper credideram: neque sane me sententiae poeniret. Cui celer δι' ἑνὸς lemmatos logos. Idem enim puto esse λόγους μονοληιμμάτους, & λόγους δι' ἑνὸς λήμματος. Cuius rei volo Victorium ipsum iudicem esse.

Fragmen-

(a) v. Rutenu, (b) lib. 23. c. 5. variarum,

Fragmentum Varronis e Marcipore, quo tempestas eleganter describitur.

CAP. VI.

ATtexam etiam huic loco elegantem quandam descriptionem tempestatis, quae versibus iambicis iuclusa, apud eundem grammaticum, e Varronis Marcipore legitur; sed divulsa. Neque tamen quenquam puto inficiaturum, eam a me recte & vere coniunctam esse. Est autem haec: (c)

Nubes aquali frigido velo leves
Caeli cavernas aureas subduxerant,
Aquam vomentes inferam mortalibus.
Ventique frigido se ab axe eruperant
Phrenetici, septem trionum filii,
Secum ferentes tegulas, ramos, syrus.

mutavi pauca quaedam: tuto, ni fallor. Sed tamen indicabuntur. Aurea, in vulgatis libris legitur, non, aureas: & frigidos, ubi scripsi, frigido se: &, erumpebant, non, eruperant. Sed hoc posterius verum esse demonstrat carminis lex, & praeterea orationis ipsius ἀκολουθία, propter illud, subduxerant.

Enniani versus ex Euripide expressi. Notata Nonii inconstantia.

CAP. VII.

CErnere, ait Nonius, amittere. Verro γέροντος διδασκάλου. *Non vides, apud Ennium esse scriptum, ter sub armis malim vitam cernere, Quam semel modo parere?* Sed falsam esse & ineptam illam eius verbi declarationem, ipsomet, qui eam attulit, teste pervincam. Cum enim paulo post docuisset, *cernere*, non nunquam esse idem, quod

[c] *Nonius v. inferum, & Syrus.*

quod *dimicare*, aut *contendere*: ei rei probandae hoc exemplum subiicit. Ennius Medea exule:

Nam ter sub armis malim vitam cernere.

Hoc autem Euripides, ex quo illam fabulam verterat Ennius, dixerat, παρ᾽ ἀσπίδα στῆναι. cum enim Medea multa questa esset de infelicitate mulierum: addit, errare eos qui putant, melius agi cum mulieribus, quam cum viris; propterea quod illae domi vitam sine periculo exigant cum viris saepe sit de vita in bello dimicandum. Se enim, si optio detur, malle ter vitam sub armis, ut locutus est Latinus poeta, cernere, quam semel parere. Euripidis versus subiiciam: (*d*)

Λέγουσι δ᾽ ἡμᾶς, ὡς ἀκίνδυνον βίον
Ζῶμεν κατ᾽ οἴκους, οἱ δὲ μάρνανται δορί,
Κακῶς φρονοῦντες· ὡς τρὶς ἂν παρ᾽ ἀσπίδα
Στῆναι θέλοιμ᾽ ἂν μᾶλλον, ἢ τεκεῖν ἅπαξ.

Emendati Varronis loci duo.
CAP. VIII.

ARistoteles libro tertio ad Nicomachum, homines intemperantes & asotos, cum iis voluptatibus versari dixisset quae communes sunt nobis cum mutis animantibus, iis nempe, quae gustatu praecipiuntur, quaeque tactu, addit postea, eos gustatu aut nihil omnino, aut perparum uti. Cum enim gurgites illi ita vinum in guttur suum quasi in utrem aliquem invergant, nihil curantes, nisi ut quamplurimum exhauriant, prope ut percolando vino nati esse vudeantur, non admodum possunt eius suavitatem gustando percipere: cum contra delicati & elegantes homines, qui grato illo liquore linguam sibi ac palatum probe titillari volunt, paulatim eum in gurgulionem instillent verius, quam infundant, guttatim prope ducentes: etiam antequam bibant, oculis poculum saepe ac naribus admoventes, nulla ut sit in eo particula suavitatis, quam non ipsi

(d) *Medea Act. 1.*

accu-

accurate exprimant, exquisiteque persentiant, quod in Euripidis Sileno optime cerni potest. Id non faciunt, qui gutture tantum pro infundibulo utuntur. Hoc autem auguror dixisse etiam Varronem in ea satyra quae inscribebatur. Est modus: Matula. περὶ μέθης.(e) Inde enim citantur haec: *Quis omni vita helio πιοπο olfacit temetum?* quae ego ita quodammodo legenda censuerim; *Quis in omni vita heulo probe olfacit temetum?* potest autem aut proprie usus esse olfaciendi verbo, aut etiam illud ad gustatum transtulisse. Sed haud alienum fore puto, si ex eadem satyra versus aliquot attulerim, quibus vinum elegantissime celebratur. *(f)*

Vino nihil iucundius quidquam cluit.
Hoc aegritudinem ad medendam invenerunt:
Hoc hilaritatis dulce seminarium:
Hoc continet coagulum convivia:

Duo versus Horatii conversi e Simonide:
CAP. IX.

DUdum admonui, versum illum Horatianum, (g)

Mors & fugacem persequitur virum.

ad verbum expressum esse e Simonide; illum enim ita cecinisse:

Ὁ δ' αὖ θάνατος ἔφηκε καὶ τὸν φυγόμαχον

non cum in alium inciderim, qui itidem ex eodem poeta conversus est, annotandum duxi. Est igitur Horatii quidem hic: (*h*)

Quicunque terrae munere vescimur:

Simonidis vero, Εὐρυέδης ὅσοι καρπὸν αἰνύμεθα χθονός. Qui ex Homero, ut videtur, sumpserat: (*i*)

Εἰ δέ τις ἐστὶ βροτῶν, οἳ ἀρούρης καρπὸν ἔδουσι.

Reperitur autem Simonideus apud Platonem in Protagora, & apud Plutarchum in commentario De commu

 nibus

(e) *Nonius 3. Temulenta.* (f) *Nonius v. coagulum.* (g) *Scholiis in Hor. L. 3 Car. 2.* [h] *L. 2. Od. 14.* [i] *Iliad. 6. vers. 142*

nibus notionibus adverſus Stoicos: ſed lacer & mutilus. Utinam exſtarent veterum illorum lyricorum poemata. Non dubito, quin propemodum omnia ornamenta, quibus Horatius ſplendet, ab eis corrogata eſſe conſtaret.

Sententiae cuidam Ovidianae allata ſimilis ex Euripide.

CAP. X.

OVidius in epiſtola (*k*) quadam earum quas ſcripſit exul, cum multa incommoda collegiſſet, quae in tali fortuna obſtarent ſibi carmen pangere cupienti, illud etiam ponit, quod triſtitia & maerore confectus eſſet, cum carmina ſint opus hilarae mentis, ſerenoque, ut ipſe loquitur, animo deducta proveniant. Idem autem multis ante ſaeculis dixerat & Euripides: addideratque hanc cauſſam: quod qui domeſticis ac propriis doloribus angitur, alios delectare non poſſit. Sed praeſtat, ut verſus quibus ea ſententia continetur, aſcribam. Sunt autem *ἱκετίσι*: (*l*)

Τόν θ' ὑμνοποιὸν αὐτὸς ἂν τίκτῃ μέλη,
Χαίροντα τίκτειν· ἢν δὲ μὴ πάσχῃ τόδε,
Οὔτοι δύναιτ' ἂν οἴκοθέν γ' ἀτώμενος.
Τέρπειν ἂν ἄλλους. οὐδὲ γὰρ δίκην ἔχει.

Utrum igitur Ovidius ad illa Euripidea reſpexerit, an idem ipſi, quod illi, in mentem venerit, incertum eſt. Idem certe uterque dixit.

Quod Ariſtoteles in antiquis dicendi magiſtris reprehendit, idem Iſocrates antea reprehendiſſe oſtenditur.

CAP. XI.

NOn primus Ariſtoteles accuſavit eos, qui ante ipſum de arte rhetorica ſcripſerant, quod cum una eademque

(k) 1. *Triſtium eleg.* 1. (l) *Adraſtus Act.* 1.

demque sit methodus deliberativi generis & iudicialis, illi, relicto eo in quo multo plus inerat dignitatis, tractandarum modo causarum ·forensium se rationem tradere professi essent, omnesque praeceptiones suas ad id unum genus contulissent. Sed & Isocrates antea idem reprehenderat, insignemque eorum fuisse stultitiam ostenderat, qui arti suae nomen ab ea parte quae odiosissima erat, indidissent: cum tamen artis rhetoricae praecepta nihilo magis ad lites iudiciarias, quam ad quodilibet aliud orationis genus pertineant. Fecerant igitur quod illos potius facere decuerat; qui ei facultati odium conciliare vellent. Qui enim infensi sunt alicui disciplinae, eamque in odium adducere cupiunt; si quid in ea est odiosum ac molestum, ab eo potissimum eam appellare consueverunt: contraqne qui eam se aut tenere, aut docere profitentur, solent, quod ipsa in se pulcherrimum ac speciosissimum habet, ex eo ipsi nomen imponere. Utriusque verba, si quis requirit, apponam. Aristoteles igitur ita scribit bibto primo τῆς ῥητορικῆς τέχνης. διὰ γὰρ τοῦτο τῆς αὐτῆς οὔσης μεθόδου περὶ τὰ δημηγορικὰ, καὶ καλλίονος, καὶ πολιτικωτέρας τῆς δημηγορικῆς πραγματείας οὔσης, ἢ τῆς περὶ τὰ συναλλάγματα, περὶ μὲν ἐκείνης οὐδὲν λέγουσι, περὶ δὲ τοῦ δικάζεσθαι, πάντες πειρῶνται τεγνολογεῖν. Isocrates autem in Oratione adversus sophistas: λοιποὶ δέ εἰσιν ἡμῖν οἱ πρὸ ἡμῶν γενόμενοι, καὶ τὰς καλουμένας τέχνας γράψαι τολμήσαντες, οὓς οὐκ ἀφετέον ἀνεπιτιμήτους, οἵτινες ὑπέσχοντο δικάζεσθαι διδάξειν, ἐκλεξάμενοι τὸ δυσχερίστατον τῶν ὀνομάτων. ὃ τῶν φθονούντων ἔργον ἦν λέγειν, ἀλλ' οὐ τῶν προεστώτων τῆς τοιαύτης παιδεύσεως. καὶ ταῦτα τοῦ πράγματος, καθ' ὅσον ἐστὶ διδακτὸν, οὐδὲν μᾶλλον πρὸς τοὺς δικανικοὺς λόγους, ἢ πρὸς τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὠφελεῖν δυναμένου.

Anti-

Antiqui quoties die cibum sumpserint.

CAP. XII.

FAlsa multorum animos occupavit opinio veteres semel tantum die cibum sumpsisse. Qnam ut puto, conceperunt e verbis Platonis, qui in illa nobili epistola ait, displicuisse sibi, quod in Sicilia bis die saturi fierent. Sed aliud est, capere cibum, aliud ἐμπιπλᾶσθαι. Ego in Graecorum commentariis reperio, quater die ipsos cibo ac potu corpus reficere solitos: quod etiam hodie multis locis fit apud quasdam transalpinas nationes, primum quidem diluculo. Id vocabant ἀκρατισμόν, aut ἀκράτισμα: quod non dilutum, sed merum, ut ait Ausonius, merum biberent: aut etiam διανηστισμόν, quam vocem una cum re ipsa nostrates retinuerunt. Sequebatur ἄριστον: ita dictum, quod postea oporteret ἀριστεύειν. Inde ἑσπέρισμα: cuius hora erat, cum iam noctesceret, antequam tamen contenebrasset. Postremo δεῖπνον, aut δόρπον, aut ἐπιδορπίς. Aliter tamen haec ab aliis traduntur, sunt enim, qui tantum tria agnoscant ἄριστον, δεῖπνον, δόρπον: Et de ipsa τοῦ δείπνου tempore ac nomine non omnes idem sentiunt: omninoque confunduntur haec apud veteres. In Romanis scriptoribus reperio silatum, sive ientaculum, prandium, coenam, vespernam. Miror autem, quid sibi voluerint, cum sili vinum concirent: iucunditatem ne aliquam in eo, an salubritatem spectaverint.

Terentianus versus imitatus e Caecilio. Loci cuiusdam e quarta Tusculana vulgata scriptura adversus Nonium defensa. Item eiusdem grammatici alia quaedam improbata. Correctus locus e libro quarto De finibus.

CAP. XIII.

VErsus est Terentii, in fabula quae inscribitur Adelphoe, in extremo: *(m)*

[m] *Mitio Scen. ultima.*

Quod

Quod proluvium, quae istaec subita est largitas?
cum autem constet, multa sumpsisse eum e veteribus poetis Latinis: non iniuria credi potest, in hoc versu Caecilium imitatus esse, cuius enim est illud ex Hypobolimaeo: (*n*)

-- mea rastraria,
Quod proluvium, quae voluptas, quae te lactat largitas?

Hunc versum citat Nonius exponens, quae sit vis verbi, *lactare*, apud quem tamen, vitio librariorum, Coelius non Caecilius legitur. Sed enim quem ibidem Ciceronis e quarta Tusculana adducit locum, melius in vulgatis libris legi, quam quomodo ipse vult, arbitror; ostendit enim se ita legere, *Voluptati malevolentia lactans malo alieno, delectatio, iactatio, & similia*. Melius autem vulgo legitur; *malevolentia laetans malo alieno*. Non enim dubium est, quin Cicero expresserit Graecum vocabulum, ἐπιχαιρεκακία. Sed multa eo modo & apud Nonium, & apud eiusdem classis alios parum emendate leguntur; quale est illud ex Academicis. (*o*) *Quid enim serius honores adhamaverunt*; in quo quis est, qui aliquem sermonis Romani sensum habeat, quin multo malit, *adamaverunt?* eius generis est & illud quod apud eundem Nonium legitur, (*p*), *Coniectarium, efficax, perfectum*. M. Tullius De finibus bonorum & malorum lib. IV. *Illud vero minime coniectarium, sed in primis heres illorum*. Haec ille. Sed profecto aut locum ipsum non legerat, aut quid eum hominis fuisse, dicam, nescio, si cum legisset, non animadvertit, *consectarium*, non *coniectarium*, legendum esse: eamque vocem neque efficacis, neque perfecti significationem ullam habere. Utcunque autem sit, praeclare agitur cum quibusdam Grammaticis, quod tam multa eorum qui ab ipsis citantur, auctorum monumenta perierint. Perierant ipsi, nisi illa periissent. Emolumento mihi tamen alicui hoc quoque loco Nonius

[n] *Nonius v. largitas.* [o] *v. adhamare.* [p] *Lib. 2. Acad.*

nius fuit; lumen enim praetulit ad locum illum e libro quarto De finibus corrigendum. Neque pigebit, hoc quicquid est lucelli ac quaesticuli communicare cum ceteris. Ciceronis igitur verba ita in vulgatis libris leguntur: *Illud vero minime consectarium, sed in primis habes, illorum scilicet nominum gloriatione dignam esse beatam vitam, quae non possit sine honestate contingere, ut iure quisquam glorietur*. Quare primum miratus sum, quid ita venisset in mentem Nonio, ut in voce, *illorum*, sisteret: curque non aut eam omisisset potius, aut aliquanto longius progressus esset. Deinde attentius cogitanti illud quoque loquendi genus insolens visum, illorum scilicet nominum gloriatione dignam. Etenim, gloriatione dignum, apud Ciceronem reperias: dignum gloriatione alicuius nominis, non videor legisse. Quid plura? coepi suspicari, voces illas duas, *scilicet nominum*, suppositicias esse; &, delapsas ex aliquo glossemate, locum occupasse non iam suspicatus sum, sed ita visus videre, ut ea quae cernuntur, oculis inspecto vetere libro, in quo erat, *Illorum scilicet nominum aut Stoicorum gloratione &c.* Quis enim, qui dubitet, quin totum illud, scilicet nominum, aut Stoicorum magistri fuerit ἀμηχανοῦντος, καὶ ἀπορoῦντος, & illud, *illorum*, quo referri diceret, ambigentis? comprobavit autem ille, quicunque fuit, exemplo suo Euripidis dictum: posteriorem enim cogitationem habuit sapientiorem. Sed & in eodem libro scriptum erat paulo post, quod non possit, non, ut in aliis, quae non possit. Quare ἀναμφισβήτως Ita legendum est: *Illud vero minime consectarium, sed in primis hebes illorum: gloriatione dignam esse beatam vitam: quod non possit sine honestate contingere ut iure quisquam glorietur*. Atque hoc ita esse, magis, qui magis consideraverit, iudicabit.

The-

Theriacam olim bibi solitam, verum non videri emendatus Varronis locus.

CAP. XIV.

PRofecto quo quisque plus auctoritatis habet in litteris,eo solicitus ac circumspectius cavere debet, ne quid sibi, quod parum exploratum habeat, excidere patiatur. Nam leves ac contempti homines, cum tale aliquid designant, facilis iactura est. Non est uerendum, ne quis eos sequatur duces. Horum ut maximo quisque in pretio est, ita maximo periculo peccat, sed humanus animus novitatis studio ducitur, eius interdum specie illectus, neque satis id quod obiectum est attendens, vana pro veris, pro solidis inania amplexatur. Equidem de Petro Victorio nihil a me, nisi ut de viro summa dectrina praedito, dictum velim. Neque aliter decet: qui non fateri tantum, sed prae me ferre etiam ac praedicare soleam, tantum me ex illius vigiliis cepisse fructus, quantum ex alius, qui hoc tempore vixerit, neminis. Sed cogor interdum, quod bona ipsius pace ac venia dictum sit, plusculum in eo diligentiae & accurationis desiderare. (q) Nam quale tandem est, quod de Leda matre Helenes prodidit? eam, Euripidem facere, in leaenam esse conversam: cum in eadem illa tragoedia, unde ipse se mirificam illam metamorphosin eruere putavit, tam saepe legatur, Ledam laqueo sibi elisisse fauces, prae dolore quem e filiae dedecore perceperat. Sunt enim hi versus in ipsa embasi: (r)

Ἑλέ. ἀπωλόμεσθα. θεςίας δ' ἔςὶ κόρη;
Τεῦ. Λήδαν ἔλεξας; οἴχεται θανῦσα δή.
Ἑλέ. Οὔπω νιν Ἑλένης αἴσχρὸν ὤλεσε κλέος.
Τεῦ. Φασὶ, βρόχῳ γ' ἅψασαν εὐγενῆ δέρην.

Ita-

(q) Lib. 13 cap. 18. (r) Helena Act. 1

Itaque Helena ipſa paulo poſt mala ſua percenſens, ita de matris morte loquitur (s)

Λήδα δ' ἐν ἀγχόναις
Θαύτον ἔλαβεν αἰσχύ-
νας ἱμᾶς ὑπ' ἀλγέων.

ſic enim legendum puto & chorus ἐπαιάζων.

Μάτηρ μὲν οἴχεται.

locum autem illum, quem ipſe de Leda accepit, de Calliſtone accipiendum eſſe, vel caeco appareat. Quid, quod in primo de Oratore, *actionibus*, ſiue ullo certo argumento, legi voluit? ubi noſter poſtea Duarenus, *cretionibus*, legendum eſſe demonſtravit. Ac ſunt ſane in illis Variarum lectionum libris eiuſmodi plura, quam vellem. Valde enim eius viri gloriae faveo. Sed quod libro I. (t) de theriaca prodidit, id, quia errorem obiicere alicui poteſt, diſſimulandum non videtur. Ait enim theriacam videri olim bibi ſolitam: quare neceſſe eſſe, ut tum liquidior fuerit: hoc enim tempore craſſiorem ac duriorem conformari. Hoc elici ex verbis M. Varronis, quae leguntur apud Nonium, e libro De liberis educandis. Sunt autem haec: *Vel maxime illic didici, & ſitienti, theriacam, mulſum, eſurienti, panem cibarium, ſiligineum: & exercitato ſomnum ſuavem.* Non, ita vivam, poſſum ſatis mirari, hoc Victorium, telem ac tantum virum, dixiſſe. Primum enim ubi tandem verbum unum de iſta liquida theriaca legerat? nam noſtram quidem, quae, ut opinor, & veterum fuit, cuiuſmodi ſit, omnes agurtae ac pharmacopolae ſciunt. Deinde cum conſtet, ibi Varronem vulgares, & plebeios cibos lautis & opiparis opponere: quaero, cui ſe hoc probare poſſe ſperaverit, tenues olim & egenos homines, ut panem cibarium eſſe, ita theriacam, amaram videlicet quandam & triſtem potionem, bibere ſolitos. Quam quidem cuicuimodi fingas, oportebit, ut reor, pluris veni-

s] *Chor. Act.* I. [t] *Cap.* 22.

venire, quam mulsum, quasi vere aquam gratis sumere non praestiterit, quam emere quod torqueret. nam si amarum aliquid e medicinis quaerebat, quod mulso opponeret; debuit sane eadem ratione siligineo pani opponere, non panem cibarium, sed agaricum, aut colocynthidas. Et quod senseram de illo Varronis loco, antequam Victorius Variarum lectionum libros ederet: idem nunc quoque sentio: idque nunc aperiam, ut ex contentione, utraque verior sententia sit, existimetur. Puto igitur ita legendum esse: *Vel maxime illic didici, sitienti videri acam mulsum, esurienti panem cibarium siligineum, & exercitato somnum suavem.* Nam e duabus vocibus, sitienti videri, suspicor factum ab imperitis librariis *silienti teri*. Acam autem pro, aquam, antiqua scriptura est: ut loci pro loqui: coad, pro quoad: cotidie pro quotidie. Hoc igitur dicet Varro, se illic didicisse, sitienti videri aquam mulsum, quae coniectura si cui displicet, ipse meliorem afferat. Quidvis certe potius, quam ut illam liquidam theriacam sorbeamus. Crediderim autem, Varronem, cum illa scriberet, respexisse ad hunc locum Xenophontis e primo παιδείας. εἰ δέ τις αὐτοὺς οἴεται ἢ ἐσθίειν ἀηδῶς, ὅταν κάρδαμον μόνον ἔχωσιν ἐπὶ τῷ σίτῳ, ἢ πίνειν ἀηδῶς, ὅταν ὕδωρ πίνωσιν. ἀναμνησθήτω. πῶς ἡδὺ μὲν μᾶζα καὶ ἄρτος πεινῶντι φαγεῖν, πῶς δὲ ἡδὺ ὕδωρ διψῶντι πιεῖν. Eo magis, quod alium locum reperio ex eodem Varronis libro, qui ex eodem Xenophontis conversus est. Xenoph. (u) αἰσχρὸν μὲν γὰρ ἔτι καὶ νῦν ἐστι πέρσαις, καὶ τὸ ἀποπτύειν, καὶ τὸ ἀπομύττεσθαι, καὶ τὸ φύσης μεστοὺς φαίνεσθαι. Varro: *Persae propter exercitationes pueriles modicas, eam sunt consecuti corpore siccitatem, ut neque spuerentur, neque emungeretur, sufflatoque corpore essent.*

Sen-

(u) *De libris educ. Non. v. Emungerentur.*

Sententia quaedam Horatii ab Arato prius prolata ostenditur.

CAP. XV.

QUod Horatius in Odis elegantissime cecini, cum ostenderet, quanta facta esset ad hominum nequitiam accessio, quasique vaticinaretur, eam maiorem assidue factum iri videndum est, num ex Arato sumpserit. Certe ut hic noster dixit, ab avis deteriores esse proseminatos patres, se deinde editos nequiores patribus, ac liberos etiam corruptiores a se procreatum iri: ita Graecus ille Iustitiam fecerat, cum argenteae aetatis mortales alloqueretur, exprobrantem iis, quod tantopere degenerassent a patribus, simulque praedicentem, fore, ut tamen perditiores etiam liberos gignerent.

Οἵην, inquit, *χρύσειοι πατέρες γενεὴν ἐλίποντο*
Χειροτέρην, ὑμεῖς δὲ κακώτερα τεξείεσθε.

a quibus non ita multum abludunt Horatiana illa: *(x)*

Aetas parentum peior avis tulit
Nos neqiores: mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

Princeps autem Homerus, tot ante saeculis, materiam hisce sententiis dederat, cum sapientissimam deam introduxisset dicentem, paucos filios patrum similes evadere, deteriores plerosque paucos praestantiores. *(y)*

Παῦροι γὰρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται.
Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.

De loco quodam e quarto Eneidos adversus Servium.

CAP. XVI.

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem
Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.

Hos

(x) *Lib. 3. Car. Od. 6.* (y) *Minerva 2. Odyss. 276.*

HOS e quarto Aeneidos versus Servius grammaticus oscitanter interpretatus est: ita enim scribit: Trahit hoc de Alcesti Euripidis, qui inducit Mercurium ei comam secantem, quia fato peribat mariti. Sed apud Euripidem nulla prorsus, hac quidem in re Mercurii mentio est. Introducitur quidem Mors, quae se venisse ait, ut illi optimae mulieri crinem secet: neque tamen id fieri ait, quod illa mariti fato peritura esset. Quin ostendit, eum secari solitum eis omnibus quibus fatalis advenisset dies. Universe enim pronunciat, eum sacrum esse diis manibus, cuius ipsa crinem hasta libaverit. Ita enim loquitur: (a)

> Στείχω δ' ἐπ' αὐτὴν, ὡς κατάρξωμαι ξίφει.
> Ἱερὸς γὰρ οὗτος τῶν κατὰ χθονὸς θεῶν,
> Ὅτου τόδ' ἔγχος κρατὸς ἁγνίσῃ τρίχα.

Haec igitur apud Euripidem ὁ Θάνατος loquitur: qui tamen illic quoque, librariorum vitio, falso esse putatur Charon.

Proverbium quoddam ab illo scriptore qui tam multa alia collegit, praetermissum.

CAP. XVII.

MUltae variae lectionis hominem, qui memoria nostra ex utriusque linguae scriptoribus tantam vim collegit proverbiorum, fugere quaedam, & quidem illustri in primis loco sita: quod quidem mihi nonnunquam pervideri mirum solet. Nam, si omissa essent, quae vel e raris inventu, vel obscuris & ignobilibus libris petenda erant, minus mirum foret: at vero praeterita esse, quae & in promptu posita sunt, & apud praestantissimos auctores leguntur, id vero iustam, ut opinor,

(a) *Act.* I.

nor, admirationem habet. Ex hoc numero est, quod apud Ciceronem legitur, *familiam ducere:* eo enim proverbio homo eloquentissimus utitur, cum praecipuum aliquid significat, quodque principem in re quapiam obtineat locum. Ter autem id me legere memini. Primum in epistola qua C. Trebatium Testam commendat Caesari. Nam cum eum multis laudibus affecisset, ad postremum addit. (*b*) *Accedit etiam, quod familiam ducit, in iure civili singularis memoria, summa scientia.* Quibus verbis significavit, hanc primam & praecipuam Trebatii esse laudem: caeteras ei cum multis fortasse communes: hoc esse ipsius paene proprium bonum: Deinde libro quarto De finibus: ubi Catonem alloquens: *Sed proprium illud*, inquit, *vide: gravissimam illam vestram sententiam, quae familiam ducit, honestum quod sit, id esse solum bonum, honesteque vivere, bonum finem: communem fore vobis cum omnibus, qui in una virtute constituunt finem bonorum.* Et quinta oratione in Antonium: *Lucius quidem frater eius, utpote qui peregre depugnavit, familiam ducit.*

In bonorum comparatione dissensio inter Platonem & Aristotelem indicata.

CAP. XVIII.

INter multas ac varias bonorum divisiones quas ab antiquis sapientibus accepimus, haec quoque tradita est. Bonorum partim suapte tantum vi expeti: neque usquam alio referri: alia & per se, & aliorum caussa, quae ex ipsis efficiantur: nonnulla etiam, cum in se nihil expetendum habeant, aliorum modo gratia amari. Primi generis est voluptas. Neque enim eam propter aliud expetimus, ipsa per se, a quocunque sentiri potest, ei

(b) *Lib. 7. ep. 5.*

ei desiderium incutit sui. In secundo ordine sensus collocari licet, quos & per se, & propter vitae commoditates diligimus. Sed & valetudinis ac virium firmitas eundem in numerum coniici potest. Tertiae, ut ita dixerim, classis sunt laboriosae exercitationes corporum, sectiones venarum, adustiones quarundam partium, amarorum medicamentorum sumptiones: quae omnia, & eodem de genere alia, eo tantum expetuntur, quod ad aliud quippiam conducere putentur. Hac igitur tripertita distributione proposita; utri superiorum generum debeatur principatus, (nam tertium quidem in hoc se certamen non offert) non convenit inter principes philosophorum. Plato enim principio secundi πολιτειῶν Socratem ei generi, quod secundo loco posuimus, τὰ πρωτεῖα adiudicantem facit. quod enim duobus nominibus expetitur, melius esse, quam quod uno tantum. At Aristoteles a magistro dissentiens, id summe bonum esse definit, quod tantum propter se nullo autem modo propter aliud expetatur. Finem enim omnium optimum esse. Itaque ut in quodque ὁ τοῦ τέλους λόγος maxime conveniat, ita id optimum ac praestantissimum esse. Finis autem proprium est, cum ad eum pertineant cetera, ipsum nusquam alio dirigi. Hunc nodum dissolvent ii, qui Platonem & Aristotelem ubique συμφωνεῖν volunt. Ego quidem, quid mihi tenendum sit, non valde dubium habeo.

De loco quodam ex Oratione in Pisonem adversus Petrum Victorium.

CAP. XIX.

Recte emendatus est locus Ciceronis ex Oratione in Pisonem, ubi de rationibus a Pisone ipso ad

aerarium relatis agitur, & Plautinus hic è Trinummo versus adducitur, (c)

Ratio quidem hercle apparet: argentum οἴχεται.

nam quod Budaeus, deceptus corruptis antiquae scripturae vestigiis, putavit, legendum esse, (d) *Ratio quidem hercle apparet: argentum decoctum* οἴχεται: id ipsa carminis ratio manifesto repudiat. Tota enim illa pars apud Plautum trimetris iambicis constat; qualis hic quoque est: qui plane corrumpetur, si vocem illam inferseris. Quare non illi peccarunt, qui eam sustulerunt: sed ii peccant, qui peccasse illos putant. Nam quod Petrus Victorius (e) (is enim se corruptae illius scripturae defensorem professus est) pro firmo ac solido argumento attulit, Graecos veteres semper adiungere eo modo participium aliquod ad verbum οἴχεται: miror equidem, homini accurrate & diligenter versato in Graecis litteris, earumque, ut res ipsa loquitur, in primis intelligenti, quicquam ita perspicue falsum excidisse. Neque vero nego, id eos interdum ac saepe facere: sed interdum etiam, ac non minus saepe aliter eo verbo uti, sexcentis exemplis, si opus sit, me docere paratum esse profiteor. Aliquot proferam: ne Victorii auctoritas quempiam inducat.

Homerus: Ὡς μὲν Τηλεμάχῳ ὁ μὲν οἴχεται· οὐδέ οἱ ἄλλος
Εἶσ', οἴκεν κατὰ δῆμον ἀλάλκοιεν κακότητα.
Aeschylus: Τοιόνδ' ἄνθος περσίδος αἴας
Οἴχεται ἀνδρῶν.
Sophocles: Ἰοὺ, ἰοὺ, δύστηνος οἴχομαι τάλας.
Theognis: Ὤιχετο μὲν πίστις μεγάλη θεός.
Euripides: Μάτηρ μὲν οἴχεται. (f)
Δίδυμοί τε Διὸς οὐκ εὐ- (g)
δαιμονεῖ τέκεα φίλα.

Idem

(c) *Stasimus Sc. Minus q.* (d) *An. in Pand. de off. Quaest.* (c) *Lib. var.* 24. c. 5. (f) *Helena*. (g) *Gher. Act.* 4.

Idem : Νεφέλης λέγεις ἄγαλμα; ἐς αἰθέρ' οἴχεται.
Idem : Ἀλλ' ἐξέδραμον. καὶ πόλις μὲν οἴχεται,
ψυχὴ δ' ἐσώθη.
Idem : Βέβακα δύσποτμος. οἴχομαι
Αἰάλαιν' ἃ δυσυχεστάτῳ προσέπεσα κλήρῳ.

Plato Parmenide : ἄρτι γὰρ ἐνθένδε οἴκαδε οἴχεται. Idem Hippia maiore : ἐκεῖνο μὲν τοίνυν οἴχεται, τὸ δυνατόν τε καὶ χρήσιμον ἁπλῶς εἶναι καλόν. Aristophanes : Αὕτη μὲν ἡμῖν ἡ πίτυρις οἴχεται. Aristoteles : Ἀλλ' οἴχεται τὸ ἓν καὶ τὸ ὅλον ἐκ τῆς θεωρίας. Lucianus : δὶς κατηγορουμένῳ. Ἄοκνον χρὴ αὐτίκα μάλα παρεστάναι συνείροντα τὰς χρήσεις, ἢ οἴχεσθαί οἱ τὴν δόξαν τῆς τέχνης. Plutarchus, περὶ στωϊκῶν ἐναντιωμάτων. Οἴχεται γὰρ ἡ τάξις, εἰ πάντων ἐν πᾶσι μεταλαμβάνειν δεήσει. Sed mihi facile fuerit vel iustae magnitudinis librum ex eiusmodi exemplis conficere : nisi sic quoque verear, ne qui haec legent, in re satis aperta plus satis immoratum esse me iudicent cuius tamen rei in me culpa non haeret : non enim qui diligenter falsa convincit, sed qui indiligenter ea pro veris prodit, culpandus est.

Horatiana quaedam ex Greco ducta.

CAP. XX.

LEgebamus Tibure, aestivis mensibus, a prandio, dum se calor frangeret, vitandi somni caussa, & διαγωγῆς χάριν, Odas Horatii, easque libentissime, quae de vetere illius loci salubritate atque amoenitate loquebantur : ac, si quid veniebat in mentem, quod aut e Graecis effictum, aut exquisitius dictum, aut denique ab eius poetae interpretibus praetermissum, neque tamen cognitu indignum, videretur, id pro suo quisque captu, quasi symbolas quasdam, amice & simpliciter in medium conferebamus. Atque ex illis collocu-

tionibus excerpta pleraque in his libris leguntur. Quale est hoc, quod cum recitata essent illa, (h)

Quem tu Melpomene semel
Nascentem placido lumine videris:

& quae sequuntur: dixi, ea mihi videri expressa de sententia quadam Callimachi, qui in epitaphio patris sui posuit, quos Musae pueros aspexerunt, eos per totam vitam Musis amicos manere; (i)

——μοῦσαι γὰρ ὅσους ἴδον ὄμματι παῖδας,
Ἄχρι βίου πολιοὺς οὐκ ἀπέθεντο φίλους.

Venit & ex eo in mentem, quod ex vetere quodam refert Eustathius, quos non aspiciunt Musae, eis Circes pocula exitio esse (k) οὓς οὐ προσορῶσιν αἱ μοῦσαι, τούτους ποτῷ δηλήσατο Κίρκη. Sed & illud quasi praetereuntes notavimus, quod in eodem illo epigrammate est,

ὁ δ' ἤεισεν κρείσσονα βασκανίης,

consimiliter locutum videri Horatium quodam alio loco, ubi se invidia maiorem vaticianatur fore.

[h] *Lib. 4. Car. Ode 3.* [i] *Ep. 27. in Battum.* [k] *in Odyss. 10.*

MARCI ANTONII MURETI
AD HIPPOLITUM ESTENSEM S. R. E.
Cardinalem amplissimum & illustriss.

VARIARUM LECTIONUM

LIBER QUINTUS,

Insularum fortunatarum descriptio, & situs.

CAP. I.

PRoditum est a veteribus poetis, esse quasdam in Oceano insulas, ad quas post mortem deferantur eorum animi qui sancte religioseque vixerint. Ibi eos inter se iucundissime ac suavissime vivere, in amoenissimo quodam prato, quod gemmea florum oculis naribusque gratissimorum varietate perpetuo distinctum picturatumque sit. Nunquam non illic nitere caelum, frondere arbores, pubescere herbas, ridere omnia. Spirare assidue mollissimos Favonios, quorum flabellis arborum comae leniter ventilatae, placidissimo murmure auribus blandiantur. Eo accedere innumerabilem vim ac copiam immortalium avicularum, quae usque & usque liquidissimos cantus tenui gutture funditantes, intimos audientium sensus iucredibili voluptate permulceant. Pratum ipsum perennibus rivulis varie intersecari, quorum aquula nitidissima ad versicolores lapillos molliter fracta & allisa susurrum efficiat dulcissimum. Ita, qua flosculorum ambrosios odores exhalantium svavitate, qua Zephyrorum viridantibus arborum ramis illudentium sibilo, qua volucrum concentibus,

qua blando murmurantium rivulorum ſtrepitu beatas illas mentes continenter hilarari. Ergo alios ad Orphei, Amphionisve lyram choreas agere, alios pſallere, alios corollas texere, alios in herba fuſos, qua tellus tremulis laurorum ac myrtorum opacatur umbraculis, iucundiſſimos ſermones conſerere: humum ipſam opum ſuarum prodigam, ſine ullo cultu, ter quotquot annis, ubertate ſumma alimentorum copiam eis ſuggerere ac ſubminiſtrare. Haec aliaque ſimilia de inſulis illis poetae, ut dixi, fabulantur. Sed de earum ſitu non idem ab omnibus traditur. Nam cum plerique omnes, Homerum ſecuti; (*l*) eas in Hiſpaniae finibus collocent: non deſunt tamen qui Indiae vicinas eſſe dicant. In primis autem mihi viſum eſt admirabile & abſurdum, quod apud Graecum quendam grammaticum repperi, eas in Britannia eſſe. Talem enim quandam fabulam narrat. Eſſe in littore eius maris quod inſulam Britanniam alluat, homines quoſdam piſcibus capiendis victitantes: qui Francis quidem pareant, neque tamen ſint vectigales. Ii nonnunquam in edibus ſuis dormientes, audiunt vocem, qua inclamantur, ſentiuntque, pro foribus adeſſe multitudinem quandam hominum ſumma cum hilaritate plaudentium, expergefacti autem, & domo exeuntes, neminem quidem conſpicantur: naves tantum quaſdam reperiunt, non ſuas; quas, ex ipſo ſtrepitu, vectorum plenas eſſe intelligunt, ſubeunt igitur illas, &, ex conſuetudine, remigant Britannniam verſus. Et quo alioqui ne velis quidem paſſis, ſecundo vento, ſuis navibus pervenire breviore quam quatuor & viginti horarum ſpatio ſolent: eo tum unica, eaque non longa remigatione deferuntur ibi incognitos illos vectores exponuut cumque neminem omnino videant, ſentiunt tamen ingentem concurſum fieri ad littus, hominum congratulantium iis qui recentes venerunt, eoſ-

que

[l] *Odyſſ.*

que maxmia cum laetitia excipientium. Audiunt etiam eos inter se humanissime consalutantes: cum alius alium proprio nomine, alius a tribu, alius ab artificio, alius etiam gentis ac cognationis nomine appellet. Tum iisdem illius navibus conscensis, qua celeritate venerant, eadem revehuntur domum. Quinetiam a quodam historiae scriptore proditum est, C. Iulium Caesarem eo aliquando una triremi cum centum hominibus delatum: cumque incredibili loci amoenitate captus, sedes ibi capere vellet, ab illis ἀειδέσιν incolis invitum & reluctantem eiectum esse.

Tibulli versus illustratus.

CAP. II.

SUperiore anno edidi scholia quaedam in Tibullum, &, quantum licuit per angustias temporis, perque occupationes quibus distinebar, operam dedi, ut mea industria poeta ille & emendatius legi, & minore negotio intelligi posset. Multos enim locos depravatos restitui, obscuros declaravi, non nullos etiam, qui integri putabantur, mancos ac mutilos esse indicavi: ne quem obducta forte cicatrix falleret. Sed, inter cetera, cum versus illi e libro secundo ita legeretur, (m)

Ludite. Iam Nox iungit equos: currumque sequuntur
Martis lascivo sidera fulva choro:

admonuvi non *Martis*, sed *Matris*, legendum esse ipsam enim Noctem, matrem siderum dici. Hoc nullo testimonio confirmandum ratus sum: quod neminem putabam ita stolidum fore, qui non statim illius emendationis bonitatem ac veritatem perspiceret. Nunc, cum videam, reperiri quosdam usque eo ἀμούσους ut negent, satis lepide dici posse Noctem siderum matrem: ideoque ad illam vulgatam scripturam defendendam inepta quaedam

[m] *Eleg.* 1.

dam de Martis sidere comminiscantur: visum est testari primum in libro vetere, qui penes me est, *Matris*, non *Martis*, legi: deinde ita etiam locutum Euripidem ac noctem siderum nutricem vocasse. Ita enim apud eum Electra loquitur: *(n)*

Ὦ νὺξ μέλαινα, χρυσέων ἄστρων τροφέ. id est:

Nox aureorum furua nutrix siderum.

sed & alia quae idem confirmarent, afferre quamlibet multa possem: nisi hoc satis superque fore arbitrarer.

Virgilii versus, in quo Ciceronem imitatus videri potest.

CAP. III.

MUlta sumpsisse Virgilium non a poetis modo, qui ante ipsum fuerant, verumetiam ab iis, qui soluta oratione scripserant, notum est. Quare facile crediderim, versum illum e secundo Aeneidos, *(o)*
Quanquam animus meminisse horret, luctuque refugit, e Cicerone imitatum esse. Ita enim ille oratione XIII. in Antonium scripserat: *Refugit animus P. C. eaque formidat dicere, quae L. Antonius in Parmensium liberis & coniugibus effecerit.*

Platonis in Hippia majore emendatus locus.

CAP. IV.

APud Platonem in Hippia maiore, cum sophistes ille de cuius nomine dialogo impositum nomen est ter iam τὸ καλὸν definire conatus esset; neque tamen attulisset quicquam, quod non Socrates falsum & absurdum esse docuisset: ita denique loquens inducitur. Ponam autem verba Platonis, ita ut vulgo leguntur: deinde Marsilii interpretationem subtexam: tum demum, quia ea depravata esse existimo, ostendam, quomodo corri-

[n] *Electra Act.* 1. [o] *Vers.* 12.

corrigenda, quoque modo interpretanda videantur: Platonis igitur haec sunt: Ιπ. Ἐγώ σοι ἐρῶ. ζητεῖν γάρ μοι δοκεῖς τοιοῦτον τι τὸ καλὸν ἀποκρίνασθαι, ὃ μηδέποτε αἰσχρὸν μηδαμοῦ μηδενὶ φανεῖται. Σω. Πάνυ μὲν οὖν ὦ Ἱππία, καὶ καλῶς γε νῦν ὑπολαμβάνεις ἄκουε δὴ, πρὸς γὰρ τοῦτο ἴσθι ἐάν τις ἔχῃ ὅ, τι ἀντείπῃ, φάναι ἐμὲ μηδ᾽ ὁτιοῦν ἐπαινεῖν. λέγε δὴ ὡς τάχιστα πρὸς θεῶν. Quae Marsilius ita interpretatur. *Hp.* Dicam equidem. Requirere namque mihi videris tale quiddam pulchrum respondere, quod nunquam alicui turpe videri queat. *Soc.* Omnino o Hippia, recte nunc accipis. Audi modo, & vide si quis contra hoc obiicere possit, dicereque nihil me laudare posse. dic, per deos, cito. Ego vero primum male distinctam esse personis orationem existimo: deinde, non ἐπαινεῖν, sed ἐπαΐειν lego. Describam autem eam tantum partem, in qua vitium inesse arbitror. Σω Πάνυ μὲν οὖν ὦ Ἱππία, καὶ καλῶς γε νῦν ὑπολαμβάνεις Ιπ Ἄκουε δὴ πρὸς γὰρ τοῦτο ἴσθι, ἐάν τις ἔχῃ ὅ, τι ἀντείπῃ: φάναι ἐμὲ μηδ᾽ ὁτιοῦν ἐπαΐειν. Σω. λέγε δὴ ὡς τάχιστα πρὸς θεῶν. Iam totum locum hoc modo interpretor. *Hip.* Ego dicam tibi videris enim mihi quaerere, quomodo tale aliquid pulchrum esse respondeas, quod nullo unquam modo cuiquam turpe esse videatur. *So.* Plane o Hippia. Recte tu quidem nunc putas. *Hip* Ausculta igitur. Adversus id enim, quod nunc afferam, siquis quod dicere possit habeat, scito me fassurum nullius me omnino rei narum atque intelligentem esse. Hanc ego interpretationem veriorem puto. Cum autem & Platonis auctoritas tanta sit; & Marsilii conversio merito ab omnibus magni fiat: non male mihi operam navare videor, cum, quae minus bene ab eo reddita putem, indico. Neque vero id facio, quod de ipso parum magnifice sentiam. Potius ex eo intelligi volo, eum a me in bonorum & eruditorum interpretum numero haberi. Nam ni ita esset, nunquam sane ipsum tanti facerem, quid bene aut male vertisset.

Emen-

Emendatus locus e Ciceronis agrariis.

CAP. V.

Ciceronis in Rullum haec verba sunt, ubi eum cum Cn. Domitio comparat: (p) *Ille quod dari populo nullo modo poterat, tamen quodammodo dedit; hic, quod adimi nullo pacto proterat potestate, quadam ratione eripere conatur.* Quae si emendate leguntur, necesse est, ibi Cicero dixerit *potestate*, id quod alibi, *pro potestate*, aut, *per potestatem*, dicere consuevit. Sed ego quidem eam scripturam vitium in se continere arbitror: neque admodum dubito, quin ita legendum sit: *Hic, quod adimi nullo pacto poterat, potestve, quadam ratione eripere conatur.* Nondum tamen mihi contigit quemquam veterem librum videre, qui coniecturam meam confirmaret. Sed facile in eo labi potuisse librarios, nemo, ut opinor, non videt.

Plautinae Stichi principium emendatum, & distinctum.

CAP. VI.

Cum multa mihi impedimento sint, ne possim Plautum a me emendatum tam cito, quam speraveram, edere; constitui interea inspergere libris meis nonnullos eius poetae locos, eosque quomodo legendos arbitrer, exponere: ut & aliquem gustum dem conatus mei, &, iuxta praeceptum Hesiodi, σμικρὸν ἐπὶ σμικρὸν καταθείς paulatim totum opus absolvam. Neque vero me pigebit, Apellis exemplo, si quis quid monuerit, in quo peccasse videar, errorem corrigere, & quod rationi magis consentaneum videbitur, id amplecti. Quin id ab eruditis & harum rerum intelligentibus hominibus in magni beneficii loco etiam atque etiam peto, ut qua tum libertate, tum moderatione alienos a me errores detegi

(p) *Orat. 2. non longe a principio.*

detegi vident, eadem ipsi meos detegant: ut sine ulla maledicentia studia harum vere ingenuarum artium adiuventur. Nunc igitur principium Stichi, quod in omnibus libris corruptissime legitur, describam ita, uti legendum censeo. In quo optima fide affirmare possum, voculas aliquot, quas sustuli, auctoribus antiquis libris esse sublatas. In ordine ipso verborum, & in versibus distinguendis, fateor, me coniectura tantummodo esse usum. Cum enim quidam homo eruditus tradidisset, versus illos esse numeris permistis, τριμέτρους, & διμέτρους ἀκαταλήκτους, καταληκτικοὺς, & βραχυκαταλήκτους. putavi hanc confessionem potius quandam esse ἀμηχανίας, quam certi atque explorati iudicii professionem. Itaque qui omnes senarios esse crederem, ita distinxi:

PANEGY. *Credo ego miseram fuisse Penelopam soror,*
Ex animo, quae tamdiu suo caruit viro.
Nam nos eius animum de nostris noscimus.
Quarum viri nunc hinc absunt: quorumce nos
Negotiis, ut aequom est, absentium
Solicitae noctes & dies soror sumus.
PINAC. *Semper nostrum officium nos facere aequomst: neque*
Id faciemus magis, quam nos pietas monet.
Sed hic mea soror assis: multa dum volo
Tecum loqui de re viri. PA. *Salvae ne amabo?*
PI. *Spero quidem, & volo: sed hoc crucior soror:*
Patrem tuum, meumque adeo qui unus unice
Ex omnibus perhibetur civibus probus,
Eum nunc improbi officio fungi viri.
Tantas viris qui absentibus nostris facit
Iniurias immerito: nosque abducere
Ab iis volt. hae res vitae me saturant soror:
Hae mihi dividae & senio sunt. PA. *ne lacruma*
Soror: neve tuo id animo fac, tibi quod tuus
Minatur facturum pater. Spes est, eum
Melius facturum. Novi ego illum. Istaec ioco
Dicit

Dicit. Neque ille mereat Persarum sibi
Montes, qui esse perhibentur aurei, istud ut
Faciat, quod tu metuis. Et, si faciat, tamen
Minime irasci decet. Neque id immerito eveniet
Nam tertius hic est annus, ut nostri domo
Viri abierunt. PI. *Ita ut memoras.* PA. *cum ipsi interea,*
Vivant, valeant, ubi sint, quid agant, ecquidve agant,
Neque participant nos, neque redeunt. PI. *An id doles*
Soror, quia illi officium non colunt suum,
Cum tuum facis? PA *Ita pol.* PI. *tacesis. Cave audiam*
Ego istuc posthac ex te. PA. *Nam quid iam?* PI. *quia*
Pol meo animo sapientis officium suum
Aequomst colere, et facere. Quamobrem ego te hoc soror,
Tametsi es maior, moneo, ut memineris tuum.
Et si improbi sint illi, atque aliter nos faciant,
Quam aequomst, tamen, ne quid malis obnoxiae
Simus, opibus omnibu' nostrum officium nos decet
Meminisse PA. *Placet. Taceo* PI. *At, ut memineris, facito.*
PA. *Nolo ego soror, me credi esse immemorem viri.*
Neque ille honores mihi quos habuit, perdidit.
Nam pol mihi grata acceptaque huiust benignitas.
Et me quidem haec condicio nunc non poenitet.
Neque est, cur studeam has nuptias mutarier.
Verum postremo in patri' potestate est situm.
Faciendum id nobis, quod parentes imperant.
PI. *Scio. Atque cogitando, maerore augeor.*
Nam propemodum iam ostendit suam sententiam.
PA. *Igitur quaeramus, nobis quid facto usu' sit.*

Quaeso autem, si qui reprehendere haec volent, ut prius diligenter & accurate considerent. Nolim enim me ita reprehendi, ut in refutandis temerariis reprehensionibus novus mihi capiendus sit labor. Hoc quoque Caelius, os hominis, non veritus est pro suo venditare.

Adonin

Adonin Dianae interfectum.

CAP. VII.

Diana apud Euripidem in Hippolyto coronato, indigne ferens honestissimi adolescentis mortem, cuius culpa omnis in Venere haereat, minatur eam non impune laturam. Nam se quoque interfecturam aliquem, qui Veneri eximie carus sit, ut ipsam pari dolore afficiat. (*q*)

Ἐγὼ γὰρ inquit, αὐτῆς ἄλλον ἐξ ἐμῆς χερὸς,
Ὃς ἂν μάλιστα φίλτατος κυρῇ βροτῶν,
Τόξοις ἀφύκτοις τοῖσδε τιμωρήσομαι.

quem locum declarans scholiastes: Sunt inquit, qui putent, obscure significari Adonin. Sed nugari hoc quidem est. Neque enim Dianae sagittis, sed a Marte interfectus est Adonis. Quem igitur dicat, obscurum est. Haec ille. Apollodorus tamen, non malus harum quidem rerum auctor, libro tertio bibliothecae, Ἄδωνις inquit, ἔτι παῖς ὢν, ἀρτέμιδος χόλῳ πληγεὶς ἐν θήραις ὑπὸ συὸς, ἀπέθανε.

Confirmatae duorum locorum Ciceronis emendationes a Petro Victorio factae.

CAP. VIII.

Recte iudicavit Victorius locum illum e secunda Ciceronis Philippica ita legi debere, ut in multis antiquis libris & in Manutianis legitur: [*r*] *Illam suas res sibi habere iussit, ex* XII. *tabulis claves ademit, exegit.* Non, ut in aliis, *Caussam addidit, exegit.* Nam & Nonius Marcellus aperte id confirmat, qui in libro De varia significatione sermonum, cum dixisset, exigere idem esse quod excludere; M. Tullius, inquit, Philippicis lib. II. *Claves ademit, forasque exegit.* Illud autem, *forasque*

[q] *Act. 5. sub finem.* [r] *Lib. 2. Var. cap. 2.*

vasque, an recipiendum sit, alii viderint. Mihi quidem non displicet, quamvis non legitur in veteribus libris, quos ego quidem viderim. Sed & aliam coniecturam eiusdem Victorii de loco quodam e primo libro accusationis, sive ex actione secunda in Verrem (ita enim liber ille citandus est; non ut a Victorio, qui, accommodans, credo se ad consuetudinem vulgi, septem facit actiones in Verrem, cum sint tantum duae) eam igitur coniecturam non inanem fuisse, idem grammaticus ostendit. Cum enim vulgo ita legatur, (s) *Quod ubi est Philodamo nuntiatum, tametsi non erat ignarus*, &c. Victorus admonet legendum, *tametsi non erat gnarus*. Apud Nonium autem paulo aliter legitur, sed eadem plane sententia nempe hoc modo: *Tametsi erat ignarus*. Has igitur doctissimi hominis coniecturas veteris grammatici auctoritate confirmare, operae pretium duxi.

Emendati loci aliquot e Mostellaria Plauti.

CAP. IX.

APud Plautum in prima Mostellaria lepidissimum colloquium est duorum servorum, Grumionis rustici, qui, absente sene, herilem filium corrumpi, remque familiarem dissipari doleret: & Tranionis, nequam hominis, qui hero adolescentiori esset voluptatum ac libidinum administer. Sed ea tota pars & in omnibus libris corrupte legitur, & in iis, quos Ioachimus emendavit, corruptissime. Nunc igitur libet locos aliquot emendare: caetera alias cum videbitur. Ubi ergo Grumio ita minitans dicit: (t)

Augebis ruri numerum, genus ferratile:

legendum est:

Augebis ruri numero genus farratile:

genus enim ferratile vocat servos, qui ruri in compedibus

(r) *Lib.* 10. *var. cap.* 10. (s) *Scen.* 1.

bus agerent: atque id genus numero, id est, brevi, nempe cum redierit senex, a Tranione auctum iri ait. Aliquot versibus post ubi ita loquitur Tranio:

Quid tibi, malum, mea, ut quid ego agam curatio est?

legit debet.

Quid tibi, malum, me, aut quid ego agam, curatio est?

ita enim dictum est, ut illud, quid tibi hanc tactio est? ille autem versus,

Meum bonum me, te tuum maneat malum,

a Grumione dicitur, hoc sensu: Non recuso, quominus ego nunc duriter vivam, tu laute & opipare: dum me quidem maneat bonum meum, te vero maneat malum tuum, cum venerit senex. Unum etiam mendum tollam: cetera in aliud tempus reiiciam. In libris Ioachimi ita leguntur hi versus:

Quid est? quid tu me nunc obtuere furcifer?
GR. *Pol tibi istuc credo nomen actutum fore.*
TR. *Dum intereas, sic sit istud actutum sino.*

postremus autem eorum ita legendus est:

Dum interea sic, sit istud actutum: sino.

est enim haec oratio hominis praesentia tantum spectantis, futura negligentis: Dum, inquit, interea sic sit, ut nunc est, quid actutum futurum sit, non laboro.

Ciceronis locus conversus e Chrysippo.

CAP. X.

QUod apud Ciceronem libro secundo De natura deorum, de societate, quam parandi cibi gratia ineat pinna cum parva squilla, e Chrysippo sumptum esse arbitror: eo magis, quod tibi Balbum de stoicorum sententia disputantem facit: ut credibile sit, magnam partem illius disputationis non aliunde potius, quam e Stoicorum libris esse haustam. Sunt autem Ciceronis verba haec: *Pinna vero* (sic enim graece dicitur)

duabus grandibus patula conchis, cum parva squilla quasi societatem contrahit comparandi cibi. Itaque cum pisciculi parvi in concham hiantem innataverint, tum admonita a squilla pinna morsu, comprimit conchas. Sic dissimilibus bestiolis communiter cibus quaeritur. In quo admirandum est, congressu ne aliquo inter se, an iam inde ab ortu natura congregatae sint. Neque non eam coniecturam adiuvat, quod hanc ipsam societatem exponi facit a Catone libro tertio De finibus: ubi etiam Stoicorum placita defendebat: ut plane videatur hoc Stoicum quiddam esse. Chrysippus autem libro quinto περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς ita scripserat: Ἡ πίννη, καὶ ὁ πιννοτήρης συνεργὰ ἀλλήλοις, κατ᾽ ἰδίαν οὐ δυνάμενα συμμένειν. ἡ μὲν οὖν πίννη ὄστρεόν ἐστιν, ὁ δὲ πιννοτήρης καρκῖνος μικρός. καὶ ἡ πίννη διαστήσασα τὸ ὄστρακον ἡσυχάζει, τηροῦσα τὰ ἐπεισιόντα ἰχθύδια, ὁ δὲ πιννοτήρης παρεστὼς, ὅταν εἰσέλθῃ τι, δάκνει αὐτὴν. ὥσπερ σημαίνων. ἡ δὲ δηχθεῖσα συμμύει. καὶ οὕτως τὸ ἀποληφθὲν, ἔνδον κατεσθίουσι κοινῇ· φασὶ δέ τινες, καὶ συγγεννᾶσθαι αὐτὰ αὐτοῖς, καὶ ὡς ἂν ἐξ ἑνὸς σπέρματος γίνεσθαι. Neque tantum eo in loco, sed & multis aliis eandem historiam repetierat: ut ostendit Plutarchus in commentario quo quaerit, Terrestriane an in aquis degentia animalia prudentiora sint: his verbis (u) ὧν ἐπὶ καὶ ὁ τὸ πλεῖστον ἐξαναλώσας χρυσίππου μέλαν πιννοτήρης, παντὶ καὶ φυσικῷ βιβλίῳ καὶ ἠθικῷ προεδρίαν ἔχων. Plinius quoque postea & Oppianus libro secundo idem prodidernnt.

Explicatus & emendatus locus è secundo Epistolarum ad Atticum.

CAP. XI.

CIcero in quadam epistola libri secundi (x) ad Atticum, cum scripsisset se cupere Alexandriam & reliquam Aegyptum visere, rogat eum postea, ut ad se scribat, quoniam Nepos proficiscitur, cui nam auguratus

(u) *Lib. 9. cap. 42.* (x) *Epist. 5.*

tus deferatur: *Quo quidem*, inquit, *uno ego ab istis capi possum*. Addit deinde: *Videte civitatem meam, sed quid ego haec, quae cupio deponere, & toto animo, atque omni cura φιλοσοφεῖν? sic, inquam, in animo, sic velle ab initio.* Haec igitur verba, *Videte civitatem meam*, quem sensum habeant alius viderit. Manutius ait, esse hemistichium ex veteri poeta in miserabilem civitatis aspectum. Ego locum corruptum esse opinor, ita legendum, *Vide levitatem meam*. Plane enim levitatem quandam & inconstantiam consiliorum suorum tota illa epistola indicat Cicero. Fieri autem potest, ut ex *Vide le*, factum sit, *videte*. Deinde illud, *vitatem*, quod nihil significaret, transierit in *civitatem*.

Virgilii versus ex Aeschylo imitati.

CAP. XII.

PRaecipere ac praesumere oportere sapientem omnia, quae homini acerba & gravia accidere possunt: talique praemeditatione leviora illa, & perpessu faciliora effici, disputatum est copiose a Cicerone, libro quarto Tusculanarum, allatique versus Euripidis e Theseo, & Terentii e Phormione, quibus id confirmaretur. Virgilius autem Aeneae suo quem omnis virtutis exemplar esse voluit, ut caeteras laudes, ita hanc quoque tribuit; cum eum his verbis de se utentem fecit: [y]

— non ulla laborum.
O virgo nova mi facies, inopinave surgit.
Omnia praecepi atque animo mecum ante peregi

qui quidem videri non immerito possit hoc ex Aeschylo sumpsisse, apud quem Prometheus ita loquitur: (z)

Καίτοι τί φημι; πάντα προὐξεπίσαμαι
Σκεθρῶς τὰ μέλλοντ᾽. οὐδέ μοι ποταίνιον
Πῆμ᾽ οὐδὲν ἥξει. id est;

(y) *6. Aeneid. vers. 103.* [z] *Prometheo pag. 52. edit. H. S.*

Quanquam quid aio? cuncta praenovi optime
Futura. Nec ventura calamitas mihi
Inopina quisquam est.

Ennii hemistichium ex Euripide.
CAP. XIII.

Cicero libro secundo De finibus adversus Epicureos disputans, qui summam voluptatem detractione omnis doloris terminabant: *Hoc*, inquit, *dixerit potius Ennius;*

—— nimium boni est, cui nil mali est.

nos beatam vitam non depulsione mali, sed adeptione boni iudicemus. Quanquam autem non exprimit, ubi id Ennius dixerit: facile tamen crediderim, esse hoc hemistichium ex Hecuba; idque Hecubam ipsam pronunciasse. Apud Euripidem certe infelix anus exemplo suo docet, inania esse bona illa, quae plerumque in animis hominum superbiam pariant. Eum itaque felicissimum habendum, cui nihil eo die obtingat mali. Versus hi sunt: (a)

——κεῖνος ὀλβιώτατος,
Ὅτῳ κατ' ἦμαρ τυγχάνει μηδὲν κακόν.

Falsum argumentum allatum esse ab A. Gellio ad ostendendum, inter Platonem & Xenophontem aliquid simultatis intercessisse.
CAP. XIV.

A. Gellius libro XIV. (b) noctium Atticarum, aliquot argumenta collegit, quibus doceret, inter Platonem & Xenophontem nescio quid occultae simultatis intercessisse. Multo plura autem, & multo accuratius exposita apud Athenaeum libro vendecimo leguntur. Sed eorum quae posuit Gellius, primus falsum esse, com-

[a] *Hecuba Talthyb. Act. 3.* [b] *Cap. 3.*

comperit. Ait enim, neque a Platone Xenophontis, neque contra a Xenophonte Platonis ullam unquam factam esse mentionem: cum tamen uterque complurium Socratis sectatorum meminerit. Ego autem, ecquid Plato Xenophontem usquam nominaverit; non sane pronunciare ausim. Apud Xenophontem quidem libro tertio ἀπομνημονευμάτων, Platonem nominari video. Narrat enim Xenophon, Glauconem Aristonis filium, qui ad populum verba facere,& rempublicam gerere cuperet, cum annos viginti nondum haberet, saepe ob id delusum, & detractum e suggesto: neque tamen amicorum ac domesticorum precibus a tam temerario incepto eum revocare cupientium obtemperantem, destitisse tandem Socratis auctoritate adductum. Socratem autem ei amicum fuisse ait propter Charmidem Glauconis filium, & propter Platonem. (c) Γλαύκωνα δὲ, inquit, τὸν Ἀρίστωνος, ὅτ' ἐπεχείρει δημηγορεῖν, ἐπιθυμῶν προστατεύειν τῆς πόλεως, οὐδέπω εἴκοσι ἔτη γεγονὼς, ὄντων ἄλλων οἰκείων καὶ φίλων, οὐδεὶς ἐδύνατο παῦσαι ἑλκόμενόν τε ἀπὸ τοῦ βήματος, καὶ καταγέλαστον ὄντα. Σωκράτης δὲ εὔνους ὢν αὐτῷ διά τε Χαρμίδην τὸν Γλαύκωνος, καὶ διά Πλάτωνα, μόνος ἔπαυσεν. Hoc cum primum scripsi, non memineram, idem a Laertio in Platonis vita notatum esse.

Secundam fortunam difficile ferri, multorum gravium scriptorum testimoniis confirmatum.

CAP. XV.

GRavem admodum sententiam Gobryae Xenophon dedit: quamque quotidiana experientia veram esse declarat. Difficilius videlicet reperiri qui secundam, quam qui adversam fortunam bene ferant. Secundis enim rebus insolescunt plerique homines, & efferuntur: adversis omnes ad temperantiam moderatio-

[c] *Xenophon. l. 3. Memorabilium.*

nemque revocantur. Id quod ille expressit his verbis (*d*) δοκεῖ δέ μοι, ὦ Κῦρε, χαλεπώτερον εἶναι εὑρεῖν ἄνδρα τ' ἀγαθὰ καλῶς φέροντα, ἢ τὰ κακά. τὰ μὲν γὰρ ὕβριν τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην τοῖς πᾶσιν ἐμποιεῖ. M. autem Cato ille Censorius & si a Xenophonte, ut opinor, non hauserat, ut qui a Graecis litteris abhorreret: prope tamen idem dixerat in Oratione pro Rhodiensibus. Ex ea enim citantur haec: *Adversae res se domant, & docent, quid opus sit facto: secundae res laetitia transvorsum trudere solent a recte consulendo atque intelligendo*. Itaque non sine caussa dictum est ab Horatio: (*e*)

—— bene ferre magnam
Disce fortunam. &, (*f*)
Aequam memento rebus in arduis
Servare mentem: non secus in bonis
Ab insolenti temperatam
Laetitia. &
Rebus angustis animosus atque (*g*)
Fortis appare. Sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

aliaque multa eodem pertinentia. Non paucos enim fortuna, quos adversa non moverat, propitia perculit, multisque contingere videmus id quod Tantalo contigisse ait Pindarus: quem ait nequiisse concoquere felicitatem suam (*h*)

Εἰ δὲ δή τιν' ἄν-
δρα θνατὸν ὀλύμπου σκοποὶ ἐτίμα-
σαν, ἦν Τάνταλος οὗτος. ἀλλὰ γὰρ κατα-
πέψαι μέγαν ὄλβον οὐκ ἐδυ-
νάσθη.

Ebrii

(d) *Cyri paed. lib.* 8, (e) *Lib.* 3. *Car. Ode* 27. (f) *Lib.* 2. *Ode.* 3. (g) *Lib.* 2. *Od.* (h) *Olymp.* 1.

Ebrii nomen ad alia quaedam a vino eleganter tralatum.

CAP. XVI.

Infatuatum prosperis rerum successibus Cleopatrae animum eleganter admodum ac significanter expressit Horatius, (i) cum eam dulci fortuna ebriam fuisse dixit. Pari autem elegantia olim Euripides, cum induceret Electram conquerentem de contumeliis quas patri suo mortuo imponeret Aegysthus, fecit ipsam dicentem ea omnia illum Clytaemnestra ebrium facere. Ita enim loquitur: [k]

Μέθῃ δὲ βρεχθεὶς τῆς ἐμῆς μητρὸς πόσις
Ὁ κλεινὸς, ὡς λέγουσιν, ἐνθρώσκει τάφῳ,
Πέτροις τε λεύει μνῆμα λάϊνον πατρός.

Sed & Flavius Philostratus in Herodis vita simili modo dixit homines divitiis ebrios. Ita enim scribit: *οἱ γὰρ πλούτῳ μεθύοντες, ὕβριν τοῖς ἀνθρώποις ἐπαντλοῦσιν.* Et alicubi Lucretius homines ebrios curis. Quam ad formam nos quoque haud ita pridem in ode quadam ad Anastasium Iusbertum Melchioris F. adolescentem eleganti ingenio, moribusque optimis praeditum, ita cecinimus:

—— non didicit modum
Servare, nec se legibus alligat,
Sed semper impermissa quaerit
Immodico ebria mens amore.

Horatiana quaedam genera loquendi Graeco expressa.

CAP. XVII.

Cum multa & in his libris & aliis loquendi genera notaverim, quae Horatius a Graecis poetis mutua-

(i) *Lib. 1. Car. Ode 37.* (k) *Electra. Act. 2.*

tus est, videor mihi convenienter instituto meo consuetudineque facturus, si plura etiam notare perrexero. Nam & de meipso coniecturam faciens, hanc curiositatem meam iis qui colunt haec studia, non iniucundam fore duco: & utile puto esse iis, qui pangendis versibus laudem aliquam sibi parare in animo habent, pernoscere, quomodo veteres Latini poetae Graecos loquendi modos in Latinum invexerint: ut ipsi quoque, illorum exemplo, in eodem illo peregrinitatis aucupio elaborent. Ergo quod Nereus Paridi praedicens ea mala quae ob raptam Helenam consecutura erant, quasi iam in re praesenti versaretur ita loquitur: (*l*)

—— ecce furit te reperire atrox
Tydides melior patre:

id quisquis legit, sentit, opinor, quiddam transmarinum Neque in Romanorum consuetudine positum. Nam, *furit reperire*, vehemens quidem, & illustre, & evidentiae plenum loquendi genus est; sed Latinis non usitatum. Est autem Euripidis, apud quem in Phoenissis, is qui enarrat, quem admodum mutuis se ictibus Eteocles & Polynices interfecerint, ita eos mox pugnaturos describit: (*m*)

Ἔστασαν δὲ λαμπρὼ, χρῶμάτ' ἐκ ἠλλαξάτην,
Μαργῶντ' ἐπ' ἀλλήλοισιν ἱέναι δόρυ. id est:

Steterunt corusci, vultu eodem quo prius,
Hastam furentes mittere alter in alterum.

neque non illud ἑλληνίζει, quod meliorem patre dixit, cum significet fortiorem. Ita enim Graeci κρείττονα, aut ἀμείνονα. ut, Μηδ' ἔθελ' ἐξ ἔριδος σεῦ ἀμείνονι φωτὶ μάχεσθαι (*n*) & ipse alibi *Cervus equum melior*. Ubi etiam minorem dixit, qui vinceretur: id est τὸν ἥττονα.

Bre-

[l] *Lib. 1. Car. Ode. 15.* [m] *Nuntius Act. 4.* [n] 1. *epist. 10.*

Brevitatem & obſcuritatem aptam eſſe ad terrorem inferendum, aliquot exemplis confirmatum.

CAP. XVIII.

BRevitas loquendi, & ſermonis obſcuritas imperioſum quiddam habet: ideoque aptiſſima eſt minantibus utraque, mirificeque prodeſt, ad animos eorum quibuſcum agimus, perterrefaciendos. Nam ut in tenebris magis timentur omnia, quam in luce: ſic illae orationis quaſi tenebrae terribiliora reddunt ea quae proponuntur. Idque ut opinor, ſecuti ſunt Lacedaemonii, cum ad Philippum ita ſcripſerunt: (o)*Lacedaemonii Philippo, Dionyſius Corinthi*. Multo enim fortior,&,ut Lucretii verbo utar, penetratior illa brevitas fuit, quam ſi ita dixiſſet Dionyſius, cum aliquando praepotens tyrannus fuerit, uti tu es, nunc tamen regno exutus privatam Corinthi vitam agit. Vide, ne, dum aliorum libertatem ſtudes opprimere; idem tibi quoque contingat. Quae iam non deterrere, ſed admonere cupientium fuiſſet oratio. Neque diſſimile illud Demetrii ad Locrenſes: (p)*Faxo cicadae apud vos humi canant*. Cum ſignificaret, totam a ſe illorum regionem devaſtatum iri. Atoeas quoque Scytharum rex hanc olim epiſtolam ad Byzantinos miſiſſe fertur: *Nolite vectigalibus meis detrimento eſſe, ne equae meae ad vos aquatum eant*. Idanthuras autem qui & ipſe Scythis regio imperio praefuit, multo etiam obſcurius. Nam ad Darium, qui Iſtrum traiecerat, litteras quidem, quibus ei minaretur, miſit nullas, ſed pro litteris ſymbolum hoc: *murem, ranam, avem, ſagittam, aratrum*. Cumque haec in Darii caſtris alius aliter interpretaretur: Orontopagas tribunus militum cenſuit ſignificari, eos omnium rerum deditionem eſſe facturos.

Do-

(o) *Plutarchus de garrulitate*. (p) *Steſichoro tribuit Ariſt. 2. rhet. Dionyſio Demetrius Phal.*

Domorum: hoc murem innvere. Aquarum, aeris, armorum, regionis: harum symbola esse, ranam, avem, sagittam, aratrum. At Xiphodres longe alio modo interpretatus, Nos vero, inquit, quantum haec symbola ostendunt, nisi aut terram subeamus, ut mures: aut aquam, ut ranae: aut evolemus, ut aves: non effugiemus ipsorum tela. Neque enim terrae quam ipsi arant, domini sumus. Hoc Pherecydem Syrum narrare, ait Clemens Atexandrinus. Herodotus autem in Melpomene hanc ipsam historiam aliquanto aliter narrat. (q)

Locus Virgilii aliter, quam a Servio & Macrobio expositus.

CAP XIX.

Excessere omnes, adytis, arisque relictis, [r]
Di, quibus imperium hoc steterat.

HOs versus, qui ab Aenea in secundo Aeneidos proferuntur, Servius, & post eum Macrobius referendos censuerunt ad veterem quandam Romanorum consuetudinem, qui cum obsiderent urbem hostium eamque iam capi posse considerent, certo carmine evocarent tutelares illius deos: quod aut aliter urbem capi posse non crederent: aut, etiam si posset, nefas existimarent, deos habere captivos. Ego autem cum iis qui hanc opinionem sequuntur, non sane contenderim. Nam & ratione satis probabili nixa est, & a bonis auctoribus profecta. Neque non tamen hanc veriorem & simpliciorem puto: ea nocte, qua capta est Troia, visos esse deos Aeneae, exeuntes e templis, & simulacra sua asportantes. Solitas certe a diis suis deseri eas civitates, quae, mox in hostium potestatem venturae essent, aut saltem eam fuisse veterum opinionem, ostendit Aeschylus, apud quem Eteocles offensus superstitione mulierum

q] *Lib. 5. Stromatewn.* r] 2. *Aeneid. vers.* 351. s) 3. *Saturn. cap.* 9.

lierum, quae vagantes per templa, in tanto civitatis periculo, implebant omnia clamoribus, iubet eas id modo optare ac precari, ut turris cives ab armis hostium protegat. Quem cum ille interogasset, undenam id nisi a diis, futurum putaret: respondens ille, quasique illudens, ait vulgo dici solitum, excedere deos, cum urbs aliqua capitur. Versus hi sunt e fabula, quae inscritur ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις.

Ετ. Πύργον στέγειν εὔχεσθε πολεμίων δόρυ. (s)

Χο. Οὐκοῦν τάδ' ἔσαι πρὸς θεῶν; Ετ. ἀλλ' οὐ θεοὺς

Τοὺς τῆς ἁλούσης πόλεος ἐκλείπειν λόγος;

quem in locum scholiastes ait, id contigisse Troianis. Λέγεται γὰρ, inquit, ὅτι ὅταν ἔμελλε πορθηθῆναι ἡ Τροία, ἐφάνησαν οἱ θεοὶ τοῖς Τρωσὶν ἀνελόμενοι ἐκ τῶν ναῶν τὰ ἀγάλματα αὐτῶν. Aeneae autem, propter singularem ipsius pietatem, eos potius, quam cuiquam alii apparuisse credibile est. Sic & Tyriorum multis, cum Tyrum Alexander [t] Philippi filius obsideret, visus est in somnis Apollo dicere, se ad Alexandrum abire: non enim sibi placere quae in civitate fierent. Neque ita multo post capta est Tyrus.

Illustratus Platonis locus ex Alcibiade primo.

CAP. XX.

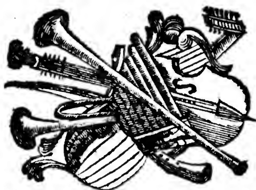
URbano & eleganti artificio usus est Socrates ad reprimendum Alcibiadis fastum, in eo dialogo qui inscribitur Alcibiades primus. Nam cum sibi persuaderet adolescens ille, [quod eius aetatis esse ingenium solet] abunde iam instructum esse se iis omnibus rebus, quae ad administrandam rempublicam pertinerent, blande aggressus hominem Socrates, paulatim inter-

s] *Pag. 79. edit. H. S.* t] *Q. Curtius lib. 4.*

terrogando eo perduxit, ut ex ipſius reſponſionibus aperte efficeretur, eum ullam eſſe adhuc iuſti & iniuſti ſcientiam conſecutum. Cumque aegre ferret quadammodo Alcibiades, & indignaretur, quod inſcientiam ſibi exprobrari putaret: purgat ſe Socrates, affirmatque ſe nihil prorſus tale in eum dicere: ipſum eſſe Alcibiadem qui de ſe fateretur. Ita autem loquitur: Τὸ τοῦ Εὐριπίδου ἄρα συμβαίνει, ὦ Ἀλκιβιάδη. σοῦ τάδε κινδυνεύεις, ἀλλ' οὐκ ἐμοῦ ἀκηκοέναι. οὐδ' ἐγώ εἰμι ὁ ταῦτα λέγων, ἀλλὰ σύ. ἐμὲ δὲ αἰτιᾷ μάτην. Uſuvenit, inquit, nobis o Alcibiade, id quod ait Euripides periculum eſt, ne tu ex te ipſo haec, non ex me, audias: neque ego ſum huius ſermonis auctor, ſed tu, me autem fruſtra incuſas. Quae verba, ſi quis forte avet ſcire, quem ad locum Euripidis referantur: legat Hippolytum coronatum. Ibi enim hos verſus reperiet: (*u*)

Τρ. Τί φής; ἐρᾷς ὦ τέκνον ἀνθρώπων τίνος;
Φαι. Ος τίς ποθ' οὗτος ἐσθ' ὁ τῆς ἀμαζόνος.
Τρ. Ἱππόλυτον αὐδᾷς; Φαι. σοῦ τάδ' οὐκ ἐμοῦ κλύεις.

(u) *Act.* 2.

MARCI ANTONII MURETI
AD HIPPOLITUM ESTENSEM S. R. E.
Cardinalem amplissimum & illustriss.

VARIARUM LECTIONUM

LIBER SEXTUS.

De praenotionibus, quibus scientiarum omnium principia debentur. Explicatum & correctum principium posteriorum analyticorum Aristotelis.

CAP. I.

EOrum quae ab hominibus aut discuntur, aut docentur, non nulla eiusmodi sunt, ut plane nullam mentis agitationem requirentia, sensu prope nitantur uno: alia, in quibus motus quasi quidam mentis necessarius est, progredientis ex uno in aliud, viamque sibi paulatim ex aliis ad aliena munientis. Etenim ubi quis, exempli caussa, saltare discit, nullo ad eam rem mentis motu indiget: tantum opus est, ut quod magistrum facientem viderit, id ipse quoque imitari studeat, & ea quae videt, in memoria infigere: ut, cum volet postea, etiam sine doctoris opera, eodem modo, atque ordine corpus movere possit. Iis autem in rebus nullum omnino mentis esse munus, vel ex eo intelligi potest, quod talia etiam bestiae discunt: quodque in hominum genere non minus saepe tardo & hebeti quam celeri & acuto praeditis ingenio, talium artium praestantiam contingere videmus. Ac cum illa philo-

sophiae

ſophiae, ut ita dixerim progymnaſmata dicimus, quae, propter perfectionem, commune diſciplinarum nomen effecerunt ſuum: multoque magis, cum ad illam ipſam bonorum omnium parentem philoſophiam accedimus: ibi vero cernitur & exercetur illa vis, quam Graeci, quorum fuit & doctrina maior & verborum copia ubetior, διάνοιαν, vulgares ſapientiae magiſtri, non uſitato veteribus, magis quam ad rem exprimendam non apto vocabulo, diſcurſum nominarunt. Quod utinam veniſſet in mentem priſcis illis Latini ſermonis auctoribus aut hoc ipſo uti, aut aliud nobis quo uteremur tradere: ſimulque alia quamplurima procudere, quorum ope philoſophia Latinis litteris explicari commode poſſet. Praeſtiterat, aliquid diligentiae, ſine fuco, & ſine pompa, conferre ad eam rem, quam ſtultos illos non modo ante victoriam, ſed prope ante pugnam paeanas canere: & tam ſaepe gloriari, ac clamare, victam a ſe etiam verborum copia Graeciam: cuius ipſi lautam illam ac copioſam ſupellectilem non modo adaequare, ſed ne contemplari quidem ſatis atque inſpicere potuiſſent. Sed profecto ita eſt, ut dicam; nulli unquam, qui res ignorarent, nomina, quibus eas exprimerent, quaeſierunt. Beati autem illi, & opulenti, & omnium gentium victores Romani in petendis honoribus, & in prenſandis civibus, & in exteris nationibus verbo componendis, re compilandis occupati, philoſophandi curam ſervis aut libertis ſuis, & Graeculis eſurientibus relinquebant. Ipſi, quod ab avaritia, quod ab ambitione, quod a voluptatibus reliquum erat temporis, eius ſi partem aliquam aut ad audiendum Graecum quempiam philoſophum, aut ad aliquem de philoſophia libellum vel legendum, vel ſcribendum contuliſſent, iam ſe ad eruditionis culmen perveniſſe, iam victam a ſe & profligatam iacere Graeciam ſomniabant. Sed nos, eis omiſſis, pergamus id exequi, de quo dicere inſtitueramus

mus. Est igitur quaedam διδασκαλία τε καὶ μάθησις διανοητική: quaedam in qua τῆς διανοίας nullum munus, nullum officium est ad hanc nullius rei necessaria est praenotio. Illa perfici, nisi antecepta aliqua & antegressa notione, non potest. E perceptis enim quibusdam & cognitis rebus moveatur ἡ διάνοια, necesse est: & ex iis ad alia quae nondum etiam cognita sunt, feratur. Atque id caussae est, cur summus magister, Aristoteles, principio libri tertii analyticorum scripserit, omnem διδασκαλίαν, & omnem μάθησιν, quem quidem fit διανοητική, effici & existere ex anticipata notione: Atque id in Geometria, ceterisque mathematicis facillime perspici potest. Etenim quem, quaeso, ordinem tenent, qui eas docent? num acceptum auditorem confestim deducunt ad ea, in quibus vi & facultate τῆς διανοίας opus est? minime vero: sed primum tradunt finitiones, postulata, communes sententias: quae omnia sine ullo (ut ita dicam) discursu mens apprehendit. Tum demum veniunt ad theoremata, & ad problemata in quibus iam ἡ διάνοια ἐνεργεῖ: quod facere nunquam posset, nisi eae, quas diximus, notiones antecessissent. Semper enim (dicam Graece, quo dicam melius) τῇ τῆς διανοίας ἐνεργείᾳ ἢ νοῦς, ἢ αἴσθησις προηγεῖται. Neque non idem in caeteris artibus fieri videmus etiamque tum qui syllogismo, tum qui inductione ad aliquid probandum utuntur, eandem viam tenent. Illi enim sumunt τὸ καθόλου, tanquam notum & exploratum iis quibuscum verba faciunt: hi e singulis rebus, quae notae sint ei quocum disputant, probant τὸ καθόλου. Eademque apud rhetoras exemplorum & enthymematum ratio est; Duo sunt autem genera praenotionum. Nam & quae sit cuiusque vocabuli vis, praecognitum esse oportet, antequam accedas ad ullam διδασκαλίαν διανοητικήν, &, quae ponuntur in disputando, ut ea esse praecognoscatur, necesse est. Duae igitur praenotiones; τί ἐστι τὸ λεγόμενον, καὶ ὅτι ἐστι: quarum

aliis

aliis in rebus altera tantum necessaria est, in aliis utraque. Iam poterat ex iis, quae dicta sunt, dubitatio quaedam exoriri. Si enim discere est cognitionem alicuius rei assequi, quomodo fieri potest, ut e praecedenti cognitione fiat μάθησις? quid autem opus est doceri, id, quod iam antea praenoveris? ad hanc dubitationem eximendam, ait Aristoteles. Ἔστι δὲ γνωρίζειν, τὰ μὲν πρότερον γνωρίζοντα, τὰ δὲ καὶ ἅμα λαμβάνοντα τὴν γνῶσιν: Id est: Fieri autem potest, ut aliquis γνωρίζοι id, quod partim prius ἐγνώρισε, partim eius eo ipso tempore λαμβάνει τὴν γνῶσιν. Scio autem haec verba longe aliter ab omnibus interpretibus accipi. Quorum si sententiam probarem, caussa non erat, cur his de rebus verbum facerem. Nunc, recte an minus, alii viderint: certe quidem ab eis toto, ut dicitur, caelo dissentio. Τὰ μὲν & τὰ δὲ, accipio, ut in illo e libro primo De arte dicendi: τὰ μὲν δι' ἀπαιδευσίαν, τὰ δὲ δι' ἀλαζονείαν, τὰ δὲ καὶ δι' ἄλλας αἰτίας ἀνθρωπικάς. Ac quamvis posteriore loco vulgo, legitur, τῶν δὲ, tamen in quibusdam vetustis libris, eam, quam ipsi afferimus, scripturam fuisse, vel de Philopono cognosci potest. Neque non libentius, pro γνωρίζοντα, legerem, γνωρίσαντα. Sed tamen nihil refert. Non est igitur absurdum, etiam si quis dicatur discere id, quod antea quodammodo sciebat. Sed si diceretur eodem modo discere quo antea sciverat: id demum absurdum esset. Quod Aristoteles ipse his verbis exprimit: Ἄτοπον γὰρ, οὐκ εἰ ὃ οἶδέ πως μανθάνει, ἀλλ' εἰ ὡδὶ, οἷον ᾗ μανθάνει, καὶ ὥς. Ita enim legenda illa sunt, non, ut vulgo leguntur. Idque etiam de illa rudi & inculta, sed fideli vetere tralatione cognoscitur. Etenim fieri potest, ut quis universe sciat, omnia frigida habere vim ad inducendum somnum, qui tamen papaver aut lactucam eius generis esse nesciat. Is cum de eorum alterutro idem γνωρίσει, discet id, quod quodammodo antea sciverat: Quod enim de toto genere scitur, etiam de qualibet

parte

parte ſcitur: ſed tamen ita diſtincte ac definite neſciverat. Ergo τὰ μὲν πρότερον ἐγνώρισε, τὰ δὲ καὶ ἅμα λαμβάνει τὴν γνῶσιν. Sic quoque qui didicit finitiones, poſtulata, communes ſententias, a quibus exorditur Euclides: is cum poſtea diſcit, Super propoſita linea recta triangulum aequilaterum conſtitui poſſe; diſcit id, quod quodam modo praeſciverat. Nam ex illis hoc efficitur. Et qui novit principia, novit quodammodo concluſionem. Non tamen diſcit. ἢ καὶ ὡς ἐγνώρισε, ſed diſtinctius & enucleatius, Non autem in omnibus quae diſcuntur, διὰ τοῦ μέσου τὸ ἔσχατον γνωρίζεται: imo vero ſunt quaedam, quae ἀμέσως congoſcuntur: ut principia, & ea quae ſub ſenſum cadunt. Mentis enim & ſenſus ἄμεσος cognitio eſt. Ariſtoteles eo loco ponit tantum exemplum ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα ſed de principiis idem alibi docet. Cum autem vulgo legatur, ὅσα εἴδη τῶν καθ' ἕκαστα τυγχάνει ὄντα, non εἴδη legendum eſt, ſed ἤδη, ut & vetus interpres legit, in quo falſi ſunt ii qui ſe diſertos, quam intelligentes, haberi maluerunt. His autem de rebus diſputaverat etiam Ariſtoteles eo libro qui proxime anteceſſerat, ἐν τῷ περὶ τῆς καθ' ὑπόληψιν ἀπάτης. Haec iudicari cupio ab hominibus & Graecae linguae intelligentibus, & re, non verbo, philoſophis. ἄγροικοι καὶ ἀμύητοι quomodo acepturi ſint, οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ.

Axiomata quomodo Latine vocanda ſint.

CAP. II.

Inepte faciunt, qui ἀξιώματα dignitates vocant: cuius pravae conſuetudinis Hermolaus Barbarus auctor fuit. Neque nego ἀξίωμα interdum idem valere, quod dignitatem; ſed nihil hoc ad ea, de quibus agimus, axiomata. Neque minus ineptiunt, qui proloquia vocant, aut pronunciata: in quorum tamen poſteriore Ciceronem ſe habere auctorem putant, ſed falluntur. Nam

Cicero hanc vocem, ita ut a Stoicis accipiebatur, interpretatus est: qui axioma vocabant quamlibet enuntiationem, id est ἀπόφανσιν. Id quod Laertius docet. Ac si quis eo modo ἀξίωμα accipiat, tum sane vel pronunciatum, vel, si volet, proloquium dicat. Apud Aristotelem quidem & mathematicos alia huius vocabuli vis est. Qui, ut notum est, axiomata vocant communes quasdam sententias, quae non tantum verae sunt, sed etiam verae omnibus videntur. Verbum autem ἀξιοῦν, saepe apud Graecos, sine ulla dignitatis aut indignitatis significatione, idem valet, quod existimare ac sentire. Inde igitur ἀξιώματα, ὅτι πάντες οὕτως ἀξιοῦσιν. unde & κοιναὶ ἔννοιαι vocantur. Aut igitur vocem Graecam retinuerim, aut sententias potius, quam vel pronunciata, vel proloquia, vel dignitates dixerim.

Comparatione quadam Lucretiana usus etiam Themistius ostenditur.

CAP. III.

NOta est comparatio, qua usus est Lucretius, cum se idem facere dixit, quod medicos: qui amaram aliquam potionem pueris dare cupientes,

——prius oras pocula circum (x)
Contingunt dulci mellis flavoque liquore.

videtur autem ea fuisse etiam apud Graecos celebris. Themistius quidem certe ea utitur: quem verisimile est eam ex aliquo vetustiore sumpsisse. Nam in oratione, qua Nicomedenses ad philosophiam exhortatus est: Imitandi sunt, inquit, nobis sapientiores medici: qui pharmaca ea, quae amariora sunt, circumlito prius melle poculo bibenda praebent. μιμητέον ἡμῖν τοὺς σοφωτέρους τῶν ἰατρῶν, οἱ τὰ πικρότερα τῶν φαρμάκων μέλιτι τὴν κύλικα περιχρίσαντες, πίνειν διδόασι.

Ut

[x] *Lib.* 1.

Ut multas alias diphthongos, quae nunc usurpari desierunt, ita oi pro oe, apud veteres, fuisse. Emendatus Plauti locus,

CAP. IV.

MUltis usos diphthongis veteres, praeter eas, quibus hodie utimur, constat. Nam & Fourios dicebat pro Furiis, & Paitos ac Aimilios pro Paetis & Aemiliis & de Sabineis triumphasse Tarquinium, de Etrusceis Ser. Tullium, in veteribus monumentis legimus. Quinetiam ut *ai* pro *ae* sic *oi* pro *oe* interdum scribere, ut opinor, solebant. Itaque apud Plautum in Menaechmis *proilium*, & *proilio* in veteribus libris scriptum animadverti, pro eo, quod nunc proelium, & proelio scriberemus. Versus hi sunt, quibus Erotii meretricis cum parasito Peniculo, & cum Menaechmorum fratrum altero colloquium quoddam continetur.

ER. *Anime mi, Menaechme salve.* PE. *quid ego?* ER. *extra numerum es mihi.* (y)

PE. *Istud idem aliis ascriptivis fieri ad legionem solet.*

ME. *Ego istic mihi hodie apparari iussi apud te proilium,*
Hodie ut fieret. In eo uterque proilio potabimus.

hoc qui non intellexerant, priore loco discesserunt a vetere scriptura, & fecerunt, *proelium*: posteriore autem, unam vocem discerpserunt in duas, & scripserunt, *pro Ilio*. Quod qui ad Trojanas pugnas retulerunt, etsi eis plurimum tribuo, adduci tamen, ut ipsis assentiar, hac quidem in parte non possum.

Dominos, nisi cupiditatibus suis imperent, ne servis quidem suis imperare posse.

CAP. V.

QUibus in domibus aut pater familias, aut mater familias nequiter libidinoseque vivat, in eis servos

[y] *Menaech. Sc. Anime mi.*

non esse servos, neque communi condicione servitutis uti, sed liberius, licentius, dissolutius vivere, & quotidiana docet experientia, & M. Tullius in Coeliana defensione gravissime ac sapientissime dixit. servi enim, ut alicubi falsissimus urbanissimusque scriptor posuit Lucianus, omnium conscii sunt, quae a dominis aut pulchre aut turpiter fiunt. Quocirca qui ea designant flagitia, quae latere atque occultari expediat, ii, tantum abest ut metuantur a servis, ipsimet metuunt servos: utpote quos necessario habeant assiduos suorum facinorum testes. Hoc igitur argumento usus est Cicero, ut doceret, verisimile non esse, M. Coelium cum Clodiae servis consilium de veneno ei praebendo communicasse. Lysias quoque in Oratione, quam scripsit ei qui sacram oleam incidisse arguebatur, hoc ipso eum argumento utentem fecit: nunquam ausurum fuisse se id facinus committere, cum & conscios eius servos adhibere oporteret, & ipse, eo perpetrato, non servos eos postea, sed dominos habiturus esset: neque ullo modo ausurus in eos animadvertere, quicquid illi tandem fecissent. πῶς οὖν, inquit, οὐκ ἂν ἦν ἀθλιώτατος ἀνθρώπων ἁπάντων, εἰ τοὺς ἐμαυτοῦ θεράποντας, μηκέτι δούλους ἔμελλον ἕξειν, ἀλλὰ δεσπότας τὸν λοιπὸν βίον, τοιοῦτον ἔργον συνειδότας; ὥστε εἰ καὶ τὰ μέγιστα εἰς ἐμὲ ἐξημάρτανον, οὐκ ἂν οἷόν τε ἦν δίκην με παρ' αὐτῶν λαμβάνειν. εὖ γὰρ ἂν εἰδείην, ὅτι ἐπ' ἐκείνοις ἦν καὶ ἐμὲ τιμωρήσασθαι, καὶ αὐτοῖς μηνύσασιν ἐλευθέροις γενέσθαι. Miserrima igitur est impure ac turpiter viventium condicio, quibus ad cetera damna illud etiam accedit, ut in quos imperium exercere debuerant, eos revereri ac metuere adigantur.

Homerum & Aeschylum Athenienses, Tirtaeum Lacedaemonii quo honore affecerint.

CAP. VI.

HOmeri poemata quanti fecerint Athenienses, quamque utilia esse ad inflamandos honestatis

ac dignitatis amore animos iudicarint, hinc existimari licet: quod legem tulerunt, ut quinto quoque anno in Panathenaeis, eius unius ex omni poetatum numero carmina publice canerentur. Ita enim cogitabant, leges praecipere quidem, quid faciendum, fugiendumque sit, sed propter brevitatem, non docere: at poetas, qui vitam hominum imitantes, res praeclare ac fortiter gestas, copiose exponerent, easque propemodum ante oculos constituerent, aptiores esse ad persuadendum. Similem autem honorem habuerunt Lacedaemonii Tyrtaeo. Cum enim ceteroqui a poeticis studiis alieni essent, neque poetarum cantus libenter audirent, lege tamen constituerant, ut quoties cum hostibus dimicaturus in procinctu constitisset exercitus, convocarentur milites in tabernaculum regium: ibique audiendis Tyrtaei carminibus ad spernendam pro patria vitam incitarentur. Aeschylo quoque idem prope honor a populo Atheniensi tributus est. Unius enim ex omnibus tragicis fabulae, ipso etiam mortuo, ut docerentur, decreto publico statutum erat.

Illustratus locus ex Aristotelis categoriis.

CAP. VII.

Aristoteles in extremo libro Categoriarum cum docuisset multis modis *habendi* verbum accidi, addit: λέγεται δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ γυναῖκα ἔχειν, καὶ ἡ γυνὴ ἄνδρα. Quid autem illud sit, cum vir mulierem, aut mulier virum habere dicitur: id quia vulgo non satis intelligi video, explicabo. Is ergo mulierem quampiam habere dicebatur, aut qui eam uxorem duxerat, aut etiam cui illa dicto audiens erat, qui ad eam, pro suo iure, cum volebat, ventitabat, eaque ad arbitrium suum fruebatur. Atque ita dictum est olim ab Aristippo ἔχω Λαΐδα, ἀλλ' οὐκ ἔχομαι. Et apud Lucianum: Τὸν στρατιώτην Θαΐ-

τὸν Ἀχαρνᾶνα, ὅς πάλαι μὲν Ἀβρότονον εἶχε, μετὰ ταῦτα δὲ ἠράσθη ἐμοῦ, οἶσθα, neque non Latini idem eodem verbo indicabant. Ut Cicero, qui illud voluptarii philosophi dictum, quod modo memoravimus, ita extulit: *Sed tamen ne Aristippus quidem ille Socraticus erubuit, cum esset obiectum, habere eum Laida. Habeo, inquit, non habeor.* Graece hoc melius. Tu, si voles, interpretabere. Nam illum Ciceronis locum, ut hoc ἐδοῦ πάρεργον admoneam, ita legendum iudico, & quas omisi voces, glossas esse. Neque alio sensu dictum est a Terentio:

—— heus puer, (z)

Dic sodes. Quis heri Chrysidem habuit?

ad eandem etiam rem exprimendam *ductandi* verbo utebantur. Ut enim ductat exercitum is, cui paret exercitus, ita ductare mulierem dicitur is, cui illa obtemperat, morigeraque est in rebus omnibus. Plautus, (*a*)

Solus solitudine ego sed atque ab egestate absfuli.

Solus si ductim, referre gratiam nunquam potes,

Solus ductato, si semper solus quae poscam dabis,

& eodem modo Terentius: (*b*)

Ut phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratis?

atque ita intelligendum est illud Fabii libro octavo, *Ductare exercitus, & patrare bellum, apud Sallustium dicta sancte & antique, ridentur a nobis, si diis placet.* Nam de illo altero verbo in Catullum diximus. Sed & idem significantes, mulierem cum aliquo esse dicebant. Plautus (*c*)

Mane, mane, audi dic quid me aequom censes pro illa tibi dare,

Annum hunc ne cum quiquam alio sit? Idem:

Diabolus filius Necocli Cleretae

Lenae dedit dono argenti viginti mnas, [*d*]

Philoenium ut secum esset noctes & dies,

Hunc annum totum. Graeci

(z) *Andria Act. 1. sc. 1.* (a) *Asinaria sc. Unumquodque.* (b) *Phormione Act. 7. sc. 2* (c) *Asinar Sc. Unumquodque.* (d) *Eadem sc. Agedum istum*

Graeci autem συνεῖναι saedius ut videtur, περὶ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς, hoc est, de ipsa corporum commistione accipiebant. Non nunquam tamen aliter, ut, ὁ μὲν ἡλικιώτης σοῦ Χαρμίδης, ὁ τοῦ γείτονος Ἀρισταινέτου υἱὸς γαμεῖ ἤδη καὶ σωφρονεῖ, σὺ δὲ μέχρι τίνος ἑταίρᾳ συνεῖ; Neque non Aristoteles ipse significavit, se hoc, quod dico, intelligere: sed tecto verbo, & pudoris ac verecundiae pleno. Subiunxit enim; οὐδὲν γὰρ ἄλλο τῷ ἔχειν γυναῖκα σημαίνομεν, ἢ ὅτι συνοικεῖ nam συνοικεῖν si quis hoc loco idem valere putat, quod in iisdem aedibus degere, ac non illud potius ipsum, quod supra dixi περὶ τοῦ ἔχειν, fallitur. Ita enim eos hoc quoque usos esse constat. Hippocrates, περὶ παρθενίων. Κελεύω δὲ ἔγωγε τὰς παρθένους, ὁκόταν τὸ τοιοῦτον πάσχωσιν, ὡς τάχιστα ξυνοικῆσαι ἀνδράσιν. Andocides, καὶ συνῴκει ὁ πάντων σχετλιώτατος ἀνθρώπων τῇ μητρὶ καὶ τῇ θυγατρί. Lucianus, Θεῶν κρίσει, Δοκεῖ τις αὐτῷ συνοικεῖν Ἰδαία γυνή. & Laertius in Aristippo: Πρὸς τὸν αἰτιώμενον ὅτι ἑταίρᾳ συνοικεῖ, ἆρά γε εἶπεῖν, μή τι διενέγκαι οἰκίαν λαβεῖν, ἐν ᾗ πολλοί ποτε ᾤκησαν, ἢ μηδείς; id autem quod vocaverat συνοικεῖν, paulo infra vocat συνεῖναι.

Correcti loci duo e primo libro Topicorum. Item alius e quinto Ethicorum.

CAP. VIII.

Libro primo De arte Dialectica, quae Topica vocantur, ita scriptum est: Ἕξομεν δὲ τελέως τὴν μέθοδον, ὅταν ὁμοίως ἔχωμεν, ὥσπερ ἐπὶ ῥητορικῆς, καὶ ἰατρικῆς, καὶ τῶν τοιούτων δυνάμεων. τοῦτο δέ ἐστι τὸ ἐκ τῶν ἐνδεχομένων ποιεῖν ἃ προαιρούμεθα. Semper autem mihi suspectus fuit is locus; neque unquam aliter mihi persuadere potui, quam totum illud, τοῦτο δέ ἐστι τὸ ἐκ τῶν ἐνδεχομένων ποιεῖν ἃ προαιρούμεθα, inducendum esse; neque scriptum ab Aristotele, sed temere inculcatum ab aliquo imperito. Nullus enim iis verbis videtur subesse sensus: etsi non sum nescius,

quomodo ea vulgo accipi soleant. Sed qui purgatas aures habent, facile mihi hoc, ut sperare videor, assentientur. Neque leve argumentum ad hanc coniecturam firmandam putari debet: quod vetus Latinus interpres facit a me; illaque verba omnino non agnoscit. Nam constat eum & expressisse, si non eleganter, fideliter quidem certe, omnia quae repererat: & usum libro, ἀμήχατον ὅσον, meliore & emendatiore iis omnibus qui nunc circumferuntur. Alexander quoque aut quisquis est Graecus ille, qui commentarios scripsit, nullo modo ea videtur agnoscere. Quod me magis, ut in sententia permaneam, facit. Sed & paulo infra, eodem modo peccatum est. Ubi enim vulgo legitur: ἔστι δὲ ἀριθμῷ ἴσα καὶ τὰ αὐτὰ ἐξ ὧν τε οἱ λόγοι, καὶ περὶ ὧν οἱ συλλογισμοί γίνονται μὲν γὰρ οἱ λόγοι ἐκ τῶν προτάσεων περὶ ὧν δὲ οἱ συλλογισμοὶ τὰ προβλήματά ἐστι ibi ergo neminem, qui Aristotelicam dicendi rationem calleat, dubitaturum puto, quin praestet ita legi: ἔστι δὲ ἀριθμῷ ἴσα καὶ τὰ αὐτὰ, ἐξ ὧν τε οἱ λόγοι καὶ περὶ ὧν. γίνονται μὲν γὰρ ἐκ τῶν προτάσεων, περὶ ὧν δὲ τὰ προβλήματά ἐστι. λόγων autem nomine & syllogismos intelligit & inductiones. Eodem prope modo memini, correctum esse a me iampridem locum quandam e quinto νικομαχείων: qui vulgo ita legitur: ὁ δ᾽ ἄδικος οὐκ ἀεὶ τὸ πλέον αἱρεῖται, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔλαττον ἐπὶ τῶν ἁπλῶς κακῶν. ἀλλ᾽ ὅτι δοκεῖ καὶ τὸ μεῖον κακὸν ἀγαθόν πως εἶναι, τοῦ δ᾽ ἀγαθοῦ ἐστιν ἡ πλεονεξία, διὰ τοῦτο δοκεῖ πλεονέκτης εἶναι. ἔστι δ᾽ ἄνισος· τοῦτο γὰρ περιέχει, καὶ κοινὸν. καὶ παράνομος. τοῦτο γὰρ ἡ παρανομία, ἤτοι ἡ ἀνισότης περιέχει πᾶσαν, ἀδικίαν, καὶ κοινόν ἐστι πάσης ἀδικίας. Ego autem legendum censeo, ἔστι δ᾽ ἄνισος, καὶ παράνομος. τοῦτο γὰρ περιέχει καὶ κοινόν ἐστι. Cetera verba, iis admista, delenda esse. In quo quid librarios deceperit, non est difficile coniicere hominibus in hoc genere exercitatis. Hanc correctionem a me acceptam, Dionysius Lambinus, vir acutissimo ingenio, acerrimoque iudicio praeditus, retulit in scholia in eos libros sua. Nisi quod, cum meam sententiam expone-

poneret, verba illa, *πᾶσαν ἀδικίαν*, & *πάσης ἀδικίας*, reliquit. Quae mihi vel maxima caussa fuit hoc quoque loco testificandi, quid sentirem. Non tantum enim existimo, e glossematis illa fluxisse, verum etiam e falsis & ineptis glossematis. Nam verba illa, *μετέχει καὶ κοινόν ἐστι*, si quis attente consideret, non *πρὸς πᾶσαν ἀδικίαν*, sed *πρὸς τὸ πλέον, καὶ πρὸς τὸ ἔλαττον* referenda sunt.

Videri Plautum dixisse rem voluptatum *eodem plane modo, quo Graeci dicerent τὸ χρῆμα τῶν ἡδονῶν.*

CAP. IX.

REm *voluptatum*, pro ipsis voluptatibus dixisse videtur Plautus in Amphitruone, ubi Alcumenam ita loquentem facit, (*e*)

Satin' parva est res voluptatum in vita atque aetate agunda
Prae quod molestum est? cuique hominum in aetate ita comparatumst,
Ita dis est placitum, voluptati ut moeror comes consequatur.

quod si est, haud facile dixerim, ubi praeterea in tota lingua Latina hoc loquendi genus reperiatur. Sed videri potest sumptum a Graecis. Illi enim plane ita dicerent, *τὸ χρῆμα τῶν ἡδονῶν*. Ita locutus est Euripides in Phoenissis, (*f*)

φιλόψογον γὰρ χρῆμα θηλειῶν ἔφυ.

qui tamen versus ab imperitis depravatus, ita vulgo legitur,

φιλόψογον γὰρ χρῆμα θηλειῶν γένος ἔφυ.

sed vocem *γενος* delendam esse, & lex carminis indicio est, & e scholiaste facile colligitur. Ita etiam Xenophon libro

[e] *Sc. Satin' p.* [f] *Antigonae Act. 1.*

libro secundo παιδείας; Τὸν Ἀράβιον δὲ Μάραγδον, ἱππέας τε εἰς μυρίους, καὶ ἅρματα εἰς ἑκατὸν καὶ σφενδονητῶν πάμπολύ τι χρῆμα. & Herodotus libro tertio: πολλόν τι χρῆμα τῶν ὀρίων ἐκλέπουσι. & Aristophanes Plutò, (g)

Πολὺ χρῆμα τεμαχῶν, καὶ κρεῶν ὠπτημένων.

& principio νεφελῶν, (h)

Ὦ Ζεῦ βασιλεῦ, τὸ χρῆμα τῶν νυκτῶν ὅσον
Ἀπέρατον· οὔποθ' ἡμέρα γενήσεται;

quos versus ita olim pueri interpretati sumus, cum eam fabulam, exercitationis caussa, in Latinum sermonem converteremus,

Rex Iupiter, quam immensa res est noctium.
Nunquam ne pulsa nocte nascetur dies?

De quodam Plautino ioco, itemque de loco quodam e Catone maiore Ciceronis disputatum

CAP. X.

IOcatus est, ut solet, Plautus, cum in Pseudolo ita cum lenone loquentem induxit coquum, (i)

Quia sorbitione faciam ego te hodie mea,
Item ut Medea Peliam concoxit senem:
Quem medicamento, & suis venenis dicitur
Fecisse rursus ex sene adolescentulum,
Item te ego faciam.

Neque enim Peliam Medea, sed Aesonem e sene iuvenem reddidit: cum autem recepisset, idem se facturam Peliae; effecit, ut infelix senex natarum suarum manibus concideretur. Quod si coquus ille item fecisset iuvenem Ballionem, ut Medea Peliam fecerat; non sane bonam neque expetendam operam ei dedisset. Fieri etiam potest, ut personae servierit: & cum loquentem induxisset hominem sordidum & abiectum, de industria perperam ab eo narrari veterem illam fabulam

(g) *Sycophanta*. (h) *Scepsiades Prologo*. (i) *se forum coquinum*.

bulam fecerit. Quod si Ciceronis etiam illud a Catone maiore ita legendum est [ut sane legendum puto,] *Quo quidem me proficiscentem haud sane quis facile retraxerit: neve tanquam Peliam recoxerit*: nimirum tale aliquid hic quoque comminiscendum est. Nam aut decorum id & consentaneum Catoni credidit: quod & memoria vacillare γεροντικόν ἐστιν: & interdum habet aliquid gravitatis in magnis viris minus accurata fabularum, & talium rerum cognitio: aut hoc quoque inter μνημονικὰ Ciceronis ἁμαρτήματα numerandum est.

Euripidem aliter, quam ceteros omnes, de Helenae sidere locutum.

CAP. XI.

DE sidere Helenae non idem ab omnibus traditum est. Plinius quidem libro secundo (*k*) naturalis historiae, de eo, ut navigantibus exitioso, locutus est. Nam cum geminas illas flammas, quae Castoris ac Pollucis esse putabantur, salutares ac prosperi cursus praenuncias esse dixisset: *Harum*, inquit, *adventu fugari diram illam ac minacem, appellatam Helenam ferunt*. (*l*) Solinus quoque cum exposuisset multa mala, quae menstruus mulierum efficeret cruor: *Habet*, inquit, *plane id solum salutare, quod avertit sidus Helenae perniciosissimum navigantibus*. Papinius quoque idem de illis fulgoribus sentire se ostendit hoc versu: (*m*)

—— cum iam damnata sororis
Igne Therapnaei fugerunt carbasa fratres.

Quin etiam Franciscus Vicomercatus Aristotelis Meteorologica exponens, & cur Castor ac Pollux salutares essent, & cur diri ominis Helena, caussas, ut in eiusmodi re, satis probabiles reddidit. At Euripides tamen in Oreste salutarem eam nautis esse pronunciat. Ita enim de ea Apollinem loquentem facit. (*n*)

(k) *Cap.37.* (l) *Cap.4.* (m) *Lib.7.Thebaid.* [n] *Act.5.* Ζηνὸ-

Ζῆνος γὰρ ἔσαν, ζῆν νιν ἄφθιτον χρεών.
Κάστορί τε, Πολυδεύκει τ' ἐν αἰθέρος πτυχαῖς
Σύνθακος ἔσαι, ναυτίλοις σωτήριος.

Emendatus Plinii locus

C A P. XII.

Redundare videtur vox *voluptatibus*, apud Plinium libro XIV. *(o)* ubi de natura vini agitur cum enim vulgo ita legatur, *Prorsus ut iure dici possit, neque viribus corporis utilius aliud, neque aliud voluptatibus perniciosius, si modus absit*: melior videtur fore sententia, si ea quam dixi vox deleatur. Hoc enim dicet: immodico vino maxime debilitari corporis vires. Quod & Lucilius dixerat his versibus: *(p)*

Scito etenim bene longinquum mortalibu' morbum
In vino esse, ubi qui invitavit dapsilius se.

& Theognis: *(q)*

Οἶνος πινόμενος πουλὺς κακός. ἢν δέ τις αὐτὸν
Πίνῃ ἐπισταμένως, οὐ κακὸς, ἀλλ' ἀγαθός.

& Panyasis:

Ὡς οἶνος θνητοῖσι θεῶν πάρα δῶρον ἄριστον,
Πινόμενος κατὰ μέτρον, ὑπέρμετρος δὲ χερείων.

sed & libri testimoniorum pleni sunt, & exemplorum plena vita illud tamen, *voluptatibus*, quod nos expungendum esse credimus, & Hermolaus, & Politianus agnoscunt.

Emendatus versus quidam Horatianus.

C A P. XIII.

Oratii versus hi sunt e libro odarum tertio *(r)*

Testis mearum centimanus gigas
Sententiarum notus, & integrae

Ten-

(o) *Cap. 5.* (p) *Lib. 30. Sat.* (q) *Ver. 500.* (r) *Ode 4.*

Tentator Orion Dianae
Virginea domitus sagitta,

Eamque scripturam veteres grammatici comprobant. Qui etiam centimanum gigantem Briareum accipiunt. Ego autem in quibusdam non contemnendae auctoritatis libris scriptum reperio, non *gigas*, sed *Gyges*. Et sane de Gyge illud etiam apud Ovidium legere memini,

Sphyngaque, & Harpyas, serpentipedesque gigantes,
Centimanumque Gygen, semibovemque virum.

Hesiodus quoque Caeli & Terrae filios facit Cottum, Briareum, & Gygen, centenis singulos manibus quinquagenis capitibus metuendos.

Ἄλλοι δ' αὖ γαίης τε καὶ οὐρανοῦ ἐξεγένοντο
Τρεῖς παῖδες μεγάλοι καὶ ὄμβριμοι, οὐκ ὀνομαστοί,
Κόττος τε Βριάρεώς τε, Γύγης θ' ὑπερήφανα τέκνα.
Τῶν ἑκατὸν μὲν χεῖρες ἀπ' ὤμων ἀΐσσοντο
Ἄπλαστοι, κεφαλαὶ δὲ ἑκάστῳ πεντήκοντα
Ἐξ ὤμων ἐπέφυκον.

Sed & iampridem admonui, scriptum esse in quibusdam veteribus libris, Gyas, meque da eo amplius quaerendum putare. Quanquam enim mihi novum erat illud nomen, tamen ne eam quidem varietatem aut dissimulandam, aue contemnendam esse ducebam. Nuper ergo cum Apollodori bibliothecam, quae tunc primum in meas manus venerat, percurrerem, in ipso statim principio haec repperi, Οὐρανὸς πρῶτος τοῦ παντὸς ἐδυνάστευσε κόσμου, γήμας δὲ γῆν, ἐτέκνωσε πρώτους τοὺς ἑκατόγχειρας προσαγορευθέντας, Βριάρεων, Γύην, Κοῖον. Quae verba ita reddidit Benedictus Aegius Spoletinus: Caelus primus orbis universi imperio praefuit. Qui ducta uxore Tellure priore ex ea filios sustulit, quos Centimanos appellarunt, Briareum, Gyan, ac Coeum. Quin & apud Hesiodum in iis, quos cittavi, versibus, quaedam optimae notae ex emplaria Γήγης habent, sed Γύης.

Correcti

[s] *Tristium Eleg. 7.* [t] *Theogonia v. 147.*

Correcti apud Ciceronem Ennii versus.

CAP. XIV.

ENnii versus de Q. Fabio Maximo ita vulgo apud Ciceronem leguntur: *(s)*

Unus homo nobis cunctando restituit rem.
Non ponebat enim rumores ante salutem.
Ergo postque magisque viri nunc gloria caleret.

sed in multis veteribus libris eorum postremus ita scriptus est,

Ergo magisque, magisque viri nunc gloria claret.

ut valde verear, ne quis, ut versum, ad cuius mensuram aliquid deesse videbat, expleret, de suo addiderit illud, *postque*. Ego autem potius crediderim, illud, *magisque* geminandum esse. Non raro enim contigit, ut eae voces, quae geminandae erat, semel tantum ab imperitis librariis ponerentur. notum est autem, magis magisque saepe ab antiquis scriptoribus dici pro quo Ennius fortasse dixerit, magisque magisque. Ut sit simile illi Catulliano, *(t)*

Omnibus inque locis celebretur fama sepulti,
Clarescatque magis mortuus atque magis.

Ecquid adhibenda sint in conviviis acroamata. An minus.

CAP. XV.

REcte ne faciant an secus, qui tibicines, aut citharoedos, aut alia id genus acroamata in conviviis adhibent, merito ut dubitari posse videatur, duorum in philosophia summorum hominum hac de re, ut videtur, dissentientium facit auctoritas. Nam apud Platonem in Protagora Socrates abiectos modo, & imperitos, & circumforaneos homines id facere solitos dicit qui cum eam

[s] *Catone c. 12. Annal.* [t] *Ad Mallium epig. 66.*

eam vim non habeant, ut urbana aliqua & elegenti collocutione tempus illud epularis accubationis traducere, & mutuis sermonibus animos suos hilarare possint, eius rei remedinm a mimis, & ab histrioribus, & a vocum fidiumve cantibus petunt. At quas ad epulas boni & eruditi convivae convenerint, in eis neque tibicinam, neque psaltriam audiri neque saltatricem spectari ullam, ablegatis eos eiusmodi nugis atque ineptiis modeste inter se & hilare colloqui: neque unquam deesse ipsis de quo sermones iucundissimos conferant, etiam si multam in noctem convivium producatur. Itaque ex illo nobili apud Agathonem convivio eiicitur tibicina, & aut sibi, aut mulieribus canere iubetur. At hercule alumnus eiusdem disciplinae Xenophon in id convivvm in quo & Socrates esset, & Antisthenes, & alii sapientia praestantes viri, non modo Philippum excitandi risus artificem induxit, verum etiam sublatis epulis, Syracusanum illum comessatorem cum tibicina, & & saltatrice, & formoso puero, qui & ipse tum saltando, tum fidibus canendo, summa eos qui aderant voluptate perfundere. *(u)* In Homericis etiam epulis & Phemius canit, & Demodocus, & in Virgiliano Iopas. Sed haec fortasse aliquis, intemperantium procorum, & luxuriosi regis, & reginae iam tum amoris telo percussae dixerit esse convivia. Quid quod epulantibus diis, canere Apollinem & Musas ferunt? (*x*) Nam Euripidis quidem sententiam mirari saepe soleo: qui non conviviis, sed in luctu potius Musicam adhibendam esse conset: quod convivia satis ipsa per se laeta sint: in luctu autem quaerendum sit aliquid, quo minuatur dolor. Ego vero si usquam, inter pocula maxime, talibus blandimentis & relaxationibus animi locum esse duco: neque, dum ea moderatio retineatur: ut turpido omnis & obscoenitas absit, caussam video ullam, cur in mensa aut

[u] *Odyss.* 1. *Odyss.* 8. *Aeneid.* 1. [x] *Medea Nutr. Act.* 1.

aut comoedum averſari, aut auloedum, fidicinemve refugere ſapiens debeat, nam ſi ſemper tam facundi ac diſerti convivae contingerent, quam illi ſunt Platonici: tum fortaſſe non immerito talia omnia excluderentur. Quod enim eſſe poteſt tam mirabile acroama, quod non collatum cum illorum ſermonibus ſordeat? quos equidem arbitror, ſi Apollinem vidiſſent ipſum, cum lyra & plectro ingredientem, uno ore omnes oraturos fuiſſe, ut aut abſcederet, aut ne cantu ſuo ſermones abrumperet inſtitutos. Et tamen, niſi valde fallor non multo turpius fuiſſet, tibicinae alicuius cantum audire, quam vel orationem Ariſtophanis, vel ea quae de Socratis temperantia ebrius Alcibiades, intemperantiſſime narrat.

Correctus locus e ſecundo De divinatione.

CAP. XVI.

Totas noctes ſomniamus: neque ulla fere eſt, qua non dormiamus: & miramur aliquando id, quod ſomniavimus, evadere? Ciceronis haec verba ſunt e ſecundo libro De divinatione, exagitantis vanitatem ſomniorum, & negantis, ſi quaedam ſomnia eventus comprobet, ex eo effici, ut ne ſomnia pro ſomniis habenda ſint, nam in tanta copia & varietate, magis mirum foret, ſi nihil unquam eorum quae per quietem videntur, eveniret. Quanquam autem, ut ego Ciceronis verba recitavi, ita in omnibus, quos vidi, libris leguntur: tamen excuti hoc mihi non poteſt, quin depravata illa, & ad hunc modum corrigenda ſint: *Totas noctes dormimus: neque ulla fere eſt, qua non ſomniemus: & miramur, aliquando id, quod ſomniamus, evadere?* Quod quidem ita mihi perſpicuum videtur, ut ne confirmatione quidem egeat, aliorum tamen iudicium facio.

Semi-

Semiramis quo astu ad regnum pervenerit.

CAP. XVII.

VAfra in primis & astuta ratione ad regnum ex humili & abiecta conditione pervenisse Semiramis dicitur. Quae historia cum haud ita multis nota sit, neque Latinis, quod sciam, litteris prodita, referetur a me ita, ut scriptam in Graecorum commentariis repperi. Aiunt igitur eam initio vernae cuiusdam regii ancillam, ac concubinam fuisse. In quam cum aliquando incidisset rex Ninus, forma ipsius & lepore captus, amare coepit. Obsecuta regi mulier, ita eum sibi paulatim stupri consuetudine astrinxit: ut nihil esset tantum quod aut a rege petere non auderet Semiramis, aut petenti rex auderet negare. Ergo cum aliquando iniecisset in sermone, quiddam se valde cupere, rexque eam, quicquid tandem illud esset, aperte ac libere proferre iussisset: Cuperem, inquit, hoc mihi a te tribui, ut unum modo diem sedere mihi liceret in solio tuo, & ius dicere: utque omnes toto illo die, quemadmodum tibi faciunt, ita mihi obtemperarent. Risit rex: & quod petebatur, concessit, nec mora, edicitur, ut certo quodam die omnes Semiramidi dicto audientes sint: ita regi placere: eam illo die, regio imperio ac potestate praeesse omnibus. ubi ille advenit dies: mulier regio cultu in solio assedit. Fit concursus maximus. illa de principio, experiendi caussa, quaedam haud magni momenti imperat, ubi serio omnes sibi omnibus in rebus parere vidit, iubet satellitibus, ac stipatoribus corporis regii, ut regem ipsum comprehendant. Comprehenditur. Ut vinciant. Vincitur. Ut interficiant. Interficitur. Ita imperio ex diurno diuturnum efficitur. Haec est, quae Babylonem muris latericiis cinxit: cuius

horti illi pensiles tantam admirationem habuerunt: quae postremo cum filii quoque sui concubitum petiisset, ab eo trucidata memoratur.

Ut honorem *Latinis, ita Graecis* ὄνειδος *&* κλέος *ambiuga vocabula esse.*

CAP. XVIII.

Significationis ambiguae verbum esse *(y) honorem*, tradidit Gellius: idque probavit his verbis ex Oratione Q. Metelli Numidici de triumpho suo: *Qua in re quanto universi me unum antestatis, tanto vobis, quam mihi, maiorem iniuriam atque contumeliam facit, Quirites, & quanto probi iniuriam facilius accipiunt, quam alteri tradunt: tanto ille vobis, quam mihi, peiorem honorem habuit. Nam me iniuriam ferre, vos facere vult, Quirites: ut hic conquestio, istic vituperatio relinquatur.* Eodem autem modo Graeci quoque ὄνειδος, cum fere in infamiae ac turpitudinis significatione ponatur: non nunquam tamen pro gloria accipiunt. Ut, *(z)*

Καλόν γέ μοι τοὔνειδος ἐξωνείδισας. &
Θήβαις κάλλιστον ὄνειδος, &
Καλὸν γ' ὄνειδος τῷ νεωστὶ νυμφίῳ.

Sed & κλέος non nunquam in malam partem accipitur. Idque non ex eo tantum intelligi potest, quod apud Homerum saepe legitur καλὸν κλέος ut ex eo coniiciamus, esse etiam aliquod κλέος οὐ καλόν, sed multo magis ex hoc Euripidis versus, quem apud ipsum dicit Helena: *(a)*

Οὔπω νιν Ἑλένης αἰσχρὸν ὤλεσε κλέος;

In illis autem Metelli verbis nescio, an illud annotare debeam: *facere contumeliam*, quod loquendi genus Cicero

(y) *Lib.* 12. *c.* 7. (z) *Phoenissis.* (a) *Helena Act.* 1.

ro in Antonio *(b)* reprehenderat, legi. Sed & apud Plautum, & apud Terentium crebra illius exempla sunt. Neque tamen iniuria notaverat Antonium Cicero: quod vulgo creditur. Nam Antonius ita dixerat, *facere contumeliam*, ut, facere damnum, aut facere iacturam dicimus. Quomodo nunquam quisquam, opinor, praeter eum locutus reperietur.

Correctus locus ex Oratione Ciceronis pro domo sua.

CAP. XIX.

Vocabulum, *actus*, pro eo quod Graeci dicunt ἐνέργειαν plane barbarum est, & priscis illis temporibus, quibus Romani sermonis integritas viguit, inauditum. Eo tamen non nullos uti video. & quidem eorum, qui se non Latine modo, sed etiam, si diis placet, Ciceronis more loqui putant. Decipiuntur autem praecipue corrupto quodam loco ex Oratione pro domo sua ad pontifices: quem emendare institui: ut isti qui se e Nizolii libro Germanos Cicerones esse credunt, errore hoc suo liberentur. Non enim ita locus ille legendus est: *Omnem diu collectam vim improborum, quae inveterata compresso odio atque tacito iam erumpebat in actum, tam audaces duces excepi meo corpore*. Sed hoc modo, ut in antiquis libris esse homines certi & fide digni affirmant: *Omnem diu collectam vim improborum, quae inveterata compresso odio atque tacito iam erumpebat, nacta tam audaces duces, excepi mio corpore*.

(b) 3. *Philip. Asinaria & Phormione.*

Correctus locus e secundo De finibus.

CAP. XX.

EIusdem generis est *odrilicium*: quae inepta vox, & nihil plane significans, ita insedit in loco quodam e secundo De finibus, ut omnes prope iam libros occuparit. Ita enim ibi legitur: *Assint etiam formosi pueri, qui ministrent. Resplendeat his vestis argentum, odrilicium, locus ipse*. At in libris veteribus hoc modo: *Assint etiam formosi pueri qui ministrent. Respondeat his vestis, argentum, Corinthium aes, aut Deliacum, aedificium, locus ipse*. Quae quin vera scriptura sit, non est cur quisquam dubitandum putet. Itaque ipsum quoque resplendendi verbum mihi quidem valde suspectum est. Nam hoc uno loco nitebantur, qui illud, ut Latinum, recipiebant. Nunc autem, nisi aliquod aliud testimonium reperiatur; videtur sane ei quoque lege Papia periculi aliquid imminere. Hoc igitur alii cogitabunt.

MARCI ANTONII MURETI
AD HIPPOLITUM ESTENSEM S. R. E.
Cardinalem ampliſſimum & illuſtriſſ.

VARIARUM LECTIONUM

LIBER SEPTIMUS.

Sorores uxores ducere, num apud Athenienſes licuerit.

CAP. I.

PErelegans extat Emilii Probi ad T. Pomponium Atticum libellus, quo Graecorum imperatorum vitae mundiſſimo ac caſtiſſimo orationis genere explicantur. Eum nuper cum animi cauſſa evolveremus, in ipſa ſtatim praefatione, quiddam deprehendimus, quod ſane mirati ſumus. Negat enim, Cimoni, ſummo Athenienſium viro, turpe fuiſſe, ſororem germanam habere in matrimonio: quippe cum cives eius eodem uterentur inſtituto. Ego vero de Perſis & aliis quibuſdam barbaris nationibus ſaepe id legeram: de Athenienſibus nihil tale, ab eo, memineram proditum eſſe. Itaque cum attentius de eo cogitare coepiſſem, quaſique excutere memoriam meam; recordatus ſum loci cuiuſdam ex oratione, quam antiquiſſimus & nobiliſſimus orator Andocides adverſus Alcibiadem habuit: qui ex diametro, ut aiunt, cum eo, quod ab Aemilio dicitur, pugnat. Oſtendit enim, eam, ipſam fuiſſe cauſſam, cur Cimon in exilium miſſus ſit, tanquam legum contemptor. Neque quicquam ei profuiſſe, quod & ipſe

Olympia viciſſet , & pater . Veteres enim illos , non certaminum , aut victoriarum , ſed legum & inſtitutorum, in iudicando habuiſſe rationem . Andocidis verba ſi quis requirit,haec ſunt: Ἀναμνήσθητε δὲ καὶ τοὺς προγόνους, ὡς ἀγαθοὶ καὶ σώφρονες ἦσαν. ὅτινες ἐξωστράκισαν Κίμωνα διὰ παρανομίαν, ὅτι τῇ ἀδελφῇ τῇ ἑαυτοῦ συνῴκισε. καίτοι οὐ μόνον αὐτὸς ὀλυμπιονίκης ἦν, ἀλλὰ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Μιλτιάδης. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ὑπελογίζοντο τὰς τίλας. οὐ γὰρ ἐκ τῶν ἀγώνων ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἔκρινον αὐτόν in vulgatis tamen libris Κόνωνα, non Κίμωνα legimus: quod mendum eſſe librariorum puto. Ab aliis enim omnibus Cimonem vocari video . Neque pigebit emendare locum quendam e libro ſexto (c) Valerii Maximi, ubi de hoc ipſo Cimone ita ſcriptum eſt . *Cimonis vero incunabula opinione ſtultitiae fuerunt referta . Eiuſdem ſtultitiae imperia ſalutaria Athenienſes ſenſerunt* . Ego autem non dubito, quin vox, *ſtultitiae*, e poſteriori loco delenda ſit. Cimonis enim, non ſtultitiae, dicit imperia Athenienſibus ſalutaria fuiſſe .

De conſuetudine Graecorum non adhibendi honeſtas mulieres ad convivia virorum. Illuſtratus locus ex Eunucho Terentii: itemque locus Ciceronis e libro primo in Verrem.

CAP. II.

IN conviviis liberius & hilarius fere loqui homines ſolent: neque quiſquam ita ſeverus eſt, qui non inter vinum & epulas tum iocetur interdum ipſe, tum libenter iocantes alios audiat . Fieri autem vix poteſt , quin vacuo & ſoluto animo iocantibus non nunquam parum verecundum aliquid excidat : quodque ſi alibi diceretur, reprehenſione merita non careret . Quocirca prudenter olim Graecorum conſuetudo muliebrem ſexum a conviviis amoverat: neque ulla in virorum ſympoſiis

(c) *Cap.* 11.

posiis accumbebat mulier, nisi quae quidvis non audire modo, verumetiam perpeti posset. Videbant enim alioqui fore, ut aut matronalem virginalemve pudorem libertas iocantium offenderet, aut iocandi libertatem illius habita ratio retardaret. Inde igitur est, quod cum apud Terentium Thraso introduci iussisset; in convivium Pamphilam, indignata Thais, (d) *minime*, inquit, *gentium. In convivium tu illam?* Quod enim suis integram eam ac pudicam reddere ac restituere cupiebat, vix id consequi posse videbatur; si hoc, quod postulabat miles, passa esset. Ex eadem etiam consuetudine intelligendum est id quod apud Ciceronem libro primo accusationis legitur. *Posteaquam satis calere res Rubrio visa est: Quaeso, inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuam non intro vocari iubes? homo, qui & summa gravitate, & iam id aetatis, & parens esset, obstupuit hominis improbi dicto. Instare Rubrius. Tum ille, ut aliquid responderet, negavit, moris esse Graecorum, ut in convivio virorum accumberent mulieres. Hic tum alius ex alia parte. Enimvero ferendum hoc non est, vocetur mulier, & simul servis suis Rubrius, ut ianuam clauderent, & ipsi ad fores assisterent, imperat: Quod ubi ille intellexit, id agi, atque id parari, ut filiae suae vis afferretur, servos suos ad se vocat: his imperat, ut seipsum negligant, filiam defendant.* Nam quod non nullos ceteroqui non ineruditos homines opinari video, id tum a Philodamo pro tempore confictum esse: quantopere in eo fallantur, vel de his, quae subiiciam, nobilissimis oratoris Isaei, quem veteres Demosthenicae in dicendo facultatis fontem vocarunt, verbis cognosci potest. Ita enim loquitur in oratione, qua de Pyrrhi cuiusdam hereditate contenditur. *Καίτοι οὐδήπουγε ἐπὶ γαμετὰς γυναῖκας οὐδεὶς ἂν κωμάζειν τολμήσειεν, οὐδὲ αἱ γαμεταὶ γυναῖκες ἔρχονται μετὰ τῶν ἀνδρῶν ἐπὶ τὰ δεῖπνα, οὐδὲ συνδειπνεῖν ἀξιοῦσι μετὰ τῶν ἀλλοτρίων, καὶ ταῦτα μετὰ τῶν ἐπιτυχόντων.*

[d] *Eunucho Act. 4. sc. 1.*

Romani autem innuptas modo virgines, quod quidem sciam, a conviviis amovebant, quod haec Varronis (*e*) verba ostendunt : *Virgo de convivio abdicatur ideo, quod maiores nostri virginis acerbae aures, Veneris vocabulis imbui noluerunt.*

Euripidis locus in Medea correctus & declaratus.

CAP. III.

INterposita iusiurandi religo in observandis conventionibus homines plerunque diligentiores facit. quanquam enim boni viri est fidem servare etiam nullo eiusmodi vinculo alligatam : contingere tamen videmus, ut saepe caussam aliquam reperiant, qui ea quae receperunt, praestare nolunt: cum in iis quae affirmate quasi deo teste promissa sunt, nemo id facere, nisi plane impius, soleat. Itaque prudenter & callide apud Euripidem Medea, cum Aegeus tutum ei apud se hospitium fore promisisset, non temere tamen ei statim fidem habere vult? sed illud ipsum iureiurando sibi confirmari petit. Quod cum ille miraretur, quaereretque ex ea, an non sibi fideret: ita vafra & astuta mulier respondens inducitur: (*f*)

Πέποιθα. Πελίου δ' ἐχθρός ἐστί μοι δόμος,
Κρέων τε. τούτοις δ' ὁρκίοισι μὲν ζυγεὶς,
Ἄγουσιν οὐ μεθῆς ἂν ἐκ γαίης ἐμὲ
Λόγοις δὲ συμβὰς, καὶ θεῶν ἀνώμοτος,
Φίλος γίνοι' ἂν, κ' ἐπικηρυκεύμασιν
Οὐκ ἂν πίθοιο. τἀμὰ μὲν γὰρ ἀσθενῆ
Τοῖς δ' ὄλβός ἐστι καὶ δόμος τυραννικός.

qui quidem versus & aliquot locis depravati vulgo leguntur, & a scholiaste, mea quidem sententia, non intelliguntur : Ego igitur ita eos interpretor: Fido equidem tibi. Ceterum inimica mihi est Peliae domus : item

(e) *Agathone, apud Non. v. Acerbum.* (f) *Medea Act. 3.*

itemque Creon. τούτοις δὲ nempe Peliae & Creonti: ἄγουσιν ἐμὲ ἐκ γαίης, si venerint, cupientes me a finibus tuis abducere: οὐ μεθῆς ἄν, tu id non permittes, neque me eis trades: siquidem iureiurando fidem mihi tuam obligaveris. At si nudis tantum sermonibus mecum conveneris: (hoc enim est, λόγοις δὲ συμβὰς) neque deos testes adhibueris: tum te fortassis amice cum illis geres, neque stabis iis, quae inter nos conventa erunt. Ea enim vocat ἐπικηρυκεύματα. Addit deinde caussam probabilem, cur vereatur, ne ita eveniat. Cum autem vulgo legatur μεθεῖσαν, aut μεθεὶς ἄν, ubi ego legendum censeo, μεθῆς ἄν, & ἐνώμοτος, ubi ego, ἀνώμοτος, quantam ea res ἀμηχανίαν scholiastae obiecerit, quamque longe eum a poetae sententia abduxerit: dicerem, si liberet ostentare me in exagitandis aliorum erroribus. Nunc eo ingenio sum, ut id, quod mihi verum videtur, nude ac simpliciter proponere, satius ducam.

Quid intersit inter imperium patris & domini. Emendati Afranii versus apud Gellium.

CAP. IV.

MUltum interesse inter imperium patris & domini, longeque alia ratione regendos esse liberos, alia servos, multi & philosophi & poetae veteres tradiderunt. Nam servilis quidem animus naturali quodam dominorum odio imbutus, coerceri fere, nisi malo, non potest. Liberi, quos cum parentibus arctissimo caritatis vinculo natura copulavit, officiis sunt, & obsequio, & benevolentia devinciendi. sed habendus deligenter est modus. Neque enim laudandi sunt, qui ita indulgenter filios habent, ut ad omnia eorum peccata conniveant: qualis a Terentio inducitur Mitio: multoque minus si qui se eis praebent inhonestarum libidinum administros, &, quod ait apud Euripidem Medeae nutrix

trix, ἡμαρτηκόσι κύπριν συνεγκωμίζουσι. Ut fugiamus enim proponuntur illa in theatris, non ut imitemur. (g)

Omnes parentes Libane liberis ſuis,
Obſequelam facient, qui auſcultabunt mihi:
Quippe qui mage amico utantur gnato, & benevolo.
Atque ego me id facere ſtudeo: volo amari a meis.
Volo mei patris me ſimilem, qui, cauſſa mea,
Nauclerio ipſe ornatu per fallaciam,
Quam amabam abduxit a lenone mulierem
Neque puduit eum id aetatis ſycophantias
Struere, & beneficiis me emere gnatum ſuum ſibi:
Eos me decretumſt perſequi mores patris.
Nam me hodie oravit Argyrippus filius,
Amanti ut facerem argenti copiam ſibi.
Et id ego percupio obſequi gnato meo.
Volo amori obſecutum illius. Volo amet me patrem.

Flagitioſa quidem illa ſunt, & a paterna lenitate nimium quantum abhorrentia. An vero ſi quis pater filium aut brachio, aut crure, aut aliqua corporis parte debilitet, inutilemque reddat, teter & immanis habeatur: qui animum, quo nihil eſt divinius, detorquebit, depravabit, corrumpet, hunc lenem, atque indulgentem putemus? ego vero immitem potius, & crudelem nominaverim. Non hercle minus, quam ſi deſipienti ac deliranti, & mentis vitio mortiferum venenum petenti pro cibo, praebeat, eique ſe nihil negare poſſe dicat. Satis ſit errantes admonere, & admiſta blanditiis ſeveritate in viam reducere, lapſos erigere, ignoſcere: non ſaevire, non domo excludere, non in manicis & compedibus habere, praecipitare quidem labantes, & ſuapte ſponte ruentes in exitium impellere, non comitatis eſt, neque clementiae, ſed crudelitatis, & dementiae: neque hoc qui faciunt, benigni patres, ſed importuniſſimi filiorum ſuorum hoſtes ſunt iudicandi. Pari quoque prope-

(g) *Plaut. Aſin. ſc. Sicutuum.*

pemodum in vitio sunt, qui ad illam summam veritatis normam exigere omnia, qua ea liberis fiunt, volunt: neque fas putant, inconsultam illam & improvidam aetatem usquam offendere, & illectam blanditiis voluptatum a rationis praescripto deflectere: cum senes quoque ipsos quibus multo facilius est domitas & compressas libidines habere, non nunquam tamen abripi earum aestu, neque ὀρθὰν ταὐταν perpetuo tenere posse videamus. Illi ergo superiores a filiis pro amore contemptum ferunt. Nunquam enim contemptum cognita nequitia effugit. Hi, quibus naturae lege, vita ipsa cariores esse debuerant, eis invisos se, odiososque reddunt: & illud consequuntur, ut filii paternae vitae finem, suae principium putent fore. Iam qui ne liberis quidem carus sit, cum consentaneum est, ne ceterae quidem familiae carum esse. Cui autem dulce quicquam esse possit in vita, qui se vivere tota sua domo norit invita?

Θάνοιμ' ἄν, εἴ με πάντες εὔχονται θανεῖν.

ait ille. Non male. Nam quid miserius, quam ita vivere ut neminem videas, qui te salvum velit? quod consequuntur illi, ut dixit, qui metu potius quam reverentia quadam, filios in officio continendos putant. Iteque praeclare Afranius: [h]

Horunce parentum est vita bilis liberis,
Qui malunt metui, quam vereri se a suis.

cuius versus eo libentius adduxi, ut emendarem. Apud Gellium enim mirabiliter depravati leguntur. Quare neque exultanti iuvenum libidini frena laxanda sunt: neque ferox aetas duriore, quam par est, imperio magis etiam exasperanda: sed ea utendum dexteritate, ut ii qui reprehenduntur ipsi, non odio sui, sed amore potius & benevolentia id fieri sentiant: omninoque ita temperanda omnia, ut & ab odio severitatem comitas vindicet, & a contemptu severitas comitatem.

Emen-

(h) *Consobrinis. apud Gell. L. 15. c. 13.*

Emendatus Varronis locus, qui citatur a Nonio.

CAP. V.

ASse vinum: *asse pulmentarium. Sed eas quo natura aurigatur, non necessitudo* (*i*). Ita plane citantur haec verba Varronis a Nonio: nisi quod librariorum vitio, *sedeas*, coniuncte legitur pro, *sed eas*. Mirum est autem, Victorium, qui haec verba diligenter consideravit. Eorumque sententiam satis commode exposuit, non vidisse, magnum in eis adhuc haerere vitium, idque tale, ut sententiam plane absurdam & ineptam efficiat. Nam quid est tandem. Quo natura aurigatur, non necessitudo? aut quo aurigatur natura: nisi quo etiam necessitudo? puto autem tres primas litteras ultimae vocis ab aliquo librario sine caussa geminatas esse, hoc modo: *nec necessitudo*. Deinde illud, *nec*, mutatum esse ab aliis in, *non*. Ut plane ita legendum sit *Asse vinum*: *asse pulmentarium. Sed eas, quo naturae aurigatur necessitudo*.

Ab igne ad vitam crebro tralatas esse multas ab antiquis scriptoribus voces.

CAP. VI.

IGneae naturae esse animum, plerique veteres crediderunt. Adducebantur autem in eam opinionem, quod calore foveri, ac vegetari omnia viderent: tum quod frigere cadavera: unde & *frigidam vitae pausam* dixit Lucretius (*k*). Sed & movetur per se ignis, & pascitur: quae certo quodam modo propria animalium sunt. Ergo ex ea opinione multa loquendi genera fluxere in quotidianam loquendi consuetudinem. Nam extinguendi verbum, quod in igne proprium est, etiam in animalibus dicitur. Ut, ——*natumque patremque*

Cum

(i) *Medio. Non. v. Aurigatur*. (k) *Lib. 3*.

Cum genere extinxem (*l*). Et *animam extinguam ſeni*. Et vivere, ab iis quae animata ſunt, ad ignem transfertur. Plautus: (*m*)

Nam ſi ignis vivet, tu extinguere extempulo.

& Horatius *vivas lucernas* dixit, *accenſas*:

Vivaeque producent lucernae, (*n*)
Dum rediens fuget aſtra Phoebus.

quod autem mihi rarum in primis viſum eſt, etiam interfectum torrem pro extincto Accius dixit eius enim extant hi verſus Meleagro: (*o*)

Tum ſuum vitae finem, ac fati internecionem fore
Meleagro, cum torris eſſet interfectus flammeus.

Correctus locus e primo Rhetoricorum Ariſtotelis. Item locus Callimachi ex hymno in Apollinem.

CAP. VII.

ARiſtoteles libro primo De arte dicendi, ubi felicitatis partes percenſet, εὐγηρίαν, id eſt, ut Victorius erudite & eleganter interpretatur, bonam commodamque ſenectutem in eo poſitam eſſe dicit, ut & tarde ſeneſcat quis, & ſine dolore ac moleſtia ſeneſcat: nam neque quem cito deſerit iuventus, feliciter ſeneſcere dicendus eſt: neque is, cuius ingraveſcentem aetatem magni dolores moleſtiaeque comitantur. In iis autem verbis, quae ſtatim apud Ariſtotelem ſequuntur, vitii aliquid ineſſe arbritror: neque Victorii aut ſcripturam, aut interpretationem ea in parte probo. Ille enim legit: Ἔστι δὲ καὶ ἐκ τῆς τοῦ σώματος ἀρετῆς, καὶ τύχης. μὴ ἄνοσος γὰρ ὢν, μηδὲ ἰσχυρὸς, οὐκ ἔσται ἀπαθὴς, οὐδ᾽ ἄλυπος, καὶ πολυχρόνιος οὔτ᾽ ἂν εὐτυχὴς διαμείνειεν ἄν. Quibus ex verbis quam ſententiam efficiat, ex ipſius commentario perſpici poteſt. Ego autem ita legendum cenſeo: μὴ ἄνοσος γὰρ

[l] 4. *Aeneid. v.* 605. [m] *Aulul. Sc. Num. defaec.* [n] *Lib.* 3. *Car. ode.* 21. [o] *Apud Non. v. Torris.*

γαρ᾽ ὢν, μηδὲ ἰσχυρὸς οὐκ, ἔσαι ἀπαθὴς, οὐδ᾽ ἄλυπος καὶ πολυχρόνιος ἄνευ τύχης διαμείνειεν ἄν. Cum enim dixiſſet, ad εὐγηρίαν concurrere oportere tum corporis, tum fortunae bona: cauſſam ſtatim addidit, cur utraque neceſſaria eſſet. Nam & niſi qui proſpera utatur valetudine, integriſque ſit corporis viribus, is ut ἀπαθὴς ſit, fieri prorſus non poteſt: & cui parum amica fortuna ſit, neque vacare moleſtiis poterit, neque diu vivere. Multa enim fortuito obiici poſſunt, quae partim magnas & graves moleſtias afferant, partim etiam vitae ſpatium contrahant. Hoc eſt igitur quod ait, ἄνευ τύχης ἔτε ἄλυπον, ἔτε πολυχρόνιον διαμένειν οἶόντε εἶναι. Eodem prope modo memini correctum olim eſſe ab Io. Aurato, homine doctiſſimo, mihique amiciſſimo, verſum quendam Callimachi ex hymno in Appollinem: qui cum vulgo ita legatur: (p)

Οὐδ᾽ ὁ χορὸς τ̃ φοῖβον ἐφ᾽ ἓν μόνον ἦμαρ ἀείσει.
Ἔσι γδ εὐΰμνός τις, ἂν ὕρεα φοῖβον ἀείδει;

legendus eſt, ut is, quem modo dixi, vir eruditiſſimus admonuit, hoc modo:

Ἔσι γδ εὔυμνος. τίς ἂν ὐ ῥέα φοῖβον ἀείδοι;

hoc enim dicit poeta, neminem eſſe uſque eo rudem & indiſertum, cui non facillimum ſit laudare Apollinem. Nam ita multa in eo laudanda eſſe, ut nemini, ne infantiſſimo quidem, qui eum celebrare inſtituerit, deeſſe poſſit oratio.

Conatus emendandi duos locos e tertio libro Ariſtotelis De arte dicendi.

CAP. VIII.

SUmmum ſtudium adhibere debent, quicumque aliquid dicendo perſuadere meditantur, in ipſo dicendi artificio occultando & obtegendo. natura enim com-

[p] *verſ.* 30.

comparatum eſt, ut facilius aſſentiamur iis, qui ita, uti naturae impetus fert, loqui videntur, quam illis, a quibus naturalem illum curſum arte quadam inflecti opinamur. Etenim veritatis, ut ait Euripides, [q] ſimplex eſt oratio. Quo fit, ut quicunque ab illa naturali ſimplicitate diſcedunt, veniant nobis in ſuſpicionem, quaſi decipere nos ac circumſcribere moliantur. Sapienter igitur a dicendi magiſtris praecipitur, ſummam artem in arte diſſimulanda ſitam eſſe. Quod Ariſtoteles libro tertio his verbis complexus eſt: Διὸ δεῖ λανθάνειν ποιοῦντας. καὶ μὴ δοκεῖν λέγειν πεπλασμένως, ἀλλὰ πεφυκότως. τοῦτο γὰρ πιθανὸν, ἐκεῖνο δὲ τοὐναντίον. ὡς γὰρ πρὸς ἐπιβουλεύοντα διαβάλλονται. Quae verba exponens optimus interpretum, ait, verbum διαβάλλονται alio quodam modo accipi, quam plerunque ſoleat, cum enim διαβάλλεσθαι uſitate dicatur pro eo quod eſt criminari, aut calumniati, hic valere idem, quod male animo affectos eſſe. Ego autem quod bona ipſius venia dictum ſit, nunquam id verbum eam vim habere arbitror: neque ſane eo loco quem ipſe ex Plautarcho protulit, declarationem illam ullo modo confirmari puto. Potius autem crediderim, erratum eſſe a librariis, qui διαβάλλονται ſcripſerint, cum ſcribendum eſſet διευλαβοῦνται. Ac ne illud quidem pigebit admonere: paulo ſupra eum quem modo recitavimus, locum, ubi in vulgatis libris legitur, ἐν δὲ τοῖς ψιλοῖς λόγοις πολλῷ ἐλάττοσιν, mihi quidem legendum videri, ἐν δὲ τοῖς ψιλοῖς λόγοις πολλῷ ἐλάττω εἰσίν. Ipſa enim orationis ἀκολουθία, niſi valde fallor, aliter conſtare non poteſt.

Illuſtratus locus e primo Topicorum Ariſtotelis.

CAP. IX.

QUodam loco e primo Topicorum Ariſtotelis, vis particulae πρός non ſatis e Latinis interpretibus percipi poteſt: ubi ſic philoſophus loquitur: Μὴ λαν-

[q] *Phoeniſſis*.

λανθανέτω δ' ἡμᾶς, ὅτι τὰ πρὸς τὸ ἴδιον, καὶ τὸ γένος καὶ τὸ συμβεβηκὸς πάντα λεγόμενα, καὶ πρὸς τοὺς ὁρισμοὺς ἁρμόσει λέγεσθαι. Non enim vertendum eſt, ita ut illi faciunt, *ad proprium*, *ad genus*, *ad eventum*, *ad definitiones*: ſed, *adverſus*. Hoc enim docet philoſophus: quae argumenta afferti ſolent ad docendum aliquid non eſſe alicuius rei proprium, aut eventum, aut genus, eadem valere adverſus definitiones. Nam ut, ſi quid non reciprocatur, proprium non eſt, ita neque definitio. Et ſi doceatur, genus non eſſe id, quod in definitione pro genere poſitum eſt: ipſa quoque definitio perimetur. Quinetiam ſi quid oſtendatur eorum quae ad definiendum adhibita ſunt, μὴ ὑπάρχειν, tolletur definitio: cum in tollendis etiam eventis eadem ratio valeat. Eſt autem ita dictum πρός ut in illis, πρὸς Λεπτίνην, πρὸς τὴν Φιλίππου ἐπιστολὴν & ſimilibus. Sic & libro ſecundo τὰ πρὸς τὴν θέσιν vocavit ea, quae ad oppugnandam θέσιν valerent.

Correctus & illuſtratus locus e ſecundo Topicorum.

CAP. X.

SIquando theſis nobis aliqua impugnanda ſit, quae ſterilis, ut ita dicam, & ieiuna ſit, neque magnum ullum habeat campum, in quo excurrere poſſit oratio: qua ratione huic incommodo occurrere ac mederi debeamus, copioſe Ariſtoteles libro ſecundo Topicorum docet. Inter cetera autem quae ponit apta & accommodata ad orationem in planum ac patentem locum ex illis anguſtiis educendam, vafrum quoddam & callidum artificium detegit, quo ſophiſtae uti ſolerent: ob idque locum illum ſophiſticum vocat. τόπος enim plane, non τρόπος, eo loco legendum videtur. Id erat huiuſmodi: Habebant ſophiſtae meditatos ac paratos multos diverſis de rebus communes locos: in iis & ornamentorum

& ar-

& argumentorum omni genere abundabant. Ergo ſi forte in ſuis illis ἐπιδείξεσι, quaeſtio inciderat quaepiam, ad quam ipſi tractandam minus inſtructi forent, quacunque via poterant, abducebant diſputationem a re propoſita, ad unum aliquem e locis illis communibus, in eoque poſtea ſeſe iactabat. Id quatuor modis fieri poteſt. Quorum priores duo neminem dedecet: tertius habet aliquid ſophiſticum: ideoque parce ac modice eo utendum. Quartus autem continent apertam ſignificationem impudentiae. Quare totus ſophiſtis relinquendus eſt. Primus modus eſt, cum eorum quae a nobis ſumuntur ad evertendam theſin, aliquid negatur ab adverſario. Ita autem res fert, ut ad id ipſum, quod negatur, tractandum iuſtructiores ſimus, quam ad eam cuius cauſſa id ſumptum erat, quaeſtionem. Tunc enim licebit, diis hominibuſque approbantibus, quanta maxima poterimus orationis ubertate ac copia verſari in eo confirmando, quod negatur. Exempli cauſſa. Finge, diſputari inter duos de ſummo bono: quorum uuus in voluptate illud ponendum eſſe defendat: alter eam ſententiam impugnet. Hunc autem ponamus, non valde tritum eſſe in ea parte philoſophiae, quae format mores ſed in phyſicis egregie exercitatum. Nempe igitur ad propoſitam quaeſtionem, quae ethica eſt, non poterit ei magna vis argumentorum ſuppetere, quod ſi quid phyſicum ageretur, haberet, ubi facultatem oſtentaret ſuam. accingit ſe tamen ad diſputationem: in eamque ingreditur hoc modo. Motionem omnem imperfectum quiddam eſſe. Quare voluptatem, cum motio ſit, eſſe etiam imperfectum quiddam: neque dignandum ſummi boni nomine. Neget ille alter, quod prioris ſyllogiſmi initio ſumptum eſt. Omnem videlicet motionem eſſe imperfectam. Quis inficiari audeat, voluptatem impugnanti licere transferre orationem ad demonſtrandum id quod negatum eſt? pandet igitur vela, & emerſus

L ex

ex illo, in quo deprehensus erat, freto, in explicanda vi ac natura motionis, pleno mari feretur. Quippe est enim ea tractatio Physicorum. Altera ratio his verbis ab Aristotele exponitur: ὁμοίως δὲ καὶ ὅταν ἐπαγωγὴν πρός τι διὰ τοῦ κειμένου ποιησαμένου, ἀναιρεῖν ἐπιχειρῇ. τούτου γὰρ ἀναιρεθέντος, καὶ τὸ προκείμενον ἀναιρεῖται. Quae verba magnum negotium facesserunt Alexandro. Ita enim sane vocemus eruditum illum interpretem, si non suo, at usitato tamen nomine. Cuius quae hoc loco sit ἀμηχανία, videre est. Ego autem, cum ab eo dissentiam, non constitui sententiam ipsius referre. Petant eam e libro, qui volent. Meam proponam: ut, cui placuerit, eam sequatur. Primum igitur Aristotelis verba ita legenda censeo: ὁμοίως δὲ καὶ ὅταν ἀπαγωγὴν πρός τι διὰ τοῦ προκειμένου ποιησάμενος, ἀναιρεῖν ἐπιχειρῇ. τούτου γὰρ ἀναιρεθέντος, καὶ τὸ προκείμενον ἀναιρεῖται. In quo, ne quis forte aliter putet, profiteor, me unam tantum litteram ex me mutare esse ausum. Nam quod pro ἐπαγωγὴν, scripsi ἀπαγωγὴν, coniectura ductus, ut verum fatear, feci. προκειμένου, ubi vulgo legitur κειμένου, apud Alexandrum repperi. Idque melius visum est, propter id quod sequitur: καὶ τὸ προκείμενον ἀναιρεῖται. ποιησάμενος, pro ποιησαμένου, antiqua scriptura est. Ut apparet ex eodem Graeco interprete. Unam autem litteram mutare, non nimis improbum, neque inverecundum esse arbitror. Nunc dicam, quam subesse his verbis sententiam putem. In illa superiori ratione, abducebatur disputatio ad antecedentia: hic ad consequentia abducitur. Ait enim, si non satis multa nobis occurrant argumenta, quae proprie pertineant ad labefactandam thesin: videndum esse; num quid ex ea consequatur, quod multis argumentis impugnare possimus. Licebit enim eo traducere disputationem: cum, si quid alicui consequens est, everso eo, id quoque unde consequitur corruat. Exempli gratia. si quis disputet adversus eos, qui animos cum corporibus interire censent;

& os-

& ostendat, eo quod illi volunt, posito, omnem cultum divinum, atque omnem religionem funditus sublatum iri. Deinde nactus dicendi campum, ostendat, quanta confusio ac perturbatio omnium rerum, quanta generis humani miseria & infelicitas consecutura sit, sublata religione. Quae si vel cogitatu horrenda sunt: exterminanda quoque est e mentibus hominum opinio illa, quae animos mortales facit. Eodem modo licebit, disserentem fati, ostendere, si ea sit supervacaneas esse leges: tum disputare ample ac copiose de legum dignitate, ac praestantia: & quantopere sint necessariae utpote quibus, tanquam nervis, hominum societas devincta teneatur. Hanc ego germanam esse Aristotelis sententiam existimo: eamque facile ex ipsius verbis elici, ad eum, quem dixi, modum emendatis. Tertius modus est, cum videtur quidem is, qui disputationem alio derivat, necessario id facere: neque tamen facit: ut si quis disputaturus de motibus animi: repetat sermonis principia ab iis, quae de motu apud Physicos disputantur, Videbitur enim auditoribus non acutissimis aliquid, quod rem faciat, dicere; cum de motu utrobique agatur. Ac tum maxime, si adversarius eorum aliquid negaverit. Illud autem praeteriens admonebo: in hoc loco explicando, ubi apud Aristotelem legitur, εἴτ' ἀπὸ ἐπαγωγῆς ἐνδόξου, mihi legendum videri, εἴτε ἀπαγωγῆς ἐνδόξου. Quartus modus est, qui neque necessitatem, neque necessitatis similitudinem habet ullam: quale sit, si τῷ ἀντιπάλῳ inter disputandum exciderit soloecismus, aut falsa historia, aut aliquid tale: & tu in eo eum urgeas.

Emendati loci aliquot e libello Q. Ciceronis De petitione consulatus.

CAP. XI.

NUnc, quia non omnes eadem iuvant: estque κατ' ἐκεῖνο τὸ Εὐριπίδειον, μεταβολὴ πάντων γλυκύ, omit-

tamus paulisper Aristotelem : & alios levioris operae scriptores, quoad possumus, adiuvemus. Est autem in omni re laudabili atque honesta, etiam non consecuta operis effectione, voluntatis laudanda propensio. Ac quoniam M. Tullii libros a mendis iam aliquot vindicavimus, voluimus quidem certe: Q. etiam Tullio eius fratri praestemus idem officium: & quem illius unicum habemus de petitione consulatus commentariolum accuratissime atque artificiosissime scriptum, operae aliquid in eo purgando sumamus. Igitur ex ipso quidem limine ac vestibulo mendum unum sustulimus iam, iis in scholiis, quae anno in Propertium edidimus. Cum enim vulgo ita legatur. *Etsi tibi omnia suppetunt, quae consequi ingenio, aut usu homines, aut diligentia possunt*. Docuimus, vocem, *homines*, temere additam, & illud, *consequi*, παθητικῶς positum esse. Paulo post autem ubi fratris amicitias generatim enumerat: ita legitur. *Deinde & amicorum multitudo, & genera appareant. Habes enim ea, quae novi habuerunt : omnes fere publicanos, totum fere publicanos, totum fere equestrem ordinem, multa praeterea municipia*, & cetera. Quo loco quin isti παντολέτορες, qui praeclaras suas glossas ubique inserciebant, verbum, *habuerunt*, de suo addiderint, neminem, considerata re, dubitaturum opinor. Nam qui tandem illa novi habuerant? aut quid magni erat, ea habere Ciceronem, quae novi habuissent? Novi igitur, priore syllaba producta legendum est : ut ut sit : ἔχεις γὰρ ἃ ἐγῷδα : non autem. ἔχεις γὰρ ἃ εἶχον οἱ καινοί. Leviusculum hoc est, quod dicturus sum: sed dicam tamen, nulla est enim tam parva macula, quam, non pulchrum sit, e bonis libris eluere. Ubi ergo est, *Iam P. Galbam, & L. Cassium*: pro, *Iam*, legendum puto, *Nam*. Illud gravius. Quod cum exposuisset multas caussas, ob quas Antonium Cicero pro nihilo putare deberet: de Catilina ingrediens loqui, ita scribit. *Alter vero, dii boni quo splendore est? primum nobilitate*

bilitate eadem , num maiore? non : sed virtute . Idem autem illi stercorei glossographi, quos glossis suis aliquid aliud facere, non libros contaminare oportebant: ad illa verba, *Primum nobilitate eadem*, auctarium addiderunt, *qua Catilina* ,] atque ita fuere bardi, ut non animadverterent, de ipso Catilina sermonem esse. Nam illa, quae sequuntur, *Quamobrem qui inanius umbram suam metuit*, corrupta esse video: quomodo emendari debeant, non video. Venit mihi quidem in mentem aliquid: sed nihil satis firmi. Nemo autem, qui praestat quod potest, quod quaedam non possit, reprehendendus est.

Ex eodem libello emendati aliquot loci.

CAP. XII.

NOn eos modo, qui corruptos praestantium scriptorum locos emendant, praeclare operam suam ponere arbitror: verum illos quoque, qui, cum aliud nihil possunt, eos indicant; proponunt enim hominibus ingeniosis, & copiosis, & copiosa veterum codicum supellectile instructis materiam, in qua se exerceant: eosque excitant ad aliquid excogitandum. Quod nunc faciam: locumque indicabo ex eodem illo libello, qui sine dubio corruptus est. Quomodo corrigi debeat, divinabit fortassis alius. *Deinde ut quisque optimus ac maxime domesticus ut is amet; quisque fidelissimum esse te cupiat, valde elaborandum puto: tum ut tributes, ut vicini, ut clientes, ut denique liberti, postremo etiam servitus*. Huius periodi prima pars ita deformata est, ut quid sibi velit, suspicari potius, quam intelligere, liceat. In extremo autem, ubi est, *servitus*, legendum censeo, *servi tui*. Sequitur: *Nam fere omnis sermo ad forensem famam a domesticis emanat auctoribus*. Quae verba ut integra & incorrupta sunt, ita depravata & male distincta, quae sequuntur. *Deinde instituendi sunt cuiuscunque generis*

amici ad speciem hominis illustris honore ac nomine: qui etiam si suffragandi studia non navant; tamen afferunt petitori aliquid dignitatis ad iustitiam obtinendam. Magistratus, ex quibus maxime consules, deinde tribunos plebis ad conficiendum centurias homines excellenti gratia, qui tribuent centuriam, & cetera. Spero, omnes homines mihi assensuros, nullam omnino idoneam sententiam ex iis verbis extundi posse. Ego autem puto eum facere tria genera amicorum: unum, ad speciem: alterum, ad iustitiam obtinendam: siquis forte competitorum malis artibus eum deiicere moliatur: tertium, ad conficiendum centurias. Ac, ne longum faciam, ita legendum censeo: *Deinde instituendi sunt cuiusque generis amici. Ad speciem, homines illustres honore ac nomine: qui etiam si suffragandi studia non navant, tamen afferunt petitori aliquid dignitatis. Ad iustitiam obtinendam, magistratus: ex quibus maxime consules, deinde tribuni plebis. Ad conficiendum centurias, homines excellenti gratia.* Illud autem, *Qui tribuent centuriam,* alterius periodi principium est. Quae ne ipsa quidem vitio vacat. Haud ita multo infra, in eodem libello ita legitur: *Et omnino, quipiam eo genere amicitiarum petitio tua maxime initiata est, quod caussarum defensionibus adeptus es, &c.* Ego pro *initiata*, libenter legerim, *innixa*. Paulo post: *Et quemadmodum memini, quod nulla in re illis unquam molestus fuisti, ac cura, ut intelligant, omnia te, quae ab illis tibi deberi putaris, ad hoc tempus reservasse.* Sed quis est, qui cum illas sermonis sordes videt, *Memini, quod nulla in re fuisti molestus illis* non clamet, δότε μοι λεκάνην; Vox *illis* abest a quibusdam olim impressis libris. Unde mihi verisimile fit, ita legi debere: *Et quemadmodum nemini ulla in re unquam molestus fuisti, &c.*

Ex

Ex eodem libello emendati aliquot loci.

CAP. XIII.

PRaesertim cum id tibi casus efferat, uti tecum petant, quorum amicitia aut contemnenda aut fugienda sit. Ex eodem illo commentariolo sunt haec in quibus libentius legerim, *Ut ii tecum petant*. At hoc non magni momenti est. Illud paulo gravius: quod, *rem honestam* scripserunt ubi sine dubio scribere oportuerat *honestatem*. Quis enim non offendatur, haec legens? *Haec tu plane ab iis postulato, ut quoniam nulla impensa per te alii rem honestam, alii salutem ac fortunas omnes obtinuerunt. &c.* Honestatem autem dicit dignitatem & existimationem. Assentior etiam homini eruditissimo Dionysio Lambino, qui ignoratione antiqui verbi locum hunc ex eodem libro depravatum iudicat. *Nam cum id petitur, quod honeste, aut sine detrimento nostro promittere non possumus: quomodo si quis roget, ut contra amicum aliquam caussam recipiamus; belle negandum est: ut ostendas necessitudinem: demonstres, quam moleste feras: aliis te id rebus exacturum esse persuadeas*. Neque enim censet ille, ibi legi debere, *exacturum*: sed, *exsarturum*. Idemque ita legit versus illos ex Heautontimorumeno: (r)

Ancillas servos: nisi eos, qui, opere rustico
Faciundo, facile victum exsarcirent suum.

unum etiam locum Q. Ciceronis corrigam, qui in optimis omnium Manutianis libris asterisco notatus est, deinde alio me convertam. Ita ergo ibi legitur, *Praesertim cum multo magis irascantur iis qui negent, quam iis, quem videant ea caussa impeditum, ut facere quod promisit cupiat, si ullo modo possit*. Legendum autem videtur, *Quam ei, quem videant, &c.* Errorem obiecit obsoleta iam scribendi ratio. *Eii* enim scribebant, pro *ei*, & *reii* pro *rei*. Et eodem genere cetera ad eundem modum.

[r] *Menedem Act. 1. sc. 1.*

Quod apud Ciceronem in epistolis ad Atticum legitur, ἐν αἰνιγμοῖς, unde sumptum sit.

CAP. XIV.

NOtum est, Ciceronem in veteribus utriusque linguae poetis lectitandis multum fuisse, crebroque eorum modo integros, modo dimidiatos versus, modo etiam leviter immutatos scriptis suis immiscuisse, quin & non nunquam unam aut alteram vocem ab iis sumptam usurpasse, quae tamen facile ab hominibus in eodem studio tritis agnosceretur. Tale est, quod in epistola quadam ad Atticum posuit, *ἐν αἰνιγμοῖς* (s) Cum enim diceret, se, si perfidelem haberet tabellarium, omnia de republica scripturum plane, sin aliter esset; subobscure quidem, sed tamen, ne Atticum facile intellecturum consideret, *In iis*, inquit, *epistolis me Laelium, te Furium faciam. Cetera erunt. ἐν αἰνιγμοῖς.* Sumpsisse autem hoc videtur ex Euripide, apud quem in Theseo ita loquitur chorus, (t)

Τὰ δ' ἐν αἰνιγμοῖσι σημαίνει κακά.
Σαφῶς γὰρ αὐδᾷ συμμάχους ὀλωλότας.

Proverbium quoddam, quo Cicero de senectute usus est, ex Euripide sumptum esse.

CAP. XV.

PRincipium libri De senectute e primo Platonis πολιτειῶν prope ad verbum conversum esse, nemo paulum modo humanior nescit. Sed quod ibi dicentem facit Scipionem de quibusdam senibus, quibus ita odiosa senectus esset, ut onus se Aetna gravius dicerent sustinere, id unde sumptum, sit, a nemine, quod sciam proditum est. Eruditus sane vir, ac multae lectionis, qui tot millia παροιμιῶν unum in corpus contulit, hoc non vidit.

[s] Ep. 19. l. 2. (t) Act. 5.

dit. Est autem ex Euripide: apud quem Ἡρακλεῖ μαινομένῳ chorus, qui e senibus constat, iuventutem quidem celebrat ac praedicat: malam vero, ut veteres loquebantur, aetatem miris modis exagitat, eique multa mala precatur. Inter cetera autem, eam dicit onus esse Aetna gravius, quo perpetuo prematur senum caput. Versus hi sunt, qui tamen vulgo aliter leguntur. Sed ego legendos puto, (u)

ἁ νεότας μοι φίλον.
τὸ δὲ γῆρας ἄχθος αἰεὶ
βαρύτερον Αἴτνας σκοπέλων
ἐπὶ κρατὶ κεῖται.

Sed & apud Plautum non raro ita senes de aetate sua, ut de gravi aliquo ac ponderoso onere, loquuntur.

Ut Cicero dixit, conficere famam, *ita Graeci dicunt* ποιεῖν ὄνομα.

CAP. XVI.

IN dialogo De claris oratoribus ita de Catulo loquitur Brutus: *Catulus erat ille quidem minime indoctus, ut a te paulo est ante dictum, sed tamen suavitas vocis & lenis appellatio litterarum bene loquendi famam confecerat.* Videtur autem hoc loquendi genus, quo res quaepiam alicui famam conficere dicitur, a Graecis manasse. Socrates quidem certe apud Platonem in apologia eo utitur. Cum enim dixisset, mirum non nullis videri posse, si nulla in re ceteris antecellebat; quid tandem ipsi tantam famam, tantamque invidiam conciliare potuisset, *Ego vero,* inquit, *conabor demonstrare vobis, quid mihi & famam & calumniam confecerit.* Verba, quibus hoc dicit, haec sunt: κἀγὼ ὑμῖν πειράσομαι ἀποδεῖξαι, τί ποτ' ἐστὶ τοῦτο, ὅ ἐμοὶ πεποίηκε τό, τε ὄνομα, καὶ τὴν διαβολήν.

Quod

(u) Chor. Act. 2. Herc. fur.

Quod Theopompus de Lacedaemoniis dixit, idem de fortuna quoque merito dici posse.

CAP. XVII.

EVolvebam nuper Theodori cuiusdam Methochitae librum, cuius mihi copiam fecerat homo cum philosophiae ac Theologiae scientiam praestans, tum ita comis atque amabilis, ut eum ipsae suis manibus Gratiae finxisse ac composuisse videantur, Sixtus Medices Dominicanus. Continet autem liber ille centum viginti non sane contemnendas variis de rebus disputationes Graeco sermone conscriptas: quarum in una reperimus haec quae subiiciemus in fortunae instabilitatem atque inconstantiam non inurbane, neque illepide dicta: quae nobis caussa fuit, cur ea hoc loco proponeremus. Theopompus historicus aculeata Lacedaemonios oratione perstringens improbarum eos mulierum cauponam exercentium similes esse dicebat. Quae hospitibus ad se divertentibus vinum initio & gustatu suave, & usu salubre praebent, callide id astuteque facientes, ut argentum ab eis eliciant, postea vero aliud infundunt vile, & corruptum & acidum, eoque ipsos uti cogunt. Sic enim & Lacedaemonios initio eius belli quod adversus Athenienses gesserunt, callide fecisse, ut caeteros Graecos, tanquam suavissimo poculo oblato, allicerent; cum quasi tabellis publice propositis profiterentur, ac promulgarent, cupere se Graeciam a dominatu Atheniensium vindicare. Post autem eis amarissima & insuavissima pocula miscuisse, refertae undique molestiis vitae & negotiorum acerbissimos dolores inurentium: cum praeficerent civitatibus Xuiros, & praesides importunissimos, qui eas tyrannico imperio premerent, agerentque ea quae asperrima perpessu, planeque intolerabilia essent. Sed enim quod Theopompus

de

de Lacedaemoniis dicebat, id meo quidem iudicio de hominum fortuna convenientius dici poteſt. Quae quidem multis initio obviam ſeſe ferens, miris eos ad ſe blanditiis allicit, tum inani praeſentium ſucceſſuum laetitia complens, tum ſpe ita ſemper in poſterum fore. Ubi autem inhiantes ſibi homines ſua levitate in altum ſuſtulit, ſaepe eis praeter opinionem maximas exhibet difficultates non nunquam etiam illos, qui futura non proſpicientes, magnos ſpiritus, ipſius inflati favore, conceperant, deſerit: non aliter, quam doloſus quiſpiam, & perfidus itineris comes, qui, quibus maxime in locis ſocietate, & viribus, & mutua defenſione opus eſt, ibi potiſſimum fugiens confiſum ſibi comitem derelinquit. Ita fere Theodorus: cuius liber cum adhunc divulgatus non malam me a ſtudioſis gratiam initurum. Sed Plautarchus in Lyſandro hoc ipſum narrans, Theopompum hunc comicum vocat.

Ciceronis e Lucullo correctus & declaratus locus.

CAP. XVIII.

EXperiri libet, ecquid opera mea corrigi poſſit locus quidam e Ciceronis Lucullo quem cum depravatum eſſe conſtaret, extiterunt etiam alii, qui emendare vellent: ſed eos, quod petebant, aſſecutos non puto. Habetur autem ibi ſermo de iis qui ab ineunte adoleſcentia ita ſe alicui diſciplinae philoſophorum addixerant, ut eius omnia placita ac decreta ſequerentur: & ut Ulyſſes Homericus ait, ſolum Tireſiam apud inferos ſapere, ceteros (x) σκιὰς ἀΐσσειν ita ipſi, qui ex eadem eſſent haereſi, iis veritatem patere ſolis, ceteros omnes vagari temere, & huc illuc a vero avios ferri iudicarent. Negat autem id eos ſtatuere potuiſſe: non enim aliorum cognoviſſe rationes: ut, omnibus diligenter exami-

[x] *Odyſ. lib.* 10. *v.* 494.

examinatis ac perpensis, constituerent, qua tandem una cunctae aliae praeponderarentur. Scitum autem est illud, sive ἡσιόδειον est, sive, ut creditur, ψευδησιόδειον: Μηδὲ δίκην δικάσῃς, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς. Id igitur non fecisse ipsos; sed infirmissimo tempore aetatis, aut obsecutos amico cuidam, aut una alicuius, quem primum audiissent, oratione captos, de rebus incognitis iudicasse, & ad quamcumque disciplinam quasi tempestate delati essent, ad eam tamquam ad saxum, adhaesisse. Porro eandem stultitiam eleganter exagitavit Lucianus in dialogo qui περὶ αἱρέσεων inscribitur. Et multo gravius Origenes lib. primo κατὰ Κέλσου. Sed Cicero (eius enim caussa haec suscepta & instituta oratio est) ita hac de re loquitur. *Nam quod dicunt, omnia se credere ei quem iudicent fuisse sapientem: probarem si idipsum rudes & indocti iudicare potuissent. Statuere enim, qui sit sapiens, vel maxime videtur esse sapientis. Sed ut potuerunt, omnibus rebus auditis, cognitis etiam reliquorum sententiis, iudicaverunt: aut re semel audita, ad unius se auctoritatem contulerunt.* Ex his postremis verbis cum appareret, aut nullam sententiam effici, aut eam, quae quodammodo cum ipsius Ciceronis mente pugnaret: visum est homini eruditissimo, & alioqui in sanandis eiusmodi vulneribus felicissimo, ita legi debere. *Sed ut potuerunt, omnibus rebus auditis, cognitis etiam reliquorum sententiis, iudicare: ita, re semel audita, ad unius se auctoritatem contulerunt.* Quam ego correctionem eo probare deterreor; quod Cicero, si ita legamus, fateri videbitur, eos tanta de re iudicare potuisse, si omnium sententias audiissent. At rudes & indocti erant. Non igitur poterant, ne auditis quidem & cognitis omnium sententiis, iudices idonei esse. Quocirca alio modo corrigendum arbitror: nempe ita ut, pro *potuerunt*, legamus *potuerint*: pro illo *aut*, substituamus, non *ita*, sed *an*: totam autem comprehensionem interrogando efferamus, ad hunc modum: *Sed, ut*

potuerunt

potuerint: omnibus rebus auditis, cognitis etiam reliquorum sententiis iudicarunt, an, re semel audita, ad unius se auctoritatem contulerunt? Ita enim duobus modis eorum iudicium reprehandetur. Quod neque iudicare potuerunt, cum rudes & indocti essent: &, ut eos potuisse demus [ea enim vis inest in his verbis, *ut potuerint*] non tamen cognoverunt omnium sententias: sed indicta caussa condemnatis aliis, unius auctoritatem sunt secuti. De rebus autem neque auditis neque cognitis recte iudicare nemo quamlibet sapiens possit.

Ciceronis locus ex Isocrate, ut videtur, imitatus.

CAP. XIX.

ISocrates cum Evagorae laudationem ad Nicoclem eius filium mitteret principio usus est pereleganti, valdeque ad ornandum ac commendandum munus suum accommodato; putare enim se dixit, si quis eorum quae hic fiunt, sensus ad mortuos perveniret, nihil posse ipsi Evagorae accidere optatius, quam ut res ab ipso praeclare ac fortiter gestae eloquentis alicuius hominis voce, ut ipsarum dignitas posceret, celebrarentur. Non erat autem dubium, quin plurimi facturus esset filius id, quod ipsi patri, de quo omnibus modis ornando cogitabat, probatum iri existimaret. Perbono igitur, perque apposito argumento usus est rhetor ille, cum, cuius laude, oratione sua complexurus erat, eius ipsius ea de re, quatenus licebat, iudicium ac sententiam protulit. Vidit id, qui Isocratis libros diu in deliciis habuerat, multasque de floribus illius corollas sibi texuerat, Tullius, itaque cum in senatu ageretur de Ser. Sulpicii statua; quam pedestrem statui oportere censeret: eandem illam Isocratis rationem adhibuit, ut non immerito credi possit, eum Isocratis locum ipsi tum in mentem fuisse

fuiſſe .Utriuſque verba ponam, ut conferre liceat. Iſocrates. ἡγησάμην Εὐαγόραν, εἴ τις ἐστὶν αἴσθησις τοῖς τετελευτηκόσι, περὶ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων, εὐμενῶς μὲν ἀποδέχεσθαι καὶ ταῦτα, καὶ χαίρειν ὁρῶντα τήν τε περὶ αὐτὸν ἐπιμέλειαν, καὶ τὴν σὴν μεγαλοπρέπειαν: πολὺ δ' ἂν ἔτι πλείω χάριν ἔχειν ἢ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, & quae ſequuntur. Cicero: (y) *Mihi autem recordanti Ser. Sulpicii multos in noſtra familiaritate ſermones, gratior illi videtur, ſi quis eſt ſenſus in morte, aenea ſtatua futura & ea pedeſtris magis, quam inaurata equeſtris*. Subiicit deinde uterque orator rationes, quibus verisimile efficiat, eum illorum fuiſſe ſenſum, de quibus honeſtandis agebatur.

De quodam loco e ſecundo De finibus neque Manutii, neque Victorii ſententiam veram videri.

CAP. XX.

Cicero lib. ſecundo De finibus adverſus Epicuri ſententiam diſputans, qui in conſtituendis conſervandiſque amicitiis ſuam quemque utilitatem ſequi debere, affirmaverat, cum aliis argumentis utitur ad eam opinionem labefactandam, tum hoc quoque, quod iſta ratione ſuas quiſque poſſeſſiones pluris facere deberet, quam amicos, cum ex illis uberes certique plerumque fructus; ex his damna & moleſtiae non parum ſaepe capiantur. His autem verbis Torquatum, quem ab Epicuro dicentem fecerat, alloquitur, *Num igitur utiliorem tibi hunc Triarium putas eſſe poſſe, quam ſi tua ſint Puteolis gramina*? quae verba iampridem diligenter ponderatus, Paulus Manutius iudicaverat, aliquid vitii ſubeſſe in voce, *gramina*, oſtenderatque ſe ſuſpicari, pro *gramina* legendum *praedia*. Multis annis poſt, P. Victorius libro VI. (z) Variarum lectionum, vulgatam ſcripturam defendere conatus eſt, planeque pronunciavit, eam mendo carere. Duobus autem argumentis id probat. Primum

[y] *Philip. 9.* [z] *Cap. 26.*

mum, quod gramen non tantum valeat certam herbam, quam ἄγρωστιν Graeci vocant, ſed alias etiam oſtendat, ex quibus foenum cogitur. Deinde, quod Cicero lib. ſecundo De natura deorum de eadem re diſputans, ita ſcripſerit, *Prata & arva, & pecudum greges diliguntur iſto modo, quod fructus ex his capiuntur*. Mihi difficile & arduum videtur, a duobus eiuſmodi hominibus diſſentire, quorum utrumque, ut debeo, plurimi facio, alterum etiam incredibiliter diligo. Sed tamen quia, quod de ſe fortiſſimus ille Troianorum apud Euripidem dicit; (a) —— *φιλῶ λέγειν τ' ἀληθὲς αἰεὶ κ' οὐ διπλοῦς πέφυκ' ἀνὴρ*, non reticere, quid mihi videatur. Primum igitur, cur Victorii ſententiam non probem, poſt cum Manutio agemus. Quid igitur ait homo eruditiſſimus Victorius? Gramen proprie quidem eſſe eam herbam, quam Graeci ἄγρωστιν vocent, interdum tamen patere latius, ita ut complectatur eas omnes herbas e quibus cogitur foenum. Quod quidem ita eſſe, nemo neſcit, eorum dumtaxat, qui Latinarum litterarum penitus rudes non ſint. Foenum eſſe oporteret, ſi quis, qui tractaret litteras, ad hanc rem doctore egeret. Sed illud quoque intelligendum eſt, quod Victorius, cauſſae, ut opinor, ſerviens, omiſit, dicere, hoc poſteriore modo, graminis nomine ſolos uti poetas: idque eadem licentia, qua Notum pro quolibet vento, pro qualibet arbore pinum interdum, aut abietem dicunt. Quam licentiam nunquam ſibi ſumpſiſſent, qui ſoluta oratione ſcribebant: & minime omnium, niſi fallor, Cicero. Nam quod in eius ſcriptis nuſquam hoc nomen legitur, niſi hic dubio & controverſo loco, id etſi tantum valere non debet, ut haec vox propterea expungatur: (multa enim ſunt apud Ciceronem ſingularia, & magna pars librorum ipſius intercidit) non immerito tamen, cum praeſertim alia concurrant, ſcripturam reddiderit ſuſpectiorem.

(a) *Hector Rheſo. Act. 3.*

rem Victorius certe, quem ego libenter auctorem ac ducem sequor, hoc argumento utitur, ut e quodam loco ex epistolis declarat vocem, *fugatia*. Non postulo tamen, ut hoc mihi in numerum procedat. Nam ipse quoque quandam hoc loco vocem reponere cogito, quam nusquam praeterea apud Ciceronem reperiri arbitror. Id me magis movet, quod graminis nomen pro illo toto genere herbarum pratensium, quibus exiccatis & aridis ad pastionem animalium utimur, apud solos poetas lego. Deinde, ut satis hoc e Ciceronis consuetudine dici posse demus: insulsa tamen & illepida erit oratio. Hoc enim denique dicet Cicero: *Num igitur utiliorem tibi hunc Triarium esse posse putas, quam si tuae sint Puteolis herbae*? At, dices: prata hoc loquendi genere intelligi. Et potest cuiquam persuaderi, Ciceronem tam contorte locutum, ut, cum vellet prata dicere, noluerit ab suo nomine appellare, gramina maluerit, ut qui audirent, legerentve pro graminibus herbas, pro herbis prata accipere necesse haberent? Nam locum quem e primo De natura deorum adduxit Victorius, quid valere ad illam scripturam confirmandam crediderit, nescio, ego, qui eam impugno, eum ipsum locum valde facere a me puto. Etenim si ita dixisset Cicero; Gramina, & arva, & pecudum greges diliguntur isto modo; tacerem, quiescerem, verbum amplius non adderem, nullo modo de scripturae illi integritate dubitarem. Nunc quid ait? *Prata & arva, & pecudum greges* & cetera. Nempe igitur, ut hic prata suo nomine expressit, ita illic quoque, si prata dicere voluisset, prata dixisset, non gramina. Recte igitur iudicavit Manutius, locum hunc vitio non carere. Illud minus recte, quod sine auctoritate vetusti codicis, *praedia*, pro *gramina*, substituendum putavit. Ego in quibusdam satis veteribus libris ita scriptum reperio, *Num igitur utiliorem tibi hunc Triarium putas esse posse, quam sint tua Puteolis*

lis granaria? atque haec postrema vox ita etiam in quibusdam olim excusis legitur. Quae scriptura cum absurdi nihil habeat cur, ei quae vulgo recepta est, anteponenda non sit, non video: nihil enim prohibet, Torquatum hunc granaria quaepiam Puteolis, e quibus magnos fructus perciperet, habuisse.

Qui fuerint Aristotelis libri De philosophia, quodque illorum argumentum. Illustratus locus e primo libro Ciceronis De natura deorum.

CAP. XXI.

VElleius, qui apud Ciceronem De natura deorum Epicuri partes tuetur, principio disputationis suae veterum philosophorum super ea re sententias enumerando percenset: credo, ut cum alias omnes aut refellisset, aut illusisset, constitueret eam, quam sequebatur, ibi de Aristotele (*b*) ita loquens inducitur: *Aristoteles in tertio De philosophia libro multa turbat, a magistro Platone non dissentiens*. Et quae sequuntur. Quem locum declarans Petrus Marsus, homo, ut illis temporibus, non contemnendus, multa enim iam tum notavit, de quibus, tanquam novis, & a se primum animadversis, multi hodie sibi placent: is igitur libros Aristotelis De caelo tertium De philosophia librum vocari putat: & ut stultam opinionem suam, quoquo modo poterat, confirmaret, errorem, ut fit, errore cumulat, librorum eius philosophi ridiculam quendam orationem commentus. Primum enim de philosophia librum ait esse libros τῶν μετὰ τὰ φυσικά: secundum, libros φυσικῆς ἀκροάσεως: tertium, libros de caelo. Quam ineptiam pluribus verbis exagitare nihil opus est. Id modo admonere non ab re fuerit, scripsisse Aristotelem libros tres, quibus nemin fecerit, περὶ ἀγαθοῦ, ἢ περὶ φιλοσοφίας, quibus

(b) 1. de Nat. Deorum.

a Platone acceperat, itemque non nulla Pythagorae dogmata. Numerum librorum a Laertio accipimus; qui in indice ſcriptorum Ariſtotelis poſuit, (c) περὶ φιλοσοφίας ά β' γ' Ipſemet autem eorum meminit lib. primo: De animo, his verbis: Ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς περὶ φιλοσοφίας λεγομένοις διωρίσθη. quae verba ita exponit Simplicius: περὶ φιλοσοφίας νῦν λέγει, τὰ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ αὐτῷ ἐκ τῆς Πλάτωνος ἀναγραμμένα συνουσίας, ἐν οἷς ἱστορεῖ τάς τε Πυθαγορείους, καὶ Πλατωνικὰς περὶ τῶν ὄντων δόξας ex his auem facile cognoſci poteſt error illorum qui apud Ciceronem legebant, *A magiſtro Platone uno diſſentiens*.

Ciceronis e tertio De natura deorum locus ex Ariſtotele expreſſus.

CAP. XXII.

SEmper exiſtimavi ea quae libro tertio De natura deorum Cicero Cottam dicentem facit, ut oſtendat, in diis virtutem ineſſe non poſſe, deprompta eſſe ex Ariſtotele. Sed ut de hoc meo iudicio ceterorum iudicium faciam, hoc loco utriuſque verba proponam. Ita ergo loquitur Cotta: *Quid enim? prudentiam ne Deo tribuemus? quae conſtat ex ſcientia rerum bonarum & malarum, & nec bonarum nec malarum. Cui mali nihil eſt, nec eſſe poteſt, quid huic opus eſt delectu bonorum & malorum? quid autem ratione? quid intelligentia? quibus utimur ad eam rem, ut apertis obſcura aſſequamur. At obſcurum Deo nihil poteſt eſſe. Nam iuſtitia, quae ſuum cuique diſtribuit, quid pertinet ad Deos? hominum enim ſocietas & communitas, ut vos dicitis, iuſtitiam procreavit. Temperantia autem conſtat praetermittendis voluptatibus corporis, cui ſi locus in caelo eſt, eſt etiam voluptatibus. Nam fortis Deus intelligi qui poteſt? in dolore, an in labore, an in periculo? quorum Deum nihil attingit*. Apud Ariſtotelem autem libro

[c] *Vita Ariſtotelis lib. 5.*

libro x. De moribus ad Nicomachum haec leguntur: Πράξεις δὲ ποίας ἀπονεῖμαι χρεὼν αὐτοῖς; πότερα τὰς δικαίας; ἢ γελοῖοι φανοῦνται, συναλλάττοντες, καὶ παρακαταθήκας ἀποδιδόντες, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα; ἀλλὰ τὰς ἀνδρείους; ὑπομένοντας τὰ φοβερὰ καὶ κινδυνεύοντας ὅτι καλόν; ἢ τὰς ἐλευθερίους; τίνι δὲ δώσουσιν; ἄτοπον δὲ ἢ καὶ αὐτοῖς ἔσαι νόμισμα, ἤ τι τοιοῦτον; εἰ δὲ σώφρονες, τί ἂν εἶεν; ἢ φορτικὸς ὁ ἔπαινος: ὅτι οὐκ ἔχουσι φαύλας ἐπιθυμίας. διεξιοῦσι δὲ πάντα, φαίνοιτ᾽ ἂν τὰ περὶ τὰς πράξεις μικρὰ καὶ ἀνάξια θεῶν. Quamquam autem inter utriusque orationem non ita magna est dissimilitudo, longe tamen aliud Cottae, aliud philosophi consilium fuit. Ille enim scelerate & impie efficere voluit, nullam ullius generis in diis inesse virtutem hic cum docere vellet, τὰς θεωρητικὰς τῆς ἀρετῆς praestare ταῖς πρακτικαῖς ostendit has humiliores esse & abiectiores, quam ut in divinam naturam convenirent. Praeclare autem Platonici, omnes omnino virtutes in Deo inesse dicebant, sed longe alio modo, quam in hominibus: nempe παραδειγματικὰς, καὶ αἰτιώδεις. nobis quidem nihil esse certius atque exploratius debet, quam Deum esse principium ac finem omnium virtutum, bonorumque adeo omnium: ipsum solum vere ac per se bonum: cetera eo tantum bona, quod ab ipso proficiscuntur, ad eundemque referuntur.

Locus e Miloniana cum duobus Demosthenis uno, altero Lysiae comparatus.

CAP. XXIII.

CAllide & ingeniose locutus est Cicero in Miloniana, cum illuc venisset, ut fatendum esset, Clodium a servis Milonis occisum fuisse. Nam qui prospiceret, rem ipsam per se odiosam esse [nemo enim fere est, qui ad caedis mentionem non exhorrescat, & aversetur eum, a quo illa perpetrata dicitur] noluit eam suo ac proprio nomine appellare; sed eam orationi suae

ſententiam intexuit, quae ad avertendum odium, & ad facinus ipſum excuſandum cogitari potuit aptiſſima. *Fecerunt*, inquit, *ſervi Milonis, quod ſuos quiſque ſervos in tali re facere voluiſſet*. Neque enim non ſatis ex eo intelligitur, occiſum Clodium: ſed aſperitas rei tollitur, mitigatur quidem certe, cum cogitat quiſque, ſe quoque idem facturum fuiſſe, ſi in tale diſcrimen incidiſſet. Omnes enim facile ignoſcunt, cum quis quid fecit, quod ipſi quoque feciſſent. Uſus eſt autem in re quidem & diſſimili & diſpari, ſed tamen uſus eſt eadem ſententia Demoſthenes in oratione adverſus Midiam. Se enim dicit, contumeliis affectum, a Midia, id feciſſe, quod eorum qui iudicabant, quiſque ſibi faciendum eſſe duxiſſet. Εγὼ δ' ὅπερ ἂν ὑμῶν ἕκαστος ὑβρισθεὶς προείλετο πρᾶξαι, τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐποίησα. Idem artificium adhibuit ſubtiliſſimus oratorium Lyſias in oratione, quam ſcripſit ei qui Eratoſthenem quendam in uxore ſua deprehenſum occiderat. Non enim aperte ac ſimpliciter dicit, eum a ſe interfectum, ſed conſecutum ea quae legibus conſtituta eſſent in eos qui talia facinora facerent. οὕτως, inquit, ὦ ἄνδρες ἐκεῖνος τούτων ἔτυχεν, ὧνπερ καὶ νόμοι κελεύουσι τοὺς τὰ τοιαῦτα πράττοντας.

Illuſtrati Virgiliani verſus e quarto Aeneidos.

CAP. XXIV.

FUrorem illum quo correpta eſt Dido, cum cognoſſet, captum iam eſſe Aeneae abeundi conſilium, ut magis exprimeret optimus poetarum, comparavit eam cum duobus, qui ſaepe in tragoediis furentes inducebantur, Pentheo & Oreſte. Noti autem ſunt illius verſus: [d]

Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et ſolem geminum, & duplices ſe oſtendere Thebas:

Aut

(d) *4. Aeneid. verſ. 469.*

Aut Agamemnonius scenis agitatus Orestes,
Armatam facibus matrem & serpentibus atris
Cum fugit, ultricesque sedent in limine Dirae

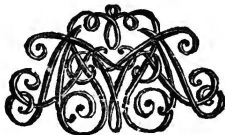
ac Servius eorum exemplorum utrumque a Pacuvio sumptum esse dicit, qui furentem induxerit Pentheum, idemque fecerit Orestem sedentem iu Apollinis templo, neque audentem egredi: quod comitata furiis matris umbra limen templi obsideret. Neque sane infitias iverim, potuisse Virgilium hoc a Pacuvio sumere. Mihi tamen nescio quo modo verisimilius fit, hausisse eum ex ipsis fontibus, atque ex Aeschylo potius, & Euripide, quam e Pacuvio, ornamenta operi suo quaesiisse. Apud Euripidem quem in Bacchis ita loquitur Pentheus: (e)

Καὶ μὴν ὁρᾷν μοι δύο μὲν ἡλίους δοκῶ,
Διστὰς δὲ Θήβας.

Videre videor iam duos soles mihi,
Duplicesque Thebas.

apud Aeschylum autem in Eumenidibus ea spectantur, quae Latinus poeta de Oreste describit. Aut igitur a Graecis illa repetiit, aut a Pacuvio, qui eas, quas nominavi, fabulas verterat.

(e) *Act.* 4.

MARCI ANTONII MURETI
AD HIPPOLITUM ESTENSEM S. R. E.
Cardinalem ampliſſimum & illuſtriſſ.

VARIARUM LECTIONUM
LIBER OCTAVUS.

Poetarum & apum comparatio. Illuſtratus Horatii verſus, Necte meo Lamiae coronam.

CAP. I.

Libenter ac ſaepe faciunt poetae, ut ſe quidem apibus, ſtudium autem ſuum mellificio cuidam comparent. Neque, ſi quis diligenter inſpiciat, parum multa utriſque inter ſe ſimilia reperientur. Apes inſtruendis operibus ſuis naturam tantum magiſtram ſequntur artem non adhibent. Sic & poetae natura tantum valent: arte ſi qui ſe poetarum nomen tueri poſſe confidunt, eo graviſſimus auctor Plato pronunciat, nihil unquam egregium ac memorabile effecturos. Itaque Pindarus eo ſe gloriatur adverſariis ſuis, Cacchylide nimirum & Simonide, eſſe ſuperiorem: quod ipſe natura poeta ſit, illi autem didicerint a magiſtris: in quo tantum eſſe vult, ut eo potiſſimum nomine ſe aquilae, illos corvorum ſimiles eſſe dicat. [*f*]

σοφὸς, inquit, ὁ πολ-
λὰ εἰδὼς φυᾶ·
μαθόντες] δὲ, λάβροι
παγγλωσσίᾳ, κόρακες ὡς

ἄκραν-

(f) *Pindarus Olymp. 2.*

ἄκραντα γαρύετον
Διὸς πρὸς ὄρνιχα θεῖον

Apes nisi irritentur, innocuae: sunt irritatae, figunt aculeis eos a quibus laesae sunt & acerbissimos eis dolores infligunt. Idem poetis ingenium nulla, ubi non laeduntur, innocentior hominum natio; lacessiti, ita se ulciscuntur, ut interdum eos quibus offensi erant, ad mortem adegisse narrentur. Nam praeter id quod de Archilocho accepimus; novi ego, qui hac aetate tantum versibus suis inimico dolorem inusserit, ut ex eo ille sit mortuus. Neque non hoc de seipsis poetae praedicant quorum sunt illa. (*h*)

Cave, cave: namque in malos asperrimus,
Parata tollo cornua. &,
Ne quisquam noceat cupido mihi pacis. At ille,
Qui me commorit, (melius non tangere, clamo) (*i*)
Flebit, & insignis tota cantabitur urbe.

Quocirca Plato in Minoe praecipit iis quo bonae famae studiosi sunt, ut diligenter caveant, ne cum poetis inimicitias suscipiant. Apes e variis floribus succum exprimentes, opus dulcissimum conficiunt. Poetae quoque vagantes per hortos illos Gratiarum & Veneris, de quibus est apud Pindarum, & ex iis bellissimum quodque carpentes, ea concinnant carmina, quibus ne mel quidem ipsum mellitius videri potest. Inde igitur illa sunt. (*k*)

Floriferis ut apes in saltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
Aurea perpetua semper dignissima vita. &,
——ego apis Matinae (*l*)
More modoque
Grata carpentis thymia per laborem
Plurimum, circa nemus, uvidique

(h) *Horatius Epod. 6.* (i) *Idem. L. 2. Satyr. 1.* (k) *Lucretius lib. 3.* (l) *Horat. Car. l. 4. Od. 2.*

Tiburis ripas, operosa parvus
Carmina fingo.

Merito igitur Eustathius ait apem ζῶον εἶναι συγγενὲς τῇ ποιήσει, διά τε τὸν μόχθον τὸν ἐπὶ τῇ ἐργασίᾳ, καὶ διὰ τὴν τοῦ ἔργου γλυκύτητα, καὶ τὸ τοῦ κηρίου εὐσυνθετον. ὧν πάντων μετέχει καὶ ἡ ποίησις, πόνῳ τε προϊοῦσα, οὐ δὲν γὰρ τῶν καλῶν πόνου χωρὶς, ἔχουσα δὲ καὶ γλυκύτητα οὐκ ὀλίγην, ἐναγλαϊζομένη δὲ καὶ τῇ τοῦ μέτρου εὐσυνθεσίᾳ.

Est etiam, cum poetae iucundissima quadam allegoria utentes, poemata sua coronas vocant, quibus aiunt, ornari ac redimiri a se caput illius quem laudant: ut in Pythiis: σὺν εὐφαμίᾳ δέξαι στεφάνωμα τόδε. & alibi saepe. quod imitatus Horatius dixit, (*m*)

—— o quae fontibus integris
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiae coronam
Pimplea dulcis.

Deliciae autem meae, Euripides, Hippolytum quoque de hymno, quo Dianam celebraverat, ita ut de corona quapiam loquentem facit, (*n*)

Σοὶ τόνδε πλεκτὸν στέφανον ἐξ ἀκηράτου
λειμῶνος ὦ δέσποινα κοσμήσας φέρω,
ἔνθ᾽ οὔτε ποιμὴν ἀξιοῖ φέρβειν βοτά,
οὐδ᾽ ἦλθέ πω σίδηρος. ἀλλ᾽ ἀκήρατον
μέλισσα λειμῶν, ἠρινὸν διέρχεται.
αἰδὼς δὲ ποταμίαισι κηπεύει δρόσοις.
ὅσοις διδακτὸν μηδὲν, ἀλλ᾽ ἐν τῇ φύσει
τὸ σωφρονεῖν εἴληχεν εἰς τὰ πάντ᾽ ἀεὶ,
τούτοις δρέπεσθαι, τοῖς κακοῖσι δ᾽ οὐ θέμις.
ἀλλ᾽ ὦ φίλη δέσποινα. χρυσέας κόμης
ἀνάδημα δέξαι, χειρὸς εὐσεβοῦς ἄπο.

atque equidem hos versus, si potero, vel potius, utcunque potero, Latine exprimam: ut etiam ii qui Graece nesciunt singularem eorum suavitatem quoquo modo ode-

[m] *Lib. Od. 26.* [n] *Hyppolyto Act. 2.*

odorentur. Ab iis autem qui Graeca per se satis intelligunt, valde peto, ut haec mea aut ne legant, aut coniventibus oculis legantur:

Tibi hanc corollam diva nexilem fero,
Aptam e virentis prätuli intonsa coma:
Quo neque proteruum pastor umquam inigit pecus,
Neque falcis umquam venit acies improbae.
Apis una flores vere libat integros,
Puris honestus quos rigat lymphis Pudor.
Illis, magistri quos sine opera, perpetem
Natura docuit ipsa temperantiam,
Fas carpere illinc: improbis autem nefas.
At tu aureae regina vinculum comae
Amica suscipe, pia quod porgit manus.

& quoniam semel audere coepi, subiungam etiam versus aliquot ex Edyllio, quod abhinc annos novem ad FRANCISCUM TURNONIUM, Cardinalem omnibus maximis honoribus dignissimum, scripsi. In eo igitur ita erat, in extremo:

Ipse ego tum e terra pennis sublatus Amoris,
Per Charitum, Venerisque hortos, pictosque perenni
Flore ferar campos, & vulgo incognita prata.
Unde metens violasque, & purpureos hyacinthos,
Intactasque rosas, immortalesque amaranthos,
Non prius audito texam tibi more corollam,
Quae, damnosi expers senii, tua tempora circum
Ardeat, aeternoque nitens scintillet honore:
Donec ab aequoreis ignotos fluctibus ignes
Clara Ariadneae rutilabunt signa coronae.

De quoddam loco e libro secundo Rhetoricorum Aristotelis, adversus Petri Victorii sententiam.
CAP. II.

AEquiore animo se puniri ferunt, quicunque se, qui puniantur, dignos putant. Quocirca Aristo-
teles

teles libro ſecundo De arte rhetorica, inter ea quae ad mitigandum animum pertinent, ponit id quoque, ut iis qui ſibi factam iniuriam cenſent, oſtendamus, ipſos priores in iniuria inferenda fuiſſe, & merito ipſis contingere ea de quibus queruntur. Ira enim ex opinione iniuriae naſcitur, quare ſi deſinent putare iniuriam ſibi fieri, iraſci deſinent. Sed in eius rei tractatione quaedam verba ſunt, quorum ſententiam Victorium aſſecutum eſſe non exiſtimo. Sunt autem haec: Διὸ τῷ λόγῳ δεῖ προκολάζειν. ἀγανακτοῦσι γὰρ ἧττον κολαζόμενοι καὶ οἱ δοῦλοι, Quae ita exponuntur a Victorio: *Ne facile iraſcamur, & ex tenui quaque ac ſaepe iniuſta cauſſa accendamur animo, qua ex re magna ſaepe mala exoriuntur, praecipit, quo modo nos gerere debeamus. Ne temere igitur, inquit, in alios irruamus, non eſt cunctandum ratione animum praeparare, & quaſi ante motum illum caſtigare: haec enim cauſſa eſt, cur ſervi male mulctati aequo animo ferunt, nec valde indignantur: antea enim iniquam ſuam condicionem cogitantes, tolerandis miſeriis ſe praepararunt: Id autem apud Plautum in milite ſervum decere Periplectomenus tradit. Nam homini ſervo ſuos domitos habere oportet oculos, & manus, orationemque*. Haec Victorius; quae an vera ſint, neſcio. Mihi quidem non videntur. Credo autem hoc Ariſtotelem dicere: Cum reapſe punire aliquem volumus, prius eum oratione eſſe caſtigandum, atque efficiendum, ut ipſe plane intelligat, quaſique oculis cernat, ſe commeritum poenam. Nam & ſervi minus indigne ferunt ſupplica, quae de ipſis ſumuntur, ſi hoc modo cum eis agamus.

Collatio loci cuiuſdam e Phaedro Platonis cum eiuſdem loci interpretatione Ciceroniana.

CAP. III.

NObilem illum Platonis e Phaedro locum, ubi animorum immortalitas neceſſaria ratione probari creditur

creditur, Cicero, ut notum eſt, & in libris De Republica & in primo Tuſculanarum diſputationum interpretatus eſt. Mihi autem hoc loco decretum eſt, cum Platonis verbis, Ciceronis interpretationem, quam diligentiſſime potero, contendere. Puto enim, cum apud utrumque nonnulla haud ſatis emendate legantur, ex hac collatione aliud emerſurum. Plato, *Πᾶσα ψυχὴ ἀθάνατος· τὸ γὰρ ἀεικίνητον ἀθάνατον.* Cicero, omiſſa propoſitione: *Nam quod ſemper movetur, aeternum eſt.* In quo illud obſervatione dignum puto, quod ἀθάνατον vertit *aeternum*. Quamvis enim Plato animos non immortales modo faciebat, verum etiam aeternos; neque quicquam apud philoſophos immortale ſit, quod non ſi etiam aeternum: tamen haec vocabula vulgo diſtingui ſolent, cum Cicero plane pro eodem accipiat: Plato: *τὸ δ' ἄλλο κινοῦν, καὶ ὑπ' ἄλλου κινούμενον, παῦλαν ἔχον κινήσεως, παῦλαν ἔχει ζωῆς.* Cicero: *Quod autem motum affert alicui, quodque ipſum agitatur aliunde, quando finem habet motus, vivendi quoque finem habeat neceſſe eſt.* Praeclare omnino reddita hac pars videtur. Cum autem illa eiuſdem verbi repetitio, quae in Graeca oratione nihil habet inſuavitatis, in Latino ſermone parum elegans, neque ſatis dilucida fore videretur, varietate vitavit hoc incommodi: *motum afferre*, dicens, pro *movere*: & *agitari*, pro *moveri*. Sed & illud ἔχον in quo colligendi vis ineſt, ita expreſſum eſt, ut nihil melius optari queat, Plato: *μόνον δὴ τὸ αὐτὸ κινοῦν, ἅτε οὐκ ἀπολεῖπον ἑαυτό, οὔποτε λήγει κινούμενον. ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσα κινεῖται, τοῦτο πηγὴ καὶ ἀρχὴ κινήσεως.* Cicero: *Solum igitur quod ſeſe movet, quia numquam deſeritur a ſe, numquam ne moveri quidem deſinit. Quin etiam ceteris quae moventur, hic fons, hoc principium eſt movendi.* In quibus illa praecipue annotanda duco: ἅτε, commode verti, *quia*: & κινήσεως, *movendi* Plato: *ἀρχὴ δὲ ἀγένητον* Cicero: *Principii autem nulla eſt origo.* Eleganter. Neque enim poterat una voce dicere ἀγένητον: cum *ingeni-*

genitum sit ἔμφυτον. Plato, ἐξ ἀρχῆς γὰρ ἀνάγκη πᾶν τὸ γιγνόμενον γίγνεσθαι. αὐτὴν δὲ μηδ' ἐξ ἑνός. Cicero: *Nam ex principio oriuntur omnia; ipsum autem ex nulla re alia nasci potest*. ἀνάγκη γίγνεσθαι, dixit simpliciter, *oriuntur*: & illud, τὸ γιγνόμενον, omisit. Plato: εἰ γὰρ ἔκ του ἀρχὴ γίγνοιτο, οὐκ ἂν ἐξ ἀρχῆς γίγνοιτο. Cicero: *Nec enim esset id principium, quod gigneretur aliunde*. Videtur ergo apud Platonem legisse: εἰ γὰρ ἔκ του ἀρχὴ γίγνοιτο, οὐκ ἂν ἀρχὴ γένοιτο: quod mihi, ne quid dissimulem, verius videtur. Aristoteles quoque principiorum tres proprietates esse voluit: ut ne gignerentur, ex aliis: ut ne ex se invicem: & ut ex ipsis cetera gignerentur. Plato: ἐπειδὴ δὲ ἀγένητόν ἐστι, καὶ ἀδιάφθορον αὐτὸ ἀνάγκη εἶναι. ἀρχῆς γὰρ δὴ ἀπολομένης, οὔτε αὐτή ποτε ἔκ του, οὔτε ἐξ ἐκείνης γενήσεται. εἴπερ ἐξ ἀρχῆς δεῖ τὰ πάντα γίγνεσθαι. Cicero: *Quod si numquam oritur, ne occidit quidem unquam. Nam principium extinctum, nec ipsum ab alio renascetur: nec ex se aliud creabit*, (in quibusdam libris legitur, *recreabit.*) *siquidem necesse est, a principio omnia*. Plato: Οὕτω δὴ κινήσεως μὲν ἀρχὴ, τὸ αὐτὸ κινοῦν. Cicero aliquanto liberius: *Ita fit, ut motus principium ex eo fit, quod ipsum a se movetur*. Plato: τοῦτο δὲ οὔτ' ἀπόλλυσθαι, οὔτε γίγνεσθαι δυνατόν. Cicero: *Id autem nec nasci potest, nec mori*. Legit igitur apud Platonem, οὔτε γίγνεσθαι, οὔτ' ἀπόλλυσθαι. & sane is ordo melior, & magis naturae consentaneus videtur. Plato: ἢ πάντα τε οὐρανὸν πᾶσάν τε γῆν συμπεσοῦσαν στῆναι, καὶ μή ποτε αὖθις ἔχειν στῆναι, ὅθεν κινηθέντα γενήσεται. Cicero: *Vel concidat omne caelum, omnisque natura, & consistat necesse est: nec vim ullam nanciscatur, qua, ut a primo, impulsa moveatur*. Qua in parte id primum animadvertendum est, voculam *&*, quae in vulgatis Ciceronis libris non est, in veteribus legi: & necessariam videri. Deinde, cum Plato dicat, πᾶσάν τε γῆν non est, ut opinor, dubitandum, quin apud Ciceronem legendum sit, non, *omnisque natura*, sed *omnisque terra*. In verbis

autem

autem Platonis delendum videtur illud secundum εἶναι, quod neque Cicero agnoscit, & sententia repudiat. Postremo cum in quibusdam Ciceronis libris ultima pars ita legatur, *Quae primo impulsu moveatur*: testificor, veterem scripturam a me repraesentatam esse: neque dubitare me, quin ea vera sit Αὖθις autem reddidit Cicero, *ut a primo*. Plato: ἀθανάτου δὲ πεφασμένου τοῦ ὑφ' ἑαυτοῦ κινουμένου, ψυχῆς οὐσίαν τε καὶ λόγον τοῦτο αὐτὸ τὶς λέγων, οὐκ αἰσχυνεῖται. Cicero: *Cum pateat igitur, aeternum id esse, quod a seipso moveatur* (in aliis libris, *quod seipsum moveat*) *quis est, qui hanc naturam animis esse tributam neget?* cuius periodi posteriorem partem si Cicero ita legit, ut hodie legitur (neque aliter legisse puto,) ne ille mirificus in ea convertenda fuit. Hoc enim dicit Plato: si quis ita definiat animum, ut dicat animum esse id quod se ipsum movet, eam definitionem numquam auctori suo incussuram pudorem. Nam οὐσίαν & λόγον, & paulo post φύσιν vocat id quod Aristoteles τὸ τί ἦν εἶναι. Ea vero sententia quomodo e Ciceronis verbis efficiatur, Deus aliquis viderit. Plato, πᾶν γὰρ σῶμα, ᾧ μὲν ἔξωθεν τὸ κινεῖσθαι, ἄψυχον· ᾧ δὲ ἔνδοθεν αὐτὸ ἐξ αὐτοῦ, ἔμψυχον. ὡς ταύτης οὔσης φύσεως ψυχῆς. Ubi non dubito quin legendum sit αὐτῷ ἐξ αὐτοῦ. Cicero, *Inanimum est enim omne, quod pulsu agitatur externo. Quod autem animal est*, (in quibusdam libris, *Quod autem est animatum*) *id motu cietur interiore & suo. Nam haec propria natura animae* (in quibusdam libris *animi*) *atque vis*. Invertisse videtur Cicero ordinem τῶν προτάσεων id est, fecisse ἐξ ὑποκειμένου κατηγορούμενον, καὶ ἀνάπαλιν. Plato: εἰ δὲ ἔστι τοῦτο οὕτως ἔχον, μὴ ἄλλο τι εἶναι τὸ αὐτὸ αὐτὸ κινοῦν, ἢ ψυχήν, ἐξ ἀνάγκης ἀγένητόν τε καὶ ἀθάνατον ψυχὴ ἂν εἴη. Cicero: *Quae si est una ex omnibus quae sese moveat; neque nata certe est, & aeterna est.*

Car-

Correctus & explicatus locus Platonis ex apologia Socratis.

CAP. IV.

QUotidie magis intelligo, verum esse id quod semper existimavi, nullam esse mendam ita pusillam, quam non permagni intersit, e veterum monumentis tolli ac corrigi, neque ullum hominum genus magis prodesse studiis, quam eos qui accurate & fideliter operam in illis purgandis emendandisque ponunt. Unius enim litterulae erratum interdum eas etiam eruditissimis hominibus offundit tenebras, ut tanquam in illuni nocte errantes, quovis potius perueniant, quam quo volunt. Quod & saepe alias animadverti, & nuper cum Platonicam Socratis apologiam evoluerem. In qua cum alia peccata a Marsilio deprehendi, tum hoc, quod nunc ostendere institui. Nam cetera, est cur reiecta in aliud tempus velim. Ad ipsum igitur illius orationis finem ita legitur: Τοσόνδε μὲν τοι αὐτῶν δέομαι. τοὺς ὑεῖς μου, ἐπειδὰν ἡβήσωσι, τιμωρήσασθε ὦ ἄνδρες, ταυτὰ ταῦτα λυποῦντας, ἅπερ ἐγὼ ὑμᾶς ἐλύπουν, ἐὰν ὑμῖν δοκῶσιν ἢ χρημάτων, ἢ ἄλλου του πρότερον ἐπιμελεῖσθαι, ἢ ἀρετῆς. καὶ ἐὰν δοκῶσι τὶ εἶναι, μηδὲν ὄντες, ὀνειδίζετε αὐτοῖς, ὥσπερ ἐγὼ ὑμῖν, ὅτι οὐκ ἐπιμελοῦνται ὧν δεῖ, καὶ οἴονταί τι εἶναι, ὄντες οὐδενὸς ἄξιοι. καὶ ἐὰν ταῦτα ποιῆτε, δίκαια πεπονθὼς ἐγὼ ἔσομαι ὑφ᾽ ὑμῶν, αὐτός τε, καὶ οἱ ὑεῖς. Quae verba ita Marsilius reddidit: *Tantum tamen vos precor o viri, ut meos quoque filios, cum adoleverint, si ipsi, similiter atque ego, vobis molesti sint, poenis similiter afficiatis, praesertim si videantur vobis vel pecuniarum, vel alterius cuiusquam rei maiorem quam virtutis curam habere: atque si videri velint, putentve, se alicuius esse pretii, cum nullius sint, illos obiurgetis, quemadmodum ego vos: quod non illis incumbant,*

quibus

quibus est incumbendum: *ac existiment*, *cum nullius pretii sint*, *se aliquid esse*. *Quod si haec feceritis*, *iusta a vobis passus fuero egoque & filii*. In quibus id admirabile atque absurdum videtur: quid sit cur Socrates ab Atheniensibus petat, filios suos interfici, si paternam hominum admonendorum & adiuvandorum consuetudinem ubi adoleverint, imitentur. Quod enim peccasse fortassis sibi ipse videbatur, quod eam vivendi viam insecutus esset? minime omnium. Nam se in eo & deo obtemperasse dixerat, & meritum, ut ea caussa in Prytaneo aleretur: &, si vita daretur longior, unquam aliter facturum negarat. Qua igitur de re ipse se merito amabat, summisque dignum honoribus vere gloriabatur: quid erat caussae, cur eius in studio versari filios nollet? At dicet fortasse aliquis: ita demum eos ab Atheniensibus ultimo supplicio affici cupit, si ita reprehendant alios, ut ipsimet interim nihili sint, aliarumque rerum maiorem, quam virtutis, curam gerant. Itane quaeso? Sic quoque eos morte multari, quam admoneri, ac corrigi mavult? nam si diceret se petere, primum ut liberi sui, si quid peccarent, reprehenderentur, atque increparentur diligenter; deinde, si viderentur ita depravati, ut corrigi non possent, vita privarentur denique: non inhonesta, neque aliena personae Socratis esset oratio. Sed & multa alia proferre possem, quibus eius sententiae absurditas ostenderetur nisi satius ducerem, iis omissis, veritatem ipsam detegere cuius splendor exigui erroris nubecula obumbratus, Marsilii aciem fugit. Ubi enim λυποῦντας vulgo legimus, legendum est λυποῦντες. Qua tantula mutatione scripturae, quanta fiat sententiae mutatio, videamus. Hoc enim dicit Socrates, Peto a vobis Athenienses, cum filii mei adoleverint, ut eos ulciscamini, easdem illis molestias exhibentes, quas ego vobis exhibere consueveram: si aut pecuniae, aut ullius omnino rei, quam virtutis, studioso-

diosiores esse videantur. Quas enim solebat exhibere molestias Atheniensibus Socrates? admonebat eas; urgebat, instabat, ne ullam rem virtute potiorem esse ducerent: neve quicquam illius studio praevertendum putarent. Eandem igitur molestiam filiis suis exhiberi cupit. Itaque addit: Quod si, nihili cum sint, aliquid tamen esse se existiment: exprobrate eis, ut ego vobis, quod non in iis, in quibus oportet, studium collocent: quodque, nulli pretii cum sint, aliquid se esse arbitrentur. Id enim se fecisse ipsemet dixerat: cum eos, qui se sapientes putabant, longe abesse a sapientia ostenderet. Sequitur: Haec si feceritis: tum & mihi & filiis meis id quod iustum est, tribueritis. Mihi quidem: quoniam quod ego beneficium in vos contuli, id vos conferetis in filios meos. Ipsis autem: quoniam afficietis illos ea poena, quae errantibus debita est quaenam autem poena illa sit, e primo πολιτειῶν cognoscere est: ubi cum Thrasymachus quaesisset de Socrate, qui tandem perpeti paratus esset, si ipse talem iustitiae definitionem attulisset, quae reprehendi nullo modo posset: Quid vero, inquit aliud, Socrates, quam quod eum perpeti par est, qui aliquid nescit; par est autem eum a sciente discere: egoque de me quominus ea poena sumatur, non recuso. Haec tam praeclara sententia in unius litterae perversione latuerat.

Virgilii versus e sexto Aeneidos ex Homero imitati.

CAP. V.

Cum studiose fecerint aliquot eruditi homines, ut indicarent locos Homeri, quos Virgilius imitatus esset: multos tamen (neque aliter in tanta copia fieri potuit) praetermiserunt. Qualis est ille e sexto Aeneidos, ubi, accipiente in navim Charonte. (o)

In-

(o) v. 413.

Ingentem Aenean, gemuit sub pondere cymba
Sutulit, & multam accepit rimosa paludem.

ita enim Iliados ε, cum insiliret Linorva in currum Diomedis, gemuisse sub tanto pondere axis faginus dicitur: (p)

Ἡ δ' ἐς δίφρον ἔβαινε παρὰ Διομήδεα δῖον
Ἐμμεμαυῖα θεά μέγα δ' ἔβραχε φήγινος ἄξων
Βριθοσύνῃ. δεινὴν γὰρ ἄγεν θεὸν, ἄνδρα τ' ἄριστον.

Notatum Petri Victorii μνημονικὸν ἁμάρτημα.

CAP. VI.

PEtrus Victorius libro sexto (q) Variarum lectionum, narrans notum illud Socratis somnium, quo, cum in custodia publica esset, praevidit, sibi post tertium diem esse moriendum, admonitus illo versu.

Ἤματί κεν τριτάτῳ Φθίην ἐρίβωλον ἵκοιο:

Versum, inquit, *esse e primo libro Iliados notum est, pronunciaturque illic ab Agamemnone in iurgio illo: cum enim dixisset Achilles se domum reversurum, copiasque suas e bello abducturum, compulsum iniuriis ipsius, libere permisit illi, ut hoc, si vellet, faceret, rex regum, utque se ostenderet nihil curare descessum illius, monstravit in sermone, eum brevi tempore domum perventurum.* Haec Victorius. Quae omnia, ut uno verbo dicam, falsa sunt. Versum enim illum esse, non e primo sed e nono libro Illiados, notum est, pronunciaturque illic non ab Agamemnone, neque in iurgio; sed ab Achille, qui Ulyssem alloquens, abiturum se dicit, &, si Neptunus prosperum cursum dederit, tertio die in patriam perventurum. (r)

Εἰ δέ κεν εὖ πλοίην δώῃ κλυτὸς Ἐννοσίγαιος,
Ἤματί κεν τριτάτῳ Φθίην ἐρίβωλον ἱκοίμην. id est:
Quod si Neptunus facilem dederit mihi cursum,
Tertia lux Phthiae laetis me sistet in arvis.

N cur

[p] *v.* 837. [q] *Cap.* 9. [r] *Iliad.* 9. *v.* 362.

cur autem apud Platonem ex ἰκοίμην factum sit ἴκοιο, facile est videre. Neminem igitur memorie suae valde confidere oportet, cum Victorium quoque ipsum, tanta doctrinae copia praeditum hominem, in rebus non abstrusis neque reconditis, interdum tamen vacillare videamus.

De facultate contrariorum. Emendatus & declaratus locus e secundo Aristotelis de arte dicendi.

CAP. VII.

TRibus modis intelligi potest id quod in philosophorum scholis tritum ac celebratum est, contrariorum eandem esse vim ac potestatem. Aut enim de vi ea quae inest in ipsis contrariis, aut de ea qua contraria apprehenduntur, aut de ea qua efficiuntur. Nos, docendi caussa, vim insitam, vim percipientem, & vim efficientem vocabimus. Ergo si de vi insita quis loquatur, non eadem est vis ac potestas contrariorum, immo, vero contraria. Exempli gratia: non eadem vis est insita frigori ac calori; cum frigus contrahendi vim habeat, laxandi calor: non eadem albo & nigro: cum illud visionem dissipet, hoc colligat. Omnino autem, cum de hoc genere potestatis proprie ac per se agitur: valet illa regula quae posita est in primo dialecticorum, Contraria de contrariis dicta, probabilia esse. Quod si agatur de vi percipiente: tum simpliciter & absolute dici potest, eandem esse vim contrariorum. Etenim album & nigrum eadem facultate cognoscimus: itemque consonum & dissonum; calidum & frigidum, & similia. Et de hac potestate intelligendus est locus ille e principio quincti Ethicorum, ubi hoc dicitur. Quinetiam ob hanc ipsam caussam contrariorum eadem est ars, eademque scientia. πᾶσαι γὰρ αἱ τέχναι, καὶ αἱ ποιητικαὶ, καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, δυνάμεις εἰσίν, ait Aristoteles lib. octavo

τῶν μετὰ τὰ φυσικά. Ubi autem sermo est de potestate efficiente, adhibenda quaedam distinctio est. Nam caussa efficiens contrariorum & quadammodo eadem est, & quodammodo non eadem; nempe eadem quidem genere, sed non eadem specie. Verbi caussa: eadem res efficit sanitatem & morbum: nempe temperatio quatuor humorum, e quibus corpus constitutum est. Sed illam bona temperatio, hanc mala. Itidemque efficiendae virtutis, & efficiendi vitii potestas eadem in re sita est, in consuetudine. Non tamen una eademque consuetudo vitiosum & virtute praeditum efficiet hominem, sed contraria. Atque ita intelligendus est locus ille e secundo Rhetoricorum, ἡ γὰρ αὐτὴ δύναμις τῶν ἐναντίων, ᾗ ἐναντία. In quo Victorius sui se dissimilem praebuit. Legendum autem ibi est, ᾗ ἐναντία non, ut vulgo legitur, ἡ ἐναντία. quod ego cum a primo coniectura tantum fretus iudicassem, repperi postea libros & calamo notatos, & typis descriptos, qui opinionem confirmarent meam. Quod si una eademque specie, aut etiam numero res potestatem efficiendi contraria in se continere dicatur, id necesse erit contingere aut non in eodem ὑποκειμένῳ: aut quod, si idem, sit, non sit tamen affectum eodem modo, aut contraria illa non eadem ratione efficientur, aut non eodem quasi instrumento. Ut idem ignis & astringit & resolvit, sed astringit fortasse corium, ceram, aut glaciem laxat. Aestas appetentiam rerum Venerearum & auget, & minuit, sed minuit in viris, auget in feminis. Ebrietas alii gartulitatem affert, alii silentium. Doctrinae copia alii confidentiam, alii timiditatem. Fieri etiam potest, ut sit idem ὑποκείμενον, sed non eodem modo affectum ut vini aut Veneris usus uni eidemque homini, sed aliter atque aliter affecto, modo salubris est, modo noxius. Quod si & idem sit, & eodem modo affectum, oportebit, ut dixi, contraria illa aut non eodem modo, aut non eodem quasi instru-

mento effici. Nam diuturna nivis contrectatio & frigus affert, & calorem, sed alterum quidem per se, alterum per quandam ἀντιπερίστασιν. Vinum & humectat, & exsiccat, sed alterum per se, alterum κατὰ συμβεβηκός. Sic senectus adveniens & sicciores & humidiores facit. At idem medicus eundem hominem & interficere potest, & sanare: non tamen eodem plane instrumento; sed hoc remedio, illud veneno. Et idem geometres potest in eodem auditore & scientiam, & ignorantiam efficere; sed illam demonstratione, hanc paralogismo. Haec mihi de hisce rebus cogitanti venerant in mentem; quae cum haud prorsus ἀφιλόσοφα viderentur; placuit aliorum judicio committere.

Alius locus ex eodem libro explicatus.

CAP. VIII.

INest obscuritatis aliquid etiam in iis verbis, quae proxime antecedunt eum, quem modo adduximus, e Rhetoricis locum. Ait enim Aristoteles; Si unum contrariorum eam naturam habeat, ut aut esse, aut fuisse possit: posse id probabiliter etiam de altero colligi. Quod quidem verum esse non videbitur, nisi, quomodo hic accipiatur δυνατὸν intelligas idque Victorium nullo modo attigisse miror.. Δυνατοῦ enim nomen interdum ita late patet, ut amplectatur & id quod necessario vel fit, vel est, καὶ κατὰ τὰς ἄλλας τοῦ χρόνου διαφοράς: & id quod citra ullam necessitatem. Interdum autem ad hoc tantum genus, quod posteriore loco posuimus, pertinet, καὶ ἀντιδιαιρεῖται τῷ ἐξ ἀνάγκης. Illo priore modo si accipias, falsum erit, quod hic ab Aristotele traditur. Non enim si potest ignis esse calidus, sequitur, ut etiam frigidus esse possit. Neque si potest moveri caelum, potest etiam quiescere nam in iis quae necessario sunt, non utrumque contrariorum est τῶν δυνατῶν sed alterum tantum; neque utrumlibet, sed certo ac definite alterum. Ne-

mo autem cavilletur hic, motum & quietem non esse proprie contraria. Constat enim, hic, ut saepe alibi, Aristotelem accipere τὰ ἐναντία ἀντὶ τῶν ὁπωσδηποτοῦν ἀντικειμένων. posteriore igitur modo accipiendum hoc loco est τὸ τοῦ δυνατοῦ ὄνομα, & ita verissium erit, quod ducetur. Nam hoc modo πᾶν τὸ δυνατὸν εἶναι, δυνατόν ἐστι καὶ μὴ εἶναι. Ita disputantur haec Ab Aristotele ἐν τῷ περὶ ἑρμηνείας.

Correctus Ciceronis locus ex oratione pro C. Rabirio perduellionis reo.

CAP. IX.

Misera est ignominia iudiciorum publicorum; misera multatio bonorum: miserum exilium. Sed tamen in omni calamitate retinetur aliquod vestigium libertatis. Mors denique si proponitur, in libertate moriamur. carnifex vero, & abductio capitis, & nomen ipsum crucis absit non modo a corpore civium R. sed etiam a cogitatione, oculis, auribus. Harum enim omnium rerum non solum eventus atque perpessio, sed etiam conditio, expectatio, mentio ipsa denique indigna cive R. atque homine libero est. Ciceronis haec verba sunt e luculenta illa oratione, qua consul C. Rabirium defendit perduellionis reum. In quibus cum duae voces, seu merito seu immerito, semper mihi suspectae fuerint: non possum, quin suspectionem meam exponam. Harum vocum prior est, *obductio*. Quamquam enim non sum nescius, obducere, interdum esse idem quod, obtegere; libentius tamen hoc loco legerem, *obnuptio*. Nam quod hoc vocabulum nusquam alibi apud Ciceronem legatur; ne obductio quidem. Et obnuptio melius, ni fallor, conveniret cum diro illo & horrendo carmine, quod paulo supra recitaverat; *Caput obnubito; arbori infelici suspendito*. Altera earum, quas dixit, vocum est *conditio*: pro qua mallem, *condictio*. Etenim condicere, vetere lingua, est denunciare; & condictio,

 denun-

denunciatio, ut & veteres Grammatici, & Iurisconsulti docent. Quo sensu, mirifice hic, ut opinor, quadraret. Sed haec opinione tantum nixa sunt. Quare cohibeamus assentionem, dum aliquid certius & exploratius afferatur.

Ciceronis loci duo ex Aeschine, ut videtur, imitati.

CAP. X.

Cicero, cum in tertia oratione in Catilinam commemoraret ea signa, eaque prodigia, quibus dii immortales imminens periculum praemonstraverant, populumque R. ut sibi caveret, praemonuerant, affirmavit, eos ita praesentes opem tulisse, ut paene oculis videri possent. Et paulo post, tam multa signa se consule divinitus extitisse dicit; ut haec, inquit, quae nunc fiunt, canere dii immortales viderentur. Credi autem potest imitatus esse hac in parte locum illum Aeschinis ex oratione adversus Ctesiphontem ubi ait, deos ita praedixisse ac praesignificasse populo Atheniensi mala, quae ei Rhetorum quorundam culpa imminerent, ut prope humana voce assumpta clamarent, cavendum esse. Verba Graeci oratoris haec sunt: *ἀλλ' ὃν προὔλεγον, ὃν προεσήμαινον ἡμῖν οἱ θεοὶ φυλάξασθαι, μονονοὺκ ἀνθρώπων φωνὰς προσκτησάμενοι*. Nam quod videre oculis, ibi Cicero dixit, eodem loquendi genere Aeschines usus erat paulo supra; etsi non eadem de re loquens: *ὁρᾶτε τοῖς ὀφθαλμοῖς τὸν ἐξάγιστον καὶ ἐπάρατον λιμένα τετειχισμένον*. Eam autem orationem converterat, ut quidem creditur, Cicero. Quo facilius ipsi, quae ex ea imitaretur, in mentem venire potuerunt. Nam pulcherrimum illum locum e secunda Agraria, *Ponite ante oculos vobis Rullum in Ponto* & illum item ex undecima Philippica, *Ponite igitur ante oculos P. C. miseram quidem illam & flebilem speciem, sed*

ad incitandos animos vestros necessariam, nocturnum impetum in urbem Asiae clarissimam, & quae sequuntur: eorum igitur locorum utrumque quin ex eadem Aeschinis oratione expresserit, non sane admodum dubito. Locus autem Aeschinis, unde illos imitatos esse credo, hic est: Γίνεσθε δή μοι μικρὸν χρόνον τὴν διάνοιαν, μὴ ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἀλλ' ἐν τῷ θεάτρῳ, καὶ νομίσατε ὁρᾶν προϊόντα τὸν κήρυκα, &c. & paulo post: Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς σώμασιν οὐ παρεγίνεσθε, ταῖς γε διανοίαις ἀποβλέψατ' αὐτῶν εἰς τὰς συμφορὰς καὶ νομίσατε ὁρᾶν ἁλισκομένην τὴν πόλιν, τειχῶν κατασκαφάς, ἐμπρήσεις οἰκιῶν, ἀγομένας γυναῖκας, καὶ παῖδας εἰς δουλείαν, πρεσβύτας ἀνθρώπους, πρεσβύτιδας γυναῖκας, ὀψὲ μεταμανθάνοντας τὴν ἐλευθερίαν, κλαίοντας, ἱκετεύοντας ὑμᾶς ὀργιζομένους οὐ τοῖς τιμωρουμένοις, ἀλλὰ τοῖς τούτων αἰτίοις. Quo quidem subiectionis exemplo vix ullum posse reperiri pulchrius puto.

E declamatione in Sallustium loci duo, quorum Alter ex Aeschine, alter e Demosthene expressus videtur.

CAP. XI.

Ex eadem Aeschinis oratione sumptum est id quod positum est ad finem illius declamationis, qua Cicero tanquam a Sallustio provocatus respondere ei fingitur. Ita enim ibi scriptum est: *Finem dicendi P. C. faciam, saepe enim gravius vidi offendere animos auditorum, eos qui aliena flagitia aperte dixerunt, quam eos qui commiserunt*. Apud Aeschinem enim ita legimus, ἤδη γάρ ποτε εἶδον μισηθέντας τούς τὰ τῶν πλησίον αἰσχρὰ λίαν σαφῶς λέγοντας. quod autem statim subiungitur: *Mihi quidem ratio habenda est, non quid Sallustius merito debeat audire, sed ut ea dicam, si qua ego honeste effari possum*: videtur imitatum ex illo Demosthenis: ὀκνῶ, μὴ περὶ σοῦ τὰ προσήκοντα λέγων, αὐτὸς οὐ προσήκοντας ἐμαυτῷ δόξω προῃρῆσθαι λόγους. aut ex hoc, quod in eadem oratione legitur: πολλὰ γοῦν

ἕτερ' εἰπεῖν ἔχων περὶ αὐτοῦ παραλείψω. οὐ γὰρ ὅσ' ἂν δείξαιμι προσόντ' αἰσχρὰ τούτῳ καὶ ὀνείδη, πάντ' οἶμαι δεῖν εὐχερῶς λέγειν. ἀλλ' ὅσα μηδὲν αἰσχρόν ἐστιν εἰπεῖν ἐμοί.

Inficetum, *non ut vulgo*, Infacetum *ſcribi oportere: & ex eadem cconiugatione cetera ad eundem modum.*

CAP. XII.

Cum iampridem in veteribus Catulli libris ſcriptum reperiſſem, (s)

O ſaeclum inſipiens, & inficetum: itemque
Pleni ruris & inficetiarum: &
Idem inficeto eſt inficetior rure:

praeterieram ea omnia, tanquam errata librariorum; eramque ſecutus vulgarem conſuetudinem, qua iam receptum eſt, ut per a litteram, non per i, cuncta illa vocabula & ſcribantur, & pronuncientur. Nuper autem cum ea de re paulo attentius cogitaſſem, plane adductus ſum in eam ſententiam, ut veterem illam ſcribendi rationem probam & incorruptam; eam autem qua vulgo nunc utimur, pravam & corruptam iudicarem. Ut enim ab aequo, non inaequus, ſed iniquus, & ab amico, non inamicus, ſed inimicus, & a ſapiente, non inſapiens, ſed inſipiens; & a facio, non infacio ſed inficio dicitur; ſic a *faceto*, non *infacetum* ſed *inficetum* dicendum videtur. Nam illud quoque nonnihil eſt, quod Angelum Politianum, eruditiſſimum & accuratiſſimum hominem, ita ſcribere ſolitum conſtat. Hermolaus quoque Barbarus, qui, quae urbs orbis terrarum lumen eſt, eius ipſe urbis maximum lumen fuit, ita ſcribenda haec cenſuit. Illius enim verba haec ſunt ex emendationibus Plinianis: *Cum inficetus, non infacetus dicatur, auctore vel Catullo, ſcribendum eſt, inficetiſſime.*

Cor-

[s] *In Aemne. In an. Vol. In Varrum.*

Correctus & illustratus Aristotelis locus e libro quinto Ethicorum.

CAP. XIII.

ARistotelis libro quinto Ethicorum cum ius civile ita divisisset, ut aliud naturale esse aliud legitimum diceret: legitimi exempla haec posuit, Mina captivos redimere; capram, non oves duas immolare; Brasidae sacra facere. Quorum primum & postremum unde sumpta sint, satis constat; medium ita non commune ac contritum est, ut Michael Ephesius temere id confictum, non ex ulla historia sumptum putarit. Quod cum mihi semper suspectum visum esset, memini me, octo abhinc annos, cum eum librum Lutetiae publice interpretarer, ita dicere, mendosam mihi eius loci scripturam videri; sic tamen ut non magno negotio corrigi posset. Neque enim legendum, *αἶγα θύειν, ἀλλὰ μὴ δύο πρόβατα*: sed *αἶγα Διῒ θύειν, ἀλλὰ μὴ πρόβατα*: id est, capra; non ovibus, rem divinam Iovi facere. Id acceptum esse ex Herodoto, qui in Euterpe narrat, ab iis Ægyptiis qui Iovis Thebani templum accolunt, suntve e Thebana praefectura, non oves, sed capras tantum immolari: cum contra, qui sunt e praefectura Mendesia, capris abstineant, immolent oves. Utriusque autem ritus fabulosas quasdam origines pluribus verbis persequitur. Hoc ex me postea auditum Dionysius Lambinus, homo singulari doctrina & acerrimo iudicio praeditus ita probavit, ut interpretationem Aristotelei loci suam, ad meam correctionem accommodarit.

Verbum διαψεύδεσθαι, quodam loco e secundo Rhetoricorum Aristotelis non videri ita accipiendum, ut Victorius censuit.

CAP. XIV.

TRia omnino sunt quae efficiunt, ut ii qui consilium

lium dant, digni iudicentur quibus credamus, quosque duces in rebus suscipiendis ac gerendis sequamur, prudentia, probitas, & benevolentia erga nos. Horum trium si quid abfuerit, non satis tutum est, eorum consilio fidere. Nam & qui tum bonus vir erit, tum amicus nobis, si idem parum prudens ac consideratus fuerit, falsus ipse, nos fallet. Et qui callidus atque acutus est, si aut improbus sit, aut male animatus in nos, in fraudem inducet potius, quam bono & utili consilio adiuvet. Etiam si quis & prudens est, & vir bonus, nisi benevolentia nos aliqua complectatur, non valde laborabit, quid nobis futurum sit. Itaque dabit quidem ille nobis consilium bona fide, & sine fallacia, sed tamen non ita cogitate, ut si aliqua nobis cum ipso esset coniunctio. Quare poterit fallere. Quod si etiam inimicus sit, nunquam sane nobis auctor erit, ut id faciamus, quod ipse nobis optimum fore cognoscet. tria illa in quo in erunt is neque volet fallere, & vix poterit falli. Hoc Aristoles libro secundo Rhetoricorum his verbis docuit: Τοῦ μὲν οὖν αὐτοὺς εἶναι πιστοὺς τοὺς λέγοντας τρία ἐστὶ τὰ αἴτια. τοσαῦτα γάρ ἐστι, δι' ἃ πιστεύομεν ἔξω τῶν ἀποδείξεων. ἔστι δὲ ταῦτα φρόνησις, καὶ ἀρετὴ, καὶ εὔνοια. διαψεύδονται γὰρ περὶ ὧν λέγουσιν, ἢ συμβουλεύουσιν, ἢ διὰ πάντα ταῦτα, ἢ διὰ τούτων τι. ἢ γὰρ δι' ἀφροσύνην οὐκ ὀρθῶς δοξάζουσιν, ἢ δοξάζοντες ὀρθῶς, διὰ μοχθηρίαν οὐ τὰ δοκοῦντα λέγουσιν. ἢ φρόνιμοι μὲν, καὶ ἐπιεικεῖς εἰσιν, ἀλλ' οὐκ εὖνοι. διόπερ ἐνδέχεται μὴ τὰ βέλτιστα συμβουλεύειν γιγνώσκοντας, καὶ παρὰ ταῦτα οὐδέν. Quibus in verbis Petrus Victorius illud διαψεύδονται exponit *labuntur, ac decipiuntur*, & probat, id verbum interdum eo sensu capi, probato alio quodam Aristotelis loco. Ego autem, ut probes, verbum πολύσημον hoc aut illo modo accipi, non puto hoc satis esse, si doceas etiam alibi eam vim habere. Videndum illud quoque arbitror, ea quam afferas, interpretatio ei loco, quem declares, conveniat ne an minus. Nam si in illo versu, (t)

[t] Virg. 1. Geor. v. 25.

De-

Depresso incipiat iam tum mihi taurus aratro
Ingemere, dicerem, taurum esse secundum signum Zodiaci, non eo minus errarem; si ostenderem, eam vocem id valere in illo, [*u*]

Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus

Quanquam igitur διαψεύδεσθαι interdum valet idem quod labi ac decipi, tamen qui in eo quem recitavi, loco ita exponat, labi ipsum ac decipi puto. Nam is qui cognoscens quid sit optimum factu, nihilominus aut malitia, aut odio ductus, aliud suadet, διαψεύδεται ex Aristotelis sententia, neque tamen labitur ac decipitur, sed fallit ac decipit. Ergo praestare arbitror, ut διαψεύδονται, exponamus, *fallunt*. Quod si quis abiiciat, id verbum hoc sensu non convenire in eum qui vir bonus amicusque sit, sed per imprudentiam inutile consilium det; huic ego respondeo, fallere dici nonnumquam etiam illos qui sine ulla mala, ut ait Plautus, malitia in errorem inducunt eos quibuscum agunt. Non enim vetus illud iusiurandum ita concipi voluissent, Si sciens fallo, nisi etiam inscientem posse fallere iudicassent.

Quid apud Catullum, asini nomine intelligendum esse videatur.

CAP. XV.

ASinum videtur Catullus dixisse, (*x*) non animal, quod vulgo notum est, sed lapidem molarem, in epigrammate, quo exagitavit Aemilii cuiusdam deformitatem, quem ait pistrino atque asino tradi oportere. Graeci certe & bestiam illam, & molam eodem nomine appellant. Itaque Hesychius ὄνον ait esse superiorem in pistrino lapidem. Eustathius autem, τὸ κινούμενον τοῦ μύλου. Et Antonium asinum ex eo in proverbium abiisse, quod Antro-

(u) 1. Georg. vers. 217. (x) Epig. 96.

Antronii lapides habeant aptos ad conficiendas molas. Et in primo (y) ἀναβάσεως ita scriptum est: Οἱ δὲ ἐνοικοῦντες ὄνους ἀλέτας περὶ τὸν ποταμὸν ὀρύττοντες, καὶ ποιοῦντες, εἰς Βαβυλῶνα ἦγον, καὶ ἐπώλουν, καὶ ἀνταγοράζοντες σῖτον ἔζων. Quorum verborum haec est Romuli Amasaei interpretatio; *Incolae asinarias molas circa flumen caedunt, excusasque Babylonem deportant, iisque venditis coempto frumento famem levant.* Qui cur asinarias molas dixerit non video, ego *lapides molares* tantum dixissem. Nam illud ἀλέτας additum est in Graeco sermone ad tollendam vocis ambiguitatem, quae in Latino nulla est. Quinetiam *piscem* ὄνον ex eo vocatum esse credo; quod in cerebro lapides habeat molarum similes. Quamquam alii ab asinini corii similitudine dictum autumant.

Male conversos videri a Cicerone tres Euripidis versus.

CAP. XVI.

NON sine caussa, ait Cic. cum Orestem doceret Euripides, primos treis versus revocasse dicitur Socrates, (z)

Neque tam terribilis ulla fando oratio est,
Neque fors, neque ira caaelitum invectum malum,
Quod non natura humana patiendo ferat.

Qui, si cuique fas est, id quod sentit, dicere, videtur eorum versuum sententiam aut non satis percepisse, aut non fideliter reddidisse, Quod ut iudicari ab aliis possit, Graecos Euripidis subiiciam: (a)

Οὐκ ἔστιν οὐδὲν δεινὸν, ὧδ' εἰπεῖν ἔπος,
Οὐδὲ πάθος, οὐδὲ ξυμφορὰ θεήλατος,
Ἧς οὐκ ἂν ἄραιτ' ἄχθος ἀνθρώπου φύσις.

Primum igitur versum, si Ciceronem sequare, ita accipias necesse est: οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἔπος ὧδε δεινὸν εἰπεῖν id est: *nullum est*

(y) *apud Xenophontem.* (z) *Lib. 4. Tusculan.* (a) *Oreste. Prolo. initio.*

est verbum ita terribile dictu. Quod ſane, ne quid diſſimulem, mihi quidem non placet. Ac fieri poteſt, ut fallar. Sed dico id, quod videtur. Deinde, πάθος quam apte reddatur *fors*, alii viderint. Poſtremo in tertio verſu nulla eſt patientiae ac tolerantiae ſignificatio. Potiuſque hoc dicere Euripidem puto. Nihil, ut uno verbo eloquar, dirum ac terribile eſt, neque morbus, neque a diis invecta calamitas, cuius gravitati hominum natura ac conditio expoſita non ſit. Id quod ſtatim confirmat inuſitato, & antea inaudito ſupplicii genere, quo a diis affectus eſt Tantalus. Neque ignoro, quam ſit periculoſae, ut ait Flaccus, plenum opus aleae, a Cicerone diſſentire; veruntamen. Mecum quidem Graecus eius poetae explicator, quiſquis eſt, facit.

De quodam loco ex epiſtolis ad C. Trebatium accurate diſputatum.

CAP. XVII.

ANgelus Politianus capite XXVII. miſcellaneorum illuſtrare conatus eſt hunc Ciceronis locum ex epiſt. ad Trebat. (*b*) *Hoc tibi tam ignoſcemus nos amici, quam ignoverunt Medeae, quae Corinthum arcem altam habebant, matronae opulentae optimates, quibus illa manibus gypſatiſſimis perſuaſit, ne ſibi vitio illae verterent, quod abeſſet a patria.*

Nam multi ſuam rem bene geſſere, & publicam patria procul:
Multi, qui domi aetatem agerent, propterea ſunt improbati.

quod enim neminem ante ſe ne ſuſpicatum quidem eſſe gloriatur, ait, hos duos eſſe verſus ex Ennii Medea ex his Euripideis expreſſos: (*c*)

Κορίνθιαι γυναῖκες, ἐξῆλθον δόμων,

μή

[b] *Lib. 7. epiſt. ad famil. 6.* [c] *Medea Act. 1. poſt. chor. cant.*

μή μοι τι μέμψησθ'. οἶδα γὰρ πολλοὺς βροτῶν
σεμνοὺς γεγῶτας, τοὺς μὲν ὀμμάτων ἄπο,
τοὺς δ' ἐν θυραίοις. οἱ δ' ἀφ' ἡσύχου ποδὸς
δύσκλειαν ἐκτήσαντο καὶ ῥαθυμίαν.

Petrus quoque Victorius libro XX. [*d*] Variarum lectionum idem sentire se, quod tradiderat Politianus, ostendit. Neque umquam quenquam audivi, qui ea de re ullo modo dubitandum putaret. Ego autem, quanquam apud me plurimum & Politiani & Victorii valet auctoritas, mirifice tamen ab utroque dissentio. Quocirca hoc loco, quid de illis versibus sentiam, aperire constitui: ut ab eruditis hominibus, merito an immerito id faciam, iudicetur. In primis igitur Latinos versus male ab eis distinctos, ad hunc autem modum distinguendos censeo:

. . . . Nam multi suam
Rem bene gessere, & publicam, patria procul,
Multi, domi qui aetatem egerunt, propterea
Sunt improbati.

Nam quod *egerunt*, lego ubi, vulgo legitur, *agerent*: veteres in eo libros auctores habeo, & ipse quoque Victorius ita legit. At hoc quidem leve est, illud gravius, quod plane iudico necesse esse, ut aut ne sint ii versus Euripidis a latino Poeta conversi: aut ut eos, sive Ennius, sive quis alius fuit, qui ita interpretatus est, non intellexerit, & in sententiam alienissimam detorserit. Nam apud Euripidem quidem cum Medea prae dolore iam non compos animi, domi clausam se contineret, excruciaretque se, & eos, quasi a furiis agitata, clamores ederet, qui etiam foris exaudirentur: Corinthiae mulieres, e quibus constat chorus, orant nutricem, ut ad eam adeat, ipsamque educat ex aedibus. Sperabant enim se aspectu & alloquio suo illum doloris ardorem aliqua

(*d*) *Cap.* 13.

aliqua ex parte mitigaturas. Paulo post igitur domo egrediens Medea ita eas affatur:

> Κορινθίαι γυναῖκες, ἐξῆλθον δόμων,
> μή μοι τι μέμψησθε.

id est: *Corinthiae mulieres, egressa sum ex aedibus, ne quid mihi succenseatis*. Quasi diceret: Non equidem libenter hoc tempore in aspectum hominum prodeo. Omnes enim, quos gravior aliquis urget dolor, tenebras & solitudinem quaerunt: lucem & frequentiam oderunt. Veruntamem cum vestro nomine rogata essem, ut huc prodirem, prodii: ne, si prodire nollem, vos id forte superbia quadam ac contemptu vestri a me fieri crederetis. At illo altero modo, ita accipienda erunt haec verba: ἐξῆλθον δόμων. id est, *patriam meam reliqui* μή μοι μέμψησθε. id est, *nolite id mihi vitio vertere*. quod mihi quidem alienum καὶ ἀπροσδιόνυσον videtur. Sequitur: οἶδα γὰρ πολλοὺς βροτῶν σεμνοὺς γεγῶτας τοὺς μὲν ὀμμάτων ἄπο, τοὺς δ' ἐν θυραίοις. quae ita interpretor: *novi enim multos mortalium, qui arrogantes habiti sunt, quod se videndos exhibere nollent. Alios contra, quod in atriis sedentes viderentur de se quasi spectaculum quoddam praebere, in eandem opiniononem venisse*. Nam quod ille Ciceronianus poeta σεμνοὺς accipit *eos qui rem suam & publicam bene gesserunt*: ego eo nomine *superbos & arogantes* accipio. Et ita accepit Euripides in illo versu ex Hippolyto (e) Μισεῖν τὸ σεμνὸν, καὶ τὸ μὴ πᾶσιν φίλον. & in illo ex ea eadem fabula: (f) Οἴ μοι. τὸ σεμνόν ὥς μ' ἀποκτενεῖ τὸ σόν. & in illis pulcherrimis versibus ex Alcestide: (g)

> Ὄντας δὲ θνητοὺς θνητὰ καὶ φρονεῖν χρεών.
> ὡς τοῖς γε σεμνοῖς, καὶ συνωφρυωμένοις
> ἅπασίν ἐστιν, ὥς γ' ἐμοὶ χρῆσθαι κριτῇ,
> ὁ βίος ἀληθῶς οὐ βίος, ἀλλὰ συμφορά.

Sequitur: οἱ δ' ἀφ' ἡσύχου ποδὸς δύσκλειαν ἐκτήσαντο καὶ ῥαθυμίαν. id est: *alii contra, quod se quieti tradidissent, inglorii habiti sunt, & iggavi*. Hoc enim significare vult, solere homines omnia

(e) *Famula Act. 1.* (f) *Thesеus Act. 4.* (g) *Hercules Act. 3.*

omnia quae ab aliis fiunt, ad deteriorem partem accipere, & undique captare maledicendi occasionem. Illa autem quomodo interpretatus sit Latinus ille, si modo interpretari voluit, nihil attinet dicere. Res ipsa loquitur. Ex his, caecutiam ipse, an merito alios παρεωραθέναι arbitrer, existimari potest.

Locus Platonis e Phaedro, allata vetere quadam Atheniensium consuetudine illustratus.

CAP. XVIII.

SOcratem Phaedrus cum adducere vellet ad idem argumentum tractandum, quo ipse scriptam Lysiae orationem paulo ante recitarat, ita ei blandiens apud Platonem inducitur: Καί σοι ἐγὼ, ὥσπερ οἱ ἐννέα ἄρχοντες, ὑπισχνοῦμαι χρυσῆν εἰκόνα ἰσομέτρητον εἰς Δελφοὺς ἀναθήσειν, οὐ μόνον ἐμαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ σήν. quæsitum est autem ex me, quænam esset aurea illa statua, quam Delphis ponere solitos archontas ex eo intelligeretur: & qua de caussa id fieret. Respondi, novem Atheniensium archontas, id est, eponymum, regem, polemarchum, & sex thesmothetas, cum magistratum inirent, publice iurare solitos, se observaturos esse leges, neque passuros fidem suam donis muneribusve corrumpi: si quis ipsorum secus fecisset, eum multae nomine auream statuam suam pensurum esse. Eius rei auctor est Iulius Pollux libro Onomastici ad Commodum Caesarem octavo. Cypselidarum autem anathema, de quo non ita multo post ea, quae posui, verba apud Platonem mentio est, quodnam fuerit, copiose Pausanias in Eliacis docet.

Quod discrimen sit accusationis & maledictionis, e Demosthene & Cicerone.

CAP. XIX.

TRaditum est accurrate & diligenter a M. Tullio in Coeliana defensione, quid inter accusationem inter-

interesset. Olim autem Demosthenes etiam ista distinxerat: ut quamvis non plane idem ab utroque dicatur, dubium tamen non habeam, quin Cicero in ea re tractanda summi Graeci oratoris vestigia sit persecutus. Utrumque igitur locum meo more describam, ut comparentur. Demosthenes περὶ στεφάνου. Καίτοι καὶ τοῦτο ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἐγὼ λοιδορίαν κατηγορίας τούτῳ διαφέρειν ἡγοῦμαι, τῷ τὴν μὲν κατηγορίαν ἀδικήματ' ἔχειν, ὧν ἐν τοῖς νόμοις εἰσὶν αἱ τιμωρίαι. τὴν δὲ λοιδορίαν βλασφημίας, ἃς κατὰ τὴν αὐτῶν φύσιν τοῖς ἐχθροῖς περὶ ἀλλήλων συμβαίνοι λέγειν. Cicero pro Coelio: *Sed aliud est maledicere, aliud accusare. Accusatio crimen desiderat, rem ut definiat, nomine ut notet, argumento probet, teste confirmet. Maledictio autem nihil habet propositi praeter contumeliam, quae, si petulantius iaciatur,* (ita enim legendum est: non, ut vulgo, *iactatur.*) *convicium, si facetius, urbanitas nominatur.*

De vi veritatis. Ciceronis sententia ex Aeschine. Livii loci duo emendati.

CAP. XX.

EMergere tandem & existere veritatem, neque ullis umquam machinis ita premi, ut opprimatur, multi gravesque auctores saepe dixerunt, Cicero inter ceteros, qui cum hanc gravissimam & dignitatis plenissimam sententiam ponere in Coeliana defensione vellet, ex Aeschine eam prope interpretatus est. *O magna,* inquit *vis veritatis, quae contra hominum ingenia, calliditatem, solertiam, contraque fictas omnium insidias facile se per se ipsa defendat.* Aeschines autem ἐν τῷ κατὰ Τιμάρχου. Οὕτως ἰσχυρόν ἐστιν, inquit, ἡ ἀλήθεια, ὥστε πάντων ἐπικρατεῖν τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν. Etiam apud Livium Q. Fabius Maximus idem dicit, (*b*) in illo pulcherrimo sermone, quem habuit cum L. Paullo adversus Anni-

(b) *Lib.* 22.

balem proficiscente. Sed is locus ita depravatus circumfertur, ut intelligi non queat. Ita enim legitur: *A veritate laborare nimis ius saepe aiunt: extingui numquam*. Sed vocem *ius*, in veteribus libris non legi, admonuerunt etiam alii. Mihi, cum eum locum accurate legerem, incidit suspectio, ita corrigendum esse; *Veritatem laborare nimis saepe, aiunt, extingui numquam*. Id igitur in libri mei margine ascripseram, addita ea nota, qua coniecturas meas distinguere soleo ab iis mutationibus, quas vetustis libris auctoribus facio. Sed cum postea διὰ χρόνου accidisset mihi, ut eum ipsum locum inspicerem; visum est, librum quoque veterem, quem habeo, consulere; si quid is forte meam coniecturam adiuuaret. Repperi autem plus etiam, quam volueram. Etenim ne una quidem littera plus minusve habebat, quam ut ego divinaram. Sed ea inspectio iter mihi aperuit ad tollendum ex eo loco mendum alterum. Nam quod statim subiicit Fabius: *Gloriam qui spreverit, veram habebit*: vix verum videtur, ita simpliciter, & sine ulla adiectione prolatum. Quin enim? ἀφιλότιμον εἶναι, laudi ne datur, an in vitio ponitur? quam multi gloriam spernunt ignavi & nulli pretii homines! Cum igitur in meo libro legatur, *Gloriam quam qui spreverit, veram habebit*: coniicio legendum, *Gloriam unam qui spreverit, veram habebit*. Sic enim & verior erit sententia, & illa contrariorum relatione ornatior, & melius cohaerebit cum eo quod paulo supra dixerat Fabius: *Resistes autem adversus famam rumoresque hominum, si satis firmus steteris, si te neque collegae vana gloria, neque tua falsa infamia moverit*. Quam facile vero librarius in eo labi potuerit, cum quivis facile videat, λεπτολογεῖν non est meum.

Mulie-

Mulieres eruditas plerumque libidinosas esse, duorum poetarum testimoniis confirmatum. Iuvenalis locus cum quodam Platonis collatus.

CAP. XXI.

VAferrimus poeta, quique omnia suae tempestatis hominum vitia & noverat optime, & insectabatur liberrime, Iuvenalis, in ea satyra, qua mulierum improbitatem detexit, non obscure significavit, displicere sibi mulieres eruditas, & disertas. (*i*)

Non habeat, inquit, *matrona, tibi quae iuncta recumbit*
Dicendi genus, aut curtum sermone rotato
Torqueat enthymema, nec historias sciat omnes.

Euripides quoque, magnus & ipse mulierum osor, etsi, dictus est a quodam eas odisse in choro, amare in thoro, eiusdem sententiae fuit. Putavit enim, id quod res est, catas & ingeniosas feminas promptiores & acutiores esse ad struendas machinas, quibus decipiant viros. Itaque apud eum ita Hippolytus loquitur: (*k*)

Σοφὴν δὲ μισῶ. μὴ γὰρ ἔν γ' ἐμοῖς δόμοις
Εἴη φρονοῦσα πλεῖον, ἢ γυναῖκα χρὴ.
Τὸ γὰρ πανοῦργον μᾶλλον ἐντίκτει Κύπρις
Ἐν ταῖς σοφαῖσιν. id est:

Odi eruditam. Ne meae unquam sit domi,
Quae plus sciat, quam mulierem scire expedit.
Namque eruditis ipsa maiorem Cypris
Astutiam indit.

& sane non nimis pudicas esse ingeniosas & eruditas mulieres, fidem facere poterit Soppho. Neque mirum. Multas enim historias legunt, peccare, ut ait Flaccus docentes. Sed in iis quae supra retuli, Iuvenalis verbis constat, metaphoram esse a iaculis sumptam, quae brevia cum sint, rotando torqueri solent. Eadem autem usus est Plato, cum Lacedaemoniorum loquendi consuetu-

[i] *Satyr. 6. ver. 445.* [k] *Hip. Act. 3.*

ſu etudinem exponeret : quos ait, initio videri ſolitos ru des & imperitos, ſed poſtea torquere ac vibrare breve ali quod dictum : ut is qui cum diſſerebant, puer prae ip ſis videretur. Eius verba ſunt: (l) εἰ γὰρ ἐθέλοι τις Λακεδαιμονίων τῷ φαυλοτάτῳ συγγενέσθαι, τὰ μὲν πολλὰ ἐν τοῖς λόγοις εὑρήσει αὐτὸν φαῦλόν τινα φαινόμενον. ἔπειτα ὅπου ἂν τύχοι τῶν λεγομένων, ἐνέβαλε ῥῆμα ἄξιον λόγου βραχὺ καὶ κατεστραμμένον, ὥσπερ δεινὸς ἀκοντιστής, ὥστε φαίνεσθαι, τὸν προσδιαλεγόμενον παιδὸς μηδὲν βελτίω.

Iphicratis multa dicta, quibus elatus & excelſus ipſius animus oſtenditur.

CAP. XXII.

Rerum bellicarum gloria non aetatis modo ſuae imperatores viciſſe, ſed ſuperiorum etiam quemlibet adaequaſſe Athenienſis Iphicrates dicitur. Idemque eloquentiae ſtudiis deditus fuiſſe, & cum ſaepe dixiſſe in publico, tum oſtentationis quoque gratia domi nonnumquam declamitaſſe perhibetur. Erat autem excelſo vir & elato animo, quique de ſe interdum magnificentius, quam vulgi aures libenter ferre poſſent, praedicaret. Itaque cum orationem de ſtatua ſibi ab Athenienſibus poſita adverſus Harmodium quendam e veteris illius tyrannicidae poſteris haberet, multa dixit de ſeipſo animoſe, & prope arroganter, ut Dionyſius Halicarnaſſeus non alio magis argumento refellerit eos, qui orationem illam Iphicratis a Lyſia ſcriptam eſſe dicebant, quam quod a Lyſiae moderatione nimium longe abeſſet. In ea hoc dixit, quod adverſarius generis ſui nobilitatem extollens, illius obſcuritatem, & ignobilitatem exagitaverat, *ut quiſque virtute maxime praeſtaret, ita nobiliſſimum eſſe*. Nam ne Harmodium quidem & Ariſtogitonem nobiles fuiſſe prius, quam praeclarum aliquid

[l] *Protagora. poſt medium.*

aliquid designassent. Item illud, *se maiorem habere cognitionem cum illis quam ipsum illum quo cum contenderet: quo sua, quam illius facta propius ad eorum gloriam accederent.* Et, *Meorum nobilitas a me incipiet, tuorum in te desinet.* Quae omnia imitatus est, quicumque scripsit declamationem in Sallustium. Sed & ex eadem oratione haec repperi, *Si qualis ego sum, tales vobis septem imperatores fuissent, deserta iam esset & inculta Lacedaemon.* Et cum de Harmodio & Aristogitone ageret, *Quorum*, inquit, *ego si temporibus fuissem, aut assumpsissem eos ad societatem praeclari illius operis, aut ipse ab eis ascitus essem.* Et, *Vos fortasse Athenienses istam mihi columnam, & istas in ea inscriptas litteras, praeclarum quiddam, & gloratione dignum a vobis contigisse arbitramini. at mihi columna caelum attingens in Peloponneso virtutis meae testis constituta est.* Haec postrema quibus verbis Graece pronunciata sint, si quis videre cupit, reperiret apud AeliumAristidem ἐν τῷ περὶ τοῦ παραφθέγματος.

Medicum fuisse Herculem, & sanatam ab eo Alcestin, quum iam deposita esset.

CAP. XXIII.

SCribit Plutarchus, [m] fortissimum heorum Herculem medicinae peritum fuisse. Itaque quod apud Euripidem legitur de Alcestide, quam, cum mortem pro viro suo Admeto obiisset, Hercules cum ipsa Morte luctatus, per vim ei eripuisse, & vivam ad Admetum reduxisse narratur: ita intelligendum esse, cum Alcestis ita graviter aegrotaret, ut deposita iam & desperata esset, venisse Herculem, & medendi arte, qua excellebat, ei valetudinem pristinam reddidisse. Admeto

 autem

[m] *In Amatorio.*

autem ea in re gratificari voluit. Non enim minus amabat Admetum Hercules, quam Alceſtin Admetus.

De immani crudelitate regis Deiotari.

CAP. XXIV.

ATroci admodum & barbaro ingenio fuiſſe oportet regem Deiotarum, ſi verum eſt, quod de eo idem ille quem modo nominavi, Plutarchus (n) memoriae prodidit. Et ſane is eſt auctor Plutarchus, quem nemo reiicere ut parum idoneum poſſit. Ait autem Deiotaro plures fuiſſe filios, quorum cum ipſe uni relinquere imperium, atque omne patrimonium ſuum cuperet, quo id facilius efficeret, ceteros omnis manibus ſuis trucidavit; vinitorum exemplo, qui cum vitis aliqua complures emiſerit ſurculos, unum modo ex eis relinquere, alios amputare conſueverunt ut is qui relinquitur, maior & robuſtior fiat.

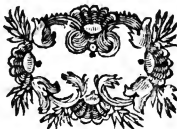
De lege quaedam Perſarum humanitatis plena.

CAP. XXV.

MUltae olim apud Perſas leges fuiſſe traduntur: ex quibus facile intelligi poteſt, ſingularem quandam eius gentis ſapientiam fuiſſe. Atque earum in unam nuper cum inciderim, quae neque multis, niſi me fallit animus, cognita eſt, & digniſſima quae cognoſcatur ab omnibus: iudicavi non ingratum fore iis qui haec legent, ſi eam hoc loco proponerem. Erat igitur apud eos ita conſtitutum, ut cum quis in iudicio argueretur aliquid feciſſe contra leges, etiam ſi liquido conſtaret, eum culpae affinem eſſe, non tamen ſtatim condemna-

(n) *Libro de Stoicis contrarieta.*

demnaretur: ſed prius inquireretur diligentiſſime in omnem illius vitam, inireturque ratio, plura ne turpiter & flagitioſe, an bene laudabiliterque geſſiſſet. Tum ſi vincebat turpium numerus, condemnabatur: ſin praeponderabantur honeſtis turpia, abſolvebatur. Cogitabant enim, humanarum virium non eſſe, rectum curſum perpetuo tenere: habendos pro bonis viris eos, non qui numquam peccarent; ſed qui ſaepius honeſte agerent. Hanc ipſam legem ego ab iis quoque, quorum in manus hi libri venient, obſervari ſummopere cupio: ut ne, ſtatim eos reiiciant ac condemnent, ſi quid in eis a me peccatum deprehenderint. Nam ſi, ratione fideliter inita, maior τῶν ἐσφαλμένων, ἢ τῶν κατωρθωμένων; numerus fuerit: tum equidem, quin reiiciantur, & ſordeant non recuſo.

MARCI ANTONII MURETI
AD HIPPOLITUM ESTENSEM S. R. E.
Cardinalem ampliſſimum & illuſtriſſ.

VARIARUM LECTIONUM
LIBER NONUS.

De genere quodam loquendi quo in magni amoris ſignificatione veteres utebantur.

CAP. I.

INter omnia loquendi genera, quibus veteres mirificam quandam vim amoris in aliquem ſui exprimebant, illud mihi excellere videtur, quo ſignificabant, cupere ſe, ſi quo modo id fieri poſſet, annos ſibi ad vivendum conſtitutos conferre ac contribuere cum eo quem diligerent, ita ut quod ipſis ſupereſſet vitae, eius pars aliqua ad illius vitam adderetur. Ita blanditur anui cuidam Tibullus: (o)

Vive diu, inquit, *mihi dulcis anus. Proprios ego tecum,*
Sit modo fas, annos contribuiſſe velim.

Ita apud Plautum adoleſcens quidam amicae, quae cum ei dixiſſet, (p)

Cur tu obſecro immerito meo me morti debere optas?

hoc ab eo reſponſum fert; [q]

Ego te? quam ſi intelligam deficere vita, iam ipſe (r)
Vitam meam tibi largiar, & de mea ad tuam addam.

Atque hoc in conſuetudine poſitum fuiſſe, oſtendit Seneca in libro De brevitate vitae, his verbis:

Dice-

[o] *Lib. 1. eleg. 6.* [p] *Aſinaria Sc. Cur. me.* [q] *Philenium.* (r) *Argyrippus.*

Dicere solent eis quos validissime diligunt, paratos se partem annorum suorum dare. Et ex illa consuetudine triumphantibus imperatoribus occinebatur, (s)

De nostris annis tibi Iuppiter augeat annos.

quod relatum est a Tertulliano. Sed & sanctissimus, pariterque disertissimus scriptor Gregorius Nazianzenus ita locutus est in oratione *εἰς Βασίλειον*. *Καὶ προσθεῖναί τι τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἕκαστος ἐκείνῳ, εἴπερ οἷόν τε ἦν, πρόθυμος ἦν*.

Illustratus Horatii ex Odis locus.

CAP. II.

CUM tanta esset apud veteres infamia eorum, qui abiecto clypeo fugerant, quosque contumelioso nomine, ut notum est, *ῥιψάσπιδας* vocabant, quid in mentem venisse dicemus elegantissimo poetae Horatio, eam ut notam sibi ipse versibus suis innuerere volverit? Nota enim sunt illa ex oda ad Pompeium Varum: (t)

Tecum Philippos & celerem fugam
Sensi relicta non bene parmula:
Cum fracta virtus, & minaces
Turpe solum tetigere mento.

An id ei ingenium fuit, ut non in alios modo, sed in seipsum quoque, libenter dicta diceret, vinetaque, ut alibi ait, ipsemet caederet sua? An in homine minime militari, Mercurialique potius quam Martiali, neque ad arma, sed ad amores, & ad pocula, & ad libros tractandos nato aperta illa & simplex timiditatis suae professio iucunda potius quam ignominosa est? Nam quod eum quoque ipsum ad quem scribit, in eiusdem culpae societatem vocat, videri potest fecisse Xenaeneti Atheniensis exemplo, cuius est nobilis illa responsio ad cives suos obiurgantes eum quod fugisset, *μεθ' ὑμῶν γε ὦ φίλαι κεφαλαί*. Omnino tamen verisimilius esse arbitror, Horatium hac quoque in re Archilochi, ad cuius se imitatio-

(s) *Apologetico cap. 35.* (t) *Lib. 2. car. Ode 7.*

tationem ſtudioſe comparaverat, ſimilem eſſe voluiſſe. Si quidem & ille, ut alia turpiter a ſe facta, quod apud Aelianum legimus, praedicaverat, ita cum in proelio adverſus Saios Traciae populos eadem ratione expediiſſet ſalutem ſuam, notum id poſteris ſuo ipſius praeconio eſſe voluit: cecinitque hoc modo: (u)

Ἀσπίδι μὲν Σαΐων τὶς ἀγάλλεται, ἣ παρὰ θάμνῳ
Ἐντὸς ἀμώμητον κάλλιστον οὐ, ἐθέλων.
Ψυχὴν δ' ἐξεσαώσα φυγών. ἀλλ' ἀσπὶς ἐκείνη
Ἐῤῥέτω. ἧς αὖθις κτήσομαι οὐ κακίω.

Ita enim eos verſus lego; & ſi alter Alciatus. Sed & ille bello ferox, ille tyrannorum exactor Alcaeus, quem etiam apud inferos, ut hic ait, canentem pugnas & exactos tyrannos mirantur Umbrae, non ita fuit prodigus animae, ut non fugere aliquando malverit, quam mori, qui & ipſe, ne hoc neſciremus, verſibus id ſuis mandavit, ut auctor eſt Herodotus in Terpſichore, in quo malitiam quandam Herodoti notat Plutarchus. Ita ut videatur ἡ φιλοψυχία poetarum quaſi quidam morbus, poſſintque ad multos eorum accommodari, quae apud Homerum Veneri Iuppiter dicit, [x]

Οὔ σοι τέκνον ἐμὸν δέδοται πολεμήϊα ἔργα.
Ἀλλὰ σύ γ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα γάμοιο.
Ταῦτα δ' Ἄρηϊ θοῷ, καὶ Ἀθήνῃ πάντα μελήσει.

Emendatus verſus ex Aſinaria Plauti, & locus quidam Appuleii in Floridis.

CAP. III.

Locus eſt Plauti in Aſinaria inſcriptus in omnibus, quae mihi quidem videre contigerit, exemplaribus. (y)

Proficiſcine. Hoc nunc dixerim. Nemo etiam me accuſavit
Merito meo, neque me Athenis eſt alter hodie quiſquam
Cui credi recte aeque putent.

In

(u) *Plut. Inſt. Licaonum.* (x) *Iliad. 5. v. 428.* (y) *Leonid. Se. Quid hoc eſt.*

In quem homo eruditissimus, & de quo inter eos qui poetam illum emendare aggressi sunt, propemodum dici potest, οἷος πέπνυται, haec notavit. Mendum hoc est, & in nostra scriptura depravata, etiam interpolatione litterarum, quaeramus ergo emendationem. Ego autem, quemadmodum ei loco medicina facienda sit, iamdudum reperisse mihi videor, in quo, num quid ipse me fallam, alii iudicabunt. Vetus erat opinio, periculum esse aliquod a fascino, ubi quis impensius aut laudaret ipse se, aut praesens ab alio laudaretur. Eius rei caussas, quoniam alii & curiose quaesierunt; & copiose tradiderunt, nunc persequi non est operae. Sed ex ea opinione receptum erat, ut in laudando plerumque adderent vocem *praefiscine*, aut *praefiscini*, idem quod μετὰ προβασκανίας. Cum igitur magnifice de se locuturus esset veterator ille, cuius ea apud Plautum verba sunt, quasi invidiam a se amoliri cupiens, ait,

Praefiscini hoc nunc dixerim.

Neque enim dubito quin ita legi oporteat. Huius vocis citantur exempla haec a Charisio. Titinius in Setina:

Paula mea; amabo pol tu
Ad laudem addito praefiscini, ne puella fascinetur.

Afranius in Consobrinis:

Scis habitum ita ut nunc obtinet, praefiscine.

Sed & apud Appuleium multo eruditiorem, multoque pluris faciendum scriptorem, quam vulgo putant, locus est eiusdem vocis ignoratione corruptus libro tertio Floridorum. *Igitur, quod difficile factu erat, quodque re vera arduum nobis existimabatur, gratum esse populo, placere ordini, probari magistratibus, & principibus, id, praefusive dixerim, iam quodammodo mihi obtigit. Praefiscine* enim, non *praefusive*, eo loco legendum est. Iampridem haec scripseram, cum ad me Tibur allatae sunt litterae ab Oberto Giphanio homine in primis erudito,

in

in quibus ſcriptum erat. Quod vulgo apud Gellium libro decimo Noctium Atticarum, & eius libri capite XXIV. legitur *priſtini & priſtine*, in Veteribus legi, *praefiſcini & praefiſcine*, certeque in vetere Macrobio, (z) quem mihi commodavit Hercules Ciofanus Sulmonenſis, ubi illa omnia ex Gellio, ut ſolet Macrobius, deſcripta referuntur, legitur *fiſcine & fiſcini*, depravatis quidem, ſed tamen manifeſtis rectae ſcripturae veſtigiis.

De loco quodam ex Odis Horatii.

CAP. IV.

OMinoſum eſſe crediderunt veteres illi, verae religionis ignoratione occaecati, occurſum ſerpentis, viam qua quis iter facturus eſſet quaſi diſſecantis; ex ea ſuperſtitione dictum ab Horatio eſt, (a)

Rumpat & ſerpens iter inſtitutum.

apertius autem etiam idem cognoſcitur ex Heliodori ſuaviſſimi ſcriptoris, Aethiopicon libro tertio, ubi ita legitur: *αὐτοὶ δὲ ἄρτι τῆς κώμης ἐκτὸς γεγονότες, καὶ τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου παραμείβοντες, Κροκόδειλον ὁρῶσιν ἀπὸ δεξιῶν ἐπὶ θάτερα διερπύζοντα, καὶ τῷ ῥείθρῳ τοῦ ποταμοῦ τινὶ ὀξείᾳ τῇ ῥύμῃ καταδυόμενον. οἱ μὲν δὴ ἄλλοι συνήθως τε καὶ ἀθορύβως τὸ ὀφθὲν ἦγον, πλὴν ὅσον ὁ Καλάσιρις κώλυμά τι τῆς καθ' ὁδὸν ἐπισημαίνεσθαι προὔλεγεν.* Sed hoc autem nihil eſt, quod ipſe quoque non invitus fatebor, aut, ſi non prorſus indignum erat quod notaretur, reperietur certe, qui vel a ſe iampridem animadverſum vel etiam e ſcidis atque adverſariis ſuis a me ſublectum eſſe contendat.

Emendatus locus ex Politicis Ariſtotelis.

CAP. V.

ARiſtoteles ſeptimo Politicon quorumdam errorem notans, qui felicitatis cauſſam non in virtute, ſed

(z) 1. *Satur. cap.* 4. (a) *Lib.* 3. *Car. ode.* 27.

ſed in opibus ac copiis eſſe cenſent, ait perinde eos redicule facere, ac ſi, quod muſicus aliquis bene caneret, eius rei cauſſam non in artem, ſed in lyram referrent. Id autem his verbis exprimit: Διὸ καὶ νομίζουσιν ἄνθρωποι τῆς εὐδαιμονίας αἴτια τὰ ἐκτὸς εἶναι τῶν ἀγαθῶν. ὥσπερ εἰ τοῦ κιθαρίζειν λαμπρὸν καὶ καλῶς αἰτιῶτο τὴν λύραν μᾶλλον τῆς τέχνης. Quibus in verbis, ut illud praeteream, quod legi malim aut αἰτιῶντο, aut εἴτις τοῦ κιθαρίζειν, aliud mihi multo gravius ſubeſſe mendum videtur. Neque enim τοῦ κιθαρίζειν λαμπρὸν καὶ καλῶς, ſed τοῦ κιθαρίζειν λαμπρὸν καλῶς legendum puto: Λάμπρος, enim veteris muſici proprium nomen fuit: quam boni, nihil ad rem: hoc enim tantum ſignificat Ariſtoteles, *ſi Lambrus bene canat*, id non lyra, ſed artificio ipſius effici, & ridiculum fore, ſi quis id non artificio ipſius, ſed lyrae tribuendum eſſe contendat. Lambri autem mentio eſt apud Platonem principio Menexeni ubi Socrates ait, facile eſſe, Athenis Athenienſes laudare, non ei modo qui praeſtantes magiſtros nactus ſit, quales ipſe habuerat, rhetorices quidem Aſpaſiam, muſices vero Connum: ſed ei etiam qui minus bonos, ut muſices Lamprum, rhetorices Antiphontem. Hunc Lamprum Athenaeus, non ſane ex conſuetudine muſicorum, abſtemium fuiſſe ait: profertque in eum amara quaedam dicta veteris poetae Phrynichi, quibus ait, lugere gavias mortuo illo aquae potore, quem etiam vocat mirificum artificem lugubre quiddam & querulum concinendi, Muſarum aridum & exſiccatum cadaver, luſciniarum febrim, Plutonis hymnum. Eius igitur, quicunque tandem fuit, iampridem apud Ariſtotelem oblitterata memoria, repoſita a nobis ac reſtituta ſit.

De locis aliquot Plauti ex Pſeudolo.

CAP. VI.

INepte poſt tot emendatores etiamnum legitur locus hic e Pſeudolo Plautina, (c)

(c) *Sc. Si. ex te.*

Phoeni-

Phoenicium Calidoro amatori suo
Per ceram & linum litterasque interpretes
Salutem mittit, & salutem abs te expetit,

Non enim *linum* legendum est, sed *lignum*. Nam in tabulis ligneis cera oblitis veteres, ut notum est, scribere solebant. Tabulas igitur ipsas vocat lignum, & sic loquuntur iuris auctores cum bonorum possessionem contra tabulas vocant contra lignum. Quod autem in eodem illo diverbio scriptum est.

Atque id futurum unde unde dicam nescio:
Nisi quia futurum est: ita supercilium salit.

& apud Theocritum, *oculus dexter salit*: e stulta illa veterum superstitione ductum est, qua credebant, si pars aliqua corporis suapte sponte subsiliisset ac mota esset, eiusmodi palpitationibus aut prosperi aliquid aut adversi portendi. S. Augustinus libro secundo De doctrina Christiana: *His adiunguntur millia inanissimarum observationum: si membrum aliquod salierit: si iunctim ambulantibus amicis, canis, aut lapis, aut puer medius intervenerit*. Idem in libro De natura daemonum. *Saltatores vocati sunt, qui, dum eis membrorum quaecumque partes salierint, aliquid sibi exinde prosperum, seu triste significari praedicunt*. Tales saltus Graeco nomine vocabant παλμούς: extatque liber Melampodis περὶ παλμῶν, quo eius vanitatis quasi disciplina quaedam continetur. Sed & ultimus eiusdem diverbii versus male in vulgatis libris ita legitur:

Atque ipse egreditur penitus periurum caput:

cum ita legi debeat,

Atque ipse egreditur Poenus periurum caput.

Poenum enim vocat lenonem, cum significet esse infidum, periurum, fraudulentum, quales Poeni meritissimo & habebantur, & habentur. Ne illud quidem pigebit adscribere, quod paulo supra de se dixerat Calidorus:

Quasi

Quasi solstitialis herba paulisper fui.
Repente exortus sum, repentino occidi:

esse eius herbae, mentionem & apud Ausonium *d*) in Professoribus, qui etiam, ut puto, hunc ipsum Plauti locum imitatus est his versibus:

Solstitialis velut herba solet,
Ostentatus raptusque simul.

De duobus locis ex primo Odarum Horatii.
CAP. VII.

Apud Horatium libro primo Odarum in plerisque veteribus libris ita legitur: (*e*)

Scriberis Vario fortis & hostium
Victor, Maeonii carminis alite,
Qua rem cumque ferox navibus aut equis
Miles te duce gesserit.

non, ut in vulgatis, *Quam rem cumque*. eaque scriptura mihi verior ac sincerior videtur, ut hoc dicat: Quacumque in parte terrarum miles Agrippae ductu rem gesserit, eosque fuderit, ac fregerit, insignemque aliquam Victoriam ex eis retulerit, Varium ea omnia versibus suis celebraturum. Hoc enim dicebant, rem gerere. Ut in epistola ad Augustum: (*f*)

Rem gerere & captos ostendere civibus hostes,
Attingit solium Iovis.

& senex Terentianus;

In ipsa turba atque in peccato maxumo
Quod vix sedatum satis est, potastis scelus,
Quasi re bene gesta.

Et in Fastis Capitolinis tam saepe legitur aliquem creatum esse dictatorem rei gerundae caussa. At hoc fortassis leve alicui videbitur. Addam igitur aliquid itidem leve; si forte quae singula parum habent ponderis, coniuncta ac conglobata aliquid adquirant ad lancem depri-

(*e*) *Od.* 6. (*f*) *Ad Scaevam epist.* 17. *lib.* 1.

deprimendam. In explicandis igitur primis versibus odes illius qua Quinctilii (g) mors defletur, dessentio ab omnibus & vetustis & recentioribus, & illud Quis, quod principio positum est, sexti casus, posterioris numeri esse arbitror. Neque referendum ad illa nomina *pudor & modus*, sed ad nomen *cantus*. Petit enim, ut mihi quidem videtur, poeta a Melpomene, ut sibi praecipiat cantus lugubres, quibus aut pudor aut modus aliquis imponatur desiderio Quinctilii. Itaque delenda est illa interrogationis nota, quam post nomen *capitis* Primus Paphlago invexit.

Illustratus locus Senecae ex epistolis.

CAP. VIII.

APud disertissimum eumdemque sapientissimum scriptorem Senecam, cuius inter ceteras summas laudes hanc quoque non postremam esse statuo, quod inepte fastidiosis & olim displicuit, & hodie displicet, multa sunt non publici saporis, quae qui sordiore, ut ita dicam, palato sunt, ingustata praetereunt, cum elegantiores homines, & talium deliciarum intelligentes mirificam quandam ex eis percipiant suavitatem. Quale est, quod in epistola ad Lucillium sexagesima octava, cum multis verbis docuisset, quicquid cum virtute coniunctum est optabile esse, multaque in eam sententiam genere orationis, ut solet, masculo, & nihil vulgare aut plebeium sonante dixisset, ad ipsum epistolae finem ita scribit: *Indue magni viri animum, & ab opinionibus vulgi secede paulisper: cape quantam debes virtutis pulcherrimae ac magnificentissimae speciem, quae nobis non fertis, sed sudore & sanguine colenda est. Aspice M. Catonem sacro illi pectori purissimas manus admoventem, & vulnera parum demissa laxantem. Utrum illi tandem dicturus es, Vellem quae* velles

[g] *Lib. 1. C. Ode. 24.*

velles, & moleste fero, an, Feliciter quod agis? Quibus in verbis notanda sunt duo antiqua loquendi genera vulgo non satis cognita; quorum altero ad eos qui in malis essent, altero adversus eos quibus prospere aliquid obtigisset, utebantur. Nam cui boni ac secundi aliquid obtigerat, ei, ominis caussa, gratulabundi dicere solebant, *Feliciter*, aut *feliciter quod agis*; cum significarent, cupere se eum perpetuo eadem felicitate uti, idque bonum ipsi proprium ac perpetuum esse. Iuvenalis Satyra secunda: (*h*)

Signatae tabulae, dictum Feliciter, ingens
Coena, sed & gremio iacuit nova nupta mariti.

Contra cui male & adversus animi sententiam erat, eum alloquentes dicebant: *Vellem quae velles*. Cum indicarent, dolere sibi, quod illi male esset: ac si dicerent: Vellem tibi ita esset, ut tu quoque velles, mihique aegre est, quod tibi quidquam praeter voluntatem tuam evenerit. Huius generis exemplum est apud Plautum in Mostellaria: (*i*)

Ei. *Quid est? Me miserum. Occidi: Qui? Quia*
Venit navis nostrae navi quae frangat ratem.
Velim ut velles Tranio: sed quid est negotii?

Hoc igitur significat, si quis M. Catonem animo concipiat extremo illo vitae tempore sua viscera lacerantem, & exiturae animae facientem viam, numquam ei ut in malis posito consolationem abhibiturum, sed potius ut pulcherrimum & gloriosissimum facinus obeunti gratulaturum. Nonnunquam etiam hoc posterius loquendi genus in nuda & simplici amicitiae significatione ponebant. Horatius: (*k*)

Suaviter, ut nunc est, inquam, & cupio omnia quae vis.

Plautus Amphitruone: (*l*)

Debetis velle quae velimus. Meruimus
Et ego & pater de vobis & republica.

P De

(h) *vers. 119.* (i) *Sc. Meline anno hoc.* (k) *Sat. 9. l. 1. v. 5.* [l] *Mercurius Prolog.*

De potu aeque aut vini circumdata nive refrigerati, Macrobii locus emendatus.

CAP. IX.

AQuam ex diſſoluta ac colliquefacta nive peſſimam, & corporibus pernicioſiſſimam eſſe, & iampridem Ariſtoteles, quaſi oraculo edidit, & eorum qui palato obſequi, quam illius auctoritatem ſequi, malunt, quotidiana experimenta declarant. Incommoda igitur quae nivis potum ſequuntur fugere, & tamen aeſtivis menſibus frigidum bibere qui volunt, vaſis duplicibus uti ſolent e tenuiſſima lamina eo artificio factis, ut vinum aut aquam quae potui paratur, omni quidem ex parte nix ambiat, ſed eorum tamen neutrum contingat, neque cum eis commiſceatur. Ita fit ut neque bibant nivem, & tamen nihilominus frigidum bibant, quam ſi biberent nivem. Ea me conſuetudine utentem cum amicus quidam, qui medicinam factitabat, pro noſtra familiaritate reprehenderet: Vel ex Macrobio, inquit, ſi forte noſtrorum libros minus frequenter lectitas, diſcere poteras, nivem quis, an aquam iſto modo refrigeratam bibat, nihil intereſſe. Cumque ego ſubridens, quidquam tale apud Macrobium legi abnuiſſem: Iubeſis, inquit ille, proferri librum. [m] Quo prolato, ita quidem in eo ſcriptum reperimus. *Iamdudum*, inquit Avienus, *noſſe aveo, cur aqua, quae obſita globis novium perducitur ad nivalem rigorem, non minus in potu noxia eſt, quam ex ipſa nive aqua reſoluta*. Sed ad libri marginem adſcriptum erat mea manu, particulam *non*, redundare & delendam videri. At ille, Iſto, inquit, modo facile fuerit cuilibet ſcriptori quamlibet ſententiam adfingere, ſi ex negatione adfirmationem facere liceat. Tum ego, Quaeſo, inquam, conſidera earum rationum momenta quibus ſtatim

[m] *Lib. 7. Sat. cap. 12.*

tim sententiam suam confirmat: ut aperte videas negationem esse tollendam. Ait enim aquam e nive liquefactam non solo frigore nocere: quod si esset, faterer tibi, aeque noxiam esse aquam ex fonte aut ex puteo, aut etiam eam, qua ego, ut omnium saluberrima utor, aquam pulviam, circumdata nive refrigeratam: sed esse in illa aliud non minus incommodum. Cum enim humor vi frigoris densetur ac concrescit in nivem aut in glaciem, quae partes in eo subtiliores ac tenuiores sunt, eas in illo ipso compressu evanescere ac diflari necesse est: solas autem manere crassiores, & ponderosiores, id est, ipsius aquae quasi faeces quasdam ac retrimenta. Itaque siquis eas aquae gelu astrictum admoto igne, dissolvat, minor modus aquae, quam antea fuerat, reperietur. Quod argumento est, in illa concretione partem aliquam abiisse, ac dissipatam esse. Nocet igitur corporibus non tam frigore ipso, quam crassitudine, ac pondere. Itaque etiamsi dissoluta calefiat, aeque noxia erit. Hoc vitium quod maximum est, ab hac, qua ego utor abesse certe vides. His dictis, & re paulo accuratius considerata acquievit. In eodem autem illo Macrobii loco leviuscula quaedam praeterea ex veteris libri fide a me emendata erant. Nam ubi legitur, *quae est corpulenta post terram*. Et paulo post, *coalescit*, ubi vulgo legitur, *calescit*, & paucis post verbis, *cum denseretur*, non, ut vulgo, *cum densaretur*. Certeque *denseri*, non *densari* etiam apud Virgilium & apud Horatium legi, alii quoque iampridem annotarunt.

De locis quibusdam e prima epistola libri primi ad Atticum.

CAP. X.

MUlta sunt adhuc in epistolis ad Atticum depravata, & si eis & Manutius iampridem, & post

eum alii eruditi homines magno conatu multum opis attulerunt. Nos quoque pro captu nostro aliquid earum studiosis praestare conabimur, dabimusque operam, ut liber prudentiae & elegantiae plenissimus, nostra quoque opera nitidor & emendatior legatur. Ac primum non dubito, quin locus ille ex epistola prima ita distingui debeat: *Prensat unus P. Galba. Sine fuco ac fallaciis, more maiorum, negatur*. Neque enim sine fuco ac fallaciis Galbam prensare dicit: sed ei prensanti homines aperte, ac sine circuitione ulla negare, quod iocans ipse more maiorum fieri dicit, qui simplicius vivebant, & aperte ac sine fuco quae in pectore habebant eloquebantur, nondum reperto artificio mentiendi. Iam illud, quod paulo infra positum est, *Ut frontem ferias*: non dubium est, quin habeat significationem indignationis; ut recte adnotavit Manutius. Sic & apud Plutarchum in Pompeio: τὸ πληξάμενος τὴν κεφαλὴν, ἐκέλευσε τοὺς ναύτας τὸ ἐφόλκιον παραβαλεῖν. Eum autem qui statim nominatur, *Caesoninum*, in quibusdam libris *Caesonium* lego; ut dubitem, num significetur L. Piso, quem aliquoties in ea qua illum insectatus est oratione, non sine quadam contumelia *Caesoninum* vocat. Atque ut hoc propositum magis quam adseveranter dictum velim: ita quae de Catilina sequuntur, non habeo dubium, quin hoc modo legenda sint: *Catilina: si iudicatum erit licere, certus erit competitor.* In quo sequor etiam testimonium optimi & eruditissimi senis Iacobi Taurelli, qui mihi confirmavit, in veteribus optimae notae libris ita legi: *Catilina si iudicatum erid merid lucere*. Ut in hoc erraverit vetus librarius, quod scripsit *erid* pro *erit*, deinde sine caussa geminavit quinque litteras MERID: ac pro *licere* scripsit *lucere*. De illo autem, *Curium obducere*, ita certum atque exploratum videtur, quod iampridem attulit Victorius, ut mirer, repertum esse postea quemquam qui aliter senserit: nisi quod fere fit, ut quos non ama-

amamus, eorum ne sententias quidem amemus. Certe eodem modo usus est eo verbo & Seneca in Troadibus:

non stetit fusus cruor (n)
Humove summa fluxit, obduxit statim,
Saevusque, totum sanguinem tumulus bibit:

ubi vulgo male legitur, *abduxit*. Sic & educere apud Plautum in Sticho est ebibere: *Si hoc eduxeris;* & paulo infra: *Tene tu, hoc educe*. In extremo etiam malim, illius ἀνάθημα, quam ἡλίε ἀνάθημα. Quid enim efficere potuit quamvis bella Hermathenae collocatio: ut propterea gymnasium videretur Solis anathema? At potuit ita belle posita esse, ut principem ibi locum obtineret, utque totum gymnasium credi posset ei dicatum ac consecratum esse.

Illustratus Plauti ex Asinaria locus.

CAP. XI.

INcredibile dictu est quam pusilla menda, quantas tenebras interdum etiam eruditissimis hominibus obiiciant: ut quod multa interdum saecula summos viros latuit, id postea indicatum vel pueri primis litteris imbuti assequi debuisse videantur. Tale est quod nunc ex Plauti Asinaria proferam. Qua in fabula cum amore perditus adolescens lenae persuadere conaretur, ut sibi puellam quam amabat concederet: se postea pro ea pecuniam persoluturum: vafra autem & artificii sui insigniter perita mulier, praesenti pecunia sibi opus esse diceret, ipsa denique ita loquitur: (o)

Semper oculatae nostrae sunt manus: credunt quod vident.
Vetus est, nihili cotio est.

In quo illud *cotio* quot & qualibus viris negotium exhibuit; cum & Erasmus ridicula quaedam attulisset, & Alciatus in parergis nihilo meliora, & postremo is, qui unus plus opis Plauto attulit, quam ceteri ante eum

[n] *Nuntius Act. 5.* [o] *Lena Sc. Unumquodque*

omnes, ab hoc loco nulla se ratione explicare potuisset. Res tamen est eiusmodi, ut mirum sit eam non vel a vulgaribus ludimagistris iam pridem deprehensam fuisse. Quis enim est qui nesciat litteram o,& diphtongon au saepissime apud veteres & scribendo & pronunciando inter se permutari solitas? Nam & aullam & ollam dicebant, & Paullam & Pollam, & ad eundem modum pleraque alia. Nempe igitur & hoc loco quae *cautio* usitate dicitur, facta est *cotio*. Hoc enim dicit lena, vetus dictum esse, nihili esse cautionem sive syngrapham aut chirographum: multoque tutius ac cautius agere eos qui numeratam pecuniam sibi in manum dari volunt. Nam qui cautionem habet, saepe litigare cogitur: at cui soluta pecunia est, ei res omnis in tuto est. Itaque & scriptores nostri fragilitatem cautionis dicunt in l. Qui ita institutus, D. ad S. C. Trebell. & incertum cautionis eventum in l. pupilli, Quod fal. tut. auct. gest es. dic. & Seneca syngraphas cautionesque vocat vacua habendi simulacra. Hoc quod ita perspicuum est, eorum tamen quos dixi oculatissimorum hominum aciem fugit.

De vetere proverbio quo usus est Cicero in Catilinam.

CAP. XII.

Proverbii speciem habet, quod scriptum est a Cicerone libro secundo Catilinarium: *Qui homines primum, si stare non possunt, corruant: sed ita, ut non modo civitas, sed ne vicini quidem proximi sentiant.* Quoniam enim quid a quoque fiat, vicinis fere ignotum esse non solet, quod etiam vulgari leguleiorum proverbio circumfertur: idcirco quod sine ullo prorsus tumultu ac strepitu fieret, id ne vicinis quidem sentientibus fieri dicebant. E vetere autem comico id acceptum esse cognovi ex Platone in Alcibiade primo, ubi ita scriptum

est:

eſt : ἡμῶν δὲ γενομένων, τὸ τοῦ κωμῳδοποιοῦ, οὐδ᾽ οἱ γείτονες σφόδρα τοι αἰσθάνονται ὦ Ἀλκιβιάδη. Et ex Plutarcho in Phocione, ubi de oratore Demade ita loquitur : Δημέα δὲ τῷ υἱῷ νύμφην ἀγομένῳ, ἐμοῦ μὲν, εἶπεν, ὦ παῖ τὴν σὴν μητέρα γαμοῦντος, οὐδ᾽ ὁ γείτων ᾔσθετο, τοῖς δὲ σοῖς γάμοις καὶ βασιλεῖς καὶ δυνάσται συγχορηγοῦσι. Ac verſus comici, quantum ſuſpicor, hic fuit.

Ἐμοῦ γαμοῦντος οὐδ᾽ ὁ γείτων ᾔσθετο.

De locis quibuſdam e Truculento Plautina.

CAP. XIII.

Miris modis deformatus eſt Plautus : & quidem ita male acceptus multis admodum locis, ut, quod in pugilem ait poeta quidem Graecus, eum e pugna talem rediiſſe, ut ſi in ſpeculum inſpiciat, iuraturus ſit, ſe eundem non eſſe qui fuerat ; ita videatur Plautus, ſi quis eum ab inferis Aeſculapius excitet, iuraturus fabulas illas ſuas non eſſe. Mirum autem me ſemper ſtudium tenuit illius, ſi qua ratione poſſem, adiuvandi : fuitque aliquod tempus, cum ſperabam fore, ut omnes illius comoediae multis a me vulneribus ſanatae ederentur. Sed conſilium meum cum alia remorata ſunt, tum magnificae multorum pollicitationes, qui per litteras ſignificabant, idem opus aut ſibi, aut aliis quibuſdam magnis & praeclaris viris eſſe in manibus : ut vererer, ſi cum talibus antagoniſtis in arenam deſcenderem, ne non inanis modo ac ſupervacaneus, ſed ridiculus etiam meus omnis exiret labor. Illi autem interea partim mortui ſunt, partim ceſſant tamquam ſibi ſatis eſſe ducentes, quod novum opus aliis nuntiarint. Sunt & fuci quidam qui quae iampridem & a me & ab aliis notata ac publicata ſunt, ea colligentes, & pro ſuis impudenter venditantes, Plautinas comoedias in quibus multa integra depravarunt, multa

corrupta foedius etiam corruperunt, ut a se in pristinum nitorem restituta, edere non verentur. Quamquam igitur quod in aliis mihi accidit, idem in eis quoque, quae his libris inspergam, mihi eventurum auguratur animus: experiar tamen, neque tantum apud me valere sinam quamlibet iustam indignationem, ut non plus valeat utilitatis publicae ratio. Ac nunc quidem veteres coniecturas meas proponam de quibusdam locis e Truculento: quibus ὁ μακαρίτης Turnebus aliter medicinam facere conatus est. Quod enim ita vulgo legitur: (p)

Supplicium ad te hanc minam fero auri. Si mihi ridespice:

id ille ita legendum censet: [q]

Si mihi rides, spice.

At ego hoc modo conieceram:

Supplicium ad te hanc minam fero purissimi auri respice.

neque dum me paenitet coniecturae. Quod autem in eadem fabula est,

Non enim possunt militares pueri & a vio educere:

ille ita legit & *a via educier:* Ego autem rectum iudicabam, quod in veteribus libris repereram, *setania educier*: aut ut in aliis item veteribus, *setanio educier*: Setanium enim, aut setania, aut, apud Dioscoridem & Theophrastum legitur, sitanium, vel sitania, genus mespili est in Italia frequens: cuius multis locis & apud Plinium mentio est. Hoc igitur dicit meretrix, non posse militares pueros vilibus & parvi pretii cibis educari, cuiusmodi est setania. Ac nescio quo modo durat, hodieque apud Italos idem loquendi genus in sermone vulgi: ut si multa ac magna requiri ad aliquid efficiendum significent, dicant, aliud requiri quam mespila. Est & caepae genus setamia. Nam de tintinabulis, semper idem, quod ille tradidit, senseram: & praeter locum Zonarae, habebam alium ex Pseudolo:

Iam

(p) *Lib. 11. Advers. cap. 21.* (q) *Stratophanus Sc. Meo mihi more.*

Iam hic ero. Verum extra portam Metiam currendum est
prius. (r)
Quid eo! lanios inde accersam duos cum tintinnabulis.
Eadem duo greges virgarum inde ulmearnm adegero:
Ut hodie ad litationem huic suppetat satias Iovi.
In malam crucem istic ibit Iuppiter lenonius.

Etenim extra portam Metiam habitat carnifex: & ibi comburebantur cadavera damnatorum. Unde in Casina: *(s)*

Illum edepol videre ardentem te extra portam Metiam
Credo ecastor velle.

Nunc igitur haec. Alia posthac, ut quidque occurret, proferemus.

E Ciceronis Academicis emendatus locus.
CAP. XIV.

Locus est Ciceronis ad finem libri primi Academicarum quaestionum, depravatus ille quidem in omnibus libris, sed cuius ita facilis emendatio est, ut diu piguerit me eam in litteras referre, cum putarem ita obtusum neminem fore, quin eam facile videret, si paululum animum adverteret. Nunc cum videam, neque hominem eruditissimum Turnebum, qui eleganti sane commentario librum illum illustravit, neque alios qui postea Ciceronem a se, ut ipsi quidem putabant, nam quid praestiterint, videbimus: emendatum ediderunt, quidquam de mendo cogitasse, indicabo eum, & purgabo, ne diutius macula illa in tam polito scriptore haereat. Verba autem, quae dico, Ciceronis haec sunt: *Cum Zenone, inquam, ut accepimus, Arcesilas sibi omne certamen instituit, non pertinacia aut studio vincendi, ut mihi quidem videtur, sed earum rerum obscuritate, quae ad confessionem ignorationis adduxerant Socratem, veluti amantes Socratem, Democritum, Anaxagoram, Empedoclem, omnes paene*

(r) *Sc. Pseudole non audis.* (s) *Sc. fate chaline.*

paene veteres, qui nihil cognosci, nihil percipi, nihil sciri posse dixerunt. Haec Cicero. Sed quomodo, quaeso Socratem amare potuerunt Democritus, Anaxagoras, Empedocles, & veteres, illi, qui ante, ut opinor, mortui erant, quam avia Socratis nasceretur? An in re perspicua nihil pluribus verbis opus est? Neque enim quemquam posthac dubitaturum existimo, quin ita legendum sit: *Quae ad confessionem ignorationis adduxerant Socratem, velut iam ante Socratem, Democritum, Anaxagoram, Empedoclem, omnes paene veteres*. Ut significet illam confessionem ignorantiae non a Socrate primum inductam, sed multo ante eum a veteribus prolatam fuisse.

De locis quibusdam e Truculento Plautina.

CAP. XV.

VErsus hi sunt ex Truculento: (*t*)

Rus mane dudum hinc ire me iussit pater,
Ut bubus glandem prandio depromerem.
Post illuc veni, quam advenit, si dis placet,
Ad villam, argentum qui meo debebat patri:
Qui ovis Tarenti erat mercatus de patre.
Quaerit patrem. Dico esse in urbe. Interrogo, quid eum velit.
Homo crumenam sibi de collo detrahit.
Minas viginti mihi dat. Accipio libens.
Condo in crumenam. Ille abiit. Ego perperaminas
Ovis in crumena hac in urbem detuli.

Quis autem est, qui divinare possit, quas dicat *oves perperaminas*? sed nimirum corruptus est locus legendumque hoc modo:

ego propere minas
Ovis in crumena hac in urbem detuli.

De pecunia enim, id est, de illis viginti minis, quas pro

[t] *Sc. Rus mane d.*

pro ovibus acceperat, ita ut de ovibus loquitur; eadem urbanitate, qua viginti item minas pro asinis acceptas vocat alibi asinos.

Nimis vellem habere perticam. Qoi rei? qui verberarem
Asinos. Si forte occeperint clamare hinc ex crumina.

Simul autem eo alludit, quod oves quae ventrem pilosum non haberent, vocabant oves minas aut apicas, quas etiam in emendo reiiciebant: ut est apud Varronem libro secundo (*u*) De re rustica. Erant illae igitur plane oves minae: neque enim pilosi sunt nummi. Quod autem sequitur:

Fuit edepol Mars meo periratus patri.
Nam oves illius haud longe absunt a lupis.

Inde dictum est, quod lupas Marti sacras putabant. Unde & huius urbis conditores, quod a Marte geniti essent, aluisse dicitur lupa. Lupas etiam vocabant meretrices, a quibus non longe abesse dicit eas oves, quas ipse tunc in crumena ferebat. Parva sunt haec, & facilia, dicet aliquis. Fateor. Neque ego ea pro magnis aut reconditis vendito. Sed tamen quae homines eruditissimi obscura sibi esse fassi sunt, ea illustrasse me numquam pigebit.

De Mitylene Horatii loci duo illustrati.

CAP. XVI.

NON temere est, quod Horatius Mitylenen inter urbes pulcherrimas numerat, tum in Odis; (*x*)

Laudabunt alii pulchram Rhodon aut Mitylenen:

tum in Epistolis: (*y*)

Incolumi Rhodos & Mitylene pulchra facit, quod
Paenula solstitio, campestre navalibus auris.

Talem enim fere fuisse proditum est, quales sunt quae hodie non Italiae modo sed universo orbi terrarum ornato sunt Venetiae. Nam & in Mitylenen influens mare

(u) *Cap.* 2. (x) *Lib.* 1. *Car. Od.* 7. (y) *Lib.* 1. *ep.* 11.

mare multis eam euripis distinguebat, ac dissecabat, & pontes tota urbe plurimi erant ex candido ac polito lapide facti, ut non urbs, sed insula amoenissima videretur. Id ita exponit dulcissimus ac suavissimus scriptor Longus principio ποιμενικῶν his verbis. Πόλις ἐστὶ Λέσβου Μιτυλήνη μεγάλη καὶ καλή. διείληπται γὰρ εὐρίποις, ὑπεισρεούσης τῆς θαλάσσης, καὶ κεκόσμηται γεφύραις ξεστοῦ καὶ λευκοῦ λίθου· νομίσεις οὐ πόλιν ὁρᾷν ἀλλὰ νῆσον. Eo autem libentius ex eo pauca haec protuli, quod & confirmant Horatii de nobilissima urbe testimonium, & Longi liber lectu dignissimus nondum, quod sciam, publicum accepit.

Illustratus locus Horatii ex Odis.
CAP. XVII.

PErleganti comparatione usus est Flaccus ode duodecima libri primi cum ornare Gaesarem vellet, (z)

Micat, inquit, *inter omnes*
Iulium sidus, velut inter ignes
Luna minores:

In eo autem imitatus est Pindarum, etsi quod hic noster de Luna, id Graecus ille in Isthmiis de lucifero dixerat: (*a*)

λάμπει ἑωσφόρος θαητὸς ὣς ἄστροις ἐν ἄλλοις.

A Luna autem obscurari ceterarum stellarum splendorem, suavissimis versibus dixerat etiam Sappho: (*b*)

Ἄστερες μὲν ἀμφὶ καλὰν σελάναν
Ἂψ ἀποκρύπτουσι φαεινὸν εἶδος,
Ὅπποτ᾽ ἂν πλήθεισα μάλιστα λάμπῃ.

Sed & Quintus Smyrnaeus in celebranda Penthesilea eandem camparationem adhibuit:

Ὡς δ᾽ ὅτ᾽ ἀν᾽ οὐρανὸν εὐρὺν ἐν ἄστρασι δῖα σελήνη
Ἐκπρέπει.

Puto autem huiusmodi locorum collatione, ac contentione inter se, & magis elucere veterum poetarum praestantiam

[z] *Lib.* 1. *Car. Od.* 12. [a] *Od.* 4. *Stroph.* 2. [b] *Apud. Eustathium.*

ſtantiam, & eiuſdem gloriae cupidos, quomodo in eis imitandis verſari debeant, admoneri.

Emendatus & illuſtratus locus quidam Plutarchi.
CAP. XVIII.

ERuditionis & prudentiae pleniſſimus ſcriptor Plutarchus, in commentariolo quo docuit principum virorum amicitiam ac conſuetudinem eruditis hominibus non eſſe. Fugiendam, ſed expetendam potius, & adhibito ſtudio quaerendam, quod multo plus proſint humano generi, ſi praeceptis, diſputationibus, exemplo ſuo unum aliquem ex iis qui principem in civitate ſua locum obtinent, quam ſi cerdonem quempiam aut baiulum, meliorem ac ſapientiorem effecerint. Eo igitur in libro ita ſcribit: πλοῦτον δὲ καὶ δόξαν ἡγεμονικὴν καὶ δύναμιν ἐν φιλίαις οὐ διώκει οὐ μὴν οὐδὲ φεύγει ταῦτα προσόντα μετρίῳ ἤθει. Quae verba homo erudititiſſimus, quique labore & induſtria ſua numquam deſinit adiuvare honeſtarum artium ſtudia, ita interpretatus eſt: *Divitias autem & principe dignam gloriam ac potentiam in amicitiis neque ſectabitur, neque, ſi modice affluant, averſabitur*. Sed ſi Plutarchi verba paulo attentius conſideraſſet, vidiſſet omnino, verba illa, προσόντα μετρίῳ ἤθει. nullo modo ita reddenda eſſe, *ſi modice affluant*. Hoc enim ait Plutarcus: hominem vere philoſophum in parandis ac conciliandis amicis, non illum quidem divitias ſpectare aut gloriam, ac potentiam, ut vulgus ſolet: ſed tamen ſi inciderit in aliquem divitem ac potentem qui idem apto ad virtutem ingenio, & modeſtis, ac compoſitis moribus ſit, non abſiſterreri, neque ipſius conſuetudinem propterea refugere, quod divitiis ac potentia praeſtet. Idque ſtatim declarat eleganti ſimilitudine, Philoſophi, inquit, in amandis adoleſcentibus non formam ſequuntur, ſed mores, & ingenium, & ſtudium erga liberales diſciplinas: neque tamen formoſos reformidant, neque abſtinent ab

eorum

eorum consuetudine si eosdem modestos ac bene moratos & discendi cupidos esse videant. Deinde addit: οὕτως οὖν ἀξίας ἡγεμονικῆς καὶ δυνάμεως ἀνδρὶ μετρίῳ καὶ ἀστείῳ προσούσης, οὐκ ἀφέξεται τοῦ φιλεῖν καὶ ἀγαπᾷν, οὐδὲ φοβηθήσεται αὐλικὸς ἀκοῦσαι καὶ θεραπευτικός. Interpres autem hoc modo, *Ita dignitate & potentia principe digna praeditus homo civilis ac moderatus non abstinebit amando & diligendo, nec verebitur aulicus appellari, & qui principem colat.* In quo certe a Plutarchi sententia aberravit, qui hoc ait, Si quis sit vir bonus & eleganti ingenio praeditus, cui praeterea adsit hoc quoque ut dignitate ac potentia excellat, non idcirco abstenturum esse sapientem ab eo amando, ac colendo, neque veritum, ne propterea aulicus, aut adsentator vocetur, Sequitur apud Plutarchum: οἱ γὰρ κύπριν φεύγοντες ἀνθρώπων ἄγαν νοσοῦσιν, ὁμοίως τοῖς ἀγαθὰ ᾑρημένοις, καὶ οἱ πρὸς ἔνδοξον οὕτως καὶ ἡγεμονικὴν φιλίαν ἔχοντες. Quae ille ita reddidit.

Nam qui Venerem fugiunt nimis mortalium
Aegrotant, & qui bona sectantur itidem errant gloriam & gratiam apud principes fugiendo, quam sententiam nullo modo ex Plutarchi verbis effici posse, omnes, ut opinor, vident. Sed hoc facilius excusare debemus hominem insigniter & eruditum & industrium, quod Graeca manifesto depravata sunt. Quae mihi quidem videtur ita emendari posse:

Οἱ γὰρ Κύπριν φεύγοντες ἀνθρώπων ἄγαν.
Νοσοῦσ᾽ ὁμοίως τοῖς ἄγαν θηρωμένοις. id est:

Namque Venerem quicumque refugiunt nimis,
Peraeque aegrotant, atque qui appetunt nimis.

itidemque qui erga principum ac potentum amicitiam aut hoc aut illo modo affecti sunt. Et puto hanc veriorem esse scripturam horum Euripidis versuum, quam quae est apud Stobaeum: (c)

Oi

[c] *Serm.* 61.

Οἱ γὰρ κύπριν φεύγοντες ἀνθρώπων ἄγαν
Νοσοῦσ' ὁμοίως τοῖς διώκουσιν ἄγαν.

Atque haec eo notavi, eiusdemque generis alia post hac fortassis notabo, ut prosim studiosis non ut quidquam detraham de gloria & existimatione eruditorum hominum, quos in magnis & arduis operibus interdum dormitantes qui non ferat, aut qui eos propterea minoris faciendos putet; is mihi ab omni humanitate alienissimus esse videatur.

Tres antiquae voces Ciceroni restitutae.
CAP. XIX.

Vetera quaedam vocabula sunt apud Ciceronem, corrupta ab iis qui quicquid minus usitatum est, pro suo iure expungere, & quicquid collibuit, substituere audent, etiam invitis, nam hec nonnumquam profitentur, & reclamantibus omnibus libris. Quorum nisi regatur & coerceatur audacia, paucis in Cicerone. minima pars Ciceronis futura est. Quosdam hic proponam locos, ex quibus hoc quod dico intelligi possit, Ita igitur scriptum est libro quinto De finibus: *Stoici restant. Hi quidem non unam aliquam aut alteram a nobis, sed totam ad se nostram philosophiam transtulerunt. Atque ut reliqui fures earum rerum quas ceperunt signa commutant, sic illi ut sententiis nostris pro suis uterentur, nomina, tanquam rerum notas, mutaverunt*. Sed in libris veteribus, *clepserunt*, legitur, non *ceperunt*. Quod sine dubio rectum est. Cicero ipse alibi: *Spartae, repere ubi pueri & clepere discunt*. Eodem modo peccatum est libro De divinatione, in versibus veteris poetae de Cassandra:

Sed quid oculis rapere visa est derepente ardentibus?

Non enim *rapere*, sed *rabere* legendum est. Et libro secundo Tusculanarum: *Ingemiscere nonnumquam viro concessum est, idque raro. Eiulatur ne mulieri quidem*. Et hic nimirum *est fletus, quem duodecim tabulae in funeribus adhiberi*

hiberi vetuerunt. Neque enim *fletus* in vetustis libris; sed *lessus* legitur. Quod autem quidam homo eruditus, pro *vetuerunt*, *volverunt* legi vult, id tale est, ut ne ipsi quidem, si diligentius considerarit, probatum iri putem.

De quibusdam locis Laërtii.

CAP. XX.

MUlta sunt adhunc apud Laertium corrupta: etsi praeclaram in eo emendando navavit operam, homo & industria & eruditione praestans, qui libros ipsius cum vetustis exemplaribus collatos haud ita pridem edidit. Nos vero eum & amare ac laudare debemus ob ea quae praestitit, & si quid ipsius diligentiam fugit, id ingenue cum studiosis communicare. In vita igitur Socratis (*d*) (hinc enim exordiemur) ita scriptum est: Εὐθύφρονα δὲ τῷ πατρὶ γραψάμενον ξενίας δίκην, περὶ ὁσίου τινὰ διαλεχθεὶς ἀπήγαγε. Sed qui Platonem vel primoribus, ut dicitur, labris attigerunt, satis sciunt, non fuisse illam ξενίας δίκην, quam Eutyphro intendebat patri: accusabat enim eum, quod mercenarium quendam enecasset: ut dubium non sit, quin pro ξενίας legendum sit ξενοκτονίας. Paulo post autem, ubi Euclidem a Socrate reprehensum narrat, quod in contentiosis Syllogismis nimium studium poneret, ita legitur: ἄχρηστον γὰρ ᾤετο εἶναι τὴν περὶ ταῦτα αἰσχρολογίαν: cum omnino legendum sit, μικρολογίαν: etsi aliter Victorius. Et quoniam, quam haec, quae tradimus, inter se cohaereant, non valde laboramus, addemus alium locum ex Heraclidis vita, ubi unius litterae depravatio festivam & elegantem historiam corrupit. Est autem haec: *Dionysius Matathemenus, qui, ut est apud Ciceronem, propter dolorem, oculorum a Stoicis*

[d] *Lib.* 2.

cis descivit, & in Epicuri castra se contulit: is igitur Dionysius cum tragoediam quandam scripsisset, cui Parthenopeo nomen fecerat, Sophoclis illi nomen inscripsit. Hac ementita inscriptione delusus Heraclides in commentariis quibusdam suis versus ex ea fabula pro Sophocleis citaverat. Tum ei Dionysius rem, ut erat, aperit, seque eius fabulae auctorem esse profitetur. Quod cum etiam tum Heraclides negaret, eique fidem habere nollet, scripsit ad eum Dionysius, ut quendam ex ipsa tragoedia locum inspiceret. In quo ex primis versuum litteris conficiebatur ac contexebatur nomen ΠΑΓΚΑΛΟΣ. Erat autem id nomen formosi pueri, quem Dionysius amabat; cuiusque nomen amoris caussa, occulte & artificiose poemati suo intexere voluerat. Sic olim Ennius versus quosdam, ut a Cicerone proditum est, scripserat, quorum ex primis litteris efficiebatur, Q. Ennius fecit. In Graecis autem Laertii libris ab eo quem supra significavi editis, nisi quod παγκάλως pro πάγκαλος scriptum est, cetera omnia ἔχει παγκάλως. Qui pusillus error tantas tenebras obiecit interpreti, ut huius historiolae in eius interpretatione nullum prope vestigium appareat. Ac putassem in Graecis erratum esse operarum vitio, nisi homo eruditus in iis notis, quas ad finem libri adiecit, ostendisset, se verae illius scripturae sententiam non esse assecutum. Certe in optimo & vetustissimo libro Alexandri Farnesii Cardinalis multis nominibus Maximi aperte legitur ΠΑΓΚΑΛΟΣ: nequis de scriptutae illius integritate dubitandum putet. Recte etiam idem ille liber in vita Cratetis, ubi ponitur iocosum quoddam eius Philosophi diarium, quo ostendebat a divitibus magnos sumptus fieri in coquos, in adulatores, in scorta, cum in bonos & eruditos viros parci ac restricti sint, recte inquam in eo libro scriptum est τάλαντα πέντε, non, ut editum est, τάλαντα δέκα.

Sunt enim tres versus iambici, qui propter vocis illius depravationem non agnoscuntur. (*e*)

Τίθει μαγείρῳ μνᾶς δέκ᾽, ἰατρῷ δραχμὴν,
Κόλακι τάλαντα πέντε, συμβούλῳ καπνόν.
Πόρνῃ τάλαντον, φιλοσόφῳ τριώβολον.

Sed & quod iu vita Pythagorae legitur, fuisse medicum quendam Pythagoram, qui scripserit de Hernia, id non quidem omnino vere, sed tamen propius vero sriptum est eodem in libro Περὶ κήλης. enim habet, non περὶ κήλης. legendum autem περὶ σκίλλης. Id ita esse constat ex Plinio cuius haec sunt ex capite quinto libri XIX. (*f*) ubi de generibus scillae, quod bulbi genus est, loquitur: *Unum de iis volumen condidit Pythagoras Philosophus, colligens medicas vires, quas proximo reddemus libro.*

[e] *Laert. l. Orat. Theb* [f] *Cap. 5.*

MARCI ANTONII MURETI
AD HIPPOLITUM ESTENSEM S. R. E.
Cardinalem ampliſſimum & illuſtriſſ.

VARIARUM LECTIONUM

LIBER DECIMUS.

Quam vetus ſit conſuetudo, in honore alicui habendo, manum ſuam ad os admovendi.

CAP. I.

QUod hodieque in conſuetudine poſitum eſt, ut in ſalutandis potentibus, aut in honore eis habendo, noſtram ipſi manum ori admovere ſoleamus, id quaeſitum eſt ex me, num a veteribus quoque factitatum eſſet, an, ut alia pleraque, ita hoc quoque inepte adulandi genus ſervilia recentiorum aulicorum ingenia excogitaſſent. Reſpondi, eum morem uſque ab impia illa, & ridicula veterum, qui multos deos colebant, ſuperſtitione ductum ac propagatum videri. Solebant enim & illi, cum aut fanum aliquod praeterirent, aut lignum, lapidem-ve aliquem aſpicerent, in quo divinitatis aliquid eſſe opinarentur: neque enim vilior illis temporibus ullius rei, quam deorum, annona erat: manum ad os referre, & tenui murmure illos ligneos aut lapideos deos, ut ſibi faverent, precari. Ovidius: (g)

Ecce lacu medio ſacrorum nigra favilla
Ara vetus ſtabat tremulis circumdata cannis.

Q 2 *Reſtitit,*

(g) *Lib. 6. Metamorph.*

Restitit, & pavido, Faveas mihi, murmure dixit
Dux meus: & simili, Faveas mihi, murmure dixi.

Appuleius apologia prima: *Nam, ut audio, percensentibus iis qui iustum novere, nulli deo ad hoc aevi supplicavit; nullum templum frequentavit: si fanum aliquod praetereat, nefas habet adorandi gratia manum labris admovere*. Minutius Felix in Octavio: *Caecilius, simulacro Serapidis denotato, ut vulgus superstitiosus solet, manum ori admovens, osculum labiis pressit*. Quod igitur gestu illi diis suis honorem exhibebant, eodem nos hodie in potentibus ac fortunatis hominibus colendis utimur.

Unde sumpsisse videatur Ovidius, quod in Oraculo terram, matrem, lapides autem ossa illius vocavit.

CAP. II.

SApienter interpretatur Ovidianus Deucalio sortem sibi a Themide datam, quaerenti qua arte genus humanum aquis extinctum reparare posset, qui iussus ossa magnae matris post tergum iacere, matris nomine terram intellexit, cuius in corpore ossa lapides vocarentur. Atque equidem existimo ingeniosissimum poetam illo responso confingendo quod terram quidem matrem vocavit, sumpsisse ex historia Romana, ubi, cum regiis adolescentibus responsum esset, eum regnaturum Romae qui primus matri osculum tulisset, Brutus is, qui reges exegit, e navi exiens, simulato casu, terram osculatus esse dicitur, quod autem *lapides*, *terrae ossa*, secundum esse auctoritatem veteris tragici, qui & ipse illos eodem nomine affecerat. Citantur enim haec a vetere Grammatico:

Γῆς ὀστοῖσιν ἐγχριμφθεὶς πόδα.

de eo qui ad lapidem offendisset. Sic autem, & *sangui-*

gulnem terrae Aristoteles in quadam ad Alexandrum epistola *vinum* vocasse dicitur. Et vulgo *venas in terra* dicimus aut quibus aqua conclusa latet, aut e quibus metalla eruuntur.

Versum quendam ex Odyssea multo aliter a nonnullis accipi, quam ut ab Horatio acceptus est.

CAP. III.

NON est dubium, quin Horatius in epistola ad Lollium, illo versu, (h)

Dum sibi, dum sociis reditum parat.

exprimere voluerit illum Homericum: (i)

Ἀρνύμενος ἥν τε ψυχὴν καὶ νόστον ἑταίρων.

sed Homericum tamen, non eodem quo Horatius sensu omnes accipiunt. Didymus enim, cuius extant in Odyssean eruditissimae notae, aliam etiam quandam eius declarationem tradit, an veriorem nescio, ipsi certe Ulixi honestiorem ac gloriosiorem. Illum videlicet eo animo fuisse, ut & vitam impendere, & omnem reditus spem sibi praecludere non recusaret, dum modo saluti sociorum cunsuleret. Verbum enim ἄρνυσθαι, ut apud Eustathium legitur, ab agnis ductum est, quos Graeci ἄρνας vocant: ut & ὠνεῖσθαι ἀπὸ τῶν ὄνων & πωλεῖν ἀπὸ τῶν πώλων: quod prisci nondum nummorum usu, agnis, asinis, equuleis, aliisque eiusdem generis animalibus parare ea, quibus indigebant, solebant. Hoc igitur Homerum dicere ait, paratum fuisse Ulixem, si res ita tulisset, ἄρνυσθαι id est, quasi pro pretio dare καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ τὸν ἑαυτοῦ νόστον, ἀντὶ τῶν ἑταίρων. Neque coniuncte legendum καὶ νόστον ἑταίρων. Lucianus tamen prorsus Horatianae sententiae adstipulatur, qui in φιλοψευδεῖ Ulixem multa in errore illc suo mentiri solitum dixit, οἷόν τε αὐτοῦ ψυχὴν ἀρνύμενον, καὶ τὸν νόστον τῶν ἑταίρων. Hanc sententiarum varieta-

(h) Lib. 1. ep. 2. (i) 1. Odyss. v. 5.

rietatem. quam Horatiani interpretes vel non non animadverterant, vel praetermiserant, non indignam duxi, cuius rudiores admonerentur.

De duobus locis ex primo libro Commentariorum Caesaris de bello Gallico.

CAP. IV.

Legebamus animi caussa primum librorum commentariorum Caesaris De bello Gallico ego, & Horatius Macaranus elegantissimo ingenio, & honestissimis moribus praeditus adolescens: & ut ei quidque occurrerat, in quo haereret, ita aut ex me sciscitabatur sententiam meam, aut etiam suam ipse modeste ac verecunde proferebat. Cum igitur ventum esset ad eum locum, ubi Ariovistus Caesaris legatis respondet *Aeduis se obsides redditurum non esse, neque iis, neque eorum sociis iniuria bellum illaturum, si in eo manerent quod convenisset, stipendiumque, quotannis penderent: si id non fecissent, longe iis fraternum nomen populi R. afuturum*: iis recitatis, paulum substitit Horatius: &, Quando, inquit, mihi licere voluisti, omnia dicere quae in mentem venirent, non dissimulabo vereri me, ne hoc loco, ubi est *afuturum*, una littera extrita, legi debeat *futurum*. Recens enim sum a lectione ultimi Aeneidos, ubi commemini ita Turnum loqui, (*k*)

Longe illi dea mater erit, quae nube fugacem
Feminea tegat, & vanis sese occulat umbris.

Ut ergo illic Turnus minatur, longe Aeneae futuram matrem, ita hic Ariovistus, longe Aeduis fratrum nomen populi R. fore. Tum ego, Acute, inquam, istuc a te Horati, & ingeniose cogitatum est: & quo tibi magis etiam de ista tua coniectura placeas, scito, eandem adprime eruditi hominis Gabrielis Faerni fuisse, cum uno

(k) *Lib. 12. vers. 52.*

uno illo quo tu quoque usus es Virgilii testimonio niteretur: Certeque eodem modo locutus est optimus, & ipse Latinitatis auctor Ovidius octavo Metamorphoseon:

Pone age, nec titulos intercipe femina nostros,
Thestiadae clamant: nec te fiducia formae
Decipiat, ne sit longe tibi captus amore
Auctor.

Sed tamen cum eadem veterum librorum scriptura sit, quae vulgata: nihil est caussae, cur quidquam mutandum putemus. Nam hoc quoque alterum loquendi genus veteribus non inusitatum fuisse, ex eodem illo quem modo citavi, Ovidio cognoscitur; apud quem ita legimus libro quarto:

Huic quoque, vade procul, ne longe gloria rerum,
Quas mentiris, ait, longe tibi Iuppiter absit.

Paulo autem infra eum, quem dixi Caesaris locum locus alius est in omnibus, quos ego quidem viderim, libris depravatus; quem qui nuper emendare voluerunt, magis etiam corruperunt. Nam cum dixisset Caesar e Gallorum sermonibus de Germanorum virtute, tantum extitisse in exercitu Romano metum, ut non mediocriter omnium mentes, animosque perturbaret: *Hic*, inquit, *primum ortus est a tribunis militum ac praefectis, reliquisque qui ex urbe, amicitiae caussa, Caesarem secuti magnum periculum miserabantur; quod non magnum in re militari usum habebant*. Ita enim habent veteres tum calamo notati, tum typis descripti libri. At in iis qui postea editi sunt, avdita est negatio, hoc modo: *Non magnum periculum miserabantur*. Sed qui attente totum locum consideraverit, facile intelliget legendum esse. *Magnum periculum esse rebantur*.

Expensus locus ex Asinaria Plauti, in quo Poeta ipse quiddam non satis ex arte fecisse videri potest.

CAP. V.

Cum animi caussa Plauti Asinariam evolverem, quiddam repperi, quod mihi scrupulum obiecerit: neque audenti accusare ἀτεχνίαν Plauti, neque tamen ad eum defendendum, ac vindicandum ab illo crimine quidquam satis probabile reperienti. Nam in prima fabula senex cum servulo colloquens, scire se ostendit, filio opus esse viginti minis. Ita enim loquitnr: (*l*)

Nunc verba in pauca conferam, quid te velim.
Viginti iam usust' filio argenti minis.
Face id ut paratum iam sit.

Multo autem post, Argyrippa lena super illis viginti minis cum adolescente paciscitur: cumque adolescens dixisset, (*m*)

Mane, mane, audi. Dic quid me aequum censes pro illa tibi dare
Annum hunc ne cum quiquam alio sit:

subiicit impura mulier: *Tene? viginti minas.*

Atque ea lege, si alius ad me prius attulerit, tu vale.

Ante igitur resciverat senex, quantum argenti filio opus esset, quam id filius ipse ex lena cognoscere potuisset. Ac scio, visum esse nonnullis etiam Terentium in Adelphis similiter ipsum quoque peccasse. Sed Terentii quidem caussam veteres critici facile expediunt, eumque omnibus suffragiis liberant. Plautinum hoc, vereor, ut aeque facile defendi queat.

Locus

[l] *Demaenetus. Sc. 1.* [m] *Cleaereta cum Argyrippo. Sc. unum quodque.*

Locus quidam Iuvenalis adversus aliorum omnium sententiam declaratus.

CAP. VI.

MIrum est, quanto opere vexatus sit ab hominibus eruditis versus ille Iuvenalis e Satyra undecima: (*n*)

Qui Lacedaemonium pedeumate lubricat orbem :

ut vix ullus iam superesse videatur novae aut emendationi, aut interpretationi locus. Primum enim Domitius, & alii eum secuti *ptismate* legerunt, non *pedeumate*: cumque Lacedaemonium orbem interpretarentur annulum, putarunt hoc versu significari divitem delicatum, qui annulum, quem in digito gestaret, identidem extraheret sputoque illineret, ut habilius & commodius versari posset. At Merula, saltationis genus esse pytisma quo Lacedaemonii uterentur: idque homo ingenuus fassus est se nusquam legisse: sed ita sibi in mentem venisse, ut ea quae somniamus. Tertius accessit Georgius Valla, qui cum putaret, vix satis sibi decorum fore, si ad has epulas asymbolus veniret, orbem Lacedaemonium trochum esse dixit e pinu factum, quae Graece pitys diceretur. Adhuc haec erant, cum ecce tibi homo accutissimus, & eruditissimus Politianus, qui, explosis omnium superiorum sententiis, *pitylismate* legendum censuit: id enim ex Galeno esse exercitationis genus, quo in Laconicis, id est, in sudatoriis, uterentur, peruncto prius corpore: atque eo lubricandi verbum pertinere. Et fortassis obtinuisset haec sententia propter summam Politiani in litteris auctoritatem, nisi animadvertissent homines, eam cum iis de quibus eo loco Iuvenalis ageret, nullo modo cohaerere. Alciatus quidem cum se in idem illud a Politiano extructum sudatorium coniecisset, ut tamen adferret

(n) *vers.* 173.

ret aliquid novi, *pyreyſmate* legendum cenſuit, novo, & ante ipſum inaudito vocabulo. Extitit deinde Flavius quidam, cuius ſcripta nondum in manus meas venerunt, qui ratus ſit legendum, *poppyſmate:* & orbis Lacedemonii nomine intellexerit τὸν σφιγκτῆρα, verſum hunc ad nefariam libidinem referendum putans: quod mihi quidem abſurdiſſimum, & a poetae ſententia alieniſſimum videtur. Secutus eſt homo multae ac variae lectionis Ioannes Brodaeus, qui *pedemate* legendum pronunciaverit. Huius ego Miſcellanea, in quibus hoc tradidiſſe fertur, quanquam magno ſtudio quaeſita, numquam uſque adhuc reperire potui: ſed facile tamen ex ipſo pedematis nomine video eum aliquod ſaltationis genus intellexiſſe: & mihi veriſimile ſit eodem modo legiſſe etiam Merulam. Poſtremo Turnebus *pytiſma* ſputum; *orbem* trochum videri voluit. Quis poſt tot, ac tales viros quidquam ſibi praeterea quaerendum putet? & aut idoneum ſe inter eos arbitrum profiteri, aut, quod eorum nemo intellexerit, id ſe verius explicaturum polliceri audeat? Quando tamen in hoc litterarum genere, minimo periculo peccatur; non deterrebor ego quoque, quid ſentiam, dicere. Puto igitur quod in vetuſtis libris legitur *pedeumate*, leviter depravatum eſſe, ac legendum *petteumate*, a verbo πεττεύω: ſignificarique eo verſu divitem aleae ſtudio deditum. Quod confirmant & ea quae ſtatim ſequuntur:

Namque ibi fortunae veniam damus, alea turpis,
Turpe & adulterium mediocribus, haec eadem illi
Omnia cum faciunt, hilares, nitidique vocantur.

Orbem autem Lacedaemonium vocat menſam ex marmore Laconico, ut & Martialis Libycum orbem, menſam ex marmore Africano.

Tu Libycos Indis ſuſpendis dentibus orbes:
Fulcitur teſta fagina menſa mihi.

Et Seneca ad Albinam: *levatique menſarum orbes*. Lubri-

bricantur autem, id est, levantur, ac poliuntur adsidua attrectatione marmora super quibus adsidue alea luditur. Vix ullum reperiri posse versum in omnibus antiquorum poematis puto quam tam multi tam varie interpretati sint.

Non modo, *pro*, non modo non, *saepe apud veteres legi, idque loquendi genus a Graecis ductum esse*.

CAP. VII.

NOtaverat iampridem Paulus Manutius, *non modo* pro *non modo non*, saepissime apud veteres legi: idque & ego postea libro primo commentariorum in Catilinaria confirmaveram, & alii homines eruditissimi suo calculo comprobarant. Sed inciderunt nuper in manus meas, cum in taberna quadam libraria otiosus sederem, ibique cum amicis aliquot eruditis hominibus colloquerer, notae cuiusdam sane docti ac diligentis viri in scripta Ciceronis, in quibus, quodam loco vehementer nostrum omnium in eo iudicium improbat, & illis omnibus locis, quibus nos ad id confirmandum utebamur, negationem addendam esse contendit. Ego autem, si quis adversus veterum consuetudinem multorum librorum consensu testatam, opinione quadam, iudicio suo, aut etiam rationibus quae speciem aliquam probabilitatis habeant, niti velit, non sane propterea cum eo altercabor, neque pugnabo. Sed tamen non protinus de sententia demovebor. Scio enim in omnibus linguis multa dici, quorum ratio non constet: sed in usu loquendi, ipsam bene loquentium consuetudinem pro ratione habendam puto. Congeram igitur huc aliquot Ciceronis, & aliorum primae Classis scriptorum loca, quae ipse in optimae notae libris, ita prorsus, ut subiiciam, scripta legi: ut eis inspectis, hac de re ab omni-

omnibus eruditis iudicetur. Cicero (o) in epistola ad Lentulum: *Non modo praemiis, quae apud me minimum valent, sed ne periculis quidem compulsus ullis*. Idem ad ad Paetum: (p) *Hoc tamen scito non modo me qui, consiliis non intersum, sed ne principem quidem ipsum scire, quid futurum sit*. Idem lib. decimo ad Atticum: (q) *Regnum non modo Romano homini, sed ne Persae quidem cuiquam tolerabile*. Et eodem lib. (r) *Mihi non modo irasci, gravissima iniuria accepta, sed ne dolere quidem impune licet*. Atque hi omnes loci ita leguntur etiam in libris proxime a Victorio editis, quos ex optimis omnium exemplaribus cum fide descriptos esse constat. Idem libro tertio in Verrem: *Voluerunt eos in suis rebus ipsos interesse: eorum animos non modo lege nova, sed ne nomine quidem legis novo commoveri*. Idem libro primo in Catilinam: *Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego non modo audiam, sed etiam videam planeque sentiam*. Idem pro Sex. Roscio Amerino: *Qui tantum facinus commiserunt, non modo sine cura quiescere, sed ne spirare quidem sine metu possunt*. Idem pro Caelio: *Haec genera virtutum non solum in moribus nostris, sed vix iam in libris reperiuntur*. Sed in eadem oratione in libris veteribus ita legitur: *Huic oberit tuum maledictum, qui istius facti non modo suspicione, sed ne infamia quidem est aspersus?* Et libro primo De oratore: *Neque solum inscientiam meam, sed ne rerum quidem magnitudinem perspicit*. Et libro secundo De officiis: *Quod eo firmiore animo facient, quia non modo illi invidetur aetati, verum etiam favetur*. Et libro tertio: *Etenim si is, qui non defendit iniuriam neque propulsat a suis cum potest, iniuste facit, ut in primo libro disserui, qualis habendus est is, qui non modo repellit, sed etiam adiuvat iniuriam?* Varro libro primo De rustica: *Bono animo este*, inquit Agrius: *nam non modo illud sublatum est, quod ludis Circensibus novissimi curriculi finem facit*

(o) *Lib. 1. ad fam. ep. 9.* (p) *Lib. 9. ep. 17. ep. 6.* (q) *Lib. 11. ep. 24.*

facit quadrigis : ſed ne illud quidem vidimus , quod Ceriali pompa ſolet eſſe primum . Livius libro XXV. *Poſtremo ità aſſuetudine mali efferaverant animos , ut non modo lachrimis iuſtoque comploratu proſequerentur mortuos , ſed ne efferrent quidem , aut ſepelirent .* Haec inquam , omnia , aliaque eiuſdem generis plurima ita in antiquiſſimis libris ſcripta ſunt, quorum tantum conſenſum pro nihilo putare, hominis eſſe ingenio ſuo praeſidentis puto. Praeſertim cum Graeci quoque ita loquantur , apud quos , ἐχ ὅτι, μὴ ὅτι, ἐχ ὅπως, interdum valent , *non ſolum* interdum . *non ſolum non*: quod & docuit ; & multis praeſtantiſſimorum ſcriptorum teſtimoniis confirmavit decus , atque ornamentum Gallici nominis Gulielmus Budaeus in commentariis linguae Graecae .

De loco quodam ex ſecundo De Officiis .

CAP. VIII.

DUbitant eruditi homines quomodo accipiendum ſit, quod ait Cicero libro ſecundo De Officiis : *multa ſaecula expectanda fuiſſe C. Pontio Samniti ſi a fortuna reſervatus eſſet ad id tempus quo Romani dona accipere coeperunt .* Bellavit enim cum Romanis Pontius anno ab urbe condita CCCCXXXII. lex autem Calpurnia de pecuniis repetundis lata eſt anno ICCIIII. ut ſi *ſaeculum* ſit centum annorum , quomodo accipiendum , & Grammatici veteres docent , & ludorum ſaecularium appellatio confirmat: non tota duo ſaecula ei expectanda fuerint . Sed certe *ſaeculum* interdum eſt : γενεὰ ut oſtendit & Naevius , qui Neſtorem , ut eſt apud Gellium , triſaeclisſenem vocavit , ex illis videlicet Homeri verſibus : (s)

Τῷ δ' ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων
Ἐφθίαθ', οἵ οἱ πρόσθεν ἅμα τράφεν ἠδ' ἐγένοντο
Ἐν πύλῳ ἠγαθέῃ, μετὰ δὲ τριτάτοισιν ἄνασσεν.

γενεὰ

(s) 1. Iliad. verſ. 250.

γενεὰ autem triginta annorum est. Itaque illi Homerici versus ostendunt tantum, Nestorem, cum illa loqueretur, sexagenario maiorem fuisse: quamvis illic quoque γενεὰν pro centum annis accepisse etiam veteres Latini poetae videntur.

Illustratus locus ex Oratione pro Flacco.
CAP. IX.

MIrifice abiicit, & extenuat Cicero in oratione pro Flacco vim & auctoritatem plebiscitorum sive psephismatum, quae fiebant in Graecia, quod in eis neque per capita, neque per tribus, neque per centurias exquirebantur sententiae; sed per praeconem edicebatur, ut qui ita sentirent, manus tollerent: atque ita clamore multitudinis & sublatione manuum, de rebus gravissimis, temere & inconsulte decernebatur. *Sic sunt*, ait summus orator, *expressa ista praeclara, quae recitantur, psephismata non sententiis, neque auctoritatibus declarata, non iureiurando constricta: sed porrigenda manu, profundendoque clamore multitudinis concitatae*. Et paulo post: *Porrexerunt manus: psephisma natum est.* Atque eo respicientes apud Aristophanem *αἱ ἐκκλησιάζουσαι*, aiunt videndum sibi esse, quomodo manus tollere debeant, ad confirmandum videlicet id quod Praxagora proposuerit: (*t*)

Ἐκεῖνο δ' οὐ πεφροντίκαμεν, ὅτῳ τρόπῳ
Τὰς χεῖρας αἴρειν μνημονεύσομεν τότε,
Εἰθισμέναι γὰρ ἐσμὲν αἴρειν τὼ σκέλη.

Et si Victorius libro duodecimo (*u*) Variarum lectionum alio id referendum putavit. Huius autem consuetudinis & apud Aeschylum in Supplicibus mentio est: (*x*)

Πανδημία γὰρ χερσὶ δεξιωνύμοις
Ἔφριξεν αἰθὴρ. τόν δὲ κραινόντων λόγον, & paulo post
Τοιαῦτ' ἀκούων χερσὶν ἀργεῖος λεὼς
Ἔκραν'.

Ubi

(t) *ἐκκλησιαζούσαις Act.1.* (u) *Cap. 23.* (x) *Pag. 329. edit. H. S.*

Ubi etiam ſcholiaſtes formulam verborum ponit, quae in eiuſmodi rebus praeconi uſitata erat, *ἀράτω τὰς χεῖρας ὅ τῳ ταῦτα δοκεῖ*. Meminit & alicubi Scholiſtes Nicandri.

Emendatus Plauti locus in Epidico.

CAP. X.

STulta quaedam conſuetudo eſt ignavorum, & nullius pretii hominum, ut cum quid ignave, indecoreque fecerunt, ſi oſtendere poſſint magno alicui, ac praeclaro viro idem quoquo modo contigiſſe, ſatis id ſibi eſſe aut ad defenſionem, atque excuſationem, aut etiam ad gloriam, & commendationem arbitrentur. Sic iocans alicubi Martialis, quendam qui malos verſus faciebat, etiam laudaudum eſſe dicit, quod ea in re Ciceronis ſimilis ſit. Sic inepti olim quidam cum illud impedimentum linguae quo Demoſthenem laboraſſe legerant, imitarentur, germani ſibi Demoſthenes videbantur. Sic Platonis paulo elatiores humeros, Ariſtotelis unam *τραυλότητα*, qui ſtudioſe effingerent, multi erant. Et apud Terentium (y) Thraſo cum aedes meretricis oppugnaturus, loco ſibi caviſſet, *Idem*, inquit, *hocce Pyrhus factitavit*. Quaſi eadem ratio Pyrrhi fuiſſet, quae tum erat illius. Et in eadem fabula cum de deditione cogitaret, iamque ſe impurae mulierculae in ſervitutem mancipaturus eſſet, [z] *Qui minus*, inquit *quam Hercules ſervivit Omphalae?* Eſt autem horum conſimilis iocus & apud Plautum in Epidico, ubi ſervus e militia rediens, de herili filio qui arma aut amiſerat, aut vendiderat, loquens, ait, id ei glorioſum fore: nam idem olim etiam Achilli contigiſſe. Notum eſt autem, ut, interfecto Patroclo, ad Troianos Achillis arma pervenerint. Sed Plauti locus in omnibus vulgatis libris depravatus eſt. Ita enim legitur: (a)

Sed

[y] *Eunucho. Act. 4. ſc. 7.* [z] *Act. 5. ſc 8.* [a] *Scen. Heus adoleſcens.*

Sed quid ais? TH. *quid rogas?* EP. *ubi arma ſunt Strattippocli?*
TH. *Pol illa ad hoſtes transfugernnt*. EP. *armane?*
TH. *& quidem cito*.
EP. *Serioque dicis haec tu?* TH. *ſerio, inquam, hoſtes habent*.
EP. *Aedepol facinus improbum*. TH. *at iam ante alii fecerant idem*.
Erit illi illa res honori.

ſed pro *alii*, ſine ulla dubitatione legendum eſt *Acili* unico l, propter verſum, ut ſaepe apud Homerum: quod & ea quae ſtatim ſequuntur, manifeſto declarant, Quod autem ſtatim ſubiungit, ſe putare arma Stratippoclis fabricatum eſſe Vulcanum, quoniam ad hoſtes travolaverint, eo pertinet, quod τὰ ἡφαιστότευκτα plerumque animata erant, ut illi tripodes, de quibus apud Ariſtotelem primo Politicorum, quos ait Homerus αὐτομάτους θεῖον δύεσθαι ἀγῶνα.

De libidine Eunchoruu verum eſſe quod Terentio dictum eſt.

CAP. XI.

Non vanum eſt quod de Eunuchis audiſſe ſe ancilla Terentiana dicit, eos amatores eſſe mulierum maximos. Neque enim quibuſcumque amputantur teſtes, in eis libidinis ardor extinguitur: immo vero creſcit, & intenditur in iis qui exſecti ſunt iam puberes, ita ut olim libidinoſae mulieres, quae tamen parere nolebant, cupide eis, ut in illa clinopale indomitis & indefeſſis ad libidinem ſuam explendam abuterentur. Idque hoc etiam tempore metuens immanis & barbara gens Turcarum, quibus Eunuchis uti ad mulierum ſuarum cuſtodiam volunt, eis non teſtes modo, ſed & caudam, ut ait Horatius, ſalacem ferro demetere plerunque

que solent. Multae enim alioqui facerent idem, quod Gelliam quandam facere solitam ait Martialis. Verum autem esse, quod modo dicebam, & exempla declarant, ut Phavorini philosophi, qui eunuchus cum esset, in adulterio deprehensus dicitur, & gravissimi, ac sanctissimi scriptoris Basilii confirmat auctoritas, qui hac de re ita scribit in ἀσκητικοῖς. Τοὺς γὰρ μετὰ τῷ ἀνδρωθῆναι πρὸς συνουσίαν τὰ παιδογόνα μορία, τοὺς διδύμους ἀποτεμόντας, φασὶ δριμύτερόν τε καὶ ἄσχετον πρὸς τὰς συνουσίας οἰστροῦσθαι, καὶ οὐκ οἰστροῦσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ, ὡς αὐτοῖς δοκεῖ, ἀκινδύνως φθείρειν τὰς προστυχούσας. Atque hoc ipsum plane Satyrice exsequitur Iuvenalis his versibus: (b)

Sunt quas eunuchi imbelles, ac mollia semper
Oscula delectent, & desperatio barbae,
Et quod abortivo non est opus, illa voluptas
Summa tamen, quod iam calida, & matura inventa
Inguina tradunrur medicis, iam pectine nigro.
Ergo expectatos, ac iussos crescere primum
Testiculos, postquam coeperunt esse bilibres,
Tonsoris damno tantum rapit Heliodorus.

Euripides unus, Ciceronis ex epistolis ad Atticum duo loci emendati.

CAP. XII.

ERudite sane, ut solet, emendavit iampridem locum Euripidis ex Hyppolyto coronato doctissimus homo Victorius. In quo cum vulgo legatur. (c)

Πότερον ὑπ' ἄτης, ἢ θανεῖν πειρωμένη;

monet ille pro ἄτης legendum videri ἄσης quo nihil verius dici potuisse censeo. Sed tamen scrupulus residere adhuc aliquis potest propter syllabae modum, qui obstare, atque impedire huic mutationi videtur. Ἄτῃ enim priore syllaba producta, dicimus, ἄσῃ corrupta. Au-

R ctor

(b) *Satyr. 6. v. 374.* (c) *Lib. 13. var. c. 17.*

ctor huius rei Eustathius, qui exponens illud Homericum, (d)

Ἀασάμην, οὐδ' αὐτὸς ἀναίνομαι,

ita scribit: τὸ δὲ ἀασάμην, ῥῆμά ἐστιν ἐξ οὗ ἡ ἄτη γίνεται, ἀεὶ ἐκτείνουσα ὡς ἀπὸ κράσεως τὸ ἐν ἀρχῇ δίχρονον. εἰ καὶ ἡ ἄση, ἄλλο τι παρὰ τὴν ἄτην οὖσα, ὡς καὶ οἱ ἀσκληπιάδαι δηλοῦσι, συστέλλει τὴν ἄρχουσαν. καθὰ καὶ Εὐριπίδης δηλοῖ ἐν τῷ, ... ἔπαυσε καρδίαν ἄτης. Neque tamen propterea non illa recta ac vera est emendatio. tantum immutandus est duarum vocum ordo, ut ita legatur.

Πότερον ἄσης ὕπ', ἢ θανεῖν πειρωμένη;

Sed huius ipsius vocis ignoratio corrupit etiam locum quendam ex epistola prima libri decimi ad Atticum, ubi; cum vulgati libri ita habeant: *Haec est* ἄλη *in qua nunc sumus, mortis instar*: mihi quidem dubium non sit, quin legi debeat, *Haec est* ἄση Significat autem aestum quendam animi nihil quod satis probet reperientis. Est etiam in eadem epistola locus superuacanea vocum aliquot adiectione depravatus, quem ita hoc loco describam, ut ex veteris libri mei auctoritate legendus est: *Nihil video quod sperem, aut quod iam putem fieri posse, sed tamen hoc ipsum est unum* τῶν πολιτικωτάτων σκεμμάτων *veniendum ne sit in consilium tyranni, si is aliqua de re bona deliberaturus sit.* Hanc scripturam qui cum vulgatis conferet, de eius integritate dubitaturum non puto.

Ex Amphitruone Plautina loci aliquot emendati.

CAP. XIII.

Apud Plautum (e) Alcumena cum dixisset, multo plus esse in vita molestiarum, quam voluptatum, neque fere quidquam boni cuiquam obtingere, quin aliqua statim molestia consequatur: sibi id suo ipsius exemplo cognitum, ac compertum esse dicit:

Nam

[d] *Iliad.* 9. *Vers.* 116. [e] *Sc. Satin' parva est.*

Nam ego inquit, *id nunc experior de me, atque ipsa de me scio.*

sed in meo vetere libro, multo, ut mihi quidem videtur, elegantius scriptum est:

Nam ego id nunc experior domo, atque ipsa de me scio.

Domo enim dixit, οἴκοθεν ut cum Graeci dicant, οἴκοθεν ὁ μάρτυς de eo qui se ipse indicat: & cum quod cuiusque proprium, ac suum est, id οἰκεῖον vocant. Eodem autem illo in diverbio cum Amphitruo ab exercitu rediens, ita salutasset uxorem:

Amphitruo uxorem salutat laetus speratam suam,
Quam omnium Thebis vir unam esse optimam diiudicat,
Quamque adeo cives Thebani vero rumificant probant,
Valuistin' usque? expectatus ne advenio?

neque illa quidquam responderet, quod virum a se paulo ante abiisse, seque ab eo illudi arbitraretur, iocans, qui eis adstabat, servus Sosia,

. . . . *haud* inquit, *vidi magis*
Expectatum, eum salutat magis haud quisquam, quam canem.

ubi illud, *haud vidi magis*, venustissime dictum est, & ex contrario intelligendum. Sic in Captivis; (*f*)

At etiam te suum sodalem esse aiebat. Haud vidi magis
Et quidem Alcmaeo, atque Orestes, & Licurgus postea
Una opera mihi sunt sodales qua iste.

Et in Poenulo, [*g*]

At amans per amorem si quid feci Milphio,
Ignoscere id te mi aequum est. Haud vidi magis.
Et ego nunc amore pereo. Sine te verberem,
Item ut tu mihi fecisti ob nullam noxiam.
Post id locorum tu mihi amanti ignoscito.

& simile illud Ciceronis pro Sextio:

Est enim homo iste populo Romano deditus. Nihil vidi magis.

R 2 Quod

[f] *Tyndarus Sc. Quo illum.* [g] *Sc. Saepe ego res mult.*

Quod autem in illo Amphitruonis, & Alcumenae colloquio ita vulgo legitur, [*h*]

Obſecro ecaſtor, quid tu me dericuli gratia
Sic ſalutas, atque appellas, quaſi dudum non videris!
Quaſique nunc primum recipias te domum huc ex hoſtibus?
Atque me nunc proinde appellas, quaſi multo poſt videris?

moneo, horum quatuor verſuum poſteriores duo neque in meo illo vetuſto libro legi, & plane otioſos videri Et aliquanto inferius, ubi vulgo,

Si obſequare, una reſolvas plaga, melius in illo,
Si obſequare, una te abſolvas plaga.

Multis autem verſibus interiectis,

Iam illud non placet principium de oſculo.
Perge exſequi.

non ut in vulgatis, *pergam excequi*, eſt autem *exſequi*, narrare, διηγεῖσθαι. Neque indignum puto quod notetur, verbum *capere*, Graeco more, poſitum eſſe pro eo quod eſt coarguere, ac conuincere: in illo verſu,

Tu ſi me impudicitiae captas, non potes capere.

Ita enim illi ἁλίσκειν ſed cum verſus eo modo non conſtet, curtuſque ac multus ſit, facile equidem adducor, ut ita legendum putem,

Tu ſi me impudicitiae captas, capere non potes.

neque minori, aut commodiori mutatione arbitror eum redigi poſſe ad modum, ac menſuram ceterorum. Et, quando haec puſilla colligere coepi, addam illud quoque: ubi ita legitur,

Namque de illo ſubdititio Soſia mirum nimis eſt.

Sine ulla dubitatione legendum eſſe, *mirum eſt minus*. Neque hoc omittam, ubi Mercurius ſe ad Amphitruonem deturbandum comparat, legendum videri: [*i*]

Ibo intro, ornatum capiam, qui potis decet.

non

(h) *Sc. Satin' parva eſt.* (i) *Sc. Concedite.*

non vulgo *qui potius docet*. Idem enim significat, quod paulo ante dixerat;

Capiam coronam mi in caput, adsimulabo med esse ebrium.

est autem ita dictum, quomodo in hac ipsa fabula, *nostro generi non decet*, & apud Terentium, *ut vobis decet*; Graecorum hoc quoque imitatione, & exemplo. Sic in libris iuris, *Decet enim tantae maiestati eas servare leges, quibus ipse solutus videtur*.

Emendatus, & declaratus locus quidam ex epistolis ad Atticum.

CAP. XIV.

SOlet Cicero cum proverbiis utitur, mutila saepe ea, & decurtata proferre, quod & alii tum Latini tum Graeci scriptores saepe faciunt, videturque in eo inesse aliquid leporis, ac venustatis, cum unusquisque eius linguae non ignarus, audito eorum principio, facile reliqua per se subiecturus esse videatur. Sed adfert tamen ea res interdum orationi aliquid obscuritatis, cum ex una, aut ex altera vocula non quilibet statim proverbium esse animadvertit, neque eius statim recordatur. Itaque ea quoque res non paucas maculas scriptis veterum aspresit. Quomodo equidem arbitror depravatum fuisse locum quendam e libro XIII. (*k*) epistolarum ad Atticum, ubi ita legitur *Sed, quaeso, epistola mea ad Varronem valdene tibi placuit? Male mihi sit, si unquam quicquam tam enitar*. Quis enim haec postrema verba legens, non sentit insuave quiddam, & a consuetudine Ciceronis alienum? Cum autem in satis vetere libro quo me donavit lumen, ac splendor amplissimi ordinis Gulielmus Sirletus Cardinalis, legatur, *Male mihi sit, si unquam quidquam tam inita*, fieri potest, ut fallar, sed mihi plane persuadeo legendum esse; *si unquam quidquam*

(k) *Epist. de retentione.*

tam invita, & ſubaudiendum, *Minerva*, ut ſignificet, ſe nihil unquam tam invita Minerva ſcripſiſſe, quam illam epiſtolam ad Varronem, ob idque mirari, quod illa Attico tam valde placuerit.

Locus Caeſaris emendatus.
CAP. XV.

IAmpridem animadverti, multa in optimis quibuſque ſcriptoribus ita manifeſto depravata, ut ea ipſa mihi cauſſa fuerit, ne publice teſtarer, quomodo emendanda viderentur, quod neminem ita hebetem arbitrabar fore, quin id per ſe videret, maleque mihi videbar iudicaturus de ceterorum ingeniis, ſi ne illa quidem quae in oculos incurrerent, niſi monente me, animadverſum iri exiſtimarem. Nunc, cum huius generis pleraque illis quoque in libris haerere, ac reſidere videam, qui quotidie emendati ab hominibus doctiſſimis prodeunt, diſſimulandum amplius non puto, cum praeſertim in illa tanta hominum multo maiori, quam ego ſum, doctrinae copia, multoque acriori iudicio praeditorum conſenſio interdum addubitare me cogat, ne mihi nimis ipſemet blandiar, neve ſolus iis ipſis in locis caecutiam, in quibus alios parum eſſe arbitror perſpicaces. Tale eſt, quod nunc e tertio libro commentariorum Caeſaris De bello Gallico proferam. Ubi cum dixiſſet Caeſar, in vico Veragrorum Octodoro, qui poſitus in valle, altiſſimis undique montibus contineretur, Galbam cum aliquot cohortibus ad hiemandum conſediſſe: &, qua is vicus in duas partes flumine divideretur, alteram partem conceſſiſſe Gallis, alteram attribuiſſe cohortibus, tum deinde cum dies complures hibernorum tranſiiſſent, ſubito captum a Gallis conſilium renovandi belli, opprimendaeque legionis, eiuſque rei cauſſa montes qui impenderent, noctu ab eis occupatos, haud ita multo poſt ſubiicit, *Hoſtes ex omnibus partibus*,

ſigno

ſigno dato, decurrere, lapides, geſſaque in vallum coniicere. Noſtri primo integris viribus fortiter repugnare, neque ullum fruſtra telum ex loco ſuperiore mittere, ut quaeque pars caſtrorum nudata defenſoribus premi videbatur, eo occurrere, & auxilium ferre. Sed profecto aut ego plane deſipio, aut totum illud, *aeque ullum fruſtra telum ex loco ſuperiore mittere*, alieno loco poſitum eſt. Neque enim Romanos convenit, qui, ut conſtat, in valle incluſi obſidebantur. Sed in Gallos, qui noctu, ut dictum eſt, iuga impendentium montium occuparant. Cenſeo igitur, verba illa ſtatim ſubiicienda poſt verbum *coniicere*: idque mihi ita certum videtur, ut in re perſpicua argumentis abutendum non putem.

Ovidii locum quendam ex Apollonio Rhodio ſumptum eſſe.

CAP. XVI.

TErram Africam ſerpentibus plurimis infeſtam eſſe conſtat: eius autem rei Ovidius hanc cauſſam adfert, quod Perſeus

Viperei referens ſpolium memorabile monſtri,
Aera carpebat tenerum ſtridentibus alis;
Cumque ſuper Libycas victor penderet arenas,
Gorgonei capitis guttae cecidere cruentae,
Quas humus exceptas varios animavit in angues.

Quam fabulam videtur hauſiſſe ex Appollonio Rhodio, cuius verſus ex quarto libro Argonauticωn ſubiicam: quod eos Ovidius non imitatus modo, ſed prope interpretatus videtur:

Εὖτε γὰρ ἰσόθεος λιβύην ὑπερέπτατο Περσεὺς
Εὐρυμέδων, καὶ γὰρ τὸ κάλεσέ νιν οὔνομα μήτηρ,
Γοργόνος ἀρτίτομον κεφαλὴν βασιλῆϊ κομίζων,
Ὅσσαι κυανέου στάγες αἵματος οὖδας ἵκοντο,
Αἱ πᾶσαι κείνων ὀφίων γένος ἐβλάστησαν.

De quibuſdam qui habiti ſunt impii cum ex omnibus popularibus ſuis longiſſime ab impietate abeſſent.

CAP. XVII.

DE Diagora Melio, Theodoro Cyreniaco, aliiſque nonnullis ita plerique veteres, quaſi de hominibus ſumme impiis, loquuntur, quique nullum omnino Deum eſſe crederent. Eandem etiam notam calumniatores Socrati inurere voluerunt: eamque ob cauſſam Ariſtophanes, quem ipſum ἄθεον fuiſſe non dubito, Socratem Melium vocat. At de Socrate quidem longe alia eſt Iuſtini Martyris, ſanctiſſimi, & eruditiſſimi viri ſententia, qui in apologia ſecunda pro Criſtianis, eum quodam modo Chriſtianum fuiſſe ait. Ita enim ſcribit: Οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες χριστιανοί εἰσι, κἂν ἄθεοι ἐνομίσθησαν, οἷον ἐν ἕλλησι μὲν Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος, καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς. ἐν βαρβάροις δὲ Ἀβραάμ, καὶ Ἀνανίας, καὶ Ἀζαρίας, καὶ Μισαὴλ, καὶ Ἠλίας, καὶ ἄλλοι πολλοί. Et certe Socrates nunquam docuit nullos deos eſſe: ſed tantum eſſe ſupremum quendam Deum, immenſum, infinitum, aeternum, multo ſuperiorem, ac potentiorem iis omnibus, qui tum pro diis publice colebantur. De Diagora autem, & Theodoro, itemque de Evemero Agrigentino, & aliis quibuſdam, Clemens Alexandrinus in Protreptico mirari ſe ſcribit, quid ita eos antiqui pro impiis & atheis habuerint: cum illi tamen, & modeſte ac frugaliter viverent, & hoc propius accederent ad veram pietatem, quam ceteri, quod, etſi veri Dei cognitionem conſecuti non erant, eos tamen qui colerentur a popularibus ſuis, deos non eſſe intelligebant. Verba pii ac ſancti ſcriptoris haec ſunt: θαυμάζειν ἔπεισί μοι, ὅτῳ τρόπῳ Εὐήμερον τὸν Ἀκραγαντῖνον, καὶ Νικάνορα τὸν Κύπριον, καὶ Διαγόραν, καὶ Ἵππωνα τὸν Μήλιον, τόν τε Κυρηναῖον ἐπὶ τούτοις ἐκεῖνον, ὁ Θεόδωρος ὄνομα αὐτῷ, καὶ τινας ἄλλους συχνοὺς, σωφρόνως

βεβιω-

βεβιωκότας, καὶ καθεωρακότας ὀξύτερόν πω τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων τὴν ἀμφὶ τοὺς θεοὺς τούτους πλάνην, ἀθέους ἐπικεκλήκασιν, εἰ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν μὴ νενοηκότας, ἀλλὰ τὴν πλάνην γε ὑπωπτευκότας, ὅπερ οὐ σμικρὸν εἰς ἀληθείας φρονήσεως ζώπυρον ἀναφύεται σπέρμα. Constat igitur, novum non esse, sed illis etiam temporibus in consuetudine positum fuisse, ut illi ipsi, qui in ratione divini numinis colendi foedissimis implicati erroribus tenebantur, hominibus eruditis, quibus intelligerent stultitiam suam non probari, impietatis, καὶ ἀθεότητος maculam aspergere conarentur.

De loco quodam ex Euncho Terentiana verius videri sensisse Donatum, quam Turnebum.

CAP. XVIII.

Rectissime ac verissime exposuerat eruditissimus grammaticorum Donatus dictum illud Phaedriae Terentiani, *si non tangendi copia est*, (*l*)

Eho! ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit. Certe extrema linea
Amare, haud nihil est.

Cum diceret *quinque amoris* quasi *lineas* esse, *quarum prima est, videre eam quam ames, secunda, cum ea sermonem conferre, tertia, posse eam contingere, quarta, osculari, quinta, potiri*, Vetus tamen poeta Graecus eas tantum quatuor fecerat, noto disticho:

Εὐδαίμων ὁ βλέπων σε, τρὶς ὄλβιος ὅστις ἀκούει.
Ἡμίθεος δ' ὁ φιλῶν, ἀθάνατος δ' ὁ σιωπῶν.

Neque quicquam mirum videri debet, eandem, quae prima est, extremam vocari. Prima enim est in conciliando amore, quasique munienda via ad id quod amantes concupiscunt. Sed si quis a fine, qui, ut ait Aristoteles, omnis actionis principium est retro versus numerare incipiat, eadem efficitur extrema: ut ἐν ἀναλύσει διαγραμ-

(l) *Eunucho Act. 4. sc. 2.*

γράμματος extrema sunt, quae in componendo fuerant prima, & ut quod in deliberando ultimum est, idem in exsequendo consilio primum est. Ut nullo modo absurdum sit, idem primum & extremum nominari. Hadrianus tamen Turnebus, homo immensa quadam doctrinae copia instructus, sed interdum nimis propere, & nimis cupide amplexari solitus ea, quae sibi in mentem venerant, capite decimo libri duodecimo Adversariorum, longe aliam huius dicti interpretationem prodidit: *Amare* inquit, *extrema linea*, *est amare impensissime, ducta translatione a curriculis vel stadiis in quibus prima linea cursus erat in carceribus*, *ultima in fine quae & calx dicebatur, quod scilicet calce, vel creta notaretur.* Haec Turnebus, quae tamen, quod sine ulla contumelia dictum accipi volo; Turnebum enim & amavi, ac colui vivum, & me semper ab eo amari sensi: mihi videntur alienissima esse, neque ullo modo cum iis quae paulo ante Phaedria dixerat, cohaerere. Quid enim frigidius est hac sententia: Certe impensissime amare haud nihil est. At illud contra elegantissimum: Si nihil aliud consequi hoc biduo possum, certe tamen aliquid erit, amicam videre. Quare qui mihi auscultabunt, veterem interpretationem tenebunt. Eodem illo in capite emendat locum quendam ex eadem fabula, ubi ait vulgo legi, (*m*)

G. *Rex te ergo in oculis*. T. *scilicet*. G. *gestire*.

sed legendum, *gestare*, quod ut ferre, ita gestare in oculis, recte dicatur, gestiendi autem verbum ab hoc loco alienum sit. At ego totis decem annis antequam Turnebus adversaria ederet, ita emendaram, & edideram: ut & illum locum ex eadem fabula, (*n*)

qui illum flocci fecerim.

Neque fuit caussa cur homo tam eruditus ea denuo reponeret, aut obtruderet pro suis. Sic *impetritum* Ciceroni,

[m] *Eunucho* *Act.* 3. *sc.* 1. [n] *Act.* 2. *sc.* 3.

roni, & Valerio restituisse primus videri voluit, capite XVIII. libri quinti, quod tamen cui acceptum ferendum sit, scient, qui legerint scholia Pauli Manutii in libros De divinatione, edita abhinc annos viginti. Atque ego, quae tum Manutio indicavi, eadem publice docueram Lutetiae, quinquennio ante, & cum ipso Turnebo communicaveram. Sic *venustatem* ἀντὶ τῆς ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς εὐδαιμονίας, & *invenustum* pro eo qui parum in amore felix esset, tanquam a se primum animadversa prodidit, cum ego ante annos plus minus triginta eadem docuissem in scholiis quibusdam meis in Terentium, quae tum edidit Lutetiae Michael Vascosanus. Sic *detestata* apud Cicetonem De legibus: quod tamen mihi se debere postea fassus est. Sic alia multa, quae percensere & longum, & molestum foret. Atque adeo haec ipsa reticuissem libens: scio enim lectoris nihil interesse, quis primus aliquid docuerit. Et tantus in literis Turnebus fuit, ut suo quodam iure mea omnia sibi vindicare potuisse videatur. Sed mihi stomachum interdum movent furunculi quidam egentes, ac famelici, qui, quod a me talia negligi ac dissimulari vident, mea iam Mysorum, ut dicitur praedam putant. Quos ut quiescant, moneo: &, si quidvis sibi putant licere in ea quae a me privatim acceperunt, iis saltem abstineant manus, quae edita iam ac publicata sunt: ne etiam tacente me, plurimos & iniustitiae & impudendae suae testes, suo sibi praeconio colligere velle videantur.

Illustrati ex Odis Horatii aliquot loci.

CAP. XIX.

SOlitas deorum tutelarium effigies in prora, aut in puppi navium edito atque eminenti loco collocari, & alii vere notarunt, ad illum Horatii versum, (o)

Non

(o) *Lib. 1. Car. Ode. 14.*

Non di, quos iterum pressa voces malo :

& confirmari potest auctoritate veteris Grammatici exponentis hos versus ex Iliados nono: (*p*)

Στεῦται γὰρ νηῶν ἀποκόψειν ἄκρα κόρυμβα,
Αὐτάς τ' ἐμπρήσειν μαλεροῦ πυρός.

Ait enim quaeri posse, cur Hector minari dicatur, se abscissurum summas Graecarum navium partes deinde autem ipsas naves incensurum. Respondetque id eum facere, ἐπειδὴ ἐπὶ τῶν ἀκροστολίων ἦσαν ἀγάλματα καὶ εἰκόνες τῶν θεῶν. Ne videlicet deos quoque ipsos inflammare velle videatur, Sed quid est, quod Horatius in Archytae Tarentini epitaphio, quod eodem in libro legitur, bis pulverem nominat? Et opinor eum respexisse ad superstitionem veterum, qui non integras, ac solidas glebas, sed tritum, ac minutum pulverem iniiciebant mortuis: credo, ne pressu dolorem eis aliquem adferrent. Nam eis etiam levem ac mollem terram optare soliti erant. In quo non videntur abhorruisse a sententia Democriti, qui cadavera quoque ipsa sentire opinabatur. Itaque Eustathius exponens illud Homericum, (*q*)

Τυδέος ὃν Θήβῃσι χυτὴ κατὰ γαῖα καλύπτει,

χυτὴ δὲ, inquit, καὶ νῦν γαῖα ἡ ἐπιχεομένη νεκροῖς. οὐ γὰρ βῶλοι αὐτοῖς ἐπιτίθενται, ἀλλὰ χοῦς, ὅς ἐστι γῆ χυτή.

Romani tamen, ut ex Cicerone ac Varrone notum est, glebam iniicere solebant. Libet adiicere, principium illud Odarii in Venerem, (*r*)

O Venus Regina Gnidi, Paphique,
Seperne dilectam Cypron:

expressum videri partim ex Alcmane, cuius haec citantur,

Κύπρον ἱμερτὰν λιποῖσα καὶ πάφον περιῤῥύταν.

partim ex Aeschylo, ex quo haec adducuntur,

Κύπρον πάφον τ' ἔχουσα πάντα κλῆρον.

Caesaris

(p) *Vers.* 241. (q) *Iliad.* 24. *vers.* 124. (r) *Lib.* 1. *Car. Ode* 30.

Caesaris locus e prime De bello civili emendatus.

CAP. XX.

Libro primo commentariorum Caesaris de bello civili haud procul a principio ita scriptum est: *Scipionis oratio, quod Senatus in urbe habebatur, Pompeiusque aderat, ex ipsius ore Pompeii mitti videbatur*. Sed quia perspicuum est, Pompeium tunc praesentem in Senatu non adfuisse: idcirco iampridem homo eruditissimus Petrus Victorius, capite primo libri tertii Variarum lectionum, legendum censuit, *aberat*. Quam in re auctoritatem ipsius secuti sunt omnes, quorum postea in eis libris emendandis versata est industria. Ego veterem librum habeo, in quo neque *aderat*, neque *aberat* legitur, sed *averat*. Quae scriptura etsi videri potest confirmare coniecturam Victorii: siquidem librariis veteribus nihil aeque usitatum fuit, quam V pro B, & pro V scribere, mihi tamen longe secus videtur. Puto enim legendum, A. V. *erat*, iisque notis significari, *ad urbem erat*. Etenim tunc Pompeium ad urbem fuisse, nemini esse obscurum potest, qui totam illam paginam legerit. Memini me hoc ipsum ante aliquot annos Paulo Manutio dicere, eique vehementer probatam esse coniecturam meam. Quam quidem ita nunc quoque probatum iri confido omnibus idoneis existimatoribus, ut pluribus verbis confirmandam non putem.

MARCI ANTONII MURETI

AD HIPPOLITUM ESTENSEM S. R. E.

Cardinalem ampliſſimum & illuſtriſſ.

VARIARUM LECTIONUM

LIBER UNDECIMUS.

Emendati loci aliquot ex primo libro Annalium Taciti ab exceſſu divi Auguſti.

CAP. I.

MUlta iampridem notaveram in C. Cornelium Tacitum, eaque ut ſoleo, cum amicis compluribus communicaveram: cogitabamque eum, ſi daretur occaſio, edere a multis, ſtudio, atque opera mea, errorum maculis vindicatum. Sed dum diem ex die duco, expectans, eius quod animo conceperam efficiendi atque exequendi maturitatem, ecce tibi Iuſtus Lipſius adoleſcens eleganti ingenio praeditus, mihique dumRomae fuit,perſamiliaris,tamdiu ſibi cunctandum eſſe non putavit. Sed cum ipſe quoque ex veteribus libris, quos hic nactus erat multa correxiſſet, nonnulla etiam acute, & ingenioſe excogitaſſet, Taciti libros a ſe emendatos, & illuſtratos publicavit. Qui cum ad me perlati eſſent, eoſque una ego, & Gibertus Oddus Peruſinus, quicum ego ante hos duodecim annos Tacitum totum diligenter evolveram, curioſe cum eo, qui tum a me emendatus erat,conferre ac contendere coepiſſemus, deprehendimus ita ſaepe incurriſſe utrumque noſtrum in eadem veſtigia, ut, qui rem non noſ-

nosset, pleraque sumpsisse alterum ab altero suspicaretur. Quam tamen suspicionem & a me, si nihil aliud temporum ratio facile amolitur, neque cadere in Lipsium sinit fides ipsius, ac probitas; qua ille non minus, quam ingenio excellit. Gavisus sum adolescenti, cuius, ego crescenti gloriae plurimum faveo, tantam extitisse mecum his quoque in rebus consensionem, ac iudicii similitudinem, & tamen pauca quaedam in quorum nonnullis non prorsus mihi cum illo convenit, subiicienda duxi, non tam certandi studio, quam propter amorem, ut ait vetus poeta. Primum igitur sub principium libri primi annalium lego: *Donec gliscente adulatione deterrerentur*, ut Aemilius, non *deterrerentur*, ut Lipsius. Libertate enim aluntur, & gliscunt ingenia, adulatione, qua nihil servilius est, degenerant, & deteruntur. Est autem oratio venustior illa contrariorum contentione. gliscere enim est crescere, deteri, deminui. Illud, *pluribus munimentis insisteret*, iampridem a me ita emendatum erat, eodemque modo versus Ennianus apud Ciceronem:

Nam tibi munimenta mei peperere labores.

Paulo autem infra eum locum ita lego: *igitur verso civitatis statu, nihil usquam prisci, & integri moris, omnes, exuta aequalitate, iussa principis aspectare*, non ut vulgo *omnis* Et De Tiberio, *Ne iis quidem annis, quibus Rhodi, specie secessus, exul egerit*, ubi vulgo *exulem egerit*. Iam illud *serviendum feminae, duobusque insuper adolescentibus, qui remp. interim premant, quandoque distrahant*, prorsus integrum esse censeo, hoc sensu, fore ut duo illi adolescentes interim dum imperaturus est Tiberius remp. premant, quae eos quoque aliqua ex parte dominos habitura sit quandoque autem, nempe Tiberio mortuo, quandocumque tandem id futurum sit, eandem distracturi sint. Cum verisimile sit, fore, ut uterque fautores, & sectatores habeat, per quos operam det, ut sum-

summoto altero; ipse in imperium succedat Tunc igitur remp. in partes ac factiones distractum iri. *Quandoque* autem in positum est, ut in illo loco libri quinti: *Et tu Galba quandoque degustabis imperium*. Sed nihil mihi tam praeter opinionem accidit, quam ea coniecturam, qua ipse mihi praecipue placebam, quam eruditissimis hominibus saepissime ostentaveram, quam, ut filiolam amplexabar meam, legendum esse *Gnarum id Caesari*, ubi ante me omnes nullo sensu legerant, *C. Navum id Caesari*, eam Lipsio quoque in mentem venisse. Cogitavi autem idem mihi evenisse quod multis patribus qui dum adultas, ac nubiles filias nimium diu domi habent, eisque condicionem quaerere negligunt, efficiunt interdum ut ipsae sibi maritos quaerant. Sed utut sit, quoniam de eo Taciti loco multa dicenda sunt ea proximo capite exsequemur.

De aliquot aliis ex eodem libro locis.
CAP. II.

Cum secum cogitaret Augustus de Agrippa Postumo, suo ex filia nepote, quem in Iusulam Planasiam proiecerat, revocando, ac fortassis successore Imperii relinquendo, uni ex omnibus amicis consilium hoc suum aperuit Fabio Maximo. Ille quod celare debuerat, Martiae uxori aperuit; Martia Liviae: quae cum ea de re graviter apud virum conquesta esset facile intellexit Augustus arcanum suum a Fabio proditum esse. Itaque postridie ab eo salutatus, ita eum resalutavit, ut insaniam obiiceret. Iussit enim eum ὑγιαίνειν *id est, sana mente esse. Percussit illico Fabii animum id quod erat. Itaque peccati sui conscius, domum rediit, moriendi certus, & cum uxore, se garrulitate illius perditum, conqueri coepit. Illa contra, Tua, inquit prior culpa est, qui mecum tamdiu versatus, non cognoveris me eo ingenio esse, ut tacere non possem, neque me celatam habueris id quod taceri, tantopere tua intererat. Sed de te quidem ipse videris. Ego, si quid peccavi,*

cavit poenas a memet ipsa exigam: Simulque arrepto gladio, qui marito mortis caussam praebuerat, eadem ei fortiter moriendi dux, & exemplum fuit. Ita fere Plutarchus in commentario περὶ ἀδολεσχίας Apud quem tamen *Postumius* pro *Postumo*, & pro *Fabio Fulvius* corrupte legitur: In ea re narranda scripsit Tacitus; *Gnarum id Caesari.* cum significare vellet, id Caesari cognitum, ac compertum fuisse. Nam quod tum alii, tum Dionysius Halicarnasseus in Thucydide notarunt, solere eum plerumque ad conciliandam orationi peregrinitatem uti vocibus ἐνεργητικαῖς παθητικῶς & contra id ipsum & Tacitus qui quam maxime Thucydideus esse studuit, facere consuevit. Cum igitur *gnarus* usitate dicatur qui scit, *ignarus* qui nescit, amat tamen ipse *gnarum* pro *cognito*, *ignarum* pro *incognito* dicere. Sic *incautum iter* dicit, de quo hostes non cogitarant, neque caverant, ne illac Romanus transire posset. Hoc ipso in libro: *Inde saltus obscuros permeat, consultatque ex duobus itineribus, breve & solitum sequatur, an impeditius, & intentatum, eoque hostibus incautum.* Sic in eodem *nescium* pro *incognito* dixit. Aliis gentibus ignorantia imperii Romani inexperta esse supplicia, nescia tributa: *Gnari* autem & *ignari* vocibus tam saepe παθητικῶς utitur, ut difficile sit locus omnes enumerare. Hoc ipso in libro: *Quod gnarum duci.* Et alibi: *In paludem gnaram vincentibus.* Libro secundo: *Per occulta, & vigilibus ignara,* libro tertio: *Gnarum id Tiberio fuerit.* Eodem libro: *Non quidem sibi ignara quae de Silano vulgabantur.* Libro quarto: *Non quidem sibi ignarum posse argui.* Libro quinto: *Sed quaedam secus quam dicta sint cadere, fallaciis ignara dicentium,* Libro XI. *Non rumor interea, sed undique nuntii incedunt. qui gnara Claudio cuncta, & venire promptum ultioni adferent.* Libro XII. *Nihil tam ignarum barbaris quam machinamenta & astus oppugnationum: At nobis ea pars militiae maxime gnara est.* Libro XV. *Idque nulli magis gna-*

rum, quam Neroni. Sed & libro XIII. ubi est, *Cognitum id Neroni*: e veteris scripturae vestigiis lego; *Gnarum id Neroni*.

Ex eodem libro alii aliquot loci.
CAP. III.

A*Grippa interfecto, nuntianti centurioni, ut mos militiae, factum esse quod imperasset, neque imperasse sese, & rationem facti reddendam apud Senatum respondit*. Verbis illis Taciti, *ut mos militiae*, propemodam adducor, ut illam quasi solemnem quandam fuisse verborum formulam putem: *Factum est quod imperasti*. Eo magis, quod hac ipsa in re narranda, eandem retinet & Svetonius, cuius haec verba sunt: *Tiberius renuntianti Tribuno factum esse quod imperasset, neque imperasse se, & redditurum eum senatui rationem respondit*. Itemque in Claudio: *Die ipso Claudii, & Agrippinae nuptiarum in quinque & triginta senatores, trecentosque amplius equites Romanos tantà facilitate animadvertit, ut de nece consularis viri renuntiante centurione, factum esse quod imperasset, negaret quidquam se imperasse: nihilominus rem comprobaret*. In eo autem, quod paulo post subiicitur: *Eam condicionem esse imperandi, ut non aliter ratio constet, quam si uni reddatur*: frustra tentatur a quibusdam vetus scriptura, qui putant melius legi posse, *ut non aliter rata constet*. Hoc enim dicit Tacitus, rationem cuiusque facti constare non posse, si pluribus, ut senatui, reddenda sit. Semper enim idem factum alios probaturos, alios improbaturos. Unum esse oportere, cui reddatur ratio, & cuius iudicio stetur, si aliter fiat, imperii vim resolvi, & pro monarchia Aristocratiam quandam, aut oligarchiam constitui. Paulo post autem, legendum puto: *Lachrimas gaudio, quaestus adulatione miscebant*. Nam hoc modo & venustior est, & numerosius cadit oratio. Iam vero ubi de testamento Augusti agitur, locus est mirifice corruptus, de quo quid

quid mihi videatur exponam. Primum igitur quod ait, *Legata non ultra civilem modum*, nihil omnino arbitror ad legem Falcidiam pertinere quae cum ut notum est, ne in militari quidem testamento locum habeat, multo minus locum habere potuit in testamento Imperatoris, quem huiusmodi legibus solutum esse constat: neque hoc dicere Tacitum non esse oneratam legatis ab Augusto hereditatem suam ultra modum Falcidia lege praescriptum: sed legata ab eo fuisse modica, & modesta, neque excedentia usitatum locopletibus civibus in testamentis condendis modum. Certe enim *civile* etiam in libris iuris saepe dicitur quod moderatum est, & usitatum, & ordinarium. Et ita dixit Cicero *odium civile*, non ulla propria, ac privata de caussa susceptum, sed quod omnium bonorum civium commune esse solet adversus improbos. Quid enim odisset Claudium Milo, segetem, ac materiam suae gloriae, praeter hoc civile odium, quo omnes improbos odimus? Peccat enim Victorius qui *commune* eo loco, non *civile*, adversus omnium librorum fidem scribendum putat. Sic Ovid.

Exercet memores plusquam civiliter iras.

Augustus igitur legata non reliquit ultra civilem modum, praeter pauca quaedam, quae subiungit his verbis, *nisi quod populo, & plebi* CCCC XXXV. *praetoriarum cohortium militibus singula nummum millia, legionariis autem cohortibus civium R. trecentos nummos viritim dedit. Haec enim legata magna plane, & ampla sunt ultra civilem modum: & imperatoria potius, quam civilia.* Sed verba Taciti, non dubito, quin corrupta, & ad hunc modum e Suetonio emendanda sint: *Nisi quod populo & plebi quadringenties, tribubus tricies quinquies.* Ut intelligamus, preter quadringenties legatum populo, etiam in singulas tribus centena millia relicta esse. Quod autem apud Suetonium professus dicitur Augustus non plus ad heredes suos perventurum esse, quam millies,

& quingenties non ita intelligendum est ut ex ea pecunia legata praestanda essent, sed omnibus legatis, atque omni onore deducto. Ita enim id verbum accipiendum esse, iuris auctores docent quod non adscripsissem, nisi a quibusdam quos minime decebat, aliter accipi viderem. Aliquanto post, ubi ita legitur: *Caesis Hirtio & Pansa sive hostis illos, seu Pansam venenum vulneri adfusum, sive milites Hirtium, & machinator doli Caesar abstulere*, non dubito, quin illud posterius, *sive*, deleri debeat; Huius generis multa sciens omitto non quin e re sit, ea quoque indicari: sed quod arida quodammodo, & legentibus nihil voluptatis allatura videam: cuius in hoc scriptorum genere aliquam habendam esse rationem puto.

In eodem libro notata, & emendata nonnulla.

CAP. IV.

MOdestiae nomen tribus omnino locis apud Tacitum animadverti longe aliter acceptum, quam vulgo solet. Nam cum *modestiam* fere vocare soleamus affectionem animi de se modice ac modeste sentientis, ipse contra interdum *modestiam* pro tenuitate quadam, & infirmitate virium dicit. Eorum locorum unus est hoc ipso in libro, ex quo pleraque iam emendavi: *Versae inde ad Tiberium preces: & ille varie disserebat, de magnitudine imperii, sua modestia*. Modestiam enim dicit modicas & exiguas vires suas, & nequaquam tanto oneri pares. Alter est libro tertio: *Simul modestiae Neronis, & suae magnitudini fidebat*. Etsi eo loco fortasse possit aliquis modestiam, animi moderationem interpretari. Sed mihi altera illa interpretatio verior videtur. Tertius est libro XII. *Quindecim dierum alimenta urbi amplius, superfuisse constitit: magnaque deum benignitate, & modestia hiemis, rebus extremis subventum*. *Modestum* quoque pro modico aliquoties dixit. Quando

autem

autem semel Tacitum in manus sumpsi non tam facile ab eo avellar: sed pauca quaedam ex eodem illo primo annalium libro, quomodo mihi legenda videantur aperiam. Ubi igitur Asinii Galli sententia refertur, puto legendum hoc modo: *Addidit de laudibus Augusti*: non, ut vulgo, *Addidit laudem de Augusto*, & paulo post ita lego: *Quippe Augustus supremis sermonibus cum tractaret, quinam adipisci principem locum suffecturi abnuerent: aut impares vellent: vel iidem possent, cuperentque M. Lepidum dixerat capacem, sed aspernantem: Gallum Asinium avidum sed minorem*. Verba autem Haterii, quae tam varie leguntur: ita puto legenda: *Quousque patieris Caesar desse caput reipublicae?* Est autem vetus scribendi ratio, *desse*, pro *deesse*.

Notatus usus quidam verbi labor, *aut* dilabor.

CAP. V.

Cum coetus aliquis dissolvitur, seque, aut domum quisque aut quo vocant negotia, aut denique quo fert animus, alius alio recipit, in eo significando *dilabendi* verbum ponere Tacitus solet. Ac fieri potest, ut & apud antiquiores quoque eius usurpationis exempla reperiantur, rariora tamen, ut opinor: quo mihi putavi minus vitio datum iri, si huc congesta nonnulla sub uno aspectu ponerem. Libro igitur primo annalium ab excessu D. Augusti ita scriptum est; *Impellere paullatim nocturnis conloquiis, aut flexo in vesperam die, & dilapsis melioribus deterrimum quemque congregare*. Id est, cum meliores iam se ad curanda corpora recepissent. Et libro secundo: *Neque Caesari copiam pugnae obsessores facere, ad famam adventus eius dilapsi*. Et libro XI. *Ceteris passim dilabentibus, affuere centuriones*: Et libro XII. *Ut anteirent populatores, vel dilapsis improvisi circumfunde-*

 rentur.

rentur. Et libro tertio annalium ab excessu Neronis: *Donec fatiscceret seditio: & extremo iam die sua quisque in tentoria dilaberetur.* Sed & aequalis Taciti Suetonius in Vitellio: *Cum deserta omnia reperisset, dilabentibus & qui simul erant, Zona se aureorum plena circumdedit.* *Labi* etiam pro eodem dixit Iuvenalis satyra sexta: *Labente officio crudis donanda.* *Labente* enim *officio*, est iis qui ad celebrandas nuptias officii caussa convenerant, discedentibus, ac dilabentibus.

Inanes videri regulas duas, quas super versibus heroicis & trimetris iambicis tradidit Gellius.

CAP. VI

NOn tantum in iure civili, sed etiam, in levioribus artibus periculosa est omnis definitio: per rarum enim est, ut subverti non possit. Certe duarum ad artem metricam pertinentium, quas Gellius libro duodevicesimo (s) tradit, quarumque alteram ad M. Varronem auctorem refert, neutram perpetuo veram esse, nullo negotio probari potest. Quod mihi eo magis indicandum putavi; quia memini quendam in urbe magni nominis grammaticum, quique etiam faciendorum versuum leges sibi aut uni, aut cum perquam paucis notas esse iactabat, duos illos canonas, tanquam abditum quiddam, & μυστηριῶδες familiaribus suis ἐν ἀπορρήτοις tradere solitum esse. Eorum prior est: *In longis versibus, qui hexametri vocantur, item in senariis duos primos pedes, item extremos duos habere singulas posse integras partes orationis: medios haud umquam posse. Sed constare eos semper ex verbis aut divisis, aut mistis atque confusis.* Sed nos quo ludicrum praeceptum refutemus, ex ludicro poemate sumamus. Homerus in Ranis.

Ὑδρόχαρις δέ τε πέφνε Πτερνοφάγον βασιλῆα.

Quaero

[s] Cap. 15.

Quaero, in eo versu tertius pes habeatne integram partem orationis, an minus. Et, si gravius testimonium requiritur, arcessamus hoc ex Iliade.

Ὠ'ς εἰ πῶν, τοὺς μὲν λῖπεν αὐτοῦ, βῆ δὲ μετ' ἄλλους·

Nonne hic & tertius & quartus partem orationis absolvunt? Addam & alium ex Lucretio: (t)

Concutitur tum sanguis: viscera persentiscunt.

& ex Aristophanis Pluto:

Ἀλλ' ἴθι σὺ μὲν ταχέως δραμών. τί δρῶ; λέγε.

Altera regula est: *observasse M. Varronem in versu hexametro, quod omni modo quinctus semipes verbum finiret.* Sed hoc quoque quam sit ἀρχαῖον, tamen etsi ex iis ipsis versibus quos supra posui, cognosci potest: addamus tamen alios & primum quidem occurrit primus versus Odysseae:

Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον.

Et secundus Iliados:

Οὐλομένην, ἣ μυρί' Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκεν.

Quid in illis Virgilianis: (u) *Nil nostri miserere:* & *Cum venti posuere:* & *Infit. eo dicente:* ac similibus, num quinctus semipes verbum finit? Sed si plura testimonia in re perspicua congeram, ipse mihi videor ridiculus fore.

Quiddam quod occulte significaverat Homerus, non minori artificio a Virgilio significatum esse.

CAP. VII.

UT inferos esse, ubi a sceleratis hominibus poenae post mortem exigantur, nemini unquam fano dubium fuit, ita excubantem pro inferorum foribus Cerberum, & Acherontis transvectionem, & causae dictionem ad Minois tribunal, & pertusis doliis aquam haurientes puellas, & Ixionis sibi assidue imminentem fugam, & metuentem ne aut siti, aut impendentis saxi

S 4 casu

[t] *Lib.* 5. [u] *Eclog.* 2. *v.* 7. *Aeneid.* 7. 27. *Lib.* 10. *v.* 101.

casu denuo moriatur; Tantalum, & totam denique illam in Plutonis domo tragoediam, quicumque ex veteribus paulo cordatiores erant, in somniorum, aut anilium fabellarum loco semper habuerunt. Itaque & Cicero primo libro Tusculanarum ea irridere, ac pictorum & poetarum portenta vocare non veretur, quae convincere nihil negotii sit, & aliorum quamlibet multa testimonia colligi possunt, ex quibus constet eandem illorum quoque his de rebus fuisse sententiam. Sed & antiquissimus poetarum Homerus tecta quadam urbanitate significavit quaecumque ipse de inferis cecinisset, talia esse, qualia interdum mulierculis & puerulis ad focum sedentibus aut fallendi aut conciliandi somni gratia narrari solerent. Facit enim Ulixem moneri a matre, ut quamprimum superos repetat, quaeque apud inferos vidit, mente condita teneat, ut habeat quod uxori narrare possit. (*x*)

> Ἀλλὰ φόωσδε τάχιστα λιλαίεο. ταῦτα δὲ πάντα
> ἴσθ', ἵνα καὶ μετόπισθε τεῇ εἴπησθα γυναικί.

ut tantum non aperte dicere videantur,

> Παρ' πυρὶ χρὴ τοιαῦτα λέγειν χειμῶνος ἐν ὥρῃ.

summus autem Homericarum virtutum imitator Virgilius aliam rationem commentus est, qua idem obscure ac symbolice indicaret. Nam cum duas, ex Homero hoc quoque, Somni portas fecisset, Corneam unam, qua vera; Eburneam alteram, qua falsa insomnia mitte[illegible]utur. Aenean, spectatis illis inferorum portentis, i[illegible] porta[illegible] eburna egredientem facit, ut sagacibus lectoribus suspicand[illegible]um relinqueret, talem esse totam illam τερατολογίαν qualia [illegible]omnia ex inferis eadem illa porta exire dixisset.

Vete-

(x) Odyss. 11. vers. 221.

Veterum comicorum loci duo inter se collati.

CAP. VIII.

Facete expressit Plautus in Menaechmis Peniculi Parasiti edacitatem, qui cum Cylindrum coquum, iussum tribus parare prandium, interrogantem fecisset, qui nam illi tres futuri essent, respondissetque meretrix, se, & Menaechum & parasitum eius, ita statim ratiocinantem inducit coquum : (y)

iam isti sunt decem.
Nam parasitus octo munus hominum facile fungitur.

Videtur autem Eubulum veterem comicum imitatus esse, qui Philocratem quendam in mensa facile pro duobus aut pro tribus esse dixerat. Sed Plautus, ut solet, modum excessit. Eubuli versus hi sunt apud Athenaeum : (z)

Εἰσὶν γὰρ ἡμῖν τῶν κεκλημένων δύο
Ἐπὶ δεῖπνον ἄμαχοι, Φιλοκράτης καὶ Φιλοκράτης.
Ἕνα γὰρ ἐκεῖνον ὄντα, δύο λογίζομαι,
Μᾶλλον δὲ τρεῖς.

sed Eubulus, ut mihi quidem uidetur, urbanius, qui cum duos dixisset, unum Philocratem bis nominari fecerit. Nam insulsi profecto, & illepidi fuerunt, qui apud Athenaeum in secundo horum versuum, Φιλοκράτης καὶ Φιλοκράτης corruperunt enim & urbanitatem dicti, & versus modum. Eodem autem sale condiit vetus quidam poeta distichon, quo cum quaedam cavenda ac fugienda complexus esset, bis in eis Loadicenses nominavit. Id distichon in Synesii epistolis legitur; sed non satis emendate. Sic autem legendum videtur :

Ἀσπίδα, φρῦνον, ὄφιν καὶ Λαδικέας περίφευγε,
Καὶ κύνα λυσσώδη, καὶ πάλι Λαδικέας.

Ra-

[z] Cylind. Sc. Sportulam cape. [y] Lib. 1. Dipn. cap. 3.

Radians *pro sole. Emendatus apud Ciceronem veteris poetae versus.*

CAP. IX.

RAdiantem veteres poetae Latini interdum sine ulla adiectione vocabant solem. Et ita hoc nomine usus est Cicero in Arato:

Hoc motu radiantis, Etesiae in vada ponti.

neque enim dubium est, quin expresserit illud Arateum, (*a*)

Ἠελίου τὰ πρῶτα συνερχομένοιο λέοντι,
Τῆμος καὶ κελάδοντες Ἐτήσιαι εὐρέϊ πόντῳ
Ἀθρόοι ἐμπίπτουσι.

Quo fit, ut in versibus vetusti poetae, qui citantur libro tertio De oratore,

Vive Ulixes, dum licet.
Oculis postremum lumen radiatum rape.

non dubitem, quin melius omnino sit, quod in vetere libro meo legitur,

Oculi postremum lumen radiantis rape.

Cur Iuno apud Homerum Vulcano blandiens, claudum eum vocet.

CAP. X.

QUaerit P. Victorius libro XXIX. (*b*) Variarum lectionum, quo consilio Iuno apud Homerum Vulcano blandiens, verita tamen non sit eum (*c*) κυλλοποδίωνα vocare, idque ea factum ait, quod cum vitium pedum ipsius apertum esset, neque ullo modo tegi posset, nullo verbo magis eum mater ostendere potuit, quam si inde ipsum vocasset. Id autem fecisse ὑποκοριζομένην, ut ostenderet eum a se valde amari. Quae fortassis vera sunt. Sed Plutarchus, gravis in primis & idoneus auctor, aliam huius rei caussam adfert,

(a) *Vers.* 151. (b) *Cap.* 19. (c) *Iliad.* 21. *vers.* 331.

fert, nihilo, ut ego quidem arbitror, deteriorem. Ait enim, voluisse summum ac sapientissimum poetam ostendere, neque bona neque mala corporis talia esse, ut aut ad laudem, aut ad vituperationem cuiusquem valde pertineant: Itaque apud eum etiam qui aliquem obiurgant, ac reprehendunt, eo tamen ipso tempore commendare ipsius formam si bona est, non verentur. Ut Hector Paridi convicium faciens, *(d)*

> Δύσπαρι, εἶδος ἄριστε, γυναιμανὲς ἠπεροπευτά.

& ipsi Hectori Glaucus, *(e)*

> Ἕκτορ ὦ εἶδος ἄριστε, μάχης ἄρα πολλὸν ἐδεύεο·

neque unquam in probi loco obiiciunt ea quae corporis sunt, sed quae animi, ut Ulixes Thersitae non quod claudus esset, aut calvus, aut gibberus exprobrat, sed quod immodice, & intempestive loquax. Contraque mater ipsane tum quidem cum filio blanditur, veretur eum claudum ut erat, vocare; quod ea res nullo modo ad vituperationem ipsius pertineat, neque quidquam de dignitate ipsius detrahat. οὕτως, inquit, Ὅμηρος καταγελᾷ τῶν αἰσχυνομένων ἐπὶ χωλότησιν, ἢ τυφλότησιν, οὔτε ψεκτὸν ἡγούμενος τὸ μὴ αἰσχρὸν, οὔτε αἰσχρὸν τὸ μὴ δι' ἡμᾶς, ἀλλ' ἀπὸ τύχης γινόμενον. Eodemque modo Attius in Philocteta, quem Ulixi blandientem induxerat, ab eo id commemorari facit, Ulixem formosum non esse.

> *Inclute, parva praedite forma,*
> *Nomine celebri, claroque potens*
> *Pectore Achivis classibus ductor,*
> *Gravis Dardaniis gentibus ultor,*
> *Laertiade.*

Ubi etiam illud notant, quod patris nomen in ultimum locum reiecerit: quia in laudibus magnorum virorum postremum locum generis nobilitas teneat: ea autem posuerit primo loco, quae ipsius Ulixis propria essent: in quibus nihil sibi neque Laertes, neque Anticlea, neque Acrisius vindicaret.

(d) *Iliad. 3. vers. 39.* (e) *Iliad. 17. ver. 142.*

Quod

Quod de Scipione & Laelio dictum est, idem de duobus antiquis Philosophis dictum esse. Diogenes Laertius locis aliquot illustratus.

CAP. XI.

SCipionis, & Laelii amicitia nemini ignota esse paulum modo humaniori potest. Cum autem praestaret sapientia Laelius, ex qua etiam ei cognomen inditum fuisse notum est, nihil admodum in rep. gerebat, nihil moliebatur, nihil suscipiebat Scipio, nisi de consilio, & sententia Laelii. Unde qui aut tales viros inter se committere, aut de Scipionis gloria aliquid deterere, ac deminuere volebant, auctorem modo esse aiebant Scipionem, sed Laelium poetam. Eadem autem orationis figura dictum vulgo erat, & antea de duobus eruditissimis hominibus Eretriensi Menedemo, & Asclepiade. Qui cum inter se ita coniuncte viverent, ut Pyladea quaedam esse ipsorum amicitia putaretur essetque Asclepiades natu grandior, non deerant, qui dicerent, poetam quidem Asclepiaden, nihil autem aliud quam actorem, & histrionem quendam, esse Menedemum. Hunc Menedemum, gravem postea, & severum philosophum, principio scenarum pictorem fuisse aiunt, id est σκηνογράφον, non ut vulgo putant σκηνοῤῥάφον. Quod & ex vetustis Laertii libris cognoscere poterant, & ex aliis quae in ipsius Menedemi vita leguntur. Ut quod cum psephisma quoddam scripsisset, dictum est in eum a quodam Alexini sectatore, ὡς οὔτε σκηνὴν, οὔτε ψήφισμα προσήκει τῷ σοφῷ γράφειν. Ioci enim venustas est in multiplici significatione verbi γράφειν, quod est & scribere, & pingere. Item quod adolescentuli cuiusdam ferocientis audaciam conpescuit cum in eum quidem nihil dixisset, sed tantum humi delineasset muliebria patientem. Hoc enim est, περαινόμενον: quod male interpres convertit, tra-

iectum

iectum & eodem modo accipitur verbum illud paulo post in illo mordaci, & aculeato adversus Hieroclem dicto, εἰς τί αὐτὸν ὁ ἀντίγονος περαίνει. Et in vita Arcesilai: quem locum ita male accipit interpres, ut verae sententiae ne vestigium quidem appareat, Diogenis enim verba sunt, πρὸς δὲ τὸν αἰτίαν ἔχοντα περαίνεσθαι ὃς ἀνήνεγκεν αὐτῷ, ὅτι οὐ δοκεῖ ἕτερον ἑτέρου μεῖζον εἶναι, ἠρώτησεν, εἰ οὐδὲ τὸ δεκαδάκτυλον τοῦ ἑξαδακτύλου. Et ita reddit interpres, *Quum retulisset ad eum quidam vitiosa concludens, non videri altero alterum maius, Nec decem, inquit, digitorum longitudo senorum longitudine*. Ego autem hoc modo, *Cum quidam, quem opinio erat, mollem, atque impudicum esse, ad eum retulisset, non videri sibi alius alio maius: interrogavit eum, num ne id quidem, quod decem digitos longum esset longius videretur eo quod sex tantum digitos longum*.

Quid autem significaret, neque difficile est cogitare, neque honestum eloqui.

Ciceronis locus e Sophocle expressus.

CAP. XII.

PRraeclarum sapientiae praeceptum est, debere unumquemque nostrum maiorem curam habere eius temporis quod post mortem nostram consecuturum est, quam brevis illius & exigui, quo in hac vita sumus. Itaque graviter, & magnifice Cicero in quadam ad Atticum epistola: (f) *Longum*. Inquit, *illud tempus, cum non ero, magis me movet quam hoc exiguum*. Nam quod ita locutus est *cum non ero*, in eo secutus est consuetudinem vulgi, non quod eos, qui ex hac vita migrassent, non amplius esse opinaretur. Quamquam autem haec sententia suapte sponte in mentem ei venire facile potuerit; tamen facile adducor, ut hominem eruditissimum, & in Graecorum poetarum lectione exercitatissimum cogitasse putem de loco Sophoclis, apud quem Antigone, cum fratrem insepultum iacere nollet, & certo tamen

(f) *Lib. 12. epist. 4.*

men sciret, si eum adversus Creontis edictum sepeliisset, sibi quoque moriendum esse; non tamen propterea absterretur ab illius pii erga fratrem muneris functione, cum dicat, multo longius esse tempus quo se placere, ac probari oporteat inferis, apud quos perpetuo futura sit, quam iis qui in hac vita versantur. Verba ipsius haec sunt: (g)

> Φίλη μετ' αὐτοῦ κείσομαι φίλου μέτα,
> Ὅσια πανουργήσασ'. ἐπεὶ πλείων χρόνος,
> Ὃν δεῖ μ' ἀρέσκειν τοῖς κάτω τῶν ἐνθάδε,
> Ἐκεῖ γὰρ αἰεὶ κείσομαι.

Eclogium. Conciliaturae: Divinaculi. *Tres loci emendati apud Suetonium in Vitellio*.

CAP. XIII.

SCripseram iampridem *elogii* nomen Graecum esse, neque Latinum, deinde mirantibus quibusdam amicis dixeram, ubicumque *elogium*, legeretur, neque *ellogium*, neque *eulogium*, sed *eclogium* dici debere. Id duo ex ipsis a me acceptum in me torserunt, cum enim de elogii nomine disputassent, ultroque eos accusassent, ultroque eos accusassent, qui vocem probam, & antiquam nimis imperiose e civitate deturbare vellent, postremo eo venerunt, ut *elogium* quidem non, sed *eclogium* recte & emendate dici docerent. Ac mihi quidem, ne vivam, si non & haec, & talia omnia ridiculo sunt. Sed interdum tamen nescio quid stomachi movent. Nunc expungamus praeclarum istud *elogii* nomen e quodam Suetonii loco, in quo iampridem insedit. Ita enim vulgo legitur in Vitellio: (h) *Extatque elogii ad Q. Vitellium D. Augusti quaestorem libellus; quo continetur, Vitellios Fauno Aboriginum rege, & Vitellia, quae multis locis pro numine coleretur, ortos, toto Latio imperasse*. Sed quis iste est libellus elogii, aut a quo scriptus? An fatuum

(g) *Antigone Pag. 216. edit. H. S.* (h) *Cap. 1.*

tuum eſt id quaerere, cum in vetere libro ita legatur; *Extat Q. Clodii ad Q. Vitellium D. Auguſti quaeſtorem libellus*. Eodem modo peccatum eſt in omnibus libris editis lib. V. in Verrem, ubi legitur, *Poſteaque Pompeius*, cum legendum ſit, *Poſtea Q. Pompeius*. Sed ut ad Svetonium redeam, in eodem vetere libro paulo infra eum locum ita legitur: *Cuius filius ſectionibus, & conciliaturis uberius compendium nactus*, non ut vulgo *conſuturis*, aut ut quidam emendare voluit *cognituris*. Conciliatores autem erant, qui Graeco vocabulo proxenetae, & in eodem Vitellio, (*i*) *Nullis tamen infenſior quam divinaculis, & mathematicis, ut quiſque deferretur, inauditum capite puniebat*. Ubi vulgo inepte legitur, *vernaculis*.

Reſtituiti Ciceronis loci duo, in quibus librarii duorum veterum ſcriptorum nomina corruperant.

CAP. XIV.

Libet duorum eruditorum hominum nomina apud Ciceronem corrupta integritati ſuae reſtituere: quando iſti, qui tota plauſtra librorum veterum habuiſſe ſe iactant, quorum collatione Ciceronem emendarint, aliquanto pauciora praeſtant, quam pollicentur. Apud Ciceronem igitur in Lucullo ita vulgo legitur: *Nicetas Syracuſius, ut ait Theophraſtus, caelum, Solem, Lunam, ſtellas, ſupera denique omnia ſtare cenſet, neque praeter terram rem ullam in mundo moveri, quae cum circum axem ſe ſumma celeritate convertat, & torqueat, eadem effici omnia, quae, ſi, ſtante terra, caelum moveretur. Atque hic etiam Platonem in Timaeo dicere quidam arbitrantur, ſed paulo obſcurius*. Haec Cicero, ſed, qui illius admirabilis ſententiae auctor putatur eſt, ei Hicetas, non Nicetas nomen fuit, Laertius in vita Philolai: (*k*) καὶ τὴν γῆν κατὰ κύκλον κινεῖσθαι πρῶτον εἰπεῖν· οἱ δὲ Ἱκέταν Συρακούσιόν φασιν. Apud eun-

[i] *Cap.* 14. [k] *Lib.* 8.

eundem Ciceronem lib. primo de divinatione ita scriptum est: *Quid ego quae magi Cyro illi principi interpretati sunt, ex Dionysii Persicis libris proferam?* Sed praeclare in vetere libro meo, *ex Dinonis Persicis proferam?* Dinonis enim Persica saepe & ab Athenaeo, & a Diogene Laertio citantur. Neque vero addenda est vox, *libris*. Non enim cum dicunt, Indica, Persica, Iberica, & similia, intelligunt βιϐλία: sed res Indorum, res Persarum, Iberorum, eodemque modo in ceteris.

De fictis quibusdam amicis, qui levia amicorum peccata reprehendunt, ad graviora connivent.

CAP. XV.

VEhementer vituperare ac reprehendere solebat Hippolytus Cardinalis Ferrariensis cuius ego memoriam perpetuo colere, eique, pacem ac veniam a Deo precibus omnibus exposcere debeo, sententiam Plauti de amici officio: neque unquam audiebat hos versus, (l)

Amicum castigare ob meritam noxiam,
Immane est facinus:

quin prope excandesceret, diceretque nihil potuisse stultius, aut a veri amici natura, ac consuetudine alienius cogitari. Vix enim ullum esse aut viri boni, aut amici hominis maius, ac praeclarius munus, quam amicum vel peccare parantem retinere, atque impedire, vel cum iam peccasset, reprehendere atque increpare, dum tamen constaret id non alio animo fieri, quam ad incutiendum ei pudorem, ne quid postea tale committeret. sed in eo magnam adhibendam esse cautionem, ne deciperemur ab hominibus improbis, qui ut amice ac libere agere videantur, in iis, quibus se amicos esse simulant, levia quaedam, & pusilla peccata reprehendunt, ad

(l) *Trinummo sc. 1.*

ad maiora & graviora interim conniventes: cuiusmodi fere omnes esse dicebat Regum ac potentum tenuiores amicos: neque hac maiorem ullam esse in felicitate infelicitatem. Ac memini olim eum Tibure, cum inter prandium multa in hanc sententiam disputasset, meque postea, ut solebat, in cubiculum suum sevocasset, valde gauisum esse, ut ex me audiit, aut eadem quae ipse dixisset, aut certe valde iis consentanea a Plutarcho tradita esse eo in libro, quo adulatoris ab amico distinguendi viam, ac rationem doceret. Mirifice enim amabat Plutarchum: magisque confirmabatur in sententia sua, cum intelligeret eam, tam gravis, tamque cordati scriptoris iudicio comprobari. Verba autem quae tum protuli, haec sunt: (m) ἔπειτα δὲ τῶν μὲν ἀληθινῶν καὶ μεγάλων ἁμαρτημάτων οὐδὲν εἰδέναι προσποιούμενος, οὐδὲ γινώσκειν, πρὸς δὲ τὰ μικρὰ καὶ τὰ ἐκτὸς ἐλλείμματα δεινὸς ἀῖξαι, καὶ μετὰ τόνου καθάψασθαι καὶ σφοδρότητος, ἂν σκεῦος ἀμελῶς ἴδῃ κείμενον, ἂν οἰκοῦντα φαύλως, ἂν ὀλιγωροῦντα κουρᾶς, ἢ ἀμπεχόνης, ἢ κυνὸς; ἢ ἵππου μὴ κατ' ἀξίαν ἐπιμελούμενον. γονέων δὲ ὀλιγωρία, καὶ παίδων ἀμέλεια, καὶ ἀτιμία γαμετῆς, καὶ πρὸς οἰκείους, ὑπεροψία, καὶ χρημάτων ὄλεθρος οὐδὲν ὅτι πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' ἄφωνος ἐν τούτοις καὶ ἄτολμος. ὥσπερ ἀθλητὴν ἀλείπτης ἐῶν μεθύειν καὶ ἀκολασταίνειν, εἶτα περὶ ληκύθου χαλεπὸς ὢν καὶ στλεγγίδος. ἢ γραμματικὸς ἐπιπλήττων τῷ παιδὶ περὶ δέλτου καὶ γραφείου, σολοικίζοντος δὲ καὶ βαρβαρίζοντος οὐ δοκῶν ἀκούειν. Quae cum ei interpretatus essem, addidi huiusmodi praeposteros amicorum reprehensores exagitati etiam ab Horatio: qui etiam duobus exemplis iisdem, quibus Plutarchus usus esset, κουρᾶς καὶ ἀμπεχόνης. statimque recitavi hos Horatii versus: (n)

Si curvatus inaequali tonsore capillos
Occurri, rides, si forte subucula pexae
Trita subest tunicae, vel si toga dissidet impar,
Rides. Quid mea eum pugnant sententia secum,

T *Quod*

(m) *Pagi 103. edit. H. S.* [n] *Epist. lib. ep. 1. ver. 94.*

Quod petiit, spernit, repetit quod nuper omisit,
Aestuat, & vitae disconvenit ordine toto:
Diruit, aedificat, mutat quadrata rotundis?
Insanire putas solemnia me, neque rides,
Nec medici credis, nec curatoris egere
A praetore dati, rerum tutella mearum
Cum sis, & pravae sectum stomacheris ob unguem
De te pendentis, te respicientis amici:

eumque eum huius loci collatione oblectatum viderem, addidi tertium e sanctissimo & disertissimo scriptore Ioanne Chrysostomo in oratione πρὸς τοὺς ἐγκαλέσαντας ὑπὲρ τοῦ μήκους τῶν προοιμίων: ubi ita scribit: Νυνὶ δὲ ἂν μὲν ἴδωμεν ἄνθρωπον τὸν χιτωνίσκον ἔχοντα παραλελυμένον ἐκ πλαγίων, ἢ τὴν ἄλλην στολὴν κακῶς περικειμένην, διορθοῦμεν καὶ ὑπομιμνήσκομεν. ἂν δὲ ἴδωμεν αὐτοῦ τὴν ζωὴν παραλελυμένην, οὐδὲ λόγον προϊέμεθα. Huius generis sermonibus partem aliquam temporis prope quotidie mecum consumebat ille omnium quos unquam vidi prudentissimus, & consilii plenissimus senex, cuius aut excelsitatem animi, aut perpetuam erga eruditos homines munificentiam ac liberalitatem qui exaequet, & adhuc requiro, & vereor, ne semper frustra requiram.

Quod Epicurum merito a Plutarcho reprehensum A. Gellius frigide atque inepte defendere conatus sit.

CAP. XVI.

EPicurum dialectices imperitum fuisse, ac putasse etiam omnem operam ludi, quae in ea cognoscenda ac perdiscenda poneretur, ita notum est, ut confirmatione non egeat. Itaque illius artis ignoratione ruebat in dicendo: saepeque aliquid probare aggressus, ea sumebat, quibus datis ac concessis, id tamen quod probare instituerat, non concluderetur. Quale est, quod cum

cum docere vellet, mortem nihil ad nos pertinere, ita ratiocinabatur: Ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. τὸ γὰρ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ. τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Neque enim sequitur, si id quod dissolutum est, sensu vacat; idcirco ipsam quoque dissolutionem non sentiri. Neque mors est τὸ διαλυθὲν, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ διάλυσις. Meritoque Plutarchus secundo librorum quos de Homero composuit, imperfecte, atque praepostere, atque syllogismo usum esse eum dixerat, non quod praetermisisset illud λῆμμα, ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις: quo addito, nihilo magis efficietur, quod ipse voluit, sed quod, stupiditate quadam, & crassitudine ingenii, non peruidisset, quantum inter id quod dissolutum est, & ipsam dissolutionem interesset. Nactus autem est patronum tali prorsus cliente dignum Gellium, qui dum alienam stultitiam tegere vult, prodit. (o) Tantum enim abest ab eo defendendo, ut ne intellexisse quidem videatur, quid in eo reprehenderetur. Neque enim difficile est coniicere, ita eum a Plutarcho reprehensum, ut eruditissimo Aristotelis interprete Alexandro Aphrodisiensi reprehenditur: cuius haec sunt ex commentario in primum Topicorum: τοιοῦτος καὶ ὁ περὶ τοῦ θανάτου ὑπὸ Ἐπικούρου λόγος εἰρημένος. οὐ γὰρ ἐκ τῶν λεγουσῶν προτάσεων, τὸ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ, τὸ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, συνάγεται τὸ, ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, ὡς αὐτὸς ἡγεῖται, ἀλλ' ὅτι τὸ διαλυθὲν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. ἀλλ' οὐδὲ ὁ θάνατος τὸ διαλυθέν ἐστιν, ἀλλ' ἡ διάλυσις. οὐκ ἔδωκε δὲ ὁ δοὺς τὸ διαλυθὲν ἀναισθητεῖν, καὶ τὸ τὴν διάλυσιν γενέσθαι ἀναισθήτως.
Neque minus iuste ac graviter reprehenditur ab eodem Plutarcho, quod τὸ ἀλγοῦν posuisset ἀντὶ τοῦ ἀλγεινοῦ Cuius enim stuporis est, confundere id quod dolorem excipit, ac patitur, cum eo quod dolorem facit? At istas curas vocum, verborumque elegantias, ait Gellius, non modo non sectatur Epicurus, sed etiam insectatur. Nostra sane nihil interest, quid ille aut sectetur aut insectetur.

 Sed

[o] *Lib. 2. cap. 8.*

Sed qui tam saepe monuerat diligenter videndum esse, quae vis, quaeque notio unicuique voci subiecta esset, tam negligens esse in loquendo non debuit, ut aliud sentiret, aliud diceret. Neque si Epicuro esse negligenti licuit, caussa ulla est, cur aliis diligentibus esse non liceat.

De duabus antiquis vocibus, Tamenetsi & Insuperhabere.

CAP. XVII.

VOces quasdam Latinas, quae iam ita exoleverant, ut prope a nemine agnoscerentur, retraxit ex fuga summus, & cum illis veteribus conparandus I. C. Iacobus Cuiacius, quas diligenter retinendas censeo, & quam plurimis testimoniis corroborandas, ne lingua satis per se inops, nostra negligentia, atque incuria magis etiam pauperetur. Ex illis vocibus est *tamenetsi*, pro tametsi, de qua quoniam nonnullos adhuc dubitare video, proponam hic locos aliquot, praeter eos quos attulit Cuiacius, ex quibus constet frequentem apud veteres illius usum fuisse. Plautus Milite: *Deos sperabo, teque postremo, tametsi istuc mihi acerbum est, quia hero te carendum est optimo.* Cicero in Verrem; *Hoc si tuus inimicus tibi fecisset, tamenetsi animo aequo provincia tulisset, inimici iudicium grave videretur.* Idem libro XII. (p) ad Atticum, *& tamenetsi continue congressuri sumus, scribes ad me, si quid habebis.* Caesar lib. septimo De bello Gallico, *Quae tamenetsi Caesar intelligebat, tamen quam mitissime potest, legatos appellat.* Idem eodem libro, *Ac tamenetsi dextris humeris exertis animadvertebantur* (q) Ennius: *At Romanus homo, tamenetsi res bene gesta est, Corde suo trepidat.* Lucanus in carmine ad Pisonem, *tamenetsi bella quierunt, Non periit virtus.* Seneca libro quinto De beneficiis, *Cui tamenetsi malus est, ipse quoque in simili materia gratus esse debebit.*

Eiusdem

[p] *Epist.* 1. [q] *Apud Cicer* 3. *de Orat.*

Eiusdem generis est verbum *insuperhabere*, pro eo quod est negligere, cuius ipse testimonia multa ex libris iuris, unum praeterea ex Appuleio protulit. Sed & Gellius cap. XIX. libri primi eo verbo usus est, *Eam* inquit, *constantiam, confidentiamque non insuperhabendam intelligit*. Ita enim plane, id est, non duabus vocibus, sed uno iuncto verbo legitur in vetere libro Fulvii Vrsini. Appuleius quoque libro primo De asino aureo, *Hic qui meis amoribus insuper habitis, non solum me diffamat probri, verumetiam fugam instruit*: Ita enim habent veteres libri, non, ut editi, *subterhabitis*.

Locos quosdam e primo Rhetoricorum Aristotelis e Platone sumptus videri.

CAP. VIII.

Non semper nominat Platonem Aristoteles, neque cum ab eo differit, neque cum ab eo aliquid sumit, neque denique cum quid dicit, quod ad aliquem Platonis locum pertineat, sed interdum, quasi praeteriens, & aliud agens, id facit, ita ut lectorem minus attentum facile lateat. Ut libro primo De arte dicendi, cum opus, ac finem Rhetorices, ait, non in persuadendo positum esse, sed in videndo, quid in quaeque re aptum sit ad persuadendum, non dubium est, quin verba illa, καὶ ὅτι οὐ τὸ πεῖσαι ἔργον αὐτῆς, dirigantur adversus id quod apud Platonem ait Gorgias: τὴν ῥητορικὴν πειθοῦς δημιουργὸν εἶναι, καὶ τὸ κεφάλαιον αὐτῆς εἰς τοῦτο τελευτᾶν. Itemque paulo post, cum ait τὸ σοφιστικὸν εἶναι οὐκ ἐν τῇ δυνάμει, ἀλλ᾽ ἐν τῇ προαιρέσει: & libro quarto Νικομαχείων, cum idem dicit περὶ τοῦ ἀλαζόνος, duobus verbis persecat ea quae apud Platonem in Hippia minore fusius, ac copiosius disputantur. Illud quoque quod paulo infra eum locum tradit, unamquamque aliarum artium esse διδασκαλικὴν, καὶ πειστικὴν in eo quod tractat, ut geometricam in iis quae magnitudinibus

acciduht: in numeris arithmeticen, similiterque in aliis alias: manifesto sumptum est e disputatione Socratis adversus Gorgiam. Haec notare non alienum putavi: quia P. Victorius, qui mihi adhuc videtur solus in eos libros scripsisse, id facere omiserat. Neque sane ab uno scribi omnia aut potuerunt, aut debuerunt. Satis esse debet Victorio ad gloriam, quod ea in illis libris praestitit, quae nemo hac tempestate alius praestitisset.

Loci aliquot e Poenulo Plautina emendati, & illustrati.

CAP. XIX.

Apud Plautum in Poenulo ita cum Milphione servo Agorastocles adolescens colloquitur: (r)

Quid nunc mihi es auctor Milphio? MIL. *ut me verberes,*
Atque auctionem facias. nam impunissime,
Tibi quidem hercle vendere hasce aedis licet.
AG. *Quid iam?* MIL. *maiorem parte minore habitas mea.*
AG. *Supersede istis verbis.*

Sed Turnebus e veteri, ut ipse ait, membrana unam litteram addit, legitque hoc modo: (s)

maiorem partem minore habitas mea.

atque hanc sententiam esse dicit. Tibi licet impune hasce aedes vendere in auctione: maior enim pars tua est; minor mea: ut accessiuncula mea impedire venditionem, legemque mancipii non possit. Quae declaratio, si vera est, primum de Turnebi sententia novum ius civile recipiendum erit, ut quarum aedium maior pars alicuius est, ei, etiam invito eo, cuius est pars minor, eas totas aedes vendere liceat. Sed hoc ius, nisi obstet Turnebi auctoritas valde controversum futurum est: & vix quidem, illius sententia obtinebit. Sed & aliud nobis multo absurdius devorandum erit. Quomodo enim aedes domini, & servi communes esse possunt; aut qui sui dominus non est, is partis aedium dominus

(r) *Sc. Quod nunc m.* (s) *Lib. 15. c. 7.*

minus esse; An eam partem dicetur habere in peculio? At non ne dominus & servi, & peculii dominus est? An qui facile pronuntiant, facile etiam παραλογίζονται: nosque ipsi ridicule facimus, dum in declaratione tam ridicula confutanda tam multi sumus? legendum enim plane est,

maiorem partem in ore habitas meo.

hac sententia. Licet tibi has aedes impune vendere; ut ut quibus tibi iam opus non sit: ita enim saepe mihi contundis os pugnis, & calcibus, ut, non in aedibus, in ore meo maiorem temporis partem habitare videaris. In eadem autem fabula, ubi legitur: (t)

res serias

Omnis extollo ex hoc die in alium diem.

Profecto festos habeam decretum est mihi:

una littera mutata, legendum, *Pro festo*. Habere autem dies festos pro festo, ita dictum est, ut, *somnia pro somniis* habenda. Ut, apud hunc ipsum, *pro sano*: ut apud iuris auctores, *pro herede*, *pro domino*, *pro possessore*. Ut apud Apuleium: *neque pro amico*, *neque pro Philosopho facturum*. Et cum ait, se res omnes serias extollere in alium diem, procul dubio respexit ad illud vetus dictum εἰς αὔριον σπουδαῖα. Sed & in eadem fabula, in Agorastoclis ἀναγνωρίσει depravati sunt hi versus: (u)

Ostende, ut inspiciam. Iam aperi, audi, atque ades.

AG. Mi patrue salve. POE. & tu salveto Agorastocles.

Legendique hoc modo:

Ostende, ut inspiciam, aperi. AG. *Vide, eccum, adest.*

Mi patrue salve. POE. *& tu salveto Agorastocles.*

Sed in illo versu, qui in extrema fabula legitur, [x]

Iniuriarum multo induci satius est,

qui vulgarem scripturam mutare conantur, nimis ingeniosi sunt. *Induci* est εἰσάγεσθαι: & de hoc verbo consulendus est Budaeus in commentariis linguae Graecae. y]

(t) *Lycus Sc. Dii illam.* (u) *Sc. Aiin' tu dixi.* (x) *Sc. Si ego minam.* (y) *Pag.* 118

Unde sumpserit Horatius, quod Amorem in Chiae genis excubare dicit.

CAP. XX.

NEminem esse opinor, duntaxat graecarum deliciarum ὀυκἄγευςον, quin peregrini, & transmarini saporis aliquid sentiat in his Horatii versibus: (z)

Et cantu tremulo pota Cupidinem
Mentem sollicitas. Ille virentis, &
Doctae psallere Chiae
Pulchris excubat in genis.

Ego quidem quoties illum tremulum Lyces cantum cogito, videre mihi videor libidinosam illam & καπρῶσαν anum, quae apud Aristophanem, (a) cerussa, & purpurisso fluentibus buccis, cantare se ait, ut virum aliquem sibi conciliet:

Ε'γὼ δὲ καταπεπλασμένη ψιμυθίῳ
Ε'ςηκα, καὶ κροκωτὸν ἠμφιεσμένη,
Αργὸς, μινυρομένη τι πρὸς ἐμαυτὴν μέλος,
Παίζουσ', ὅπως ἂν περιλάβοιμ' αὐτῶν τινὰ
Παριόντα. Μοῦσαι δεῦρ' ἴτ' ἐπὶ τ' οὐμὸν ςόμα,
Μελύδριον εὑροῦσαί τι τῶν Ι'ωνικῶν.

Iam in iis quae sequuntur, Graeca plane omnia. Non in eo modo quod virentem Chiam dicit, id est, χλωρὰν καὶ ἡβῶσαν, sed multo etiam magis, quod Amorem ait in pulchris illius genis excubare. Sumpsit autem hoc e gravissimo poeta Sophocle, apud quem ita in Antigona canit chorus: [b]

ἔρως ἀνίκατε μάχαν,
ἔρως, ὃς ἐν κτήμασι πίπτεις,
ὃς ἐν μαλακαῖσι παρειαῖς
νεάνιδος ἐννυχεύεις.

Hoc certe quidam, si viveret, aut sibi subreptum esse aut sibi alicubi in via excidisse diceret.

M. AN-

(z) Lib. 4. Car. Ode 13. (a) ἐκκλησιαζούσαις (b) Pag. 245. edit. H. S.

MARCI ANTONII MURETI
AD HIPPOLITUM ESTENSEM S. R. E.
Cardinalem amplissimum & illustriss.

VARIARUM LECTIONUM

LIBER DUODECIMUS.

Emendati loci aliquot e libro primo Senecae De beneficiis.

CAP. I.

UT emptoris & venditoris, locatoris & conductoris permutata esse inter se aliquot in iure civili locis nomina docuit princeps & nostrae & superioris memoriae iurisconsultorum Cuiacius, ita notasse mihi videor quodam apud Senecam loco creditorem pro debitore positum esse. Ita enim vulgo legitur, lib. primo (*c*) De beneficiis: *Nemo beneficia in kalendario scribit, nec avarus exactor ad horam & diem creditorem appellat*. Ubi, nisi me fallit animus, legendum est *debitorem*. Neque hoc, quando haec rudioribus navatur opera monere omiserim, non id dicere Senecam, ab aureo exactore non appellari debitorem ad horam & diem, quod manifesto falsum esset, sed eum qui beneficium dat, non facere item ut avari exactores solent, qui, quod crediderunt, id sibi ad horam & diem solvi volunt. Similis ergo locus est illi Horatiano, (*d*) *Nec excitatur classico miles truci*. Non enim negat militem classico excitari; sed eum, qui ius suum

(c) *Cap.* 2. (d) *Ode* 2. *Epod. vers.* 5.

suum colit, negat ita excitari classico, ut milites solent. Sic epistola ad Pisones: (e) *Nec verbum verbo curabit reddere fidus interpres*. Negat enim bonum imitatorem id sibi studio habere, ut verbum verbo reddat, quemadmodum fidi interpretes solent. Emendabo & ex eodem iibro alia. Ubi ergo de Gratiis loquens ait: (f) *Inveniam alium poetam, apud quem praecingantur, & spissis prodeant*: legendum est ex veteribus libris; *& spissis auro Phrygianis prodeant*. Phrygianarum vestium mentio est & apud Plinium. Spissas autem auro dicit quibus Phrygio multum ac densum aurum intertexuisset. Et, ut quaedam in medio leviora ommittam, veniam ad locum quendam mirifice depravatum, qui cum minimo negotio ex vetere scriptura sanari posset, tales medicos invenit, ut cuilibet eorum dici potuerit,

Τὸ φάρμακόν σου τὴν νόσον μείζω ποιεῖ.

Vulgo enim ita legitur: (g) *Ad hanc honestissimam contentionem beneficiis beneficia vincendi sic nos adhortantur Chrysippus, ut dicat verendum esse, ne quia Charites Iovis filiae sunt, putemus certe parvum ingerere sacrilegium, si tam bellis fiat iniuria*. Possem ostendere, quomodo alii scribendum censuerint. Sed quid opus est, exagitandis illis, ostentare me? Veterum librorum scriptura haec est: *parum sacrate gerere sacrilegium sit, & tam bellis puellis fiat iniuria*. Ubi est, *sacrate*, scribito, *se grate*, plana omnia & emendata erunt, Unum etiam locum ex eodem libro appingam qui vulgo ita legitur: (h) *Itaque boni etiam farre ac fictili religiosi sunt, mali rursus non effugiunt impietatem, quamvis aras sanguine multo cruentaverit*. Libri veteres, & ut Turnebus, manuales, pro *fictili* habent *fritilla*. Sed legendum *fitilla*. Id genus erat pultis, quo utebantur in sacris. Arnobius lib. septimo adversus Gentes: *Quid fitilla, quid frumen, quid africia, quid gratilla, catumeum, conspolium, cubula?* ex quibus duo, quae

prima,

e] *Vers.*133. f] *Cap.* 3. [g] *Cap.*4. [h] *Cap.*8.

prima, sunt pulrium nomina; sed genere & qualitate diversa. Series vero, quae sequitur, librorum significantias continet.

Eiusdem Senecae locus illustratus.

CAP. II.

MUlti sunt, qui, cum & libenter & prolixe alios laudent, neminem tamen habent, qui se, quod ab eis laudatus sit, quidquam propterea eis debere arbitrentur. Laudant enim sine ullo dilectu ac discrimine omnes, ut id non aut iudicio aut benevolentia adducti, sed morbo quodam animi facere videantur. Sed & in pecunia idem, quamquam rarius & a paucioribus, fieri videas. Eiusmodi igitur homines & elevant auctoritatem iudicii sui, & omnem benefactorum gratiam amittunt. De quibus preclare Seneca: *Beneficium* inquit, (i) *quod quibuslibet datur nulli gratum est. Nemo se stabularii aut cauponis hospitem iudicat, nec convivam dantis epulum, ubi dici potest, Quid enim in me contulit? Nempe hoc, quod in illum & vix notum sibi, & in illum etiam inimicum ac turpissimum hominem. Nunquid enim me dignum iudicavit? Morbo suo morem gessit.* Puto autem hoc, quod postremo loco positum est, veteris poetae Graeci exemplo dictum esse, ex quo quadratum versum perelegantem citat Plutarchus: (k)

Οὐ φιλάνθρωπος σύγ' ἐσσ'. ἔχεις νόσον. χαίρεις διδούς

Ibi enim quisquis illa est, qui loquens inducitur, negat, quod alius quispiam multis pecuniam largitur, id ab ipsius humanitate ac liberalitate proficisci; eum enim illo quasi morbo teneri, ut dandis pecuniis gaudeat.

Alius eiusdem scriptoris locus emendatus.

CAP. III.

EXcepta Macedonum gente, ait libro tertio De beneficiis

(i) *Lib. 1. de Ben. cap. 14.* (k) *Publicola ex Epicharmo Pag. 119 ed. H. S.*

ciis Seneca, (l) *non est in ulla data adversus ingratum actio*. Sed ubi quidquam tale de Macedonibus lectum est? Immo vero apud solos mortalium Persas ingrati actionem dari, ex Xenophonte didicimus; cuius verba describam, non ut vulgo leguntur, sed ut legenda sunt: (m) δικάζουσι δὲ καὶ ἐγκλήματος οὗ ἕνεκα ἄνθρωποι μισοῦσι μὲν ἀλλήλους μάλιστα, δικάζουσι δὲ ἥκιστα ἀχαριστίας. Nunquid igitur Senecam memoria lapsum esse dicemus? At eam ipsemet profitetur sibi usque eo firmam fuisse, ut non tantum ad usum sufficeret, sed in miraculum usque procederet. Equidem vidi veterem Senecae librum, in quo non *Macedonum* legebatur, sed *maedonum*. Neque dubium habeo, quin legendum sit, *Medorum*. Medos autem pro Persis antiqui saepe dicebant, ut iampridem docui in illum Catulli locum: (n)

Cum Medi irrupere novum mare.

Itaque Aristophanes gallinaceum, quem iocans ait olim Persis imperasse, ea de caussa ἐπεὶ καὶ τοὺς Πέρσας Μήδους ἔλεγον: ait qui scholia in eius fabulas scripsit. (o)

Vetus quaedam consuetudo satisfaciendi iis, quibus male precati erant.

CAP. IV.

In consuetudine apud veteres positum fuit, ut qui alicui male precatus erat, is si eum placare eique satisfacere vellet, optaret, eo praesente, ut in caput suum reciderent ea quae in ipsum dixisset. Duobus hoc e Seneca locis cognosci potest: quorum unus est libro tertio (p) De beneficiis, ubi ita scriptum est: *Rursus vir ordinis senatorii inter coenam optaverat, ne Caesar salvus rediret ex ea peregrinatione, quam parabat, & adiecerat idem omnes & tauros & vitulos optare. Fuerunt, qui illa diligenter audirent. Ut primum diluxit, servus, qui coenanti ad*

pedes

(l) *Cap.* 6. (m) *Lib.* 1. *Cyrip* (n) *Comae Berenices.* (o) *Avibus post* 1. *Epod.*
[p] *Cap.* 26.

pedes steterat, narrat, quae inter coenam ebrius dixisset. Hortatur, ut Caesarem occupet, atque ipse se deferat. Usus consilio descendenti Caesari occurrit. Et cum malam mentem habuisse se pridie iurasset, id ut in se & filios suos recideret, optavit, & Caesarem ut ignosceret sibi, rediretque in gratiam secum, rogavit. Alter est libro quarto, quem & ipsum subiiciam: loquitur autem de homine impurissimo Mamerco Scauro qui Pollioni Asinio iacenti, obscoeno verbo usus dixerat se facturum id, quod pati malebat, & cum Pollionis attractiorem vidisset frontem: (q) *Quicquid*, inquit, *mali dixi, mihi & capiti meo*. Sed & festivissimus poeta Tibullus, cum ianuae cuidam multa mala dixisset, eamque postremo placare vellet, ita canit: (r)

Et mala si qua tibi dixit dementia nostra,
Ignoscas. Capiti sunt precor illa meo.

Urbanissime autem apud Aristophanem Diaeopolis cum Megarensem χαίρειν, id est, gaudere aut salvere iussisset: idque ille respondisset sibi οὐκ ἐπιχώριον εἶναι precatur, ut id in caput suum recidat.

Πολυπραγμοσύνης νῦν ἐς κεφαλὴν τρέποιτ᾽ ἐμοί.

Ubi Scholiastes eam, quam, dixi, consuetudinem etiam Atheniensium fuisse tradit. (s)

Linguarium quid vocaverit Seneca.

CAP. VI

QUaerit Seneca libro quarto De beneficiis, si quis cui quid tanquam digno se daturum promiserit, quem postea indignum esse comperiat, quid facere debeat, num recedere ab eo, quod, promisit, an etiam indigno dare. Et hanc quaestionem distinctione dissolvit, [t] *Aut enim magnum aliquid promissum est: & tunc praestat semel pudere, quam semper poenitere, aut exiguum aliquid, quo casu etiam indigno.* Hoc posterius ipse ita exprimit *dari potest. Si exi-*

[q] *Cap. 31.* [r] *Lib. 2. eleg.* [s] *Acharn. extremo di verbi* [t] *Cap. 36.*

Si exiguum est, dabo, non quia dignus es, sed quia promisi. Nec tamquam munus dabo; sed verba mea redimam, & aurem mihi pervellam. Id est, scribam hoc in animo diligenter, & in memoria infigam, ut mihi documento sit in posterum, ne temere promittam. Aurem enim vellebant, cum quid volebant, in memoria haerere. Plinius libro undecimo: (u) *Est in aure ima memoriae locus, quem tangentes antestamur.* Et inde est illud Horatii: (x) *licet antestari? ego vero oppono auriculam.* Ac vidi veteres nummos aereos, in quibus viri duo insculpti erant, quorum unus alteri autem vellebat: in orbem autem scriptum erat, ΜΝΗΜΟΝΕΥΕ. Seneca ipse libro quinto, (y) *Dicere solemus; Sine tu, loquar mecum, & Ego mihi aurem pervellam.* Sed in eo loco de quo dicere coeperam, statim sequitur: *Damno castigabo promittendi temeritatem* (z) *Ecce, ut doleat tibi, ut postea consideratius loquaris. Quod dicitur, linguarium dabo.* Quibus in verbis dubitari potest, quid sit *linguarium*. Et Turnebus quidem ait esse tanquam linguarum thecam & repositorium, in quo dicat Seneca (a) se linguam conditurum, ne temere promittat. Ego autem longe aliter eam vocem accipio: neque dubito, quin *linguarium* sit id quod pro lingua, quae temere locuta est, penditur. Idque mihi aperte ostendere videntur verba illa Senecae, *Verba mea redimam*, &, *Damno castigabo promittendi temeritatem*. Sic *vasarium* dicebatur pecunia, quae pro vasis, id est, pro utensilibus attribuebatur ex aerario magistratibus in provincias proficiscentibus. Sic *cerarium* vocabat Verres pecuniam, quam quasi pro cera exigebat. (b) Sic *salarium* antiquitus, quod dabatur pro victu, in quo principem locum tribuebant salli. Sic *unguentarium* apud Plinium libro secundo Epistolarum, quod Marius (c) Priscus a provincialibus, quasi pro unguentis exegerat.

Sic

u] *Cap* 5. x] *Lib.* 1 *Saty.* 9. *ver.* 76. y] *Cap.* 7. z] *L.* 4. *cap.* 36. a] *L.* 12. *c.* 9. b] *Act.* 2. *in Verrem.* c] *Ep.* 11. *Arriano.*

Sic *honorarium vinum*, quod regibus & potentibus honoris gratia offertur. Cato de innocentia sua, *Cum essem in provincia legatus quamplures ad praetores & consules vinum honorarium dabant, numquam accepi nec privatus quidem*, Sic *hordearium*, quod equiti pro hordeo ad alendum equum dabatur. Sic denique *uxorium*, poena quae publice exigebatur ab iis qui uxores non haberent.

De naturali quadam spei & metus coniunctione.

CAP. IV.

Cum sepi nihil aeque adversetur ac timor, notatum tamen est a sapientissimis viris, ubi omnis omnino sublata spes est, ne timorem quidem posse subsistere. Pendeat enim opertet metuentis animus, qui si spei, quo substentetur, nihil prorsus reliquum sit, plane iacet. Atque hoc eleganter admodum expressisse videtur adolescens Terentius, [d]

Vae misero mihi,
Ut animus in spe atque in timore usque antehac attentus fuit,
Ita postquam adempta spes est, lassus, cura confectus stupet.

Itaque negat Aristoteles eos qui ad mortem ducuntur, timere; ut quos iam spes omnis reliquit. Et qui timent, quaerunt, si qua ratione id, quod imminet vitare possint. At in rebus desperatis nemo consultat. Immo vero ita spe alitur metus, ut omni spe adempta, plerumque in audaciam transeat. Idque in extremum periculum adductis saepe saluti fuit. Hac de re dictum Hecatonis commemorat Seneca: *(e) Desines timere, si sperare desieris*. Cui ipse postea addit, *Dices, quomodo ista tam diversa pariter sunt? Ita est, mi Lucili, cum videantur diffi-*

(d) *Charinus Andria Act. 2. sc. 1.* (e) *Lib. 1. ep. 4.*

dissidere, coniuncta sunt. Quemadmodum eadem catena & custodem & militem copulat, sic ista, quae tam dissimilia sunt, pariter incedunt. Sed in his postremis verbis omnes editiones depravatae sunt. Non enim *custodem*, legendum est, sed *custodiam* Vocabant autem custodias reos ipsos, qui sub custodia erant; ut alibi: *Cum adveheretur inter custodias quidam ad matutinum spectaculum missus*. Et saepe ita accipitur hoc nomen in libris iuris civilis. Dabantur autem fere militibus custodiendi.

De piscibus subterraneis emendati Senecae loci duo.

CAP. VII.

IMmensam quandam aquarum vim in subterraneis specubus latere philosophi tradunt, quae etiam interdum erumpant, secumque magnam piscium multitudinem efferant. Ceterum pisces illos, ut in tenebris saginatos, tum aspectu deformes atque horridos, tum gustatu noxios ac mortiferos esse. In Caria quidem cum id aliquando contigisset, quicumque illos ederant pisces, omnes ad unum periisse, litterarum monumentis proditum est. Sed quam ad urbem id contigisse Seneca dicit, is enim huius historiae auctor est, eius urbis nomen ita in libris ipsius corruptum circumfertur, ut sine veterum librorum ope vix quispiam, non dicam ad verum perveniret, sed de mendo suspicari queat [f] *Circa Myndum enim Cariae urbem id evenisse* in vulgatis libris legas. Ego olim librum veterem, habui, quem postea clarissimo, & cum incredibili omnigenae eruditionis copia, tum virtute atque integritate praestanti viro Vincentio Laureo Episcopo Montisdivitis dono dedi, quo in libro scriptum erat *factum id in Caria circa Iotuma urbem*. Ex qua leviter depravata scriptura, facile conieci legen-

[f] *Lib. 3. Nat. qq. cap. 19.*

legendum esse, *circa Loruma urbem*. Nam & in epitoma Stephani De urbibus nominatus, Λώρυμα πόλις Καρίας: & a Strabone libro XIV. & a Ptotelemaeo libro quinto, & a Plinio, & a Mela, nisi quod apud hunc librariorum vitio, (g) *Latumna* non *Loruma* legitur. Emendabo & alium ex eodem libro locum, quem omnes usque in hunc diem aliquot vocibus mancum ac mutilum ediderunt. Ubi enim narrat Seneca quosdam fluvios palam in specum aliquem decidere, & terra absorberi, deinde in remotissimis locis exire, cursumque ac nomen suum repetere: cum id de Lyco amne exposuisset Ovidii versibus; subiungit; (h) *Idem & in oriente Tigris facit: absorbetur, & desideratus diu, tandem longe remoto loco purgamenta eiectat, ut Arethusa in Sicilia quinta quaque aestate per Olympia.*

De Arimaspis, cur. dicti sint unum tantum oculum habere: item de populis, apud quos pueri oblongo capite nascuntur.

CAP. VIII.

HOmines esse quosdam in Scythia tradiderunt ex antiquis nunnulli, qui unum tantum in media fronte oculum haberent. (i) *Arimaspis* nomen est, quos & Aeschylus ex eo μονῶπας vocat. Ipsum quoque Arimasporum nomen ex re illis inditum putant. Scythica enim lingua *ari* unum esse: *maspon* oculum. Sed quibus curae fuit veritatem rerum diligentius indagare, eam gentem arcu & sagittis excelluisse memorant, quas cum dirigerent, alterumque, ut fit, oculum clauderent, adsiduique in eo studio essent, dicti sunt uno tantum oculo uti. Fortassis etiam, quod ei rei a pueris adsuefierent, alterius oculi orbe erant contractiore: versaque paulatim, ut saepe accidit, in naturam consue-

U tudine,

(g) L. I. cap. 16. (h) Cap. 26. (i) Prometh. pag. 49. H. S.

tudine patrum similes filij nascebantur; quaeque in patribus deformitas ex oculorum inaequalitate ὀπικτητος & adventicia, eadem in filiis innata atque insita erat. Ita certe de quibusdam in Asia populis gravis auctor Hippocrates narrat; cum apud eos pulchrum haberetur oblongo capite esse: ob idque nutrices recens editorum infantium tenella capita manibus contrectando ac comprimendo, globosam & orbicularem figuram corrumperent, eaque fastigiarent, ac fasciis etiam adstricta in acumen crescere cogerent, paulatim studium in naturam vertisse; ut omnes ea in gente oblongis capitibus nascerentur; ex eoque Macrocephalos vocari. Idem & hodie, serio an ioco de gente quadam in Italia dicitur.

De loco quodam Terentii ex Eunucho confutata Marcelli Virgilii sententia.

CAP. IX.

Iocose quidem dictum est a Chaerea in Eunucho Terentiana (*k*) *Pessulum ostio obdo*: subestque omnino obscoenior sensus: neque tamen adsentior Marcello Virgilio, (*l*) qui putat respexisse poetam ad medicorum πεσσούς, qui mulierum naturalibus ad provocandos menses subiici solent. Primum enim ex voce non Graeca modo, sed & medicorum propria quotusquisque assecutus esset vim loci? deinde non puto voces Graecas admittere eam formam imminuendi, quae Latinis usitata est; neque si Graeci exiguum πεσσὸν dicunt πεσσάριον, licere continuo Latinis pessulum eo sensu dicere; non sane magis quam logulum ἀντὶ λογαρίου, aut eiusmodi alia. Ipsumque Marcellum peccasse arbitror qui πεσσάρια pessulos vertit. Sed pessulus est πάσσαλος quo nomine significabant interdum iocantes id, quo mares sumus. Aristophanes: Ταῖς

[k] *Act. 3 sc. 5.* [l] *Comment. in Dioscoridem Lib. 1. cap. 1.*

Ταῖς πρεσβυτέραις γυναιξὶν ἔσω τὸν νέον
Ἕλκειν ἀατὶ, λαβομένας τοῦ πατταλοῦ.

Suſpicor & Horatium in illo verſu . (*m*)

nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus ,

cum allegoriae ſerviret, eo etiam reſpexiſſe, quod illam partem Graeci interdum *ταῦρον* vocant: unde & *λασταύρους* . Quin & temporibus Romuli cum conſulta Iuno, matronas Romanas, ſi fecundae fieri vellent, a capro iniri oportere reſpondit, Graece potius quam Latine locuta eſt, neque tam caprum intellexit , quam illum *κάπρον*, in quo praecipuum putatur eſſe remedium adverſus mulierum ſterilitatem .

De quibuſdam, qui piloſo ſunt corde.
CAP. X.

Ariſtomenis Meſſenii , qui trecentos Lacedaemonios occiderat, quique & fortitudine & calliditate praeſtiterat, mortui cor hirtum & denſa quaſi ſylva pilorum obſitum repertum eſſe tradit Plinius. Idem de Lyſandro Laoedaemonio,(*n*) qui & ipſe tum fortiſſimus tum aſtutiſſimus fuit., Graeci quidam memoriae prodiderunt. Ipſe quoque memini , cum Venetiis eſſem, ſumptum eſſe capitis ſupplicium de nobili quodam latrone , qui cum a carnifice diſſecaretur , corde admodum piloſo repertus eſt . Roboris quidam , aſtutiae & calliditatis alii eſſe id argumentum volunt . Ab ingenti certe calore proficiſcitur, quo qui abundant, ii & robuſti eſſe , & callidi ſolent . Itaque eruditus & grandiloquus poeta Nonnus libro XXVI. Dionyſiacon Sabiris populis ait eſſe cor denſis veſtitum pilis: ideoque audaciſſimos eſſe , neque unquam in proeliis metuere .

τοῖς ἐπιδυσταίων πυκι ναὶ στίχες, οἷσι καὶ αὐτῶν
φρικτὰ δασυστέρνων ἐκορύσσετο φῦλα Σαβείρων.

U 2 τοῖσιν

(m) *Lib.* 2. *Car. ode.* 3. (n) *Lib.* 11. *cap.* 47.

τοῖσιν ἐνὶ κραδίῃ λάμπει τρίχες, ὧν χάριν αἰεὶ
ψυχῆς θάρσος ἔχουσι, καὶ οὐ πλάσσουσιν Ἐνυαί.

De adverbiis quibusdam, quae aliter apud veteres interdum scribebantur, quam nunc solent. Emendatus Ciceronis apud Fabium locus.

CAP. XI.

Quod nunc perpetuo *istinc* & *illinc* scribimus, veteres nonnumquam *istim* & *illim* scribere solitos constat. Recteque factum a Petro Victorio est, quod in libris epistolarum Ciceronis, antiquam scripturam hac quoque in parte cum fide repraesentandam putavit. Ut in epistola ad Valerium: (o) *Qui istim nunc veniunt*, & aliis locis. Huius autem rei ignoratione depravatus est Ciceronis locus ex epistolis ad Brutum, qui citatur a Fabio: neque correctus ab eruditis hominibus qui Ciceronis fragmenta studiose collegerunt. Ita enim vulgo legitur, *Veritus fortasse, ne nos in Catonem nostrum trasferamus illinc mali quid: etsi argumentum simile non erat.* In vetusto autem Fabii codice, qui penes me est, hoc modo: *Veritus fortasse, ne nos in Catonem nostrum transferremus illim aliquid: etsi argumentum simile non erat.* Hoc ne cui leve videatur; moneo alios quoque primae classis scriptorum locos eodem modo corruptos esse: quos aut nos ipsi, aut alii quandoque indicabant.

De Thalete Milesio historia elegans.

CAP. XII.

Thales Milesius magno vir & sublimi, ut notum est, ingenio fuit: multaque admirabilia cum in aliis disciplinis, tum in astrologia primus excogitavit. Is cum reperisset, quam rationem haberet magnitudo Solis ad magnitudinem eius circuli, quem Sol ipse annuo cursu

(o) *Lib. 1. ep. 10.*

cursu metitur ac conficit, quoque modo id Geometrica subtilitate demonstrari posset: eam rationem cum Prienensi quodam, homine & talium rerum curioso, & divite ac copioso communicavit. Qui & acumen Thaletis, & inventi pulchritudinem admiratus, praemium a se illum, quantum vellet, optare iussit. *Nullum te*, inquit, *aliud praemium posco*, *Thales*, *nisi*, *ut ne tibi unquam huius inventi gloriam arroges*: *sed si quando eius alios participes facere volueris*, *auctorem illius esse me perpetuo profitearis*. Non igitur contemnunt gloriam ne sapientissimi quidem: nedum nos, qui sapientes non sumus, aequo animo feramus, si quid a nobis interdum, ex quo laus aliqua possit existere animadversum est, id iniuste atque impudenter ab aliis occupari.

De quibusdam locis e primo Rhetoricorum Aristotelis.

CAP. XIII.

ARistoteles libro primo De arte dicendi, ubi docet neminem sanae mentis deliberare de iisque uno tantum modo evenire possunt, qui modo ea talia esse existimet: ita loquitur, περὶ γὰρ τῶν ἀδυνάτων ἄλλως ἢ γενέσθαι, ἢ ἔχειν οὐδεὶς βουλεύεται, οὕτως ὑπολαμβάνων: ubi putat optimumos interpres, eum complecti tria tempora. Et certe tria verba, quibus utitur, facile id alicui persuadere possunt. Sed tamen cum omnis deliberatio futurum tempus respiciat: quomodo, quaeso, quis deliberare de rebus praeteritis potest, sive illae uno, sive pluribus modis aut esse aut fieri potuerint? Possunt quidem urbes pluribus modis capi atque expugnari: Sed si quis hodie deliberet atque in consolatione ponat, quemadmodum Troia capta sit, nonne ad agnatos & gentiles deducendus esse videatur? Quaerere, quomodo id factum sit, possumus: deliberare non possumus. Omnis

autem consulatio quaestio illa quidem est, sed non contra: Ne praesentia quidem in deliberationem cadunt, nisi ut eis in posterum consulatur, ac denique omnis deliberatio ad futurum tempus refertur. Ita igitur interpretor, ut cum rerum, quemadmodum multis locis Plato & Aristoteles docent, quaedam dicantur εἶναι, ut nummi, aedes: quaedam γίνεσθαι, ut bellum aut nuptiae: utrumque genus hic Aristoteles complexus sit, Aoristus enim γενέσθαι non magis praeteriti quam praesentis aut futuri temporis significationem habet. Et rectissime Victorius hoc ipso in libro verba illa Aristotelis, ὅσα ἐνδέχεται καὶ γενέσθαι καὶ μὴ, interpretatus est, *quae eam naturam habent, ut & fieri & non fieri possint*. Saepe autem consultamus non tam περὶ τοῦ γενέσθαι, ἢ ἔσεσθαι, quam περὶ τοῦ πῶς μέλλει ἔχειν. Igitur & hoc addidit, non deliberare homines περὶ τῶν ἀδυνάτων ἄλλως ἔχειν. Deinde subiungit: οὐδὲν γὰρ πλέον, ἢ οὕτως ἐνδέχεται συμβουλεύειν Sed ego totum illud, ἢ οὕτως εἰδέχεται συμβουλεύειν, delendum censeo: legendumque simpliciter, οὐδὲν γὰρ πλέον & ita interpretor: *nullus enim usus eiusmodi deliberationis esset*. Sic Plato libro quarto De Republica, ὅτι ἀνωφελὴς καὶ πλέον οὐδέν. Idem epistola quinta: εἰ μὴ μάτην μὲν κινδυνεύσειν ᾤετο, πλέον πλουτεῖν. Aristophanes in Pluto: καί τοι τί πλέον πλουτεῖν; quod Scholiastes ita exponit, τίς χρεία ἐστὶ τοῦ πλουτεῖν; Hoc qui non viderant, putarunt aliquid deesse.

Locus Virgilii expressus e Choerilo.

CAP. XIV.

VIdetur Choerilus non ita contemptus & abiectus poeta fuisse, ut eum haberi voluit Horatius quamquam & alii, quorum maior est auctoritas, male de eo multo ante Horatium senserant. Sed tamen & hic versus ipsius:

Πέτραν κοιλαίνει ῥανὶς ὕδατος ἐνδελεχείῃ,

multos magnosque imitatores habuit: & prope ausim dicere

dicere, locum quendam optimi maximi poetarum Virgilii, ex eo mihi expressum atque effictum videri. Cum enim Choerili versus quidam legantur, quibus quaeritur praecipua argumenta scribendorum poematum a vetustis poetis occupata iam esse: eadem etiam conquestio tertio libro Georgicon apud Virgilium legitur. Choerili versus hi sunt:

Ἆ μάκαρ, ὅστις ἔην κεῖνον χρόνον ἴδρις ἀοιδῶν
Μουσάων θεράπων, ὅτ' ἀκείρατος ἦν ἔτι λειμών.
Νῦν δ' ὅτε πάντα δέδασται, ἔχουσι δὲ πείρατα τέχναι,
Ὕστατοι ὥστε δρόμου καταλειπόμεθ', οὐδέ πη ἔστι
Πάντῃ παπταίνοντα νεοζυγὲς ἅρμα πελάσσαι.

Virgilii autem hi: (p)

Cetera, quae vacuas tenuissent carmina mentes,
Omnia iam vulgata. Quis aut Eurysthea durum,
Aut illaudati nescit Busiridis aras?
Cui non dictus Hylas puer, aut Latonia Delos,
Hippodameque humeroque Pelops insignis eburno
Acer equis? tentanda via est, qua me quoque possim
Tollere humo, victorque virum volitare per ora.

Illud certe, *Omnia iam vulgata*, prorsus compar ac geminum est illi, Νῦν δ' ὅτε πάντα δέδασται.

Emendata multa in oratione Ciceronis pro Archia.

CAP. XV.

Cicero in oratione pro Archia cum multis verbis doctrinae studia commendasset, eaque magnam vim ad laudem atque virtutem habere dixisset: addit postea, etiamsi nihil ex eis aliud quam delectatio peteretur, nihil esse, quo quasi divertere, & in quo honestius ac liberalius requiescere fessus gravium negotiorum tractatione animus possit. In hac autem re expli-

[p] 3. *Georg. vers.* 3.

canda verba ipsius haec sunt: *Quod si non hic tantus fructus ostenderetur: & si ex his studiis delectatio sola peteretur; tamen at opinor, hanc animadversionem humanissimam ac liberalissimam iudicaretis*. Sed cum *animadversionis* nomen pro certo aliquo studiorum genere nusquam neque apud Ciceronem, neque apud ullum alium bonum Latinitatis auctorem legatur, Lazarum Bonamicum aiunt, cum eam orationem interpretaretur, non *animadversionem*, sed *animi remissionem*, ibi legendum censuisse; qui mihi videtur, quod *animadversionis* nomen ei loco non convenire censuit, recte ac vere iudicasse: sed in eo peccasse, quod a vetere scriptura nimis longe recessit. Ego cum eam orationem abhinc triennium publice in urbe interpretarer, usus sum vetere libro Fulvii Ursini; viri optimi & hominis eruditissimi; quo in libro scriptum erat *animadversionem*. Unde ego una littera detracta, scribendum censui, *animi aversionem*. Avertere enim animum aut cogitationem a reliqua, saepe ut notum est, Cicero dicit. Eodem in libro vetere aperte scriptum erat: *Haec studia adolescentiam agunt*: non, ut vulgo, *alunt*. Ferri tamen potest *alunt*. Sic enim alibi Cicero, *ingenia melius ali Graecis exercitationibus*. Iam quod eadem in oratione legitur: *Bestiae saepe immanes cantu flectuntur atque consistunt*: si quis attente consideret, videbit nullo modo referri posse ad Orphei & Arionis fabulam: quod tamen erudito homini Paulo Manutio visum est. Nam quod perraro factum poetae fabulantur, quo ore id Cicero dixisset saepe fieri? Melius igitur Victorius, qui id iampridem ad serpentes retulerat: quos carminibus flecti ac consistere opinio est. Gotthicarum quidem rerum scriptores narrant ursos ita delectari tibiarum & fistularum sono, ut, cum in pastores impetum facturi sunt, saepe ab eis cantu mulceantur: atque hanc usitatissimam pastoribus eius regionis rationem esse expediendae ab ursorum impetu salutis suae.

Vix

Vix tamen eſt, ut exiſtimem id Ciceroni notum fuiſſe. Illa autem de Homeri patria ita in eodem illo libro leguntur: *Homerum Colophonii civem eſſe dicunt ſuum: Chii ſuum vindicant: Salaminii repetunt: Smyrnaei vero ſuum eſſe confirmant*. Melius omnino, quam ut vulgo *confitentur*. Quis enim ſignificatiòne gloriationis, confitendi verbo utitur? Quod autem ſtatim ſequitur: *Itaque etiam delubrum eius in oppido dedicaverant*: cauſſa nulla eſt, cur mutetur. Quamvis enim Ietae quoque Homerum ſuum eſſe contenderent, non tamen Ciceroni propoſitum fuit eas omnis urbes nominare, quae ſibi ſummum illum poetam vindicarent. Et notum: eſt apud Smyrnaeos Homeri delubrum fuiſſe. Strabo libro quartodecimo: ἔστι δὲ καὶ βιβλιοθήκη καὶ τὸ ὁμήρειον, στοὰ τετράγωνος ἔχουσα νεὼν Ὁμήρου καὶ ξόανον. ἀντιποιοῦνται γὰρ καὶ οὗτοι διαφερόντως τοῦ ποιητοῦ. καὶ δὴ καὶ νόμισμά τι χαλκοῦν παρ' αὐτοῖς ὁμήρειον λέγεται. Cuius me loci admonuit, unumque eius generis aereum nummum perveterem oſtendit idem ille, qvem antea nominavi, ſumme doctus & ſumme in amicos officioſus Urſinus. Puto etiam in eadem oratione ita legendum: *Nam niſi Ilias extitiſſet, ille idem tumulus*, non ut vulgo; *Nam ſit Ilias extitiſſet illa*. Sed hoc leviuſculum eſt, & coniectura tantum nititur. Ad ipſum autem orationis finem ita vulgo legitur: *Haec vero ſive a meo ſenſu poſt mortem afutura ſunt: ſive ut ſapientiſſimi homines putaverunt, ad aliquam animi mei partem pertinebunt: nunc quidem certe cogitatione ſpeque delector*. Sed a libro vetere abeſt vox *animi*, quod verius puto. Ita enim veteres loquebantur: Horatius, (q)

Non totus moriar, magnaque pars mei
Vitabit Libitinam, Ovidius (r)
Parte tamen meliore mei ſuper alta perennis
Aſtra ferar.

Sequitur locus, qui valde torſit & alios homines eruditos,

(q) *Lib. 3. Car. Od. 30.* (r) *Lib. 15. metam extremo.*

tos, & in primis Manutium; ubi ita Cicero: *Quare conservate iudices hominem pudore eo, quem amicorum studiis videtis comprobari tum dignitate, tum etiam venustate.* Manutius autem ita: Quem hic locum habet *dignitas aut venustas?* satis valere debet ad conciliandam Archiae iudicum voluntatem pudor ipsius & ingenium: plurimum vero ipsa caussa: quibus singulis aliquid addit, quo pateret illustrius. At haec *tum dignitate, tum etiam venustate*, nescio quo modo intrusa, prorsus nuda sunt. Ut omittam, quod hic loquendi modus, *Conservate hominem tum dignitate, tum etiam venustate*, mihi quidem parum satisfacit. Adde, quod venustas iucunda, quaedam vel in vultu vel in corporis motu species est, quae ad commendationem Archiae, praesertim aetate provecti nihil pertinet. Itaque prorsus videtur abundare. Glossema dicerem, si, quo adiungi posset, viderem. Nam glossamata, quae vocant, interpretandi caussa ponuntur. Sed ita hic aperta sunt omnia de pudore Archiae, de ingenio, caussa, ut nullum interpretationis lumen desiderent. Hoc tamen, quicquid est, & omnino, quaecumque sentimus & scribimus, ita probamus, dum ne hominibus eruditis, & in hoc studiorum genere exercitatis improbanda videantur. Haec Manutius: ut homo disertus ac copiosus, multa; ut in loco depravato, non multum opis adferentia. Ego rem paucis expediam. Vox *studiis*, abest ab omnibus antiquis libris Delenda igitur: & pro *venustate*, legendum *vetustate*. Hoc enim dicet: pudorem & integritatem morum in Archia comprobari amicorum ipsius tum dignitate tum vetustate. Luculli enim & Metelli & Catuli, & alii praeterea viri gravissimi, quos antea nominarat, non tantum Archiae amici, sed veterrimi amici erant. Numquam autem ille, nisi plane vir bonus fuisset, talium virorum amicitiam aut tam facile comparare, aut tam diu conservare potuisset. Vocem *studiis* redundare, viderat

derat & alius: sed inepte in talibus viris, quasi in pulchellis pueris, venustatem commendari non viderat. Idque illorum qui eum noverant, nemo miratur. Nescio, an hoc quoque addere debeam; quod paulo post legitur: *Quique est eo numero qui semper apud omnes sancti sunt habiti atque dicti*: non esse, cur quisquam calumnietur. Ita enim & pro Marcello: *An ex eo numero, qui una tecum fuerunt?*

Proverbium ab aliis praetermissum e Plutarcho.

CAP. XVI.

Reperiuntur nonnulli homines, qui dum faceti ac dicaces videri volunt, nullam salse aliquid dicendi occasionem praetermittunt, maluntque saepe amicum, quam dictum perdere: faciliusque flammam ardentem in ore, quam dictum aliquod aculeatum continerent. Talis erat ille, de quo Horatius: [s]

dum modo risum
Excutiat sibi, non hic cuiquam parcet amico.

Neque in privatos modo ac fortis suae homines, sed & in principes immoderata illa maledicendi libidine abutuntur; non cogitantes, quam stultum sit scribere in eos qui possunt proscribere; &, ut Cicero alicubi loquitur, gladio *ἀντιμυκτηρίζειν*. Vitae igitur periculo dicacitatis famam aucupantur, sparguntque voces per iugulum fortasse redituras: ac plerumque levissimae rei, ut Plato ait, verborum gravissimas poenas sufferunt. Ac ne mortui quidem aliam mercedem ferunt, quam ut de eis dicatur, quod de Tantalo Euripides, (t)

ἀκόλαστον ἔσχε γλῶσσαν, αἰσχίστην νόσον.

Eiusmodi homines Plutarchus in commentario quo tradit, quibus notis adulator ab amico discerni queat, ait,

[s] *Lib. 1. Sa. 14. vers. 34.* [t] *Oreste Prolo.*

ait, [u] τὴν περὶ τὸ φρέαρ ὄρχησιν ἀτεχνῶς ὀρχεῖσθαι. Quod cum proverbii figuram habere videatur, quaesii nuper, num in illam praeclaram congeriem adagiorum, quae Florentiae cum tot speciosis ac magnificis titulis impressa tum primum prodierat, relatum esset. Sed hoc dum quaero, ea vidi, quae vidisse piguit. Neque ego ullum unquam inspexi librum, qui magis confirmaret vetus dictum: *Magnus liber, magnum malum*. Sublata quidem omnia, quae piorum animos offendere poterant, existimo: neque dubito, quin Episcopus Regiensis, qua rerum sacrarum intelligentia, & qua in rebus sibi mandatis diligentia est, quod suarum partium erat egregie praestiterit: sed vellem aliquid diligentiae ab aliis collatum ad ea quoque tollenda, quae ineruditis errorem obiicere, eruditis nauseam movere possent. Nam cum is, qui primus aliquot proverbiorum millia collegerat, qui utinam aut ne attigisset unquam theologica, aut in eis religiosius & sincerius versatus esset, homo, qui neque legendo expleri, neque scribendo defatigari posset, multa in illo praecipiti scribendi calore male interpretatus esset, multa coniecisset in illum acervum proverbiorum, quae proverbia non erant: decuit certe utriusque incommodi partem aliquam ab eis tolli, qui provinciam illius operis perpurgandi susceperant: & in eorum quae detracta essent, locum substitui, si qua ab eo omissa viderentur. Nunc omnes fatuas interpretationes intactas reliquerunt, eisque tanquam sacris pepercerunt: quae proverbia non sunt, non tantum non resecuerunt, sed multa praeterea, ut liber grandior fieret, addiderunt: & tamen sic quoque multa, quae vere proverbia sunt, omiserunt. Ac vellem suum cuique tribuissent, eorum saltem, quorum omnia damnata non sunt. Ita enim sciret quisque, quid in quoque aut laudaret aut reprehenderet. Nunc quicumque rudem illam & indigestam molem

[u] *Pag. 117. edit. H. S.*

molem congessit: Paulum enim Manutium fuisse, nemo mihi unquam persuaserit: qui etiam brevi scripto testatus est, se ea tantum, quae imprimenda acceperat, aliis imprimenda dedisse: credo, quod ipse non satis digna pleraque iudicaret, quae typis suis excusa legerentur ille igitur : ἕλξας ἐφ' ἑαυτὸν, ὡς ὁ καικίας, νέφη, omnes omnium reprehensiones in caput suum traxit. Cum enim nobis interdictum sit lectione aliorum omnium librorum, quibus proverbia explicantur: quicquid stolide, quicquid imperite, quicquid ineleganter dictum erit: id scilicet ei uni, cuius ille liber est, imputari oportebit. Ita homines interdum, dum aliorum gloriam ad se trahere conantur, alienae stultitiae succidanei, ut Plautus loquitur, fiunt. Sed haec, si videbitur, alias: Nunc, quod coeperamus, exequamur: Quorum puteorum neque obstructa ora sunt, neque crepidines paulo altius exaggeratae: neque denique quidquam est, quod obiectu suo prohibeat, ne quis in eos incautior prolabatur, quales multos ruri videmus, si qui circa eos choreas agant, magnum periculum adeunt, ne, dum progrediuntur, regrediuntur, corpus in orbem movent, saltitant, in puteum delapsi mergantur. Proverbii igitur usus esse poterit in eos, qui per ludum ac lasciviam tale aliquid factitant, ut eo ipso se in magnum aliquod periculum coniiciant.

De libro Proverbiorum nuper edito Florentiae.

CAP. XVII.

NE quis me putet, quae superiori capite dixi de Florentina Proverbiorum editione sine causa dixisse, & alienae industriae iniquum existimatorem fuisse: proponam hic aliquot exempla, ut quidque occurret: non enim mihi tantum est otii, ut plures horas ea in re perdere libeat: ex quibus illa vere ac merito dicta

esse

esse intelligatur. Atque ut hinc exordiar: ait alicubi in Odis Horatius, (x) se Veneri sacrificare velle, quam in se nimis saevam experiatur: sperare autem, ubi ei hostiam mactaverit, illum sibi leniorem fore. Atque hoc ita exprimit *Mactata veniat lenior hostia*. Inde Erasmus, aliud cogitans, proverbium fecerat, *Mactata hostia lenior*. Et adfirmarat, dici de spontaneis ac mansuetis. Nonne oportuit tam ridiculam interpretationem tolli ab iis, qui a se falsas interpretationes sublatas esse profiterentur? Nam si quis vel inspecto Horatii loco, non viderit, quam hoc ridicule dictum sit: prope est, ut alia proverbii figura dicat aliquis, minus ei esse sensus, quam mactatae hostiae. Plautus ludens dixerat. (y) Amphitruonem suam neque tragoediam, neque tamen plane comoediam fore, sed tragocomoediam. Isti hanc ipsam vocem *κωμῳδοτραγῳδίαν* proverbium esse dixerunt, de re, quae ex laetis simul & tristibus constaret. Quis igitur modus proverbiorum scribendorum futurus est, si talia quoque proverbia accipimus? Cognoverant ex Varrone, in bulgam seu vesicam olim condi solitos nummos, statim natum proverbium est: *ad oculos magis, quam ad vesicam pertinet.* Quae praeclaro proverbio quis, quaeso, unquam antiquus scriptor usus est? Saltem unum citassent. Eiusdem generis sunt illa: *Fluvii cursus non detorquendus*: *Pauca male parta, multa bene comparata perdunt*: *Conscientia crimen prodit*: *Patere legem, quam ipse tulisti*. *Tonderi pecus, non radi debet*: *Temporibus servire decet*: *Pygmaei vel Thiodamas cum Hercule*: *Amor fit ira iucundior*: *Voluptas malorum esca*: & talia, *ὅσα κόνις*. Ut enim quibusdam hominibus male affectis, quicquid edunt, in bilem aut in pituitam, ita istis, quicquid legunt, in proverbium vertitur. Versus est Catulli ex Epithalmio: *Omnia omnibus annuit*. Descripserunt ad verbum, quae ego abhinc viginti annos ad eum

(x) *L. 1. Car. Ode. 19.* (y) *Amphitruone Prologo.*

eum versum scripseram, eaque pro suis sumentes, novum proverbium concinnarunt. Versus est, opinor, Euripidis;

ἐπ' ἐχθροὺς θυμὸς ὁπλίζει χέρα, id est,

In hostes ipsamet ira armat manum.

Eum isti ita verterunt, *in inimicitas armabit ira manus.* Quid illa? *φῶς ἀγαθόν*: *Manuarium aes*: *Sternutaverunt Amores*: *Bilis in naribus*: *Planus semel crura fregit*: *Absens heres non erit*: *Oleo fraudare lucernas*: & illa, *Noxa caput sequitur*: *Herculis clypeus*: *Ab aula recessit*: *Levato velo de caussa cognoscere*; & illud omnium stultissimum, *Lex Africani*: & qualia in eo libro tam multa sunt, ut ea quaerere, sit aquam in mari quaerere; tanti fuerunt ut propter tales nugas librum in tantam molem excrescere oporteret? Addam pauca quaedam, ut occurrent, &, si potero, insignia quamquam ita multa sunt insignia, ut hoc ipso difficile sit reperire quae dicantur insignia. Versus est Luciani: Πώγωνα τίλλει κουρέων ὑπ' ὠλέναις. Hunc quidem ex illis proverbium facit, & ita vertit; *Barbam velle a puerorum ulnis.* Quot verba, tot peccata. Πώγωνα id est *barbam* interpretatur pilos, qui in ulnis nascuntur, nihil ineptius. Τίλλει, non est *velle*, sed, *vellit.* Ridicule autem ἐκ κουρέων facit κούρους: id est *ex tonsoribus*, *pueros*. Et ὑπ' ὠλέναις, inepte interpretatur, *ab ulnis*: cum ὑπ' ὠλέναις κουρέων, sit, *sub manibus tonsorum*. Versus est Aristophanis, principio τῆς εἰρήνης: Αἶρ' αἶρε μᾶζαν ὡς τάχιστα κανθάρῳ. Eum aiunt isti ab eruditis proverbii loco referri. Quaero, qui sint isti eruditi: at quis unquam idoneus auctor hoc versu, ut proverbio, usus sit. Erasmus in quodam versu scripserat, facile videri, proverbia scribere; idque se non negare: sed difficile esse chiliadas scribere. At si talia proverbia recipiamus: iam non chiliadas, sed myriadum myriadas scribere facile fuerit. Quanto enim iustius in hunc ordinem refertur illud ex Pluto? (z)

(z) *Principio fabulae.*

Ὡς

Ὦς ἀργαλέον πρᾶγμ' ἐστὶν ὦ Ζεῦ καὶ θεοί,
Δοῦλον γενέσθαι παραφρονοῦντος δεσπότου.

Ut dicas proverbii usum esse posse in eos, qui serviunt libidinoso amori, aut avaritiae, aut denique alicui cupiditati. & Illa ex Nebulis: [a]

Ὦ Ζεῦ βασιλεῦ, τὸ χρῆμα τῶν νυκτῶν ὅσον
Ἀπέραντον. οὐδέποθ' ἡμέρα γενήσεται;

Ut dicas proverbio uti posse aliquem, qui, exempli caussa, doleat, tot gentes haereticorum praestigiis occaecatas tam diu in tam crassa errorum caligine versari: cuique longum videatur, dum eis veritas illucescat. Sed non quicquid commode in varios sensus flecti potest, statim proverbium est. *Insuere in saccum vel culeum*, ait, quicumque est ex illis paroemiologis, vulgo dicimus pro circumvenire aliquem vel ludere. Nescio an ita loquantur in Germania, aut in alia qvapiam gente, unde est, quisquis est, qui hoc scripsit. Sed ego putabam non Germanica, aut Gallica, aut Italica, sed Latina tantum, & Graeca vetera proverbia eo libro contineri. Latini autem de parricidis loquentes, dicunt quidem eos in culeum insuendos esse, non tamen ludo, neque ut eos circumveniant: neque hoc proverbio dicunt. Plato libro decimo De Rep dixerat poetarum metra, spoliata musices coloribus similia esse eorum vultui, qui aetate quidem integra sunt, sed formosi non sunt: id est, τοῖς τῶν ὡραίων προσώποις, καλῶν δὲ μή. οἷα γίνεται ἰδεῖν ὅταν αὐτὰ τὸ ἄνθος προλίπῃ. Isti proverbium fecerunt: *Formosus sine pulchritudine*, in eos qui pigmentis exoticam, ita enim loquuntur, formam adsciverunt. Persarum reges, quibus a populis potestatem omnium rerum sibi tradi volebant, ab eis symbolice per legatos terram & aquam petebant. Quam qui dabant, significabant, se imperium accipere. Res vulgo nota est. Isti proverbium fecerunt, *Terram & aquam poscere; & terram & aquam*

(a) *Principio.*

aquam dare,(b) pro bellum alicui inferre,& bellum cum aliquo suscipere. *Massilienses mores* colere dixerat Plautus in Casina eum senem,qui armigero filii sibi pro puella supposito facere id voluerat, quod novae nuptae solet, eo respiciens, quod Massilienses, etsi ab aliis ut severi predicantur, mollitiei tamen nomine male audiebant, ut est apud Athenaeum,credebanturque *γυναικοπαθεῖν*. At isti *Massilienses mores* apud Plautum, optimos & probatissimos interpretantur. S. Hieronymus verba, quibus usus erat Iovinianus, irridens, ita scripserat: (c) *Rogo, quae sunt haec portenta verborum? quodve scriptionis dedecus? Nonne vel febrem somniare eum putes, vel arreptum morbo phrenetico, Hippocratis vinculis alligandum?* respiciens videlicet ad ea vincula,de quibus Hippocrates *ἐν τῷ κατ' ἰητρεῖον*. At isti, quae argumentis fortissimis roborata sunt, vel scripturam tostimoniis, ea tradunt ab Hieronymo dici vinculis Hippocratis alligandus esse videatur. Sed haec hydra quaedam est. Quo plura capita amputaveris, plura succrescunt.

Dictum elegans Io. Antonii Lucatelli Episcopi Venusini.

CAP. XVIII.

VEre & graviter dicere solitum memini Io. Antonium Lucatellum, & virum & philosophum optimum, qui postea episcopus Venusinus fuit, tunc autem in familia magni illius Hippolyti Cardinalis Ferrariensis mecum amicissime coniunctissimeque vivebat, quod Socrates in cibo ac potu faciendum esse monuisset; id contra fieri oportere in iis quibus animus aleretur. Etenim apud Xenophontem Socrates eos cibos summo studio vitandos esse dicit, quibus etiam qui non esuriunt, ad edendum provocantur, & eos potus,

X qui

(b) *Sc. ubi tu es &c, qui c.* (c) *L. 1. adversus Iovinianum, non longe a princ.*

qui etiam non sitientem adducunt, ut bibat. Contra autem ii sermones utilissimi sunt, atque omni studio consectandi, qui in animis languentibus excitant cognitionis & scientiae cupiditatem

Emendatus Plauti locus e Bacchidibus.
CAP. XIX.

DEmus aliquid istis qui Plautum alieno labore emendare cupiunt, quod, cum libuerit, ut solent, arripiant pro suo. Versus sunt e Bacchidibus: (*d*)

Postquam aurum abstulimus, in navem conscendimus,
Domum cupientes. forte ut adsedi in stega,
Dum circumspecto: atque ego tum lembum conspicor,
Longum est rigorem maleficum exornarier.

Ubi illud *Atque*, ita positum est, ut in illo Virgilii, (*e*)

Atque illum in praeceps prono rapit alveus amni.

Sed hoc fortassis omnes vident. Eorum autem versuum postremum quis, quaeso, intelligit? *Strigas* vocabant mulieres maleficas, quas etiam noctu volare arbitrabantur. Eodemque modo *strigones*, homines maleficos. Quorum vocabulorum utroque hodieque vulgus in Italia utitur. Vafer igitur ille servus, quem lembum maleficum vocaturus erat, quod eo piratas vectos esse simularet, eum prius, quasi idem valente vocabulo, strigonem nominavit. Ut plane legendum sit h(o)c modo:

Longum, strigonem, maleficum exornarier.

Loci quidam ex Oratore Ciceronis ad Brutum illustrati.
CAP. XX.

M. Cicero etsi de laudibus suis non invitus praedicabat, potiusque in eam partem peccabat, ut in eis immodicus atque immoderatus esset: semper tamen diligenter cavit, ne sibi ingenii laudem arrogaret; potiusque videri voluit labore & diligentia, quam ingenii prae-

(d) *St. Ibo in Piraeum.* [e] *Georg. v. 203.*

praestantia aliquam dicendi facultatem consecutus. Intelligebat enim nihil esse invidiosius, quam de ingenio suo gloriari, cum quavis laude facilius homines aliis, quam laude ingenii cedant, ut vere cecinit Martialis:(f)

Aurum & opes & rura frequens donabit amicus:
Qui velit ingenio cedere, rarus erit.

Non igitur illa sunt:(g) *Quo minus ingenio possum, subsidio mihi diligentiam comparavi*; &, *Si quid est in me ingenii, iudices, quod sentio quam sit exiguum*; &, *Aristoteles ait omnes ingeniosos melancholicos esse, ut ego tardiorem esse me non moleste feram*; & similia. Sed & in Oratore ad Brutum locus quidam est in quo sibi ingenii laudem detrahit, quod tamen eo minus animadvertitur, quia locus ille aliquot vocibus mancus ac mutilus legitur etiam in iis libris, qui cum librorum veterum acervis collati esse dicuntur. Ita enim eum vulgo scriptum videas: *Atque haud scio an plerique nostrorum Oratorum ingenio plus valuerint, quam doctrina, itaque illi dicere melius praecipere, nos contra fortasse possumus.* Sed complures iam anni sunt, cum Alexander Glorierius tunc quidem magnae spei adolescens, nunc autem vir clarissimus, quique magnis in rep. muneribus praefectus, concitatae iampridem expectationi praeclare omni ex parte respondeat, librum veterem mihi utendum dedit, in quo ita integrius & emendatius legebatur: *Atque haud scio an plerique nostrum oratorum, contra atque nos, ingenio plus valuerint, quam doctrina. Itaque illi dicere melius quam praecipere: nos contra fortasse possumus melius docere.* Eodem illo in libro ita scriptum erat: *Quomodo enim vester Axilla Ahala factus est, nisi fuga litterae vastioris? Quam litteram etiam e maxillis, & axillis, & vexillo, & pauxillo consuetudo elegans Latini sermonis evellit.* & paulo infra: *decemvirorum stlitibus iudicandis*; non ut vulgo, *litibus iudicandis*. Neque haec indigna visa sunt, quae adnotarem.

[f] *Lib 8. epig. ad Cirinium* [g] *Cicero pro Quinctio pro Archia 1. Tuscul.*

MARCI ANTONII MURETI
AD HIPPOLITUM ESTENSEM S. R. E.
Cardinalem amplissimum & illustriss.

VARIARUM LECTIONUM

LIBER TERTIUSDECIMUS.

Nigidii rationes quaedam quibus contendebat natura inesse in vocibus vim significandi. Unde sumptae sint, indicatum.

CAP. I.

Levi prorsus & futili argumento usus est P. Nigidius, ut doceret nomina & verba naturalem quandam significandi vim habere, non quae eis hominum arbitratu, quasique conventione quadam imposita esset. scripsit enim id perspici posse ex vocibus, *Ego*, *Tu*, *Mihi*, *Tibi*, *Nos & Vos*. Itemque ex graecis provocabulis quae idem valerent. Nam, *Ego*, *Nos*, *Mihi*, neque profuso intentoque flatu vocis, neque proiectis labiis pronuntiari, sed & spiritu & labiis quasi intra nosmetipsos adductis atque compressis. At cum *Tu*, *Tibi*, *Vos*, dicimus, labias sensim primores emoveri, ac spiritum atque animam porro versum & ad eos quibus cum loqueremur, intendi. Dignum sane argumentum, quod ex multis seligeretur a Gellio, eique praeter caetera lepidum & festivum videretur. Existimo autem illud, qualecumque est, e Chrysippi fontibus haustum

ac derivatum fuisse. Qui cum superiorem animi partem, id est, τὸ ἡγεμονικὸν, in corde, non in cerebro, esse condenderet: vel ex eo id colligi posse dicebat, quod cum dicimus, *Ego*, natura ipsa duce, & ita quodammodo cogente natura ipsius litterae quae eius vocis princeps est, mentum deorsum ad pectus, & ad cor movemus: ut quasi nutu ostendamus eam partem qua praecipue sumus id quod sumus: *Mens enim cuiusque*, ait Cicero, *is est quisque*. Addebat illud quoque, naturale esse, ut de nobis loquentes, nosque ipsos ostendere volentes, digitum indicem ad pectus referamus, non ad caput. Ex quo effici ut natura quodammodo dicere videatur, praecipue patris, & eius quae hominem constituit. Non in capite sed in corde, sedem ac domicilium esse. Quoniam autem videbat Chrysippus, promptam ac paratam esse ἔνστασιν adversus illud prius argumentum ex voce ἐκεῖνος, cuius idem esset principium, quod τῆς ἐγώ: subiecerat pulchram sane & ingeniosam dissolutionem. Neque enim tantum priorem syllabam vocis *Ego* ita conformatam esse, ut eam qui proferret, nutu se, id est syllabam γω, nihil habere, ut ipse loquebatur, apostematicon, id est, quo quidquam extra nos positum indicaretur. At vocem ἐκεῖνος incipere quidem ab eadem syllaba; sed sequi statim syllabam κεῖ: in qua inesset vis quaedam significandi aliquid a nobis seiunctum ac separatum. Haec tam ingeniose fatua vix a summis viris dicta crederemus, nisi ex Varrone didicissemus, nihil a quoquam aegroto somniari posse tam stultum, quod non aliquis Philosophorum serio dixerit.

Virgilii locus e sexto Aeneidos illustratus.

CAP. II.

QUid est, quod doctissimo poetarum Maroni, qui infantes mortui sunt; eos dies ipsa abstulisse di-

citur? noti enim sunt versus illi e sexto divini poematis: (l)

Continuo auditae voces, vagitus & ingens,
Infantumque animae flentes in limine primo,
Quos dulcis vitae exsortes, & ab ubere raptos,
Abstulit atra dies, & funere mersit acerbo:

& existimo, eum ad consuetudinem & ad opinionem veterum respexisse: apud quos qui iuvenes immatutam, ut videbatur, mortem obiereant, albescente caelo, ante solis exortum, a propinquis efferri solebant: quod nefas opinarentur, tanti mali, tantaeque calamitatis spectatorem ac testem esse solem. Atque eam ob caussam dies ipsa eos auferre ac rapere dicebatur: quod ut primum dies apparere coeperat, auferebantur. Qua de re ita Eustathius: φασὶ γὰρ ὅτι τοὺς τοιούτους νέους ἅμα ἡμέρα ἐξωσίουν ταφῇ οἱ προσήκοντες, ὡς μὴ ἀνεκτὸν ὂν ἡλίῳ θεαθῆναι τοιοῦτον κακόν. διὸ καὶ ἐλέγετο ἁρπάζειν αὐτοὺς ἡμέρα. Sic raptum ab aurora quae eadem & dies est, Orionem fabulantur. Atque hoc colore usus est Nero cum Brittannicum fratrem suum, qua nocte veneno sustulerat, ea ipsa humandum curavit. Qua de re ita prudentissimus historiae scriptor Tacitus: (k) *Nox eadem necem Britannici & rogum coniunxit.* Et paulo post: *Festinationem exequiarum edicto Caesar defendit, id a maioribus institutum referens, subtrahere oculis acerba funera, neque laudationibus aut pompa detinere.*

De Anchisae morte variae veterum Scriptorum sententiae.

CAP. III.

VAria admodum & inter se discrepantia de morte Anchisae, qui Aeneae pater fuit veteres prodiderunt. Sunt enim, qui annos natum octoginta in Phrygia

l] *Lib. 6. Aene. V. 426.* [k] *Lib. 13. Annalium.*

gia obiisse dicunt; ostendique tumulum ipsius in monte Ida: ubi pastores & bubulci quotannis per autumnum sacra faciant. Pausanias mortuum in regione Laconica tradit, antequam in Siciliam perveniret: (l) sepultumque in monte qui ex eo Anchisias vocetur. Virgilius in Sicilia (m) quam opinionem νεωτέρων τινῶν esse ait Eusthathius. Cato, ut a Servio relatum est, cum Aenea filio in Italiam pervenisse.

Versus Graecus in eos qui robusti cum sint mendicant tamen, emendatus.

CAP. IV.

Mendicos quosdam videmus, qui mendicandi victus quasi artem quandam factitant, quique cum robusto sint corpore, & validis lacertis, languori tamen & ignaviae ita dediti sunt, quidvis ut malint, quam labore & industria sua sibi unde vivant quaerere. Eis vetere versu iubemur panem dare; & insuper quasi pro obsonio pugnum implgnere; illud quidem; quia homini parem petenti negare, vix hominis videtur, hoc autem, ut discant ab illa foeda parandi victus ratione absistere & intelligant se bonis omnibus merito odiosos esse. Versus Graecus hic est: (n)

Δὸς ἄρτον πτωχῷ. καὶ κονδύλον ὄψον ἐπ' αὐτῷ.

est autem versus ἀκέφαλος, ut cuius prima syllaba brevis sit. Aliter eum ab Eusthathio & legi & exponi scio; sed, ut suum cuique, mea mihi interpretatio magis arridet.

De loco quodam Horatii adversus sententiam cuiusdam, qui eum corrupit, disputatum.

CAP. V.

Horatius cum veteres tragicos ac comicos Latinos in

(l) *Arcadicis*. [m] 5 *Aeneid*. (n) *Apud Eusthathium*.

in componendis Iambicis versibus mire negligentes fuisse dixisset, indignamque eis veniam datam esse; quaerit, num idcircò si quis scripturus sit, eorum negligentiam imitari debeat, &, ut Teucer sub Aiacis clypeo, ita sub auctoritate eorum latere, an potius imitari severitatem ac diligentiam Graecorum, qui tantam sibi licentiam non sumpserunt, sed versus suos multo certioribus, multoque arctioribus legibus adstrinxerunr. Tum subiicit, eum qui nihil aliud in scribendo studeat, nisi ut tutus sit a reprehensoribus, & ut se aliorum exemplo tegat, neque ulterius cavet, quam ne quid admittat, in quo veniae spem promptam ac paratam non habeat, nullam laudem mereri; sed ut liberalissime cum eo agatur, hoc tantum dici posse eum vacare culpa. Hortatur ergo Pisones, ne id sibi satis esse ducant; sed versent diurna ac nocturna manu Graecos poetas, & ad eorum exemplum scripta sua dirigere conentur. Versus autem quibus id praecipit hi sunt. (*o*)

Non quivis videt immodulata poemata iudex;
Et data Romanis venia est indigna poetis.
Idcircone vager, peccemue licenter, an omnes
Visuros peccata putem mea? tutus & intra
Spem veniae cautus, vitavi denique culpam,
Non laudem merui, vos exemplaria Graeca
Nocturna versate manu, versate diurna.

Tutus, inquit, id est, si tantum me tutum alieno exemplo praestitero; & si cautus fuero intra spem veniae; neque aliud cavero, quam ne illos quasi cancellos & limites transiliam, intra quos eandem veniam sperare possum, quae iam aliis ante concessa est; culpam denique vitasse non laudem meruisse dicar. Quae sententia cum & vera & perspicua sit, quidam tamen, qui eam non intelligeret, ausus est locum depravare; & ubi recte legabatur, *intra spem veniae*, quasi pro imperio

(o) *Arte Poet. v.* 263.

perio iubere, ut legatur, *extra ſpem veniae*. Verba eius ſubieci, e quibus hominis & cautio & modeſtia cognoſceretur. Mendoſe in omnibus libris legebatur, *intra ſpem veniae cautus*. Quae ſcriptura mire torſit eos omnes, qui in hanc Epiſtolam commentarios ſcripſerunt. Ego autem coniectura ductus & ab ipſius veritatis voce admonitus, locum corruptum ita emendavi: *& extra ſpem veniae cautus*. Neque hoc ſatis; addit ſanctionem. Si quis diſſentire audeat, e doctorum numero ſummotum iri. Sed ipſum audire praeſtat: *Sic*, inquit *legendum; quicquid obſtrepant ſemidocti ſeu potius indocti quidam. Nam quid perverſius lectione vulgata?* Haec ille. Mihi vero ſive ſemidocto, ſive etiam, ſi quis ita malit; indocto ſeſquidoctus ille plane extra ſpem veniae peccaſſe in Horatium non hoc tantum loco videtur.

Alius Horatii locus illuſtratus.

CAP. VI.

HOratii verſus ſunt e primo Epiſtolarum: (*p*)

Rupit Hyarbitan Timagenis aemula lingua
Dum ſtudet urbanus, tenditque diſertus haberi.

Quos in verſus decuit interpretem illum, qui quicquid uſquam viderat, legerat, audierat, ſomniaverat, αὐτῷ τῷ θυλακῷ in commentarios ſuos congerebat, de Timagene, ſi quid haberet, dicere. Et tamen in priori editione ſilentium; in poſteriori pauca quaedam ex Suida. Praetermittenda certe non erant, quae de eo leguntur apud Senecam libro tertio De ira, ex quibus & Timagenis maledicentia & contumax animus, & Auguſti comitas ac facilitas optime cognoſcitur. Addi poterant & illa Plutarchi, ex libro De diſcrimine adulatoris & amici. Τιμαγένης ἐξέπεσε τῆς Καίσαρος φιλίας, ἐλευθέρᾳ μὲν οὐδέποτε φωνῇ χρησάμενος, ἐν δὲ τοῖς συμποσίοις, καὶ τοῖς περιπάτοις ἑκάστοτε πρὸς οὐδ᾽ ἥντινουῦ σπουδὴν. Ἀλλ᾽ ὅ; τί οἱ εἴσαι-

το γε-

(p) *Lib. 1. ep. 19. v. 321*

το γελόϊον Ἀργείοισιν, αἰτίαν φιλίας, ὥσπερ σόφισμα λοιδορίας προσφερόμενος. Sed non dubito, quin haec quoque habuerit in ſcidis & adverſariis ſuis: in quibus iam pridem notaverat quicquid alii aut iam dixerant, aut quandoque dicturi erant.

Illuſtratus locus Tibulli.

CAP. VII.

DIſtichon eſt Tibulli ad amicam: (*r*)

Tunc veniam ſubito, nec quiſquam nuntiet ante,
Sed videar caelo miſſus adeſſe tibi.

Cuius priorem partem interpretati ſunt alii ex Plutarcho. Eam videlicet Romanorum fuiſſe conſuetudinem ut domum ex peregrinatione redituri, praemitterent, qui uxoribus nuntiarent ipſos adventare, ſive ut illae ſe diligentius ad viros decenter excipiendos praepararent; ſive ne viri tamquam de illarum pudicitia dubitantes, ſubito eas opprimere velle viderentur; ſive, ut quidam alii dixerunt, ne repentina vis gaudii ex ſubito virorum adſpectu eas graviore aliquo incommodo adficeret. Sed ad poſteriorem verſum nemo adhuc, quod ſciam, quidquam notavit, quo is illuſtrior fieret. Sciendum igitur eſt, fuiſſe illud vulgare loquendi genus, ut caelo miſſos dicerent, quos inopinato viderent. Neqve mihi hoc credi poſtulo, ſed gravi & erudito ſcriptori Minucio Felici, qui ita ſcribit in Octavio: *In hodiernum, inopinato viſos, caelo miſſos, ignobiles & ignotes, terrae filios nominamus.*

Refutatum impudens et impium mendacium Petri Criniti.

CAP. VIII.

PEtrus Crinitus Florentinus patrum noſtrorum memoria libros aliquot ſcripſit De honeſta diſciplina, de

[r] *Lib. 1. eleg. 3.*

de quibus in universum quid sentiam non habeo necesse dicere. Illud quidem certe negari non potest, multa in eis vulgaria pro reconditis, falsa pro veteribus legi. Quale est turpissimum illud & impudentissimum, ut ipse vocat, Senatus consultum, ex quo concinnavit caput octavum libri undecimi: quod nemo nisi plane obesae naris, non statim animadvertit, nihil prorsus redolere antiquitatis, sed aut ab ipso Crinito confictum esse, aut, quod credibilius est, a nebulone aliquo, qui ipsi Crinito illudere volverit. At hoc quidem non magni momenti est: nisi quod talia indigna certe erant quae referrentur in eos libros, quorum inscriptio honestam disciplinam polliceretur. Illud gravius & acriori reprehensione dignum, quod veritus non est optimo & religiosissimo imperatori Theodosio violatae Religionis crimen adfingere. Etenim libri noni cap. 9. tradit Valentem & Theodosium Augustos ita scribere ad Eudoxium praefectum praetorio; & si ipse quidem Eudoxium non nominat: *Cum sit nobis cura diligens in rebus omnibus superni numinis religionem tueri: Signum Salvatoris CHRISTI nemini quidem concedimus, coloribus, lapide, aliave materia fingere, insculpere, aut pingere. Sed quocumque reperitur, tolli iubemus, gravissima poena eos multando, qui contrarium decretis nostris & imperio quidquam tentaverint.* Atque id referre se ait ex libris Augustalibus: ita enim, inepta quadam ostentatione, Codicem Iustinianeum vocat; nolens eum usitato nomine appellare, ut reconditos aliquos libros tractare videretur. Sed profecto dignus fuit, qui falsi poena plecteretur ausus sanctissimae Constitutionis verba corrumpere, & eam ad impietatem detorquere. Ita enim legitur In Codicis Iustiniani libro primo, titulo octavo: *Impp. Theod. & Valent. AA. Eudoxio PP. Cum sit nobis cura diligens, per omnia superni numinis religionem tueri: Signum Salvatoris CHRISTI nemini licere vel in solo, vel in silice,*

vel

vel in marmoribus humi positis insculpere vel pingere: sed quodcumque reperitur, tolli, gravissima poena multando eo qui contrarium statutis nostris tentaverit, specialiter imperamus. Dat. xii Kal. Iun. Hierio & Ardaburio Coss. Ac ne quis fortasse putet, aliam veterum librorum scripturam fuisse, habeo ipse Codicem scriptum annos ab hinc fere sexcentos, in quo plane eodem modo, ut in vulgatis, legitur. Licuerit fortasse Crinito in rebus ludicris ac levibus leges ac Senatusconsulta confingere, certe in re ad cultum divini numinis pertinente, imperatoris commemorabili pietate ac religione praediti constitutio corrumpenda non fuit.

Puerorum lusus quibus maximi momenti negotia praesignificata sunt.

CAP. IX.

SOlent pueri interdum colludentes imitari ea quae maxime seria sunt; neque raro animadversum est, eorum ludicris quandam futurae sortis ac condicionis significationem contineri. Romulus certe, cum adhuc ignarus suae originis inter pastores educaretur, rex ab illis per ludum creatus, & per eam occasionem ad magnum patruum perductus, puerilis simplicitatis praesagitionem re ac factis comprobavit. Quod ipsum & de Cyro aliisque proditum novimus. Sed & L. Septimium Severum, qui postea Romano imperio praefuit, tradit Spartianus, cum adhuc puerulus esset, nullum alium ludum inter pueros exercuisse, nisi ad iudices, cum ipse praelatis fascibus ac securibus, ordine puerorum circumstante, sederet ac iudicaret. Quod autem his omnibus multo maius ac praestantius est, sanctissimo viro Athanasio summus ordo in Ecclesia Dei puerili quodam ludo praesignificatus est. Nam cum eum aequales sui, festo quodam die in littore maris collu-

colludentes, Episcopum creassent, & ad eum alios quosdam puerulos nondum baptizatos perduxissent: ipseque eos, observatis ad unguem omnibus Ecclesiasticis ritibus salutari aqua tinxisset: Alexander episcopus Alexandriae, qui totum illum ludum eminus spectaverat, atque etiam a principio iniquo animo tulerat, cum, vocatis ad se pueris, rem totam diligenter cognovisset: pronuntiavit; pueros illos rite baptizatos videri, neque amplius baptizandos esse; adiicienda tantum ad illud mysterium ea, quae more atque instituto Christiano a sacerdotibus obiri oporteret. Eius autem Alexandri, S. Athanasius successor fuit. Neque absimile est, quod de S. Ambrosio Episcopo Mediolanensi S. Paulinus Nolanus Episcopus memoriae prodidit, eum adhuc puerulum solitum esse quasi per iocum manus sororibus suis osculandas dare; cum sacerdotibus eum honorem ab illis tribui videret; nam se aliquando Episcopum fore.

Locus Demosthenis a Cicerone, singulari artificio expressus.

CAP. X.

Non quicquid more fit, iure fit, aliudque multo est, solere aliquid fieri, & aliud licere. Et haec tamen turpiter factis excusatio plerumque praetexi solet, neque fere quisquam est quin iniuriam sibi fieri putet, quod alii complures diu impune fecerunt, si a se potissimum eius ulciscendi ducatur exordium. Sed acerrimus ac pugnacissimus oratorum Demosthenes, quem perurbane amicus quidam meus Aristotelem oratorum vocat, quod, ut in Aristotele, ita in Demosthene nihil otiosum, nihil redundans reperiatur, densa & compacta omnia & nervorum ac virium plena, is igitur graviter labefactat ac concutit hanc rationem defendendi, eiusque

funda-

fundamenta, impacto huius vehementissimi enthymematis quasi ariete quodam subruit: οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἑάλω, σὺ ταῦτα οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράψει. Quae ita Latine reddita sunt a Fabio: *Non enim si quid unquam contra leges factum est, idque tu es imitatus, idcirco te convenit poena liberari: quin e contrario damnari multo magis. Nam ut si quis eorum damnatus esset, tu haec non scripsisses: ita si tu damnatus fueris, non scribet alius.* Summus autem Latinus orator, ut peritum imitatorem decet, vim quidem ac pondus sententiae retinuit: sed eam, toto dicendi genere immutato, suam fecit. Ita enim scribit libro tertio accusationis: *Quid igitur dicet? fecisse alios? quid est hoc utrum crimini defensio, an comitatus exilio quaeritur? Tu in hac repub. atque in hac hominum libidine, & ut adhuc habuit se status iudiciorum, etiam licentia, non ex iure, non ex aequitate, non ex lege, non ex eo quod licuerit, sed ex eo quod aliquis fecerit, id quod reprehenditur, recte factum esse defendes?* & paulo post: *Ut ego adsentiar orationi, defensionem tamen non probabo. Potius enim de damnato, caeteris angustior locus improbitatis defendendae relinquetur, quam te absoluto, alii, quod audacissime fecerunt, recte fecisse existimentur.* Talium exemplorum collatione velim studiosis eloquentiae adolescentibus veram & rectam imitandi rationem indicari; non ut plerisque fieri video; qui cum, ut picae & psittaci, easdem voces reddiderunt, magnos se luculentorum scriptorum imitatores arbitrantur.

Oleum numquam conglaciare: contra quam a Gellio proditum est.

CAP. XI.

SAepenumero miratus sum quaestionem quam Gellius

lius libr. XVII. (s) propositam esse dicit in coena Athenis apud philosophum Taurum, cur oleum saepe & facile, vina rarius congelascant. Ac doluit mihi quod puer ille qui emptum oleum ierat, tam cito rediisset, aut non alicubi guttum fregisset in via; erat enim tanti, corrumpi ollam illam lentis Aegyptiae, & cucurbitae, dum quaestiones quae propositae erant, explicarentur. Saltem olla vacua, pleno ventre rediissent ad disputationes institutas, sed, ut opinor, una cum olla deferbuerat etiam ardor disputandi. Equidem ita semper accepi ab iis quibus omnis prope census in oleo est, oleum frigore crassescere quidem, sed nunquam congelascere. Quin & ii qui conglaciare usquam negant mare, inter caeteras eam quoque caussam adferunt, quod innatet mari pinguis quidam & olei similis humor. Et Heracleo in Iliados ψ, nunquam ait conglaciare oleum, propter calorem qui ei admistus est: τὸ ἔλαιον, inquit, οὐκ ἀποκρυσταλλοῦται, πολὺ ἔχον ἐν αὐτῷ τὸ θερμόν. Et hoc philosophus Taurus cognoscere potuerat ex Aristotelis libro quarto Meteorologicon, ubi docet summus Philosophus, οὔτε ὑπὸ ψυχροῦ πήγνυσθαι τὸ ἔλαιον, οὔ τε ὑπὸ πυρὸς, ἀλλὰ ὑπ' ἀμφοῖν παχύνεσθαι. Propterea quod aeris plenum sit; ex quo etiam fieri, ut aquae innatet; quod ipsum tradit & libro secundo De generatione animalium, ubi ita legitur, ἐν τοῖς ψύχεσι δὲ καὶ πάγοις παχύνεται τὸ ἔλαιον, πήγνυται δ' οὔ. διὰ μὲν γὰρ θερμότητα οὐ πήγνυται. ὁ γὰρ ἀὴρ θερμὸν καὶ ἄπηκτον. Ac dicerem, Gellium ita intellexisse non plane in crustam concrescere oleum, sed crassius ac densius fieri, nisi puerum aperte utentem fecisset verbo κεκρυστάλλωται.

Iucunda

[s] cap. 7.

Iucunda narratio super ambiguitate voculae cuiusdam quae duobus eruditissimis hominibus errorem obiecit.

CAP. XII.

INterpretabar nuper publice librum Senecae, quo sanctus ille Philosophus quaerit, quare mala bonis viris accidant, cum sit Providentia. Cumque ventum esset ad eam partem in qua ipse graviter insectatur luxum temporum suorum, accidit, ut ego quoque in eo loco tractando enumerare mulra genera peregrinarum avium quas veteres Romani e remotissimis totius orbis partibus petitas mensis inferre soliti essent. Venit ad me triduo post unus eorum qui tum interfuerant, homo & suo iudicio eruditissimus, & meo non ineruditus. Isque cum aliquot e familiaribus meis mecum una esse vidisset, dissimulanter quidem, sed ita tamen ut artificium appareret, coepit operam dare ut sermo noster, aliis de rebus susceptus, in mentionem eius disputationis quae triduo ante a me habita erat, sensim delaberetur. Tum quasi occasionem nactus ostentandae eruditionis suae: Nollem, inquit, a te tum praetermissam unius avis mentionem, ex qua una inexplebilis veterum libido in exquisitis dapibus conquirendis vel maxime cognosci poterat. Quam, quaeso? inquam. Phoenicem, inquit ille. Obsecro te, etiam Phoenicem illi esitabant? certe inquit. Neque multi, inquam, neque saepe id facere paterant aiunt enim eam avem unicam toto orbe reperiri, & vivere annos, opinor, sexcentos sexaginta, & cum ipsa sibi rogum construxerit, funusque fecerit, tum eodem illo ex rogo renasci; Sed ego figmenta esse illa poetarum putabam. Tu vero, quem, ut illos rarae inventu dapes, ita omnia in studiis rara & exquisite dalectant, ede nobis nomen gulonis illius, qui tanti putaverit palato gratificari, ut tam pulchram

avem

avem in perpetuum sustulerit · Certe enim cum unica toto orbe sit, neque nisi ex se renascatur, interfecta una. totum genus extinctum est. Atque ea fortassis caussa est, cur nullus iampridem Phoenix reperiatur. Ludis tu quidem, inquit ille, & solita illa tua dissimulatione uteris, sed si tum inspexisses librum Plutarchi De valetudine tuenda, didicisses ex eo, istius avis, quam tu nullam esse putas, cerebrum dulce quidem esse, sed dolorem capitis inducere, quod tam gravis auctor numquam prodidisset, nisi saltem ab iis qui id gustassent, audiisset. Istud vero, inquam, magis etiam mirum fuerit, qui semel eum cibum gustassent, neque enim potuere saepius tam cito, & tam distincte naturam illius percipere potuisse. Nam ego ita ex Aristotele didiceram, e memoria eius quod saepe eodem modo contigisset, experientiam, e multis autem, (scio hoc Latinum non esse, sed dabitis veniam) experientiis artem effici. De isto, inquit, tu videris, mihi satis erit, si tibi Plutarchi locum ostendero. Simulque librum e sinu protulit, in quo cum aliis quibusdam erant & ὑγιεινὰ Plutarchi, Erasmo, ut puto, interprete: nomen enim ita deletum erat, ut tamen ex ductibus litterarum agnosceretur. In eo autem ita plane scriptum legebatur: *Nam Phoenicis cerebrum cum sit admodum dulce, tamen aiunt capitis dolorem parere*. Homo igitur qui eam unam ob caussam venisset, atque id unum operis habuisset, cum dicto, vix salutatis nobis, causatus sibi nescio quid negotii esse, discessit. Eo digresso visum est iis qui aderant, etiam Xylandri interpretationem inspicere. Is autem ita locum illum reddiderat: *Cerebrum Phoenicis dulce admodum est, sed dolores capitis inducere fertur*. Tum ego, Una, inquam, Graeca vox paulo negligentius expressa, videte, quantum errorem & sodali illi nostro, qui modo discessit, fortasse etiam aliis obiecerit. φοῖνιξ enim Graece palma est cuius arboris non tantum fructus esui sunt, sed etiam medulla,

quam & Graeci ἐγκέφαλον, & Latini cerebrum vocant. De illa autem loquitur Plutarchus non de Phoenicis commenticiae avis cerebro. Theophrastus libro secundo περὶ φυτῶν, ubi de Palmarum generibus agit: καὶ γὰρ ἐξαιρεθέντος τοῦ ἐγκεφάλου, ζῶσι. καὶ κοπέντες ἀπὸ τῶν ῥιζῶν παραβλαστάνουσι. Plinius: *Sunt & caeduae Palmarum quoque silvae germinantes rursus ab radice succisae. Dulcis medulla earum in culmine, quod cerebrum appellant: exemptaque vivunt, quod non aliae.* Meminit & Galenus libro octavo de Facultatibus simplicium medicamentorum, & alii. Quod autem hic hic ait Plutarchus e Xenophonte videlicet sumpsit apud quem id relatum est libro secundo Anabaseos.

Quiddam de Ursorum adipe dictum a Theophrasto, non satis ex fide a Plinio relatum videri.

CAP. XIII.

Videtur Plinius non semper inspexisse veterum libros, cum quae ab eis scripta erant, referre vellet: sed interdum nimis fidens memoriae suae quaedam non satis fideliter tradidisse. Quale est quod scribit libro octavo, Theophrastum credere, certo quodam tempore anni, quo latere ursi & supra modum pinguescere, altissimo somno oppressi solent, coctas quoque eorum carnes, si asserventur, increscere. Neque enim id Theophrastus de coctis carnibus, quod prorsus incredibile est, sed περὶ στέατος, id est, de adipe dixerat. Adscribam verba nobilissimi Philosophi ex libro de odoribus, ut ea politissimus & accuratissimus interpres Turnebus reddidit: ita enim nunc quidem malo, quam Graece: *Huiusmodi autem naturae consensio atque contagio in aliis etiam quodammodo evenit. Vinum enim cum uva efflorescens tentari videtur: & allia cepaeque tum acerrimi sunt odoris* cum

(1) Cap. 36.

cum in terra germinant. Sed praeterea accidit, ut una etiam ipsa germinent: atque omnino omnia quae tunicata constant radice modo non exaruerint germinationis tempore moventur: cum insita cuique vis sollicitetur & excitetur. Sed omnium istorum admirationem facile superat, quod in adipe Ursino evenit, qui latebrarum tempore exundant, intumescensque vasa implet. Theophrasti verba paulo altius repetii, ut e similium collatione magis intelligeretur, id quo de agebatur.

Cur maior in nonnullis civitatibus, quam in aliis, existere fortium virorum copia soleat, ex Hippocrate explicatum.

CAP. XIV.

QUod lauti ac sumptuosi homines facere in cibis solent, ut iis quae in mari nascuntur, magis in mediterraneis, quam in maritimis locis gaudeant: contraque cum in mari versantur, iis vescantur libentius, quae nisi incontinenti reperiri non solent, ut ipsa peregrinitas pro condimento esse, & cibis praecipuam quandam gratiam conciliare videatur: idem ego in studiis interdum facio: & si quid aut apud grammaticos, quod ad ius civile aut apud physicos, quod ad politicen; aut denique apud quemque, quod ad aliam artem quam eam, quae ab eo praecipue tractatur, pertineat, reperio, eo mirifice capior: multoque magis afficior, quam si idipsum reperissem apud alium scriptorem, cuius ea tractatio propria esset. Ut nuper, cum quaestionem politicam, & magni quidem momenti, deprehendi a principe medicorum Hippocrate verissime ac sapientissime explicatam. Cum enim constet maiorem copiam virorum fortium existere solere in civitatibus liberis, quam in iis quae unius dominatu tenentur: ut in historiis veteribus

multo plures legimus Athenienses Lacedaemonios, Romanos; quam Assyrios, Persas, Medos, fortitudinis laude excelluisse: quaeri non iniuria potest, quae id caussa efficiat. Ait igitur Hippocrates, id ex eo evenire, quod homines pro suis quam pro alienis commodis, pro sua quam pro aliena gloria, longe alacrius atque animosius pugnant. In iis autem civitatibus, quae suis legibus vivunt, si quid bello partum sit, eius intelligit quisque civium aliquid ad se pro virili parte pertinere. At ubi summa rerum omnium penes unum est, ibi labores quidem militares, & pericula, & vulnera, & caedes pertinent ad eos qui imperio subsunt: gloriae autem & imperii amplificatio, & omnis denique fructus qui ex victoria capitur, ad eum unum redit, qui caeteros oppressos tenet, eosque habet in mancipiorum aut in pecudum loco. Haec in hanc fere sententiam disputantur ab Hippocrate in libello, quo explicat. Quid efficiant caeli, aquarum & locorum varietates.

Bacides tres.
CAP. XV.

Recte iudicavit P. Victorius, apud Aristotelem in Problematis, ubi vulgo legebatur, σίβυλλαι καὶ Βακχίδες, legendum esse, Βάκιδες. Sed non veram caussam reddidit, cur Aristoteles Bacidas ac non potius Bacidem dixerit. Putavit enim, unum quidem fuisse Bacidem: sed numero multitudinis, nota figura usum, summum Philosophum dixisse Βάκιδες, cum intelligeret non illum solum, sed caeteros omnes eius generis atque illi similes. Id autem secus est. Duo enim Bacides fuerunt: quorum uterque futura praenoscere ac praedicere putabatur. Docet id Clemens Alexandrinus, cuius haec verba sunt e primo στρωματέων. Ἤδη δὲ καὶ παρ' Ἕλλησι χρησμολόγοι συχνοὶ γεγονέναι φέρονται, ὡς οἱ Βάκιδες, ὁ μὲν Βοιώτιος, ὁ δὲ

(u) *Lib. 26. cap. 16.*

δὲ Ἀρκὰς πολλὰ πολλοῖς προσαγορεύσαντες. Sed & tertium Athenienſem addit Philetas apud Suidam. Boeotii tamen frequentiſſima apud veteres mentio.

Locus Virgilii e Thucydide effictus.

CAP. XVI.

QUi collegerunt indicaruntque locos Virgilii ex aliis ſcriptoribus expreſſos, ad illum verſum ex quarto Aneidos, (x)

Ille dies primus lethi, primuſque malorum
Cauſa fuit,

alii alia notarunt. Ego autem exiſtimo, Virgilium habuiſſe tunc in animo dictum Meleſippi Spartiatae, qui principio belli Peloponeſiaci cum ad pertentandos animos Athenienſium miſſus eſſet: cumque illi inauditum ſtatim ad ſuos redire iuſſiſſent, ex Atticae finibus excedens dixiſſe fertur illum diem Graecis magnorum malorum principium fore. Qua de re ita Thucydides libro ſecundo. ὁ δὲ ἐπειδὴ ἐπὶ τοῖς ὁρίοις ἐγένετο, καὶ ἔμελλε διαλύεσθαι, τοσόνδε εἰπὼν ἐπορεύετο, ὅτι ἥδε ἡ ἡμέρα τοῖς Ἕλλησι μεγάλων κακῶν ἄρξει. Fuit autem Virgilius graviſſimi illius rerum ſcriptoris ſtudioſiſſimus: ut multis certiſque argumentis pervinci facile poteſt.

Probam vocem eſſe, Exanclare, *& temere ab aliis damnatam.*

CAP. XVII.

EXantlandi verbum numquid a Latinis ſcriptoribus uſurpatum ſit, pro certo & explorato ſtatuere non auſim. Si quis tamen ex me, quid ſentiam, roget, peregrinum eſſe exiſtimo: & Graece quidem recte dici ἐξαντλεῖν: ſed Latine loquenti *exanclare*, non *exantlare*, dicendum. Quo magis miror, quid acciderit cuidam,

Y 3 qui

(x) *Verſ.* 169.

qui eam vocem, ipsa enim hominis verba ponam, neque ab ulla Latina, neque ab ulla Graeca voce originem habere posse, & ex totius linguae Latinae finibus ablegandam esse, audacter pronuntiavit. Poterat certe, quin tam multis locis alienam in hoc genere audaciam accusat, ipsemet modestius loqui. Sed non est novum, ut quo quisque vitio maxime laborat, eius se in aliis acerrimum ac vehementissimum reprehensorem profiteatur Ἀγκύλον curvum est, & inde est *angulus* & *ancylia*, scuta ut ait Nonius, grandia, & *ancyle* ut ait Hesychius, poculi genus, id est, ut ego arbitror, scutella, & inde est Latinis *anculare* id est haurire: & συγκεκομμένον *anclare* & *exanclare*, id est, exhaurire, eadem forma, qua *populum* pro *populo*, & talia multa dicebant. Neque haec vel ex Festo & Nonio ignota esse debebant. Itaque apud Paulum, Ciceronem, aliosque scriptores Latinos ubicumque *exantlare* legitur, una littera mutata *exanclare* legendum puto.

Emendatus e Plauti Bacchidibus locus.

CAP. XVIII.

THesaurum quendam malorum Plautinae fabulae continent: ita quo plura in eis hulcera coeunt, ac consanescunt, eo plura erumpunt ac deteguntur. Itaque non est verendum, ne istis, qui ex veterum scriptorum emendatione ingenii gloriam accupantur, quid agant, desit. Ut omnes omnia conferant, unus eis Plautus satis superque negotii usque & usque exhibebit. Quando igitur nos quoque in eis quorundam opinione censemur, agedum, opis ei aliquid pro nostra virili parte quantula ea cumque est, adferamus. Mnesilochus in Bacchidibus cum amorem suum, quem per literas sodali Pistoclero, commendarat, recte & cum cura ab eo procuratum esse audiisset: itemque bonam sibi operam a servo Chrysalo datam in reperienda techna, qua patrem

argento interverteret, negat, committendum sibi esse ut ingratus habeatur: ideoque diligenter sibi videndum, quomodo gratiam Chrysalo referat. Id exponit his versibus: (y)

Nam ut in Ephesum hinc abii, hoc factum est ferme ab-
hinc biennium.
Ex Epheso huc ad Pistoclerum meum sodalem litteras
Misi, amicam ut mihi inveniret Bacchidem. Illum intelligo
Invenisse, ut servus meus mihi nuntiavit Chrysalus.
Condigne is quam technam de auro adversum meum fecit
patrem,
Ut mihi amanti copia esset. Sed eccum video incedere.

Sed quis, quaeso, ille est, quem ait videre se incedere? certe enim neque patrem suum, neque sodalem, neque Chrysalum videt: quos nominarat unos. Atque hoc non modo non emendavit is qui se Lynceum, caeteros Hypsaea caeciores putabat, sed ne mendum quidem subesse animadvertit. Legendum autem videtur hoc modo:

Sed aequum id ei reddere.

idque aperte declarant, quae statim subiicit:

Nam pol meo quidem animo, ingrato homine nihil im-
pensiu' st -

Illa autem depravata scriptura extitisse videtur ex eo quod paulo post scriptum est:

Utut eris, moneo, haut celabis. Sed eccos video incedere
Patrem sodalis, & magistrum. Hinc auscultabo, quam
rem agant.

Loci aliquot veterum scriptorum apud Nonium emendati.

CAP. XIX.

CORpora nostra vi animi moveri, ex se autem immobilia esse dixerat Varro, Mutuum muli scabunt. Cuius

[y] *Bacchid. Sc. Nultimodis.*

ea de re verba citantur a Nonio, sed ita depravata, ut difficile sit eorum sententiam consequi. Leguntur autem in voce Grallatores, hoc modo; *Grallatores, qui gradiuntur grallis, quae sunt perticae ligneae ab homine isto qui in ista tangitantur, ficilianim i nostri sunt, galeae crura ac pedes nostri efficare κινητοι: sed ab animo moventur.* Puto autem ita emendari posse, partim veterum librorum auctoritate, partim coniectura fretus: *Quae sunt perticae lingneae sine animo; sed ab homine, qui in iis stat, agitantur. Sic illi animi nostri sunt: grallae, crura ac pedes nostri, ex se ἀκίνητοι: sed ab animo moventur.* Aliter divinarat Iunius. Erit igitur aliorum iudicium. Addam & corollarium ex eodem grammatico in voce Deprecor: ubi enim legitur, *Ennius: Eripite o cui nunc aerumnam a libertate para quibus servitutem meam miseram deprecor*: ita emendat Iunius;

> *Ennius: Eripite o cives quibus*
> *Nunc aerumna mea libertatem paro,*
> *Quibus servitutem mea miseria deprecor.*

Ego, *Ennius Erechtheo;*

> *Quibu' nunc aerumna mea libertatem paro.*

In caeteris Iunium sequor. In voce Obscenum; versus Lucilii ita lego;

> *Vos ite actutum, atque opere magno edicite*
> *Per urbem, ut omnes, qui arcem astuque accolunt,*

non, ut Iunius. *Arpinam & Arsam*: quorsus enim necesse est, praecones, quibus per urbem aliquid edicendum est, in Elidem & in Hispaniam mittere? Video haec quam levia & pusilla sint: sed, ut horum temporum mos est, talia multa ab aliis quoque in censum deferuntur.

De-

De Nili & Istri magnitudine non idem videri sentire Sallustium, & Arrianum. Tum poenae cuiusdam militaris ratio aliter, quam a Gellio, explicata.

CAP. XX.

TRia maxima Europae flumina esse Nilum, Istrum, & Rhodanum, (z) traditum est: sed principem locum omnes tribuunt Nilo. Ab eo autem secundum Istrum facit Salustius. At Arrianus Istrum omnium maximum esse adfirmat his verbis: Ἀπὸ δὲ τῆς μάχης τριταῖος ἀφικνεῖται Ἀλέξανδρος ἐπὶ τὴν πόταμον τὴν Ἴστρον, ποταμῶν τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην μέγιστον ὄντα καὶ πλείστην γῆν ἐπερχόμενον. Hoc igitur appingi poterit ad ea quae de his fluminibus tradidit Gellius capite septimo libri decimi. Sed & hoc, quod dicam, adiici poterit ad id caput eiusdem scriptoris quod proxime sequitur. Ibi enim sanguinis missionem narrat fuisse olim inter ignominias militares: neque caussam eius rei ullam a veteribus proditam esse. igitur putare id factum, quasi minus sani viderentur omnes qui delinquerent: ob idque tali purgatione egerent. Ego autem potius id factum puto ut sanguinem quem cum gloria fundere pro patria noluerant, eum cum ignominia amitterent.

(z) *A. Gellius l. 10. c. 7.*

MARCI ANTONII MURETI
I. C. AC CIVIS R.
VARIARUM LECTIONUM
LIBER DECIMUSQUARTUS.

Duo gravissimorum scriptorum loci, quorum in utroque eadem macula haeserat, emendati.

CAP. I.

VEreor interdum, ne sint quibus hoc totum scriptionis genus leve ac contemnendum esse videatur, quod ad maculas e veterum libris eluendas refertur. Ut enim vera sint quae scribimus; fere tamen, simulatque quis unam aut alteram litteram vocemve in libro suo aut mutaverit, aut deleverit, aut addiderit, ita singula horum librorum capita concerpat licet: ut quorum vix usus praeterea ullus esse alius possit. Sed tamen si quis secum reputet, primum, quanta utilitas ex veterum scriptorum lectione capiatur, deinde, quantam difficultatem depravata scriptura illorum studiosis exhibere soleat, magnam gratiam habendam esse iudicabit iis, qui suo labore laborem aliis minuunt, & in quibus ipsi fortassis aliquando haesitarunt, in eis ne alii quoque haesitent, elaborant. Qua ipse fretus, subsecivis horis, eorum librorum, quibus olim usus sum, oras inspicio, & si quid in eis notatum video, quod usui etiam aliis esse posse arbitrer, colligo: atque ita haec qualiacumque concinno; ut, si minus

ipse

ipſe de meo excudere poſſum digna quae legantur, at certe aliquid efficiam, quo ii qui lectione digna ſcripſerunt, facilus intelligantur. Nunc igitur duos locos indicabo, quorum in utroque. διάνοια legitur, cum utrobique ἄνοια legi debeat, idque eo libentius faciam, quod in utroque & eruditiſſimi interpretes lapſi ſunt: neque id iſti animadverterunt, qui, quaſi ipſi nuſquam offendant, exultant in aliorum erratis, eaque mimico orationis genere tam cupide perſequuntur. Eorum prior eſt apud Thucydidem lib. ſexto, in oratione qua Alcibiades adverſus Niciam de mittendis in Siciliam copiis diſſerit. Cum enim prior eum tetigiſſet Nicias, quod maiores ſumptus quam pro re faceret: reſpondet delicatus ac ſumptuoſus adoleſcens ſumptus illos ad oſtentandam externis hominibus civitatis magnitudinem ac potentiam pertinere: neque illam imprudentiam inutilem eſſe (ita enim εἰρωνευόμενος vocat) cum quis ſumptibus ſuis non ſibi ſolum prodeſt, ſed etiam civitati. Verba eius haec ſunt: καὶ ἐκ ἄχρηστος ἥδ᾽ ἄνοια, ὃς ἂν τοῖς ἰδίοις τέλεσι μὴ ἑαυτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν ὠφελῇ. Ita enim legendum eſſe, non ut omnes pervulgati libri habent, διάνοια vel de ſcholiis Graecis intelligi poterat, in quibus ita notatum eſt: εἰρωνεύεται ὁ Ἀλκιβιάδης, λέγων ὅτι εἰ καὶ ἀνόητος φαίνομαι τισιν, ἀλλ᾽ οὖν τῇ πόλει ἐκ ἄχρηστός μου ἐστὶν ἡ ἄνοια, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμος. Idemque plane confirmur, quod in eadem oratione haud ita multo poſt legitur: καὶ ταῦτα ἡ ἐμὴ νεότης καὶ ἄνοια παρὰ φύσιν δοκοῦσα εἶναι, ἐς τὴν Πελοποννησίων δύναμιν λόγοις τε πρέπουσιν ὡμίλησε, καὶ ὀργῇ πίστιν παρασχομένη ἔπεισε. Alter locus eſt in libello, qui Plutarchi quidem non videtur, ſed inter ipſius opuſcula tamen legitur, De liberis educandis: ubi graviter peccare oſtendit eos, qui parvulos quidem liberos ſub magiſtris ac paedagogis habent: ſed puberes iam factos, ſuo more ac modo vivere patiuntur: ait enim, eos non animadvertere, ſe in eo imprudentiae

dentiae ac temeritati licentiam ad faciendas iniurias dare. Atque hoc exponit his verius, ὥσθ' οἱ μὴ τῆς ἡλικίας ταύτης ἐῤῥωμένως ἀντιλαμβανόμενοι, τῇ ἀνοίᾳ διδόντες ἐξουσίαν ὅτι τὰ ἀδικήματα λανθάνουσι. Sed hic quoque τῇ διανοίᾳ perperam in vulgatis libris legitur.

Illustrati loci duo ex Aeneide.

CAP. II.

Nihil temere aut inconsiderate a Virgilio dicitur: omnia propriis & accommodatis ad id quod agitur vocibus exprimuntur; &, ubi minime putes, aliquid plerumque reconditae eruditionis latet. Ut in illis versibus e sexto Aeneidos: (*a*)

Sed non ante datur telluris operta subire,
Auricomos quam quis decerpserit arbore fetus.

nemo, quod sciam, veterum, ac ne Fulvius quidem aut Guellius notarunt, cur *operta telluris* dixerit. Bonam deam & Tellurem eadem esse, vel ex Macrobio (*b*) constat. Ubi autem Bonae deae fiebat, opertum vocabant, quo viris ingredi nefas erat. Cicero primo Epistolarum ad Atticum: (*c*) *Quasi in operto dicas fuisse*. Et in Paradoxis: *Ut, si in opertum Bonae deae accessisses, exulares*. Iam igitur constat, cur *telluris operta* dixerit. Sed & in illis e quincto versibus: (*d*)

Stans procul in prora pateram tenet, extaque salsos
Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit.

ut veterem esse illam porriciendi exta in mare consuetudinem notarunt: ita vellem, aliquid de fundendi meri consuetudine notassent. Poterant autem e Thucydidis libro sexto: ubi Nicias, Lamachus, & Alcibiades solventes e Piraeeo aureis & argenteis pateris vinum in mare fudisse dicuntur. Verba scriptoris omnium gravissimi haec sunt: κρατῆράς τε κεράσαντες παν' ἅπαν τὸ στράτευμα, καὶ ἐκπώμασι χρυσοῖς τε καὶ ἀργυροῖς, οἵτε ἐπιβάται καὶ οἱ ἄρχοντες

(a) *Vers.* 140. (b) 1. *Satur cap.* 12. [c] *Epist.* 13. *Parad.* 4. (d) *Vers.* 765.

χοντες ἀπένδοντες. Quod & a Diodoro libro tertio decimo bibliothecae, in eiusdem historiae explicatione memoriae proditum est.

Emendati loci aliquot e tertio libro Ciceronis De officiis.

CAP. III.

Ciceronis e lib. tertio De officiis verba sunt: *Tollendum est igitur ex rebus contrahendis omne mendacium. Non licitatorem venditor, nec qui contra se liceatur, emptor apponet. Uterque, si ad loquendum venerit, non plus quam semel loquetur.* Quibus in verbis memini ab eruditis hominibus dubitatum esse, cur diceretur emptor neminem, qui contra se liceretur, appositurus. Certe enim solent interdum venditores in auctionibus licitatorem aliquem apponere, qui se emere velle simulet, & pluris liceatur ea quae venum exposita sunt, quam quanti sunt, ut eo modo caeteri emptores iuducantur. Atque hoc saepe fieri vidimus. Emptor autem cur, quaeso, quemquam, qui contra te liceatur, apponat? Id enim si faciat, obstabit sibi: neque hoc dubium est, quin qui emere aliquid vult, illud potius optare debeat, ut nemo, qui contra liceri velit, reperiatur. Quare si qui contra se liceatur apponat, non sibi consulet, sed venditori. Quid igitur est? Multa ab istis παραδιορθωταῖς allata sunt, quae qui accurate refellere velit, ridiculus sit, ita sunt ridicula ipsa & levia. Peccatum hic est, ut & in aliis libris saepe, & in Pandectis Florentinis saepissime, ut semel tantum positae sint litterae, quas geminari oportebat. Legendum enim est, *qui contra se liceatur*, id est, qui contra asse liceatur. Ut enim venditor dolose apponit, qui pluris liceantur, ita emptor qui minoris, ut sibi facilius res addicatur. Assem autem pro minimo pretio veteres saepe dicebant, eoque nomine in rebus

bus extenuandis & abiiciendis utebantur. Socrates apud Varronem: (e) *Asse vinum, asse pulmentarium*. Cato, *Quod non opus est, asse carum est*. In ludicro poemate *Non assis faciunt, euntque recta*. Catullus: *Omnes unius aestimemus assis* Horatius, *In triviis fixum qui se demittit ob assem*. Persius, *Et centum Graecos curto centusse licetur*. (f) *Age* igitur *liceri*, est pretium rei extenuare & abiicere; quod qui faciat, si emptor apponat, improbe eum facturum Cicero putat. In eodem libro quod vulgo ita legitur, *ut omnes simul in rostra post meridiem descenderent*, vetus liber meus habet, *escenderent*. Recte omnino. Neque enim *descendere in rostra* discebant, sed *ascendere*. *Escendere* autem veteri lingua & *ascendere* idem est, ut alibi docui. In eodem libro ita legitur etiam in iis libris, qui ut hiantes inducantur emptores, cum totis plaustris librorum veterum collati esse dicuntur: *Nunc abeo ad vulgi opinionem, quae maior utilitas quam regnandi esse possit? nihil contra inutilius ei qui id iniuste consecutus sit, invenio, cum ad veritatem coepi revocare rationem*. Legendum autem hoc modo: *Non habeo ad vulgi opinionem quae maior utilitas, quam regnandi esse possit. Nihil contra inutilius ei qui id iniuste consecutus sit, invenio, cum ad veritatem coepi revocare rationem.* Sed ut pisces sale, ita correctores isti correctore indigent. Quid autem est, quod in versu Ennii, qui eodem in libro citatur, *fides alma, apta pinnis* dicitur? Plerisque simulachris Deorum, ut Victoriae, ut Famae affingebant alas, ut Deos ubique praesto esse indicarent. Apta autem *pinnis* est πτερόεσσα. Appuleius apologia prima: *Si verba, ita ut poetae aiunt, pinnis apta vulgo volarent*. Expressit autem illud Homericum, ἔπεα πτερόεντα. Attii autem versus eodem in libro ita legendus est:

Neque do infideli cuiquam, neque dedi fidem.

ut sit senarius.

Addam & alia, quae cum addidero, sic quoque alia supere-

(e) *Epig.* 5. 1. *Ep.* 16. (f) *Satyr* 5. *vers.* 191.

pererunt: ita diligenter praeſtant iſti quae pollicentur. Ubi ergo de Epicureis ita ſcriptum eſt, *Dicunt enim voluptatis magnitudinem doloris detractione fieri*: non *fieri* legendum eſt, ſed *finiri*. Hoc enim dicebant Epicurei, ubi dolor detractus eſſet, finiri ac terminari, & quo verbo ipſi utebantur, ὁρίζεσθαι voluptatem: neque creſcere amplius, ſed variari tantum, id eſt, ποικίλλεσθαι. Sed & paulo poſt, ubi vulgo legitur: *Nec vero finis bonorum & malorum qui ſimplex eſſe debet, ex diſſimilibus rebus miſceri & temperari poteſt*. Ibi ergo, ſi quis attente rem ipſam conſideraverit, animadvertet duas illas voces *& malorum* ab hominibus fortaſſe minime malis, ſed certe non ſatis intelligentibus, additas eſſe.

Plinii locus emendatus.

CAP. IV.

RIſi nuper Plinium legens, cum in ea, quae ille de Bonaſo refert, incidiſſem. Haec enim ipſius verba ſunt: (g) *Tradunt in Polonia feram quae Bonaſus vocetur, equina iuba, caetera tauro ſimilem, cornibus ita in ſe inflexis, ut non ſint utilia pugnae. Quapropter fuga ſibi auxiliari, reddentem & fimum interdum trium iugerum longitudine, cuius contactus ſequentes, ut ignis aliquis, amburat*. Sane enim mirificum ſiphonem illius beſtiae eſſe oporteret, quo illa ſuum illud cauſticum ſtercus ad CXX. paſſus, tot enim efficiunt tria iugura, iacularetur. Quae autem balliſta aut quae catapulta cum illa ignivoma fiſtula comparari poſſet? Sed modeſtius Ariſtoteles, qui id ipſum referens, ait Bonaſum iacere ſtercoreum illud incendium εἰς τέτταρας ὀργυιὰς ἀφ' ἑαυτοῦ, id eſt, ad quatuor paſſus. Quare aut foede erravit Plinius, aut quod verius puto, peccatum eſt a librariis: & ubi legitur III. *iugerum*, legendum eſt IV. *orgyiarum*, Quod autem orgyiae nomen in Latine

[g] *Lib. 8. cap. 15.*

tine loquentium consuetudine non esset, eam erroris caussam fuisse librariis arbitror.

Plauti loci aliquot illustrati.

CAP. V.

EPicharmum Aristoteles, & post eum Demetrius in comentariolo περὶ ἑρμηνείας, risus captandi caussa, interdum sententias quasdam ita conformasse, ut e contrariis constare viderentur, cum tamen in eis bis idem diceretur: quarum exemplum hoc uterque ponit: Τόκα μὲν παρ κείνοις ἐγὼν ἦν, τόκα δὲ παρ κείνοις ἐγών. Ita enim legendum est, ut trochaici metri ratio constet, quo gaudebat Epicharmus. Risum autem commovet illa stultitiae imitatio, καὶ τὸ παρὰ προσδοκίαν: cum auditor qui aliquid aliud expectabat, sua se spe delusum videt, quo in genere facetissimum est illud Ciceronis ad Atticum: (h) *Noli putare: pigritia facere me, quod non mea manu scribam; sed me hercule pigritia: nihil enim habeo aliud quod dicam, & tamen in tuis quoque epistolis Alexin videor agnoscere*, Plautus autem, quem dixit Horatius *ad exemplar Siculi properare Epicharmi*, & frequenter ita ludit, & interdum sine illa simulata contentione contrariorum, ridiculi caussa eiusmodi enuntiationes ponit, in quibus, ut dialecticorum more loquar, idem sit τὸ κατηγορούμενον τῷ ὑποκειμένῳ; idque non numquam paulo aliis, non numquam etiam plane iisdem verbis. Sic ille in Curculione leno: (i)

Quoi homini di sunt propitii:

expectes dum dicat, ei omnia succedunt sub manum: aut aliquid eiusmodi. at ille,

ei inquit, *non esse iratos puto*.

quod tale est, ac si quis diceret, *Vinum quod album est, nigrum non esse arbitror*. Itaque ridicule quidam illic acutus

[h] *Lib. 16. Epist.* 13 [i] *Sc. Quoi. hominis.*

tus esse voluit, & argumentari eum, a contrariis dixit. Simile illud e Sticho: [k]

quanta mea sapientia est,
E malis multis malum quod minimum est, id minimum est malum.

Talia erant illa quae ridentur in Stoicis: *Si dies est, dies est. Est autem dies. Est igitur dies.* Cui enim dubium esse potest, quin quod malum minimum est; id sit minimum malum? Sed sunt quidam *μωρόσοφοι*, qui haec perinde accipiunt, ac si serio dicerentur. Simile est illud e principio Captivorum: (*l*)

Hos quos videtis stare hic captivos duos.
Illi qui stant hi stant, ambo, non sedent.

Hoc enim dicit, eos captivos qui illic stant in conspectu omnium, eos igitur stare, non sedere. Neque dictum est, Hos tuos captivos, pro horum captivorum duorum, ut quidam putat: sed talis verborum constructio est, qualis illa, (*m*)

Urbem quam statuo, vestra est: & illa,
Eunchum quem dedisti nobis; quas turbas dedit?
& in Amphitruone,
Naucratem quem convenire volui; in navi non erat.

Deinde, quasi res dubia sit aut testibus egeat, itidem risus caussa,

Vos, vos, inquit, *mihi testes estis, me verum loqui.*

Ubi *Vos vos*, valet vosmetipsi: quomodo *meme* dicimus meipsum, *&* *tete*, teipsum. Haec omnia praetermisissem, ut per se vel pueris nota, nisi istos sua & quorundam opinione Lynceos nihil in eis vidisse vidissem.

[k] *Pinacium Sc. Quimanet* [l] *Prolog.* [m] *1. Aen. v. 573. Terent. Eunucho. act. 4. sc. 3. Sc. Naucratem quem.*

Dubitatum de iis quae tradit Gellius ſuper vi muſicorum cantuum in morbis quibuſdam ſanandis.

CAP. VI.

Apud Gellium cap. XIII. libri quarti haec leguntur *Creditum hoc a pleriſque eſt,& memoriae mandatum, Iſchiaci cum maxime doleant, tum ſi modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores. Ego nuperrime in libro Theophraſti ſcriptum inveni, viperarum morſibus tibicinem ſcite modulateque adhibitum mederi.* Haec Gellius: quae vereor, ut ab eo ſatis fideliter relata ſint. Certe quidem Theophraſtus non lenius modulis levari Iſchiacos ſcripſerat: ſed harmonia Phrygia, quae omnium vehementiſſima eſt, & aptiſſima ad animos audientium divino quodam furore incitandos. Ideoque eam adhibebant in orgiis Bacchi & Berecynthiae. Et hoc eſt quod ait Catullus: (*n*)

Tibicen ubi canit Phryx curuo grave calamo.

Et propterea ait Ariſtoteles tibiam adhibendam eſſe ἐν οἷς ἡ θεωρία κάθαρσιν μᾶλλον δύναται ἢ μάθησιν. Quod non animadverterunt, qui eum Ariſtotelis locum interpretati ſunt. Verum autem eſſe quod dixi de Theophraſto, conſtat ex his quae ſunt apud Athenaeum libro XIV. ὅτι δὲ καὶ νόσους ἰᾶται μουσική, Θεόφραστος ἱστόρησεν ἐν τῷ περὶ ἐνθουσιασμοῦ, ἰσχιακοὺς φάσκων ἀνόσους διατελεῖν, εἰ καταυλήσοι τὶς τοῦ τόπου τῇ φρυγιστὶ ἁρμονίᾳ. Sed & quod ſtatim ſubiicit de morſu viperarum, vereor ne non de viperis ſcripſerit Theophraſtus, ſed de iis phalangiis, quae hodie vulgo Tarantolae vocantur, quarum morſus hic Romae, quod ſciam, innoxius. In Appulia ſi negligatur, lethalis eſt: neque aliud mali uſitatius, aut exploratius remedium, quam in citharoedis & tibicinibus: quibus auditis, velut e gravi ſomno excitatus, qui morſus eſt attonitus & extra ſe poſitus ſaltare ac tripudiare incipit; neque

[n] *De Berecynthia.*

neque unquam desinit, dum ne illi quidem intermittant, donec delassatus, ac sudore fluens, prope exanimis concidat. Hoc quidem & certissimum ac notissimum est, & a praestanti medico Matthiolo litteris proditum. Apud Gellium autem eodem loco ubi legitur τῶν λοιμῶν ἢ λογικῶν, non dubium est quin λοιμικῶν, non λογικῶν, legi debeat.

Quid significet vox περπερεύεσθαι.
CAP. VII.

VErbum περπερεύεσθαι, quo utitur M. Tullius in epistola quadam libri primi ad Atticum: (verba eius sunt: (*Ego autem ipse, dii boni, quomodo ἐνεπερπερευσάμην novo auditori Pompeio?* quoque usus est & Paulus Apostolus in priore epistola ad Corinthios ἡ ἀγάπη, inquiens, οὐ περπερεύεται, raro admodum in scriptoribus Graecis legitur: ideoque varie & a Grammaticis & ab aliis exponitur. Est autem *iactare & ostentare se, & inanis gloriolae fructum ex re aliqua aucupari*. Id didici ex illo vere magno Basilio, cuius haec sunt ἐν ἀσκητικοῖς. Πᾶν ὃ μὴ διὰ χρείαν, ἀλλὰ διὰ καλλωπισμὸν παραλαμβάνεται, περπερείας ἔχει κατηγορίαν. Neque usquam melior eius vocis interpretatio reperiri potest.

Loci aliquot ex epistolis ad Atticum emendati.
CAP. VIII.

EMendabo, saltem emendare conabor ex iisdem epistolis alia. Libro igitur secundo ita vulgo legitur: (p) *Cura, amabo te, Ciceronem nostrum, ei nos θεῖοι videmur*. Ubi quam, quaeso; idoneam sententiam efficere potest illud θεῖοι, sive patruos, sive divinos interpretere? Sed non libet περπερεύεσθαι. In libro satis vetere, quo me donavit vir multis nominibus illustrissimus Gulielmus

(p) Epist. 2.

mus Sirletus Cardinalis, ita scriptum est: *Cura amabo te Ciceronem nostrum* CINOS CUNOCTIN *videmur*. Ex quibus depravatae veteris scripturae vestigiis coniicio legendum: *Cura, amabo te, Ciceronem nostrum: cui nos συννοσεῖν videmur*. Aegrotabat apud Atticum Q. Cicero Q. F. Eum igitur patruus avunculo diligenter commendat: & quo magis declaret suam erga illum voluntatem, ait, se sibi videri una cum eo aegrotare. In ea autem epistola quae statim sequitur, ubi vulgati libri habent, SED ME KATAKPICIC MEA ILLA COMMOVET. In meo est: *sed me pecis mea illa commovet*: ut suspicer pro κατάκρισις legendum ῥῆσις. Ita enim veteres, ῥήσεως nomine usos scio. Illud autem miror in eodem libro a nemine emendatum esse, (q) *Subito cum mihi dixisset Caecilius quaestor puerum se Romam mittere haec scripsi raptim.* Non enim *subito* legendum sed S.V.B. quo scribenti compendio significabant, *Si vales benest*, & ita iampridem emendarat Rivius eodem modo corruptum locum nono earundem Epistolarum.

E libro quarto earundem Epistolarum emendata alia.

CAP. IX.

SUppudet me interdum quaedam referre in litteras, verentem ne nimis obvia & protrita sint: sed cum in eis animadverto errasse eos qui quasi columina quaedam litterarum habentur; venio in spem, fore, ut ea, quamvis levia & pusilla sunt, aliquos tamen inveniant amatores. In epistola quadam libri quarti (r) ad Atticum ita scriptum est in libris Manutianis *Sed quoniam qui nihil possunt, ii me nolunt amare, demus operam ut ab iis qui possunt diligamur, Dices vellem iampridem, scio te voluisse, & me ast nugigeram manum fuisse*. Sed illud, *ast nugigeram manum*

(q) *Epist.* 6. (r) *Epist.* 5.

manum, quid tandem monstri est? Manutius ingenue fatetur locum sibi depositum ac desperatum videri. Malaspina, sane fidenter, *mustigiam germanum* legit, & est qui occinat, nihil hac coniectura divinius. Eo enim iam stultitiae ventum est ut satis non sit in his quisquiliis laudandis dicere eleganter, acute, ingeniose, *εὐστόχως*: dicendum, nihil divinius: ne frigide laudasse videaris. In libro Victorii est: *scio te voluisse, & me. Ast num germanum fuisset?* Manutius in quodam se legisse ait: *Ast num gerammanum fuisset*. Meus habet, *Ast num germanum fuisse*. Muta unam litteram ut sit, *& me asinum germanum fuisse*: vitium omne sustuleris. Hoc enim dicit, se merum asinum fuisse, qui bene monenti Attico non obtemperarit. Erat autem illa iocularis contumelia. Terentius: (*s*) *qui status esset, flabellum tenere te asinum tantum*, idem, *Quid? tu asine huic auscultas*? in eodem autem libro, in epistola cuius principium est, *Epistola tua*. In extremo ita lego: (*t*) *Quia superest? etiam. Puerum Ciceronem curabis, & nos amabis ut facis*,

Item alia ex eodem libro.

CAP. X.

QUando quartus epistolam ad Atticum est in manibus, unum etiam locum ex eo emendabo, qui in omnibus editis libris mirabiliter depravatus est. Legitur autem in libris quidem Victorii, fere ad finem eius epistolae, cuius principium est, *Occupationum mearum*: at in aliis, in epistola, *O expectatus*. (*u*) Vulgo igitur ita scriptum reperias: *Quid aliud novi? & tamen absoluto Gabinio stomachantes alii iudices, hora post, Antiochum Gabinium nescio quem, ac censum Gabinii, solidis pectoribus libertum, lege Papia condemnarunt. Itaque dixit statim reus lege maiestatis*, ** ΟΥ ϹΟΙΜΡΙϹΑΜΑ ΦΙΗΙ.. Ego autem ita emendo: *Quid aliud novi? Est tamen Absoluto*

[s] *Eunucho Sc.* 5. *Act.* 3. *&* *Adelph. Act.* 5. *sen.* 8. (t) *Ep.* 7. [u] *Eb.* 15.

luto Gabinio, ſtomacbantes alii iudices, & quae ſequuntur, deinde Graeca illa hoc modo: ΟΥ ϹΥ ΜΕ ΠΡΟΙΚ' ΑΦΙΗΙϹ. Hoc autem dicit, Libertus ille Gabinii, cum patronum ſuum tam turpiter abſolutum videret, ſe quoque ſperabat abſolutum iri, etiam ſi nulla mercede iudices corrupiſſet. At ubi ſe praeter ſpem, lege Papia condemnatum vidit, reus factus lege maieſtatis, intellexit iudices eadem via ſibi expugnandos, qua Philippus Macedo omnia caſtella expugnari poſſe dicebat. Itaque coepit eos circumire, & illam eis cantilenam occentare, ού σύ μὲ προῖκ' ἀφίης. Qua ſignificabat, qui ſe abſoluiſſet, gratis id facturum non eſſe. Suſpicor autem fuiſſe hemiſtichium veteris alicuius poetae: cuius eadem eſſet ſententia cum illo Homerico, Ζώγρει Α'τρέος υἱὲ, σὺ δ' ἄξια δέξαι ἄποινα. (x)

E libro quinto earundem emendata quaedam.

CAP. XI.

PErſequar & alia ex iiſdem Epiſtolis. Digniſſime enim ſunt ad quas perpurgandas omnia ab omnibus conferantur. Quod igitur eſt in epiſtola ſecunda libri quincti in Manutianis, *cum me e Panſae villa, nunquid vellem, rogaſſet*, certo certius eſt exturbandum hinc eſſe *Panſam*. Victoriani & veteres habent *cum me expenſe ſua villa*. Unius litterulae mutatione locus integer fiet, ut ſit *cum me exiens e ſua villa*. Epiſtola duodecima ubi vulgo ineptiſſime legitur: *Itaque erat in animo, nihil feſtinare, nec me Delo movere, niſi omnia ἀκρωτηρίων iura vidiſſem*. E depravatis veteris ſcripturae veſtigiis, quae haec ſunt, ΑΚΡΑ ΤΗΚΙΙΑΡΑ: ex eis igitur legendum puto, ἀκραῆ τε καὶ ἔρια. Hoc enim dicit non eſſe ſibi conſilium navigare, niſi ſerena & tranquilla, ac ſecunda omnia viderit. (y) In illa quae ſequitur, mirum eſt homines

(x) 6. Iliad. verſ. 46. (y) Epiſt. 13.

mines eruditos, Manutium, Corradum, alios, tam nihil vidisse, ut cum paulum modo vetus scriptura abesset a recto, ipsi tam longe deflexerint. Veteres libri; *Veruntamen Decumanius venissem cum imperio*. At illi, *Veruntamen cum civis Romanus venissem cum imperio*. Erat autem rectum, *Veruntamen decumani, ut si venissem cum imperio*. Ne intellexerunt quidem id quod statim sequitur: *Ex quo te intelligere certo scio, multorum annorum ostentationes meas nunc in discrimen esse adductas*. Quorum verborum sententia haec est: Et ostentarat se Cicero semper amicissimum ordini publicanorum, & semper item servire instituerat provincialium commodis. Nunc cum inter decumanos & provinciales male conveniret: periculum erat, quicquid inter eos decrevisset in provincia sua, ne in alterorum offensionem incurreret. Ait igitur, se usurum ea palestra, quam ab Attico didicerat. Multa sciens praetermitto: neque enim omnia huc congerere decrevi. In epistola: (z) *Quam vellem*, ita legitur: *Stamus animis, & quia consiliis, ut videmur, bonis utimur, speramus etiam manu, tuto consedimus, copioso a frumento, Ciliciam prope conspiciente expedito ad mutandum locum*. Sed neque illud *sperare manu*, recte dici arbitror, & illa tam multa epitheta, *tuto*, *copioso a frumento, conspiciente Ciliciam expedito*, cum quo cohaereant, non habent. Quid, quod illi ipsi qui ita legunt, fatentur, se hoc excogitasse, cum in antiquis libris extaret aliud? Illi enim habent *Stamus animis, & quia consiliis, ut videmur, bonis utimur, speramus etiam arvo tuto consedimus copioso a frumento*. Ubi si minima mutatione facta legas, *speramus & iam arvo tuto consedimus*, recte, ut mea quidem opinione est, legeris. Sic locus est & poeta: (a)

Nec venit in mentem, quorum consederis arvis?

Taurum autem montem, ubi tunc erat Cicero, magna

(z) *Epist.* 18. (a) 4. *Aeneid.* v. 39.

ex parte aruum esse notissimum est vel e Tibullo, cuius illud est, (b)

Frigidus intosos Taurus alat Cilicas.

Emendatus locus e secundo Politicornm Aristotelis.

CAP. XII.

Nota est lex Pittaci, qua caverat, ut, qui ebrii peccassent, iis non modo poena non imminueretur sed duplaretur. Meminit eius Aristoteles tertio Ethicorum, secundo Rhetoricorum, & secundo Politicorum. Nisi quod in politicis dicere videtur, id tantum constitutum in eos qui ebrii aliquem pulsassent, aut verberassent. Ita enim ait: Ἐγένετο δὲ καὶ Πίττακος νόμων δημιουργὸς ἀλλ' οὐ πολιτείας. νόμος δ' ἴδιος αὐτοῦ, τὸ, τοὺς μεθύοντας ἂν τυπλύσωσι, πλείω ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων. Quid igitur, si in aliquo genere peccaverint? An tum tantum crescet poena, si quem percusserint? Et verius est, idem in caeteris quoque peccatis constitutum. Nam & in secundo Rhetoricorum καθόλου dicitur, maiores poenas statuisse, ἐάν τις μεθύων ἁμαρτάνοι. Quare non dubito, quin locus ille e secundo politicorum depravatus sit, ut, ubi legitur ἂν τυπτήσωσι legendum sit ἄν τι πταίσωσι. Neque hoc ulla confirmatione egere arbitror.

Qui sint versus ἰσόψηφοι Declaratum epigramma Graecum. Item aliquot quaestiones ludicrae quae apud Gellium proponuntur, dissolutae.

CAP. XIII.

Non equidem unquam cuiquam auctor fuerim, ut quaerat apud Homerum versus ἰσοψήφους: si quis tamen neque habet quod agat, & nihil agere non potest,

(b) *Lib. 1. ele. 7.*

test, indicabo ei, qui versus dicantur *ἰσόψηφοι*: quos si quaerere postea volet, praestabo, non defore illi ubi se exerceat. Cum igitur litterae Graecorum etiam ad numeros significandos, ut notum est, adhibeantur, quorum versuum omnes litterae pro numeris acceptae eundem numerum efficerent ac constituerent, eos versus: *ἰσοψήφους* vocabant. Eius rei exemplum ostendam in duobus nominibus: eademque declarabo epigramma Graecum incerti auctoris e libro secundo [c] anthologias; quod qui explicarit neminem adhuc video extitisse. Primum igitur illud adscribam:

Δαμαγόραν καὶ λοιμὸν ἰσόψηφόν τις ἀκούσας
Ἔστησ' ἀμφοτέρων τὸν τρόπον ἐκ κανόνος.
Ὡς τὸ μέρος δὲ καθείλκετ' ἀνελκυσθὲν τὸ τάλαντον
Δαμαγόρου. Λοιμὸν δ' εὗρεν ἐλαφρότερον.

Iocatur quisquis est in flagitiosum quendam, Demagoran nomine, cuius nomen cum pestis nomine *ἰσόψηφον* esset, quidam cum audiisset, quasi in statera expendit ingenium pestis & ingenium Damagorae: praeponderasse autem eam lancem, in quam Damagorae ingenium impositum erat: quod videlicet multo leviora essent mala, quae a peste, quam quae a Damagora, importarentur. Sunt autem *ἰσόψηφα* plane nomina *δαμαγόρας*, & *λοιμὸς*, ut e subiecta descriptione perspici potest:

δ	4	λ	30
α	1	ο	70
μ	40	ι	10
α	1	μ	40
γ	3	ο	70
ο	70	ς	200
ρ	100		
α	1		420.
ς	200		
	420		

Mul-

(c) *εἷς πονηρός*.

Multum igitur negotii habuit,aut potius multum ei ab re sua otii superfuit, quicumque ille fuit Gellii familiaris, qui conquisierat, quinam ita inter se affecti versus apud Homerum forent. (*d*) Quod autem praeterea notarat, quorum nominum in Homerico poemate reperiretur παραστιχὶς: notat Eustathius, e primis litteris quinque primarum versuum ultimi libri Iliados effici nomen λεύκη, ubi etiam tradit veteres eiusmodi quaestiunculis lusitare solitos esse, quales aliquot ponit & explicat, leves illas quidem & ludicras, sed tamen cognitu non iniucundas. Nam quod ibidem amicus ille Gellianus quaerit, quis Homeri versus sit, qui per singula vocabula singulis syllabis increscat: non dubito, quin illum significaverit e tertio Iliados, (*e*)

Ὦ μάκαρ Ἀτρείδη μοιρηγενὲς ὀλβιόδαιμον

Sed & illius quaestionis explicationem, qua ratione dicat Homerus, singulas pecudes in Africa, in singulos annos terna parere, reperiret, qui hoc tanti putabit, apud Eustathium in quartum Odysseae. Levia haec esse fateor, sed ut in eis quaerendis defatigari stultum fuerit, ita cum se sponte offerunt, non omnino repudianda esse arbitror.

Emendatus locus e septimo Politicorum Aristotelis.

CAP. XIV.

Cui unquam vel fando auditum est, vel persuaderi potest, eas domos eave cubicula quae Aquiloni exposita sunt, esse ad hiemandum accommodatiora? Certe enim si ita est, magnam hominum partem in magno errore versari necesse est, qui hieme quidem loca tepida praeoptant, aestate autem alsiosa. Notum autem est, quae ad Aquilonem obversa sunt, omnium frigidissima esse. Itaque Horatius villam suam commendans,

Est,

(d) *Lib. 14. cap. 6.* (e) *Vers. 182.*

Est, inquit, *ubi plus tepeant hiemes*? Illae vero in locis Aquilonaribus minime tepent. Et Cornelius Celsus ad salubritatem monet habitandum esse aedificio lucido, perflatum aestivum, hibernum Solem habente. Et hoc est quod Aristoteles ait in Oeconomicis, *oportet domum* πρὸς ὑγίειαν εἶναι εὔπνουν μὲν τοῦ θέρους, εὐήλιον δὲ τοῦ χειμῶνος. Quomodo autem ad septentriones exposita, hibernum Solem habitura sunt? Mirari igitur non immerito possit aliquis, cur Aristoteles lib. VII. Politicorum, ut nunc quidem libri illi collocari solent: mihi enim dubium non est, quin quartus liber sit, qui vulgo numeratur septimus: sed cur in eo libro, quotuscumque, tandem ille sit, obversas ad Boream habitationes, aptiores esse dicat ad hiemandum. Nam cum omnium saluberrimas esse dixisset eas quae excipiunt eos ventos qui ab Oriente flant, statim subiicit: δεύτερον δὲ κατὰ βορέαν. εὐχείμεροι γὰρ αὗται μᾶλλον. At quomodo, si Aquilonem spectabunt, futurae sunt εὐήλιοι? Tales autem, ut ex Oeconomicis retulimus, hieme esse oportet: sed non dubito, quin ubi legitur εὐχείμεροι, legendum sit, εὐδίεροι: quod cum per me suspicatus essem, magis etiam confirmatus sum in sententia, cum veterem interpretem eodem modo legisse animadverti Vertit enim, *recentiores*. Sunt autem εὐδίεροι μᾶλλον, altiores & salubriores: quales esse, quae Aquilonem excipiunt. Si quis forte dubitat, audiat verba Varronis e libro primo De re rustica: *Permagni interest, ubi sint positae villae, quantae sint, quo spectent porticibus, ostiis ac fenestris*. An non ille Hippocrates medicus in magna pestilentia, non unum agrum, sed multa oppida scientia servavit? Sed quid ego illum voco ad testimoninm? Non hic Varro noster, cum Corcyrae esset exercitus ac classis, & omnes domus repletae essent aegrotis ac funeribus, immisso fenestris novis Aquilone, & obstructis pestilentibus, ianuaque permutata, caeteraque

eius

eius generis [diligentia, suos comites ac familiam incolumes reduxit?

Himeraeae mulieris de Dionysio tyranno somnium eodem prope modo Graece a Timesia, quo Latine a Valerio relatum.

CAP. XV.

Non inutilem studiosis elegantioris doctrinae navavit operam Sebastianus Corradus, qui brevibus notis ad Valerii Maximi libros additis, aliorum scriptorum locos, unde ille singula sumpsisse videretur, aut certe in quibus eadem historia legeretur, indicavit. Pauca autem quaedam reliquit, quae unde sumpta essent, pervestigare non potuerat: quale illud est quod libro primo (f) legitur de somnio Himeraeae mulieris, quo Dionysii tyrannis praesignificata est. Ego igitur cum deprehenderim antiqui scriptoris Timesiae locum e libro sexto historiarum, quem prope ad verbum interpretatus est Valerius, utriusque verba proponenda duxi, ut conferri queant. Valerii igitur haec sunt: *Intra privatum habitum Dionysio Syracusano adhuc se continente, Himeraea quaedam, non obscuri generis foemina, inter quietem opinione sua caelum conscendit; atque ibidem deorum omnium lustratis sedibus animadvertit praevalentem virum, flavi coloris, lentiginosi oris, ferreis catenis vinctum, Iovis solio pedibusque subiectum, interrogatoque iuvene, quo considerandi caeli duce fuerat usa, quisnam esset; audiit illum Siciliae atque Italiae dirum esse fatum, solutumque vinculis multis urbibus exitio futurum: quod somnium postero die sermone vulgavit. Postquam deinde Dionysium inimica Syracusarum libertati, capitibusque insontium infesta fortuna caelesti custodia liberatum, velut fulmen aliquod, otio ac tranquillitati iniecit, Himeraeorum moenia, inter effusam ad officium & ad spectacu-*

lum

(f) *Cap.* 8.

lum eius turbam, intrantem ut aspexit, hunc esse quem in quiete viderat, vociferata est. Id cognitum tyranno caussam tollendae mulieris dedit. Timesis autem hoc modo: γυναῖκά τινα τὸ γένος Ἱμεραίαν ἰδεῖν ὄναρ, ἀνιοῦσαν αὐτὴν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ πρός τινος ἄγεσθαι θεασομένην τὰς τῶν θεῶν οἰκήσεις. ἔνθα ἰδεῖν καὶ τὸν Δία καθεζόμενον ἐπὶ θρόνου, ὑφ' ᾧ ἐδέδετο πυῤῥός τις ἄνθρωπος καὶ μέγας ἁλύσει καὶ κλοιῷ. ἐρέσθαι οὖν τὸν περιάγοντα ὅς τις εἴη, αὐτὸν δὲ εἰπεῖν· ἀλάστωρ ἐστι τῆς Σικελίας καὶ Ἰταλίας· καὶ εἴπερ ἀφεθῇς, τὰς χώρας φθερεῖ. ἀναστᾶσαν δὲ, χρόνοις ὕστερον ὑπαντῆσαι Διονυσίῳ τῷ τυράννῳ μετὰ δορυφόρων ἰδοῦσαν δὲ ἀνακράξαι, ὡς οὗτος εἴη ὁ τότε ἀλάστωρ δειχθεὶς· καὶ ἅμα ταῦτα λέγουσαν, πεσεῖν εἰς τοὔδαφος ἐκλυθεῖσαν· μετὰ δὲ τρίμηνον οὐκ ἔτι ὀφθῆναι τὴν γυναῖκα, ὑπὸ τοῦ Διονυσίου διαφθαρεῖσαν] λάθρα. Putavi autem horum inter se neque inamoenam neque inutilem collationem fore.

In Plauto & in Euripide notata quaedam non satis ex arte facta.

CAP. XVI.

MUlta admodum notavi in Plauto, in quibus puto illius oeconomian merito redrehendi posse, ni vetustatis auctoritas obstet. Quale est quod in Captivis, vix unius horae spatio Philocratem ex Aetolia euntem in Elidem, & rursus ex Elide, confecto negotio, quod certi aliquid temporis postulabat, redeuntem in Aetoliam facit: ut non multo citius senex e foro domum se receperit, quam ille totum illud iter confecerit. itaque ridiculus est Hegio, cum ei profecturo dicit, (g)

Sequere me, viaticum ut dem hinc a Trapezita tibi.

Quid enim ante horam unam rediturus viatico eguit? Nisi forte & seni ipsi, cum in forum iret, viatico opus fuit. Sed si in peccatis magna exempla ad defensionem valent, tueri se Plautus Euripidis (h) exemplo potest: qui

(g) *Sc. Quae res bene vert.* (h) *Act. 3. Sc. 1.*

qui in Supplicibus tam cito redeuntem Thebis Athenas nuntium facit, ut volasse, & ea qui interea facta refert, vix tantulo temporis spatio somniare potuisse videatur. At in Amphitruone nimis certe sibi Plautus licentiae sumpsit, qui eadem illa nocte quam triplo longiorem esse voluit Iuppiter in Hercule procudendo occupatus, redeuntem e bello Amphitruonem, (i) & eo ipso die qui illi nocti proximus illuxit, decumo post mense Alcumenam parientem facit. Si quis quid hodie tale faceret, exsibilaretur, sed quadam antiquitatis maiestate fit, ut quae in nostris reprehenderemus, in veteribus admiremur.

Diverbium Plautinnm e Rudente restitutum.
CAP. XVII.

PRincipium Stichi Plautinae iampridem emendavi: & meam in ea re sententiam secuti sunt, qui postea Plautum ediderunt. Sed vellem, ipsi quoque ad versus distinguendos aliquid operae contulissent. Quod quando facere aut non potuerunt, aut noluerunt, alia quoque eodem modo a me emendata his libris inseram; si forte tam venustus poeta paulatim pristinum nitorem reciperare possit. Nam ut nunc quidem est, qui ei post Ioachimum admoverunt manus, magna professi, parva admodum praestiterunt. Sed mihi quidem neque aliena abiicere animus est, neque mea venditare tanti videtur. In Rudente, ad ipsum finem actus primi, colloquium est aniculae, quae Veneris (k) sacerdos erat, cum puellis eiectis, ita confusum ac perturbatum, ut nullus prope versus integer sit. Id igitur proponam, ita uti legendum censeo:

SACERDOS.

Qui sunt, qui pacem a patrona expetunt mea?
Nam vox precantum me excitavit huc foras:

Bonam

[i] *Act.* 5. *Sc. Spes atque opes*. [k] *Sc. Quid mihi melius*.

Bonam deam ſequuntur, obſequentemque haud gravatim
Multumque benignam. PALESTRA. *Mater hem, ſalvere*
te iubemus.
SA. *Salvete puellae . Sed unde cum uvida*
Veſte ire dicam, tam veſtitas maeſtiter ?
PA. *Haud longule imus illico hinc ex hoc loco,*
Verum longe hinc abeſt, unde huc vectae ſumus.
SA *Nempe equo lingneo caeruleas per vias*
Vectae eſtis . PA. *admodum*. SA. *Aequius ergo vos erat*
Venire candidatas hoſtiataſque ad hoc
Fanum iſtunc ad modum veniri non ſolet.
PA. *Quaene eiectae ſumus e mare nunc ambae, obſecro,*
Unde hoſtias nos agere voluiſti huc tibi ?
Ampectimur tibi nunc genua, egentes opum,
Quae neſcia ſpe in neſciis locis ſumus,
Tecto recipias ut tuo ſerveſque nos :
Utique te miſerarum ambarum miſereat:
Quibus neque ſpes parata eſt ulla, nec locus :
Neque quidquam eſt nobis amplius, quam hoc quod vides.
SA. *Manus mihi certe ambae a genibus exſurgite*.
Me feminarum nulla eſt miſericordior.
Sed res, puellae, hae pauperes inopeſque ſunt.
Egomet vix vitam colo. *Veneri cibo meo*
Servio · AM *Veneris fanum, obſecro, hoc eſt ?*
SA. *Sane* . *Ego*
Huius Sacerdos clueo . *Verum, quicquid eſt,*
Fient comiter a me omnia, quorum copia
Cluebit . *ite hac mecum*. PA. *amice noſtrum habes*
Honorem mater, ac benigne. SA. *oportet*.

Sunt autem tertius & quartus verſus iambici quadrati catalectici : poſtremus trimeter catalecticus; caeteri omnes trimetri acatalecti.

Num

Num qui capiuntur in bello, ignavi propterea habendi sunt. Illustratus Plauti e Captivis locus.

CAP. XVIII.

FOrtium virorum videtur in proeliis aut vincere aut mori, qui enim capiuntur, vix interdum effugiunt ignaviae aut certe φιλοψυχίας notam, Atque hoc significavit Philocrates Plautinus, qui cum ex Hegione apud quam vinctus adservabatur audiisset. (*l*)
Ut vos hic itidem illic apud vos meus adservatur filius, Captus est? inquit, deinde adfirmante sane; *Non igitur*, inquit, *nos soli ignavi fuimus*. Sed tamen Lacedaemonius quidam ex iis qui ab Atheniensibus capti sunt in Pylo, urbane a se ignaviae notam amolitus dicitur. Cum enim Atheniensis quidam ei per ludibrium dixisset, *Ex vestris videlicet optimi ac fortissimi quique ceciderunt*: *Magni*, inquit, *faciendus esset fusus, si viros fortes dignoscere ac discernere ab ignavis posset*. Fusum autem Lacedaemoniorum more, vocabat sagittam: & significabat, non fortissimos quosque mortuos esse, sed eos, qui casu sagittis icti fuissent: ut qui hostium potiti erant, non propterea minus fortes habendi essent, quam qui ceciderant. Eminus enim cum illis proeliati erant Athenienses. Ita hoc a gravissimo historiae scriptore Thucydide accepimus (*m*)

Nihil esse verbum excolubrandi, *quod quidem pro Plautino obtrudere conatus est.*

CAP. XIX.

SAepe contingit, ut in magnis scriptoribus vitia lateant, & quae corrupta atque ὕπουλα sunt, integra putentur: nonnumquam etiam, ut quae recta & incorrupta sunt, hominibus non satis intelligentibus videantur.

(l) *Sc. Iam ego revertar.* (m) *Gib.* 4.

tur. Ut autem medicamenta bene valentibus, ita rectis & veris correctiones ac mutationes nocent. Eius rei exemplum proferam e Sticho Plautina, ubi Dinacium e portu rediens, iniquo animo fert, sibi a parasito Gelasimo molestiam exhiberi. Versus hi sunt: (*n*)

GE. *Ibo, atque hunc compellabo.*
Salvos sis. DI. *Et tu salve,*
GE. *Iam tu piscator factus?*
DI. *Quampridem non edisti?*
GE. *Unde is? quid fers? quid festinas?*
DI. *Tua quod nihil refert, ne*
Cures. GE. *Quid istic inest?*
DI. *Quas tu vides colubras?*
GE. *Quid tam iracundus?* DI. *Si in te*
Pudor assit, non me apelles.

Illud igitur de colubris Ioachimus quo pertineret, non videns, hanc notam ad illum locum addiderat: *Suspecta haec scriptura mihi est. Ac si sciam, quid hoc verbi sit, suspicor sic fecisse poetam, Qua tu id re excolubras?* Haec ille, frustra quidem, sed modeste tamen. Et alioqui homini erudito, qui Plauti fabulis hoc tempore, fatendum enim est, saluti fuit, sicubi falsus sit, facile condonari potest. Vetus est, non omnia uni, deos dare. Secutus est alter multo confidentior, qui illam tenuem & obscuram Ioachimi coniecturam, nihil dubitans, arripuit pro vera, & contestatus, sic sine ulla litura esse in suis veteribus libris (habebat autem plerumque bonos & obsequentes libros) interpretatus est etiam nobis verbum *excolubrandi*: ut sit *excolubrares*, illo quidem auctore, curiose, & oculis eminentibus, quales sunt oculi colubrorum, & cervicibus inflexis, & oculis extantibus exquirere. Verbosa sane declaratio, sed, cui si crediturus sim, locupletiorem eius auctorem requiro. Atque ut sine fuco & fallaciis agam, emendationem illam non tam re-

(n) *Sc. Mercurium.*

futatione, quam risu, dignam puto. Insanum enim dicit esse parasitum puer, & a furiis atque intemperiis agitari: ideoque ex eo quaerit, quas colubras videat; quod furiae non tedis modo ardentibus, sed colubris quoque ac serpentibus insectari eos quos agitabant, putabantur. Et inde est illud e vetere tragoedia, (o)

Ὦ μῆτερ, ἱκετεύω σε, μὴ 'πίσειέ μοι
Τὰς αἱματωπὰς καὶ δρακοντώδεις κόρας.

Quare excolubrandi verbum, qui pepererunt, sibi habeant licet.

Detectum Ciceronis erratum in quincto De finibus.

CAP. XX.

MAgnorum virorum errores qui notant, dum id modeste & sine scurrilitate faciant, publice prodesse arbitror. Nam neque quidquam propterea de illorum existimatione detrahitur: & caeteri, ut cautiores ac consideratiores in scribendo sint admonentur: & si quid cui, ut sunt humana, tale contigerit, habet exempla quibus aut excusare se aut solari queat. Eo igitur animo indicare hoc loco institui insignem Ciceronis negligentiam, quam a nemine usque adhuc notatam esse demiror. Quinque sunt, ut notum est, illius libri De finibus, quibus explicatae & excussae veterum philosophorum, sed praecipue Epicuri, Stoicorum, & Peripateticorum, de summo bono sententiae continentur. Et prima quidem disputatio, qua Epicuri sententia examinatur, habita fingitur in Cumano Ciceronis, cum eo L. Torquatus & C. Triarius salutandi Ciceronis caussa venissent, neque quisquam praeterea alius interesset. Secunda autem in Tusculano Luculli, inter Ciceronem ipsum & M. Catonem, cum se illi

(o) *Euripid. Oreste Act.* 1.

illi in Luculli bibliothecam ſine arbitris abdidiſſent At tertia Athenis in Academia, cum ibi una eſſent M. Q. & L. Cicerones, & Atticus, & is, cui diſputandi partes tribuuntur, M. Piſo. Certe igitur aperte conſtat tres illas diſputationes & locis, & temporibus, & perſonis eſſe diſtinctas. Et tamen, perinde ac ſi unus & idem, iiſdem ſuperſtitibus praeſentibus, ut in formulis dicebant, & adverſus Epicurum, & adverſus Stoicos diſputaſſet: ita Piſo loquens inducitur: *Quoniam igitur & de voluptate cum Torquato, & de honeſtate, in qua una omne bonum poneretur, cum Catone eſt diſputatum*: & quae ſequuntur. Haec ſi Cicero ipſe in proemio eius libri ex ſua perſona diceret, ferri poſſent: a Piſone quidem quomodo apte & convenienter dici queant, neque video, neque videre quemquam puto. Sed certe Cicero, cum illa ſcriberet, oblitus erat, non ſe, ſed Piſonem loqui. Quod ei tum quoque contigiſſe arbitror, cum eodem in libro verſus Homericos, quibus Sirenes Ulixem alloquuntur, Piſonem ſibi tribuentem ac vindicantem facit. Non enim dubium eſt, quin eos Cicero ſuos, ut erant, videri voluerit.

MARCI ANTONII MURETI
I. C. AC CIVIS R.

VARIARUM LECTIONUM

LIBER DECIMUSQUINCTUS.

Sermo habitus cum Dario Bernardo de stultitia quorundam qui se Ciceronianos vocant.

CAP. I.

VEnerant ad me in Quirinalem visendi ac salutandi caussa nobiles aliquot Germani adolescentes, qui cum totam prope Italiam perlustrassent: neque quemquam fere praetermisissent eorum qui nomen aliquod habent in litteris, quin eum vidissent, allocutique essent, me quoque ut ipsi quidem dicebant, eadem de caussa videre, mecumque colloqui voluerant. Cumque ipsi me de studiis meis, ego contra eos de Germaniae statu, deque iis qui illic hodie florere dicerentur, eruditis hominibus interrogarem, quae cuiusque aetas esset, quae habitudo corporis, quae fortuna ac condicio vivendi, in primis autem quinam ex eis patriam atque avitam religionem constanter tuerentur, neque illo se pestiferarum opinionum aestu abripi sinerent: varie illis ut de quoque interrogati erant, respondentibus, una atque altera hora consumpta est. Complexus igitur illos, & abeuntes faustis ominibus prosecutus, dimisi. Interfuerat illi sermoni ac colloquio nostro Darius Bernardus iuvenis & festivo ingenio,

genio, & sanctis plane atque incorruptis moribus, qui eis digressis, Verum omnino, inquit, est quod dicitur, in nullis hominibus hoc tempore, praeterquam in transalpinis, promptam atque expeditam reperiri Latine loquendi facultatem. Vel ii, qui modo abierunt, ut nusquam in loquendo haerent, nusquam titubant, nusquam offendunt, ut omnia in numerato habent, ut tota eorum sine ullo impedimento ac salebris decurrit oratio. At nostri homines, etiam ii qui sibi e studiorum laboribus pallorem & maciem & senium contraxerunt, si quando Latine loquendum est, ut luctantur, ut sudant, ut anhelant. Credas eos magna vi ex imis pulmonibus verba eruere: cum istis contra sine ulla cura ac cogitatione iugis quaedam ac beata Latinarum vocum copia ultro ex ore manare ac decurrere videatur. Est istuc quidem, inquam, ita ut dicis, Dari: sed tamen habet & Italia praeclaros viros, quique & ornatissime scribant, & disertissime ac copiosissime, cum opus est, loquantur. Manutium, inquit, fortasse dicis, & Sigonium, & Petrum Ioannem Masseium, aut ex eadem sodalitate eum cuius audita morte ubertim tibi nuper lachrymas isse memini, Perpinianum: & si quos tales vix singulae aetates ferunt. Et istos, inquam, & alios, quanquam is quidem quem tu postremo loco nominasti, Hispanus non Italus fuit: sed ita diu in Italia fuerat, ut pro Italo haberi posset. Quem tu virum Dari utinam audire potuisses, neque te, quo tempore ille in hac urbe eloquentiae praecepta tradebat, alio vitae genere implicatum aula tenuisset. Nunquam enim quenquam audiisti, ac ne audies quidem, ut opinor, in quem illud de Nestore elogium melius conveniret, *Cuius ex ore melle dulcior fluebat oratio*. Sed quid est quod tu, colloquentibus nobis, bis terue nutu mihi nescio quid significare visus es? Egone? inquit: Dolebam ex cidere interdum grandiori

illi, qui tecum colloquebatur, voces quasdam minus Latinas, quibus ille perpetuus subitae orationis nitor, quasi maculis quibusdam, infuscaretur. Quos quaeso? inquam, nam me quidem alia cogitantem ptaetervolarunt. *Caelos*, inquit, *& caelorum orbes* aliquoties dixit, & *eam doctrinam quae caelitus ad homines lapsa esset*. Quid? tu recte haec dici non putas? *Caelestia* inquit *corpora & orbes caelestes, & caelo lapsam doctrinam* dixissem lubentius. Non male tu quidem, sed tamen ne illa quidem suos auctores non habent. Citat haec Servius e Ciceronis Hortensio, *Epicurei plures volunt esse caelos* Et Lucretii sunt haec e libro secundo: *(p)*

Quis regere immensi summam, quis habere profundi
Endo manu validas potis est moderanter habenas?
Quis pariter caelos omnis convertere?

Quamvis autem caelos illi dicebant mundos, quos putabant esse innumerabiles, tamen ex eo satis constat, *caeli* nomen apud Latinos & singulare esse & multitudinis. Nam de illo *caelitus*, me quoque olim reprehensum memini a quodam, qui nisi quod Ciceronis esset, nihil Latine dici putabat: Itaque irridebat me, non modo cum citarem Servium, qui versum illum e primo Georgicon; *(q)*

Si te digna manet divini gloria ruris;

ita exponit, *si id tibi concessum est caelitus, ut gloriam ruris habeas*: sed etiam, cum multo meliorem istis omnibus Ciceronis imitatorem Lactantium, cuius haec sunt e libro quincto Institutionum: *Nemini dubium potest esse, quam is doctor qui caelitus mittitur, tam scientia sit rerum omnium quam virtute perfectus*. Quid tu igitur? inquit: satis-ne istos idoneos auctores Latinitatis putas? Ego dicam tibi, inquam, Dari. Diu & ipse in eo errore versatus sum, ut nisi qui aut Ciceronis aetate, aut paulo ante vixissent, aut certe illi aetati suppares fuissent, non satis

(p) *In v.* 331. *L.* 1. *Aeneid.* (q) *Vers.* 168.

ſatis dignos eſſe arbitrarer, quorum exemplo qui Latine aut ſcribere aut loqui vellent, niterentur. Sed poſtea, re tota mecum accuratius conſiderata, viſus ipſi mihi ſum nimio plus mihi ſumere, qui de Seneca, Livio, Valerio, Celſo, Quinctiliano, Columella, utroque Plinio, Tacito, Suetonio, Velleio, Q. Curtio, Lactantio, aliiſque eiuſmodi ſcriptoribus, quos & ab iis ipſis temporibus, quibus Latina lingua floruiſſe diceretur, propius afuiſſe, & ſuo quemque ſaeculo, diſertiſſimos habitos eſſe conſtaret, temere pronuntiare auderem. Certe enim neque quiſquam unquam veterum eos male Latine locutos eſſe dixit; neque nos, tam longo intervallo, valde boni eius rei exiſtimatores ſumus. At multa ſimplicia vocabula, multa etiam loquendi genera in eorum libris legentur, quae apud Ciceronem & eius aequales nuſquam reperias. Primum quis hoc praeſtare audeat? Ciceronis ſcriptorum vix decimam partem reliquam habemus, eamque multis partibus mancam ac mutilam, multis vulneribus, multis cicatricibus deformatam: Saluſtii vix centeſimam, Varronis tantundem, Catonis e tam multis voluminibus unum De re ruſtica commentariolum, tot philoſophorum, tot oratorum veterum, tot poetarum, tot hiſtoricorum, tot iuriſconſultorum ſcripta perierunt; & ex illis fractis ac laceris, quae ad nos pervenerunt, Romani ſermonis reliquiis adfirmare audemus, ſi quid in eis non reperiatur id apud veteres in uſu non fuiſſe? Quanto credibilius eſt, nova multaque inuſitata nobis videri, quae ſi eorum libri exſtarent, in frequentiſſimo uſu poſita fuiſſe conſtaret? Illi autem, quos ſtulte & arroganter, ut minus eleganter locutos, deſpicere audemus, cum & bibliothecas, haberent omni genere librorum inſtructiſſimas, & eas diligentiſſime pervolutarent, & acerrimo iudicio praediti eſſent, quis ſcit an ea ipſa ex vetuſtioribus ſumpſerint, quae fruſtra nobis aut novitatis

aut peregrinitatis nomine suspecta sunt? Cum saepe contingere videamus ut multae voces diu ab istis censeantur inter novas quae postea usque ab ultima antiquitate a nobilissimis auctoribus proditae ac propagatae repeririuntur. Quid quod in istis ipsis Ciceronis reliquiis multae sunt, quae semel tantum leguntur? Ergo si paulum chartae aut mus, aut tinea adrosisset, aut situs & caries corrupisset, aut scintilla e lucerna in certam aliquam iibri partem incidisset, hodie *pigrandi & controversandi* verba, multaque alia istis delicatis barbara essent, quae nunc ita non refugiunt, ut inculcent. Et ut magis intelligas totum hoc e stulta quadam opinione pendere, scito multos ex istis inepte fastidiosis, quibus qui quid dicunt, quod Ciceronis non sit, meros lapides loqui videntur, quibus, ut olim athletis in arenam descendentibus, circumdandae essent amphotides, quoties in publicum prodeunt, ne delicatae ipsorum aures vocum non Ciceronianarum ictibus contunderentur, saepe esse a me magna cum voluptate delusos. Nam cum voces quasdam observassem, Ciceronis quidem illas, sed minus contritas, neque a Nizolio in illum praeclarum indicem, qui istorum obruza est, relatas, admiscebam eas de industria orationi meae, cum ad me audiendum amici quidam hoc, de quo loquor, morbo laborantes venissent. Illi ut earum quamque audierant, cervicem contorquere, humeros attollere, frontem contrahere, alius alii in aurem insusurrare, excuti sibi cerebrum, perire aures, cum talibus vocibus verberarentur. Quin etiam coetu dimisso, cum me, ut fit, officii caussa domum reducerent, male se a me habitos atque acceptos esse conquerebantur. Ego aliquandiu eos ambiguo sermone frustratus, tandem sponsione lacessebam, ni illae ipsae voces quibus auditis, caput sibi condoluisse dicerent, ipsius Ciceronis essent. Quid quaeris? cum id ita esse pervicissem, iam voces illae omnem duritiam

atque

atque asperitatem deposuerant; iam lenes, suaves, iucundae auditu factae erant: &, ut lupini aqua macerati, omnem amaritiem exuerant, simul atque eas Ciceronis esse constiterat. Meministine cum vox *illustrissimus* apud istos censores in urbe ius togae tueri non poterat, sed pro peregrina habebatur?

Nec miserae prodesse in tali tempore quibat, quod Gellius *illustrissimas orationes*, & *illustrissimos philosophorum* alicubi dixisset. Itaque si quis Latine loquens *Cardinalem quempiam illustrissimum*, ut fit, vocaverat, in eum *ἕλκῳ τῷ μυκτῆρι*, ut Graeci dicunt, utebantur. Neque extorqueri eis poterat, ut non *maxime illustrem*, pro *illustrissimo* dicerent, nisi, postquam ex Varrone audierunt (r) *illustrissimum quemque ex veteribus pastorem fuisse*. Et quidem eam vocem nemo maiori cachinno excipere solitus erat, quam ille quem sui ita esse Ciceronis similem praedicabant, ut dicerent, *σύκῳ μὰ τὴν Δήμητρα*: eique illud occinerent, *οὐ παῖς Ἀχιλλέως, ἀλλ' Ἀχιλλεὺς αὐτὸς εἶ*. Quid cum aliquando ad me libros tum Aristotelis ad Nicomachum interpretantem venisset, audissetque adfirmantem innumerabilia esse in omnibus philosophiae partibus, quae Latine dici non possent ab iis qui tam severi esse vellent, egresso mihi, cum circumfusa nobis esset magna eruditorum hominum corona, mirari se dixit, quid ita mihi videretur fieri non posse, quod iam egregie Perionius praestitisset. Credo, inquit, illum dicis, qui quod quincto quoque anno faciendum significari vellet, id *singulis quinque annis* fieri oportere scripsit. Eum ipsum, inquam, & Ciceronis eloquentiam vides. Sed ut me ad propositum referam, etiam si hoc demus, novata esse multa ab iis qui post Ciceronem fuerut, quid caussae est, cur ea reiicere debeamus? Quorsus igitur illud Horatii? [s] *Ut folia in silvis* & illud:

—licuit semperque licebit

Signa-

(r) 3. *De rerus. vers. cap.* 1. (s) *Art. poet. v.* 58. & 60

Signatum praesente nota producere nomen.

Nonne Cicero & multa novavit ipse, & Catonem, Varronem, Brutum, aliosque ut idem facerent hortatus est? An fortassis personale illud privilegium fuit, ut cum Cicerone, & cum iis,

Qui tum vivebant homines atque aevum agitabant, extinctum esse videatur? *Incomprehensibile* Ciceroni fingere licuit, quid ni aliis alia ad eundem modum postea licuerit? Equidem existimo Ciceronem, si ad Quinctiliani & Plinii, & Taciti tempora vitam producere potuisset, & Romanam linguam multis vocibus eleganter conformatis eorum studio auctam ac locupletatam vidisset, magnam eis gratiam habiturum, atque illis vocibus cupide usurum fuisse. Nam istorum quidem audire est operae pretium amentiam. Ad Taciti aut Suetonii voces nauseant, ipsi eas scriptis suis intexunt, quae ne in culina quidem illorum patienter audiri potuissent. Mentior, nisi tibi, cum voles, in scriptis quorundam qui huius sectae coryphaei habentur; *speculationem, ingratitudinem*; *contrarietatem*, aliaque eiusdem generis plurima ostendero: *Sed, satis est dixisse, ego pulchra poemata pango.* Cum semel in hanc disciplinam nomen dederis quocumque modo & scribas, & loquare, dicas licebit;

Ταύτης τοι γενεῆς τε καὶ αἵματος εὔχομαι εἶναι.

Fuit haec de principio laboriosa quaedam, & exquisita diligentia, nunc in ignaviam vertit. Quid enim magis in promptu est, quam, cum quid scribere ingressus sis, de singulis voculis Nizolium consulere? Quid tu igitur? inquies. Ex omnibus antiquis scriptoribus, nullo discrimine, verba quibus utare, depromes? Immo vero adhibebo iudicium, habebo delectum, &, cum ex iis potissimum qui antiquitatis quoque ipsi principes visi sunt, Cicerone, Caesare, Terentio, aliis, quamplurima sumpsero, cum orationis meae genus ad eorum exemplar quam maxime potuero, conformaro, ex aliis quo-

que

que bellissimum quodque carpam, & quo quisque maxime excelluisse videbitur, id imitari atque exprimere conabor, neque in iis modo quos paulo ante nominavi, sed in Tertulliano, Arnobio, Hieronymo, Augustino, Ambrosio, & quod magis mireris, Appuleio, Cassidoro, Martiano etiam & Sidonio Apollinari multa reperiam, quibus suo loco positis oratio uberior & ornatior fiat. Tibi quoque, Dari, auctor sum, ut idem facias, in primisque ut ne eorum stultitiam imiteris, qui usque eo antiquitatis studiosi sunt, ut voces quoque Christianae religionis proprias refugiant, & in earum locum alias substituant, quarum nonnullae etiam impietatem olent; qui non *fidem*, sed *persuasionem*; non *sacramentum corporis Dominici*, sed *sanctificum crustulum*: non *excommunicare*, sed *diris divovere*, non *Angelos*, sed *genios*: non *baptizare*, sed *abluere* dicunt: aliaque eodem modo depravant; qui, ut opinor, nisi sibi metuerent, etiam pro Christo *Iovem optimum maximum* dicerent. Est enim magis Ciceronianum. Quae autem insania est, cum *porricere*, cum *impetrire*, cum *tripudium solistimum*, cum *pateras* & *sympinia* legimus, notare ea tamquam dicta sapienter: quod ex auguralibus & pontificalibus libris deprompta sint; propria Christianae fidei, & Christianorum rituum verba, ut non satis Latina contemnere? Plura dicere cum pararem, amicorum quorundam interventus sermonem abrumpere coegit.

Conatus emendandi locum quendam Taciti pessime a librariis acceptum.

CAP. II.

Solent interdum medici eos quoque aegrotos, quorum salus ab omnibus deposita iam ac desperata est, curandos suscipere, interposita prius cautione, fraudi sibi non fore, si eis interea deterius acciderit. Eadem ego quoque conditione locum quendam Taciti

citi suspiciam, ita male affectum & in vulgatis & in veteribus libris, vix ut ulla spes eius sanandi supersit. Si quid igitur boni efficere potuero, si minus, veniam tamen ut spero, ab aequis iudicibus consequar. Ita ergo scriptum est libro XIV· annalium ab excessu Divi Augusti: *Nec tamen ludricrae tantum imperatoris artes notescerent, carminum quoque studium affectavit contractis quibus aliqua pangendi facultas. Nec dum insignis aetatis nati considere simul, & allatos vel ibidem repertos versus connectere; atque ipsius verba quoquo modo prolata suppelere, quod species ipsa carminum docet, non impetu & instinctu, nec ore uno fluens.* Neque multum opis in veteribus libris, in quibus ita legitur: *Nec dum insignis aetatis tati considere simul & natos vel repertos ibidem versus connectere.* Nunc quomodo ei mederi coner, aperiam. Primum illud *tati*, ex quo ab aliis factum est, *nati*, deleo & puto frustra geminatas esse ab indocto & oscitante librario litteras eius vocis quae proxime praecesserat. Deinde ex illo *aetatis*, facio *erat*. Ii. Postremo ubi est & *natos vel repertos*, deleo illud *vel repertos*, & puto dubitationem fuisse librarii legere nescientis. Quae si mihi concedantur, praestare ausim, locum integrum esse hoc modo: *Ne tamen ludicrae tantum imperatoris artes notescerent, carminum quoque studium affectavit, contractis quibus aliqua pangendi facultas, nec dum insignis erat. Ii considere simul, & natos ibidem versus connectere atque ipsius verba quoquo modo prolata suppelere, quod species ipsa carminum docet, non impetu & instinctu nec ore uno fluens.* Si quis igitur melius aliquid novit, impertiat, si non, his mecum utatur licet.

Emendata quaedam apud Tacitum in vita Iulii Agricolae.

CAP. III.

IN vita Iulii Agricolae, quam idem ille Latinus Thucy-

Thucydides ſcripſit, oratio eſt ducis Britannorum Galgaci, ardoris & vehementiae plena, qua ille milites ſuos ad fortiter pugnandum cohortatur, facilemque eis, ſi praeſenti animo ſint, ſpem victoriae oſtentat. In ea ita vulgo legitur: *Brigantes foemina duce, exurere coloniam, expugnare caſtra, ac, niſi felicitas in ſocordiam vertiſſet, exuere iugum potuere: integri & indomiti, & libertatem non in praeſentia laturi, primo ſtatim congreſſu unde oſtendamus quos ſibi Caledonia viros ſepoſuerit*. In quibus acute vidit Lipſius, legendum, *prima ſtatim congreſſione*. Idque ipſi mihi magis placet, quam quod ego antea ſuſpicatus eram, vocem *unde* delendam eſſe, tamenetſi utroque modo eadem ſententia efficitur. Sed ea quae proxime antecedunt, ut obſcuriora, & ad corrigendum difficiliora ſint, Rhenani temeritate factum eſt, qui, ut in Taciti libris nonnulla correxerit, multo certe plura corrupit. Libri Romae impreſſi habebant, *& in libertatem non in praeſentia laturi*. Rhenanus fecit, *& libertatem non in praeſentiam inlaturi*. Et ſtultae mutationi ſtultiorem interpretationem addit. Significat, inquit, prius ipſi libertatem feciſſe, pro qua adipſcenda non erat opus pugnare, ſed conſervanda. In praeſentia dixit de futuro. Equidem Rhenanum, cum illa ſcriberet, ſobrium fuiſſe non puto. Sed, eo omiſſo, adferamus ſi quid verius poſſumus. Cenſeo igitur ubi eſt, *in praeſentia laturi*, legendum eſſe, *in P. R. ſervitium nati*. Ut totus locus legatur hoc modo: *Nos integri & indomiti, & in libertatem, non in populi Romani ſervitium nati, prima ſtatim congreſſione oſtendamus, quos ſibi Caledonia viros ſepoſuerit*. Non magnam neque violentam eſſe mutationem, qui in hoc genere exercitati ſunt facile vident, vulgus quid probet, quid non probet, numquam laboravi.

Quid sit apud Ciceronem amor amicitiae: & *cur idem in flagitiosi amoris mentione, dixerit,* more Graeciae.

CAP. IV.

Veteres philosophi Graeci libentius fere versabantur cum adolescentulis, quam ut sermones hominum, & aliquam turpitudinis suspicionem effugerent; quanquam enim illorum se ingenia amare dicebant, ea tamen fere potissimum amabant, quae bene habitarent. Itaque id Cicero in eis urbane, ut solet, exagitans, ita scribit libro quarto Tusculanarum: *Ad magistros virtutis philosophos veniamus: qui amorem negant stupri esse, & in eo litigant cum Epicuro, non multum, ut opinio mea fert, mentiente. Quis est enim amor iste amicitiae? cur neque deformem adolescentem quemquam amat, neque formosum senem?* Quibus in verbis quaesitum est ex me, quem aut Cicero, aut illi *amorem amicitiae* dicerent. Respondi hoc eos προκάλυμμα nequitiae suae obtendere solitos esse, ut dicerent, amorem suum non ad foedam & nefariam corporum commistionem, sed ad constituendam amicitiam referri: atque ita eum vocasse ἔρωτα ἐπὶ φιλίᾳ, id est, ut Cicero interpretatur, *amorem amicitiae*. Plutarchus: (t) ἔρως γὰρ εὐφυοῦς καὶ νέας ψυχῆς ἁψάμενος, εἰς ἀρετὴν διὰ φιλίας τελευτᾷ. & paulo post: οὐ συνουσίας γὰρ αὐτὸς ὁ ἔρως, καθάπερ τῶν γυναικῶν. Idem in Numa: ἀνδρὶ δὲ οὐκ ἔστι σύμμιξις πρὸς Θεὸν, οὐδὲ ὁμιλία σώματος. ἀγνοοῦσι δὲ ὅτι τὸ μιγνύμενον ᾧ μίγνυται, τὴν ἴσην ἀνταποδίδωσι κοινωνίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ φιλίαν γε πρὸς ἄνθρωπον εἶναι θεῷ καὶ τὸν ἐπὶ ταύτῃ λεγόμενον ἔρωτα. Fuisse autem amores illos in Graecia usitatos, etiam illud indicio est, quod qui eo vitio laborabant, *more Graecorum facere* dicebantur. Cicero quincto Tusculanarum de Dionysio tyranno loquens: *Cum abundaret & aequalium familiaritatibus &* con-

(t) *Amatorio p. 1336. ed. H. S.*

consuetudine propinquorum, haberet etiam, more Graeciae, quosdam adolescentes amore coniunctos credebat eorum nemini. Aemilius Probus in Alcibiade: *Ineunte adolescentia, amatus est a multis, more Graecorum*. Xenophon libro secundo *παιδείας*. Ἀλλ' ἦ καὶ σὺ, κατὰ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον, ὅτι καλόν ἐστι παιδεύει τοῦτο τὸ μειράκιον.

Vetus quaedam Aemilii Probi reprehensio adversus eruditum virum qui Aemilium defendere voluit confirmata.

CAP. V.

SCripsi iampridem errasse mihi videri Aemilium Probum, *(u)* qui negasset, turpe fuisse Cimoni, summo Atheniensium viro, sororem germanam habere in matrimonio, quippe cum cives eius eodem uterentur instituto. Extitit biennio aut triennio post homo non indoctus, qui in notis, quas ad Plutarchi vitas in Latinum sermonem a se conversas addidit, a me dissentiens, Aemilium defendere conatus est. Ait enim Cimonem pulsum esse in exilium. non quod sororem duxisset uxorem, sed quod ea citra nuptias abusus crederetur; idque ex ipsis Plutarchi verbis colligi posse, si quis attentius ea consideret. Addit Athenaeum libro XIII. [*x*] hac ipsa de re loquentem non simpliciter dicere, τῇ ἀδελφῇ συνόντος sed addere παρανόμως: ex quo intelligi damnatum Cimonem, non simpliciter quod cum sorore germana corpus comiscuisset, sed quod id fecisset, adversus leges, id est, priusquam illam uxorem duceret. Postremo Plutarchum aperte idem quod Aemilium dicere, qui Themistoclis filio Mnesiptolemam Themistoclis (*y*) ipsam quoque, sed ex alia matre filiam, ex ea consuetudine nupsisse narrat. Ego autem non eram nescius licuisse Atheniensibus, sorores eodem patre,

[u] *Lib. 7. cap. 1.* [x] *Cap. 41.* [y] *Themistocle sub finem.*

tre, dum ne eadem matre, notas uxores ducere. Docuerat me id Theon, qui in Nebulas Ariſtophanis ita ſcribit: παρ' Ἀθηναίοις ἔξεστι γαμεῖν τὰς ἐκ τῶν πατέρων ἀδελφάς. Sciebam hoc interfuiſſe inter Solonem & Lycurgum, quod ille τὰς ὁμοπατρίους ducere permiſerat; hic τὰς ὁμομητρίους. Docuerat me id Philo, cuius haec ſunt: Ὁ μὲν γὰρ ἀθηναῖος Σόλων ὁμοπατρίους ἐφεὶς ἄγεσθαι, τὰς ὁμομητρίους ἐκώλυσεν. ὁ δὲ λακεδαιμονίων νομοθέτης ἔμπαλιν, τὸν ἐπὶ ταῖς ὁμογαστρίοις γάμον ἐπιτρέψας τὸν πρὸς τὰς ὁμοπατρίους ἀπεῖπεν. At de germanis ſororibus nuſquam tale quidquam legere memineram. Ita enim ſemper exiſtimavi, qui eodem patre, ſed non eadem matre, geniti eſſent conſanguineos, qui eadem matre, ſed non eodem patre, uterinos; qui iiſdem & patre & matre interdum quidem conſanguineos, ſed ſuo ac proprio vocabulo germanos vocari. Itaque neque unquam apud Athenienſes germanam ſororem habere in matrimonio licuit; &, ſi Elpinice conſanguinea tantum Cimonis fuit, non etiam ὁμομήτριος: bis erravit Aemilius, qui eam germanam ipſius ſororem fuiſſe dixit. Imo vero ſi conſanguinea tantum fuit, dicere auſim, cauſam non fuiſſe, cur Athenienſium legibus Cimon in exilium pelleretur. Stuprum enim, non inceſtum fuiſſet. Inceſtum ſiquidem non committitur cum ea, quam quis ducere uxorem poteſt. Sed certe veriſimilius eſt, germanam fuiſſe; & eo illum exulaſſe, quod eam παρανόμως, uxorem ducere auſus eſſet. Nam illud quidem argumentum ex Athenaeo, non fuiſſe additurum παρανόμως, niſi idem fieri poſſet etiam οὐ παρανόμως, aeque bellum eſt, ac ſi quis, quia Cicero alicubi dicit, Catilinam peſtem patriae nefarie moliri, colligat, idem non ſemper nefarie, ſed interdum etiam ſine ſcelere fieri poſſe. Poſtremo ſanctiſſimus & eruditiſſimus vir Cyrillus Alexandrinus libro ſexto adverſus Iulianum, non furtivos concubitus ſed nuptias cum ſorore Cimoni, ut ſcelus nefarium obiicit

obiicit: non facturus, si id apud Athenienses legitimum & usitatum fuisset. Tunc enim accusari Solonem oportuerat, qui id permisisset, non civem qui patriae suae legibus paruisset.

De Chaldeis Ciceronis locum e Theophrasto conversum videri.

CAP. VI.

CHaldaei, ait Cicero libro primo De divinatione, *non ex artis, sed ex gentis vocabulo nominati diuturna observatione siderum, scientiam putantur effecisse, ut praedici posset, quid cuique eventurum, & quo quisque fato natus esset*. In quo, quod ait Chaldaeos ex gentis, non ex artis, vocabulo nominatos, pertinet ad communem errorem refellendum, quo genethliacos, cuiuscumque gentis, forent, Chaldaeos vocabant: ita ut id artis, non gentis vocabulum haberetur. Quod autem ait de illorum scientia, aut vanitate potius, & falsa opinione scientiae, ex Theophrasto sumptum videri potest: qui eos temporibus suis in magna admiratione fuisse dicit: quod non ea tantum praedicerent, quae communia essent, ut tempestatem, serenitatem, & iis similia, sed etiam quomodo quisque victurus, quomodo moriturus esset. Atque hoc de Proculo cognovimus: apud quem, ita scriptum est: Θαυμασιωτάτην δὲ εἶναί, φησιν ὁ Θεόφραστος ἐν τοῖς καθ' αὐτὸν χρόνοις τὴν τῶν Χαλδαίων περὶ ταῦτα θεωρίαν, τά τε ἄλλα προλέγουσαν, καὶ τοὺς βίους ἑκάστων, καὶ τοὺς θανάτους, καὶ οὐ τὰ κοινὰ μόνον, οἷον χειμῶνα, καὶ εὐδίας· ὥσπερ καὶ τὴν ἀστέρα τοῦ Ἑρμοῦ χειμῶνος μὲν ἐκφανῆ γενόμενον ψύχη σημαίνειν, καύματα δὲ θέρους εἰς ἐκείνους ἀναπέμπει. πάντα δ' οὖν αὐτοὺς καὶ τὰ ἴδια, καὶ τὰ κοινὰ προγινώσκειν ἀπὸ τῶν οὐρανίων, ἐν τῇ περὶ σημείων βίβλῳ φησὶν ἐκεῖνος.

De honore qui Olympionicis & interdum imperatoribus re praeclare gesta habebatur. Emendatus Aemilii Probi locus.

CAP. VII.

QUanto in honore fuerint antiquitus Olympionicae, nemini, qui paulum modo versatus sit in hoc litterarum genere ignotum est. Solebant autem inter caetera, donari coronis aureis: unde & Pindarus Olympiam (z) vocat μητέρα χρυσοστεφάνων ἀέθλων. Imperatores quoque, re bene & feliciter gesta, interdum quamquam admodum raro, eodem honoris genere afficiebantur. Sic Cyro, post tam multas tamque insignes victorias in avitum regnum redeunti Cyaxaris filia, quae ipsius postea uxor fuit, coronam auream offert. Xenophon libro octavo: ὁ δὲ Κυαξάρης ταῦτα μὲν ἐδέξατο, προσέπεμψε δὲ αὐτῷ τὴν θυγατέρα στέφανόν τε χρυσοῦν, καὶ ψέλλια φέρουσαν. Habitus est hic honos Alcibiadi quoque, cum domita Lacedaemoniorum superbia in patriam rediret: qua de re ita Probus: *Hic ut navi egressus est, quamquam Theramenes, & Thrasibulus eisdem rebus praefuerant, simulque venerant in Piraeeum, tamen illum unum omnes prosequebantur: &, id quod numquam antea usuvenerat nisi Olympïae victoribus, coronis aureis aeneisque vulgo donabatur*. Sed cur aeneas quoque coronas addat, non immerito quaeri potest. Nam ut Glauci Homerici vaecordia ridetur permutantis χρύσεα χαλκείων, ita ridicula videri potest haec χρυσέων καὶ χαλκείων permistio. Ego vero non dubito, quin Probi verba corrupta sint, ita ut ubi est *aenisque*, legendum sit *taeniisque*. Solebant enim fere taeniae cum coronis coniungi. Empedocles: (a),

Ταινίαις τε περίστεπτος, στέφεσί τε θαλείοις.

Idque manifesto confirmat quod apud Thucydidem de

[z] *Olymp. Od.* 8. [a] *Lib.* 4. *non longe extremo.*

de Brasida legitur: quem Scionaei, re praeclare gesta, ut Olympionicen excepisse, & ut Graeciae liberatorem, corona aurea & taeniis revinxisse dicuntur. Thucydidis verba haec sunt: ϗ οἱ μὲν Συκιωναῖοι ἐπήρθησάν τε τοῖς λόγοις, καὶ θαρσήσαντες πάντες ὁμοίως, καὶ οἷς μὴ πρότερον ἤρεσκε τὰ πρασσόμενα, τόν τε πόλεμον διενοοῦντο προθύμως οἴσειν, ϗ τὸν Βρασίδαν τά τ' ἄλλα καλῶς ἐδέξαντο, ϗ δημοσίᾳ μὲν χρυσῷ στεφάνῳ ἀνέδησαν, ὡς ἐλευθεροῦντα τὴν Ἑλλάδα, ἰδίᾳ τε ἐταινίουν τε ϗ προσήρχοντο, ὥσπερ ἀθλητῇ. Athletam autem cum dicit, Olympionicen intelligit.

Emendata quaedam e libro sexto Epistolarum ad Atticum.

CAP. VIII.

IN hoc scribendi genere non modo exigi ordo non solet: sed ipsa potius ἀταξία & melius Variarum lectionum nomen tueri, & minus satietatis adferre lectoribus creditur. Ego itaque qui horis exceptis haec qualiacumque procudo, ut quisque liber venit in manus, ita ex eo aliquid excerpo, quo mea haec auctiora fiant. Nunc igitur percurram sextum librum Epistolarum ad Atticum. In cuius prima epistola haud procul a fine legitur: *Nam Coelius libertum ad me misit, & litteras accurate scriptas, & de pantheris, & de civitatibus.* Puto pro *civitatibus* legendum *cibyratis*: idque iis qui rem totam accurate consideraverint, probatum iri confido. In eadem epistola paulo infra libri editi sic habent: *C. Vennonius domum Vindulli venit. Cum omnia obsignaret, in Vedianas res incidit. In iis inventae sunt quinque imagunculae matronarum, in quibus una sororis amici tui hominis Bruti, qui hoc utatur; & illius Lepidi qui haec tam negligenter ferat.* Vetus liber meus pro illo *amici tui* habet *amici tuos*. Bruti autem & lepidi nomina non habet. Quare totum locum ita lego: *In quibus una sororis amici*

tui. Os hominis, qui hoc utatur, & illius qui haec tam negligenter ferat. Significat enim duri admodum oris esse & Brutum, qui utatur eo, propter quem soror sua adulterii suspecta esse possit, & Lepidum, qui tam turpem suspicionem in uxore tam lente ac negligenter ferat. Neque dubium est, quin de Bruto & Lepido loquatur, sed in talium rerum narratione ac significatione, propria eorum de quibus agitur, nomina multo venustius multoque verecundius subticentur Addita autem puto iampridem ab aliquo erudito homine, qui locum declarare vellet. Iam illud *os hominis*, ita dictum est, ut apud Martialem, (*b*)

Santonica medicata dedit mihi pocula virga.
Os hominis mulsum me rogat Hippocrates.

Libet & notare usum verbi *placet*, sane elegantem, si quis forte eum minus adverterit. Cum igitur in manifesto peccato aliquem deprehenderant, ita ut ne ipse quidem factum suum defendere posse videretur, ita eum interrogabant: *Placet hoc tibi?* Sic Thais Terentiana (*c*) deprehensum Chaeream leviter obiurgans, *Statin' hoc tibi placet?* Cicero epistola sexta eius libri in quo nunc versamur, *Sed heus tu πυροῦς εἰς δῆμον. Placet hoc tibi?* Tibullus carmine obscoeno, *Placet... qui sub arborum coma*, & quae sequuntur. Piget enim adscribere. In eadem epistola, ubi vulgo legitur, *At nunc Coelius non dico equidem, quid egerit*, legendum est. *Quidquid egerit*. In octava, *meros terrores*, non ut vulgo, *miros*. In ultima vero, *Accepi ab Acasto, meo statore, tuas litteras*, non ut editi libri habent, *Accepi ab Acasto servo meo statim tuas litteras*.

Emendata multa e libro tertio De officiis.
CAP. IX.

Ciceronis verba sunt e tertio De officiis: *Accedit eodem testis locuples Posidonius, qui etiam scribit in quadam*

(b) *Lib. 6. epig. 96.* [c] *Eunuch. Act. 1. sc. 2.*

quadam epiſtola, P Rutilium Rufum, qui Panaetium audiverat, dicere ſolere, ut nemo pictor eſſet inventus, qui Veneris eam partem, quam Appelles inchoatam reliquiſſet, abſolveret, oris enim pulchritudo reliqui corporis imitandi ſpem auferebat, ſic ea quae Panaetius praetermiſiſſet, & non perfeciſſet, propter eorum quae feciſſet praeſtantiam, neminem perſecuturum Quibus in verbis ſaepe admiratus eram, cur additum eſſet illud, *& non perfeciſſet*. Certe enim quae praetermiſerat Panaetius, ea non modo non perfecerat, ſed ne inchoaverat quidem. Sed veteres libri admirationem ſuſtulerunt, quorum in pleriſque poſtrema eius comprehenſionis pars ita legitur: *Sic ea quae Panaetius praetermiſiſſet, propter eorum quae perfeciſſet praeſtantiam, neminem perſecutum*. In eodem libro, ubi de Caeſaris caede, etſi eum non nominat, loquitur, ita vulgo legas: *Vicit igitur utilitas honeſtatem, imo vero honeſtas utilitatem ſecuta eſt*. At in vetuſtioribus quanto melius? *Vicit igitur utilitas honeſtatem? imo vero honeſtatem utilitas conſecuta eſt*. Significat enim factum illud honeſtum fuiſſe per ſe utile κατὰ συμβεβηκός. Unum praeterea locum ſubiiciam, qui nuſquam ille quidem in vulgatis libris emendate legitur, ſed in libris praeclari illius correctoris ita depravatus eſt, ut ipſius ſententiae, aliquot vocum temere additarum congeſtu obrutae, vix, quaſi per nebulam, tenue quoddam veſtigium appareat. Et fuit ea illius conſuetudo, ut non tam quaereret interdum, quid dixiſſet Cicero, quam, quid ipſe eum dicere oportuiſſe cenſeret. Sed tota res mihi paulo altius repetenda eſt, ut etiam in iis Ciceronis verbis, quae non multo antecedunt eum quem purgare inſtituimus locum, maculae quaedam eluantur. Quaerit igitur Cicero, liceatne interdum viro bono alium laedere, deque illius commodis aliquid detrahere. Ac primum illud quaſi principium ponit humanae ſocietatis arctiſſimum vinculum eſſe; magis arbitrari eſſe contra naturam, hominem homini detrahere

sui commodi caussa, quam omnia incommoda subire vel externa, vel corporis, vel etiam ipsius animi, *servantem iustitiam*. Ita enim plane legendum est, non ut vulgo, *quae vacent iustitia*. Vetus scriptura depravata est, *cevatent iustitiam*. Deinde, paucis interiectis, addit, *Quid? si Phalarim, crudelem tyrannum, & immanem vir bonus, ne ipse frigore conficiatur, vestitu spoliare possit, nonne faciat?* Hic libri mei veteres habent, *ne ipse algore pereat*. Sed utroque modo eadem sententia efficitur. Deinde totam quaestionem, adhibita distinctione, explicat his verbis, *Nam si quid homini ad nullam partem utili, utilitatis tuae caussa detraxerit, inhumane feceris, contraque naturae legem*. Quibus verbis ne homini quidem plane inutili significat, quidquam sapientem detrahere debere, utilitatis suae caussa. At ille, quidem dico, ita addit, *Nam si quid homini homo ad nullam rem utilis, utilitatis tuae caussa detraxeris*. Inepte. Instituta enim quaestio est hoc modo, *Num sapiens homini ad nullam rem utili aliquid aliquando detrahere possit*. Non autem, *Num homo ad nullam rem utilis*. Ita enim paulo ante quaesitum erat, *Nonne igitur sapiens, si fame ipse conficiatur, abstulerit cibum alteri homini ad nullam rem utili*. Negat igitur Cicero, id utilitatis privatae caussa licere. Deinde addit, *Sin autem is tu sis, qui multam utilitatem Reip. atque hominum societati, si in vita remaneas, adferre possis, si quid ob eam caussam alteri detraxeris, non sit reprehendendum*. *Ob eam caussam*, id est, non ob tuam utilitatem, sed publicam. Sequitur, *Sin autem id non sit eiusmodi, suum cuique incommodum ferendum est potius, quam de alterius commodis detrahendum*. Liber autem vetus, quo nunc utor, ita habet, *Sin autem is non sis eiusmodi*. Unde colligo librarium, primo per errorem, cum scripsisset, *sin*, rediisse denuo ad superius membrum cuius principium erat, *Sin autem is tu sis* deinde errore animadverso non delevisse quidem duas voces quas frustra reperierat, *autem is*, sed caetera persecutum. Ut sit vera lectio, *sin non sis eiusmodi*,

Sole-

Solebant enim homines imperiti, qui avorum aut proavorum nostrorum temporibus, victum sibi describendis libris quaeritabant, quae perperam scripserant, non delere, ne libros suos multis lituris deformatos, minus vendibiles redderent, iterumve totas paginas describere cogerentur, sed iis ut erant omissis, caetera persequi. Atque ea res innumerabilem errorum copiam in omne scriptorum genus invenit.

Xenophontis loci duo emendati.

CAP. X.

Libet hoc loco proferre coniecturam meam de duobus locis Xenophontis e primo ἀναβάσεως: de quibus dubium non habeo, quin & in omnibus usque in hunc diem editis libris corrupte legantur, & tuto ac facile corrigi possit. Eorum primus est, ubi Cyrus in Ciliciam transit, superatis montibus in quibus Syннesis praesidium collocarat. Cum enim Cilices ad primam Cyri adventantis famam sese in fugam dedissent, sine ullo negotio Cyrus & montes conscendit, & Cilicium castra coepit. Ibi Xenophontis verba sunt: Κῦρος δὲ ἀνέβη ἐπὶ τὰ ὄρη, οὐδενὸς κωλύοντος καὶ εἶδε τὰς σκηνὰς οὗ ἐφύλαττον οἱ Κίλικες. Quid autem attinuit dicere eum, superatis montibus, vidisse castra quae Cilicum fuerant? Certe enim ita necesse fuit, nisi aut caecus fuisset, aut clausisset oculos. Sed nos quoque caeci, opinor, fuerimus, nisi videamus, εἷλε, non εἶδε legendum esse. Alter locus est, ubi Cyrus ad flumen Chalum pervenisse dicitur, cuius pisces Syri, ut & columbas, pro diis habebant. Ibi,enim ita legimus. Αἱ δὲ κῶμαι ἐν αἷς ἐσκήνουν, Παρυσάτιδος ἦσαν, εἰς ζώνην δεδομέναι. Sed mihi excuti non potest, quin ζώνην non ζώνην legere oporteat, ut dicamus eam totam regionem reginae Parysatidi in cingulum attributam fuisse. Reginis enim Persarum multa oppida,

multaeque regiones in singulas mundi muliebris partes adtribui solebant: verbi caussa, *in strophium*, *in amiculum*, *in cingulum*, *in sandalia*. Idque locupletissimus testis confirmat Plato in Alcibiade primo his verbis: ἐπεί ποτ᾽ ἤκουσα ἐγὼ ἀνδρὸς ἀξιοπίστου τῶν ἀναβεβηκότων παρὰ βασιλέα, ὃς ἔφη παρελθεῖν χώραν πάνυ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν, ἐγγὺς ἡμερησίαν ὁδὸν, ἣν καλεῖν τοὺς ἐπιχωρίους ζώνην τῆς βασιλέως γυναικός, εἶναι δὲ καὶ ἄλλην, ἣν αὖ καλεῖσθαι καλύπτραν. καὶ ἄλλους πολλοὺς τὸ τοὺς καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς εἰς τὸν κόσμον, ἐξῃρημένους τὸν τῆς γυναικὸς, καὶ ὀνόματα ἔχει ἑκάστους τῶν τόπων ἀπὸ ἑκάστου τῶν κόσμων. Sed & Lutetiae Parisiorum vectigal quoddam vino impositum est, quod vulgo *cingulum reginae* vocant. Sic Themistocli (*d*) apud eosdem Persas quinque urbes, Magnesia, Lampsacus, Myus, Percope, & Palaescepsis, in panem, vinum opsonium, stragula & vestitum adtributae fuisse dicuntur.

Suetonii in Galba unus, & *alter in Otthone emendatus* & *illustratus locus*.

CAP. XI.

Miram & prope sordidam Galbae Imperatoris parsimoniam fuisse & Tacitus & Suetonius, (*e*) & alii tradiderunt. Cuius exempla multa cum retulisset Suetonius, adiicit: *Quare adventus eius non perinde gratus fuit: idque proximo spectaculo apparuit. Siquidem Atellanis notissimum canticum exorsis, Venit io simus a villa: cuncti simul spectatores, consentiente voce reliquam partem retulerunt, ac saepius versu repetito egerunt*. Quae Turnebus libro quincto (*f*) Adversariorum emendaturum se & explicaturum professus, nihil de suo adfert, nisi *Io* esse interiectionem exultantis omnibus notissimam. Miror autem cur tantus vir, cum manus depravato loco admovisset, nihil protulerit, nisi quod pueri paulo grandiores

(d) *Plutarchus Themistocle*. (e) *Cap*. 13. (f) *Cap*.

diores in schola si ignorarent, caederentur. Certe si nodus ille tam facile solvi poterat, non tali vindice indigebat. Quomodo autem populus, iterando eam vocem, quae exultantium propria est, declarare potuisset, parum sibi gratum esse imperatoris adventum? Sed nos tentemus, si quid melius possumus. Servis olim & libertis interdum nomina ex moribus ipsorum imponi solebant. Atque id magis etiam fiebat in comoediis. Puto igitur in vetere Atellana vel servuum vel libertum dispensatorem fuisse, qui, quod frugi & parcus, & dominis utibilis foret, ex re Onesimus vocaretur. Servile autem illud nomen esse, etiam e S. Pauli epistolis notum est. Eum igitur conservi cum in Atellana fabula viderent redeuntem e villa, intelligerentque parcius sibi iam edendum ac bibendum fore, quod eos Onesimus dure contenteque habiturus esset, cecinerant, *Venit Onesimus a villa*: & addiderant, opinor, alia quae ad parsimoniam & severitatem ipsius exagitandam pertinerent. Eadem igitur illa cum in Galbam, qui nuper venerat, praeclare convenire viderentur, populus iocans crebro iterasse dicitur. Plane autem in veteribus libris legitur *Venitone simus*. Quod testati sunt & alii, & minimo negotio mendum tolli potuerit. Sed saepe fit, ut etiam perspicacissimos ea quae sunt ante oculos posita, fugiant. Fuit autem ipsi Svetonio pater vir fortissimus, & spectatae virtutis, cuius nomen cum in filii libris decurtatum ac depravatum legatur, restituere, operae fuerit. Sic ergo legimus in Otthone, *Interfuit huic bello pater meus Svetonius Lenis, tertiaedecimae legionis tribunus angusticlavius*. Ita vulgo. At vidi ego librum qui cariem & tineas senserat, in quo post nomen *Suetonius* foramen erat exiguum, deinde sequebatur *linus*, & supra alia manu emendatum *lenis*, Omnino autem legendum est *Pallinus*. Id enim ei verum cognomem fuit. Testem in eam rem lauda-

[g] Cap. 10.

laudabo Tacitum, qui fortis viri neque nomen, neque virtutem tacitam esse sivit. Eius enim & saepe in annalibus & in Agricolae vita perhonorificam mentionem facit.

Aristoteles e primo Politicorum, Hippocratis e libro περὶ τροφῆς emendati & illustrati loci.

CAP. XII.

Aristoteles libro primo Politicorum erudite ac copiose disputat de origine servitutis: ostenditque verae servitutis caussam in natura positam esse: ita ut ii qui mente ac consilio valent, corpore autem sunt ad obeunda necessaria munera non satis habili, natura facti sint, ad imperandum: qui contra valido ac robusto corpore, sed ingenio habeti ac stolido, tantum ut imperata facere, non etiam ipsi, quid agendum sit, prospicere possint, eos natura ipsa eorum qui plus sapiunt imperio subiecisse videatur. Qui autem bello capti, aut alio modo in servitutem redacti sunt, ii, si liberali sint ingenio, fortuna quidem ac condicione servi sunt, sed natura liberi. Sunt igitur quidam liberi natura, quos in servilem sortem casus aliquis deduxit: sunt contra multi quos servire oportet, quique natura servi sunt, qui melioribus & natura liberis imperant. Neque omnis aut libertas, aut servitus contra naturam est: neque omnis congruens ac consentanea naturae. Sed ad ipsum eius disputationis finem ita legitur in libris emendatis a Victorio, & in aliis prope omnibus: ὅτι μὲν οὖν ἔχει τινὰ λόγον ἡ ἀμφισβήτησις, καὶ οὐκ εἰσὶν οἱ μὲν φύσει δοῦλοι, οἱ δ' ἐλεύθεροι δῆλον. Quae ita interpretatur Victorius: *Continere igitur in se rationem quandam hanc controversiam, & non esse, hos quidem natura servos, hos autem liberos, planum est.* Atqui Aristoteles ipse nihil tam docere conatus est, in iis quae antecesserunt, quam esse quosdam natura

tura servos, & quosdam natura liberos Itaque in libris Aldinis hoc modo legimus : καὶ εἰσὶν οἱ μὲν φύσει δοῦλοι, οἱ δ' ἐλεύθεροι, id est , *& esse alios natura servos, alios liberos.* Sed ne hoc quidem ferri potest . Utrumque enim docuit , quosdam natura , quosdam praeter naturam , & servos & liberos esse. Verum igitur est, quod ego, cum prius coniecissem, postea scriptum repperi in eis libris, quos Aldi haeredes edidere : καὶ εἰσὶ καὶ οὐκ εἰσὶν οἱ μὲν φύσει δοῦλοι, οἱ δ' ἐλεύθεροι, id est, *Et esse , & non esse alios quidem natura servos , alios autem liberos* : Similis locus est in libro Hippocratis De alimento : qui ita lacer ac mutilus est., ut & Cardanus & caeteri, quos ego quidem viderim , aetatis nostrae medici , qui eum declarare voluerunt , meras nugas attulerint. Ego autem eum ita interpretabor, ut non verear , ne quis mihi illud obiiciat: τίκτων γὰρ ἂν ἔπραττες οὐ τεκτονικά. Exposuerat Hippocrates varias super tempore puerperii sententias. Dixeratque aliis quidem videri tempus id esse dierum C C X. qui quidem efficiunt septem menses , siquis Aegyptiorum more , quem tum fere sequebantur, tricenos dies singulis mensibus tribuat : aliis trecentorum , qui eadem ratione efficiunt decem menses: aliis denique CCXL. qui eadem ratione octo menses efficiunt. Deinde ad hanc postremam opinionem respiciens, subiicit : οὐκ ἔστι καὶ ἔστι. Quae verba quid sibi velint , ne Mopsus quidem aut Oedipus divinarit. Legendum autem hoc modo : Ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένεσις . Atque ita intelligendum esse quodammodo partum octimestrem , & quodammodo non esse. Potest enim mense octavo mulier parere ; sed fetus vitalis non est. Atque ideo Sabinus, Galeno, ut notum est, antiquior medicus, ea sic exposuerat: ἔστι μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα, μετὰ τὴν ἔκτρωσιν, οὐκ ἔστι δὲ ὡς θνήσκοντα μετὰ ταῦτα. καὶ ἔστιν οὖν φαντασίᾳ μὲν παραυτίκα ὄντα, δυνάμει δὲ οὐκ ἔστι. Ex quibus etiam Sabini verbis, coniicio, ubi apud Hippocratem legimus ἔκφλωσιν, legendum ἔκτρωσιν, &

quae

quae ſequuntur, depravata in Hippocratis libris, quae quomodo emendanda ſint, cognoſci poterit e Gellio, libri tertii capite XVI. unde etiam ſumpta ſunt quae modo attuli. Ut mirum ſit ea tandiu latuiſſe, cum tam aperto ac celebri in loco paterent. Eodem autem loquendi genere uſus eſt & Plautus in Trinummo: (h)

Eſt atque non eſt mihi in manu Megaronides.
Quin dicant, non eſt. Merito ut ne dicant, id eſt.

Emendati e Trinummo Plautina libri duo.

CAP. XIV.

Facta me Trinumini mentio admonet, ut inſignem ex ea locum emendem: in quo & verſus perperam collocati ſunt, & perſonarum nomina locis non ſuis poſita, & depravati verſus, & denique ἐν δὶν ὑγιές. Nolo autem otium, quo minime abundo, inanibus verbis conſumere. Tantum proponam locum ipſum, ita ut mihi legendus videtur: (i)

PHILT.

Non edepol tibi pernegare poſſum quidquam quod velis.
Cui egeſtatem tolerare vis? loquere audacter patri,

LYSITELES.

Lesbonico huic adoleſcenti, Charmidae huius filio.
Qui illic habitat. PH. *qui comedit, quod fuit, quod non fuit?*
LY. *Ne opprobra pater. Eveniunt multa homini quae vult quae ne vult.*
Sapientiae aetas condimentum eſt, ſapientia aetati cibuſt.
PH. *Mentire edepol nate. Atque id nunc facis haud conſuetudine.*
Nam ſapiens quidem pol ipſe fingit fortunam ſibi.
Nulli quae ne volt eveniunt, niſi fictor malus ſiet.
LY. *Multa eſt opera opus ficturae, qui ſe fictorem probum*
Vitae agendae eſſe expetit. Sed hic admodum adoleſcentuluſt.
PH. *Non aetate, verum ingenio apiſcitur ſapientia.*

Age-

(h) *Sc. Larem. coronn.* (i) *Sc. Quo illic homo.*

Agedum, eloquere. Quid dare illi nunc? LY. *nihil quidquam pater.*

Tu modo ne me prohibeas accipere, si quid det mihi.

Quod autem ait Lysiteles ad excusandum sodalem, *sapientiae esse condimentum aetatem, & sapientiam aetati cibum*; hanc sententiam habet. Quidam cibi sunt, qui recentes quidem non sunt esui; sed seponi solent in longam usionem, & mu ia aut aceto, aut sale, aliisve modis condiri. Mirescunt autem, ac concoquuntur tempore, & ad vescendum utiles fiunt. Sic sapientiam ait in iuvenibus immaturam esse, procedente aetate condiri ac mitigari, quasique maturescere. In eadem autem fabula iocularis quidam versus qui a Stasimo, pronuntiatur, & corrupte legitur, & male explicatur. Lambinus hoc modo: (k)

Coena haec annona est, sine sacris hereditas.

& exponit, Coena haec est instar annonae. At Lipsius ἐρωτηματικῶς: *Coena haec an non est?* Ego veterem scripturam retineo:

Coena, hac annona, est, sine sacris hereditas.

Est autem, *hac annona*, ablativus, ut grammatici vulgo loquuntur, absolutus, & hoc significat, hac annonae caritate quae nunc est. Sic alibi: (l)

Mirum est lolio victitare te, tam vili tritico:

id est, cum triticum tam vile sit.

Notata quaedam apud Livium, in quibus ipse sibi pugnare videri potest.

CAP. XIV.

Livii historiarum scriptoris disertissimi ac copiosissimi errores quosdam notavit olim Laurentius Valla, unum etiam homo eruditissimus mihiqne amicissimus Carolus Sigonius, qui hoc tempore tantum in Livii anna-

[k] *Sc. Minus quindecim.* (l) *Milite Sc. Nisi quidem.*

annalibus praestitit, quantum vix sperare fas erat. Supersunt & alii, quos notare non ab re fuerit, ut incendatur scribentium industria; & ut intelligatur τὸ ἀναμάρτητον maius quiddam esse quam ut ab homine praestari queat. Libro igirur annalium quarto, multis argumentis docet, errare eos, qui tradunt A. Cornelium Cossum tribunum militum, secunda opima spolia Iovis Fertrii templo intulisse. At eodem in libro Mam. Aemilium dicentem facit, se eundem dictatorem esse, qui ante Veientium Fidenatiumque, adiunctis Faliscis, ad Nomentum exercitu fuderit; & magistrum equitum A. Cornelium eundem in acie fore, qui priore bello tribunus militum, Larte Tolumnio, & rege Veientium, in conspectu duorum exercituum occiso, spolia opima Iovis Feretrii templo intulerit. Ne illud quidem defendi posse arbitror, quod libro nono in laudando L. Papirio Cursore ita scribit: *Haud dubie illa aetate, qua nulla virtutum feracior fuit, nemo unus erat vir, quo magis innixa res Romana staret. Quin eum parem destinarant animis magno Alexandro ducem, si arma, Asia perdomita, in Europam vertisset.* At paulo post ait, se arbitrari, Alexandrum ne fama quidem Romanis notum fuisse. Quomodo igitur L. Papirium quem ei opponerent, animis destinare potuerant? Sed & illud recte ac vere notavit Glareanus, manifesto eum sibi pugnare, cum Hannibalem vixdum puberem Hasdrubalis litteris accersitum scribit, cum ex ipsis Livii verbis necessario colligatur, Hannibalem eo tempore annos non minus viginti tres natum fuisse. Qua aetate qui alium tutore egere dicat, ipsemet curatore potius indigere videatur.

Cur videatur Assa nutricibus dici solitum. Emendatus quidam Varronis locus.

CAP. XV.

QUod Nonius *assas nutrices olim vocatas* scribit, quia-

quia assint eis quod nutriant, (*m*) id quam verum sit, videbimus. Fortassis enim verius est esse a Graeco ἄττα. ἔστι δὲ τὸ μὲν τέττα, φίλου. τὸ δὲ ἄττα, τροφέως. τὸ δὲ πάππα, πατρός. τὸ δὲ ἠθεῖε, ἀδελφοῦ, (*n*) ait Eustathius. Sed quod homo eruditus putat, se apud ipsum Nonium eius vocis exemplum reperisse in exemplo Varronis ab eo adducto, cum verbi Betere notionem explicat, de eo mihi quidem longe aliter videtur. Verba Varronis in veteribus libris ita scripta sunt *Assanos multos quod ea parere non poterat mulier, eum betere foras iussit*. Quae is, quem dico ita emendat: *Assa non multo post, quod ea parere non poterat mulier, eum betere foras iussit*: Et tamen ait ibi assam vocari non nutricem, sed obstetricem. Quod si admitteremus, non tamen dicendum esset, repertum exemplum eius quod Nonius dixerat; sed repertam aliam significationem nominis *Assa*, quae ipsum quoque latuisset Nonium, neque usquam a veteribus tradita esset. Id autem quam credibile sit, non disputo, mihi certe nondum displicet, quod de illis Varronis verbis iampridem existimavi, ea pertinere ad Sp. Carvilium, qui primus Romanorum uxorem repudiasse dicitur, non quod eius mores aut ingenium parum probaret, sed quod coniugem se velle diceret liberorum quaerendorum gratia, illam autem sterilem esse. Lego igitur hoc modo, *A se annos multos quod ea parere non poterat mulier, eam batere foras iussit*. Erat enim hoc quoque verbum usitatum in repudiis. Cicero: (*o*) *Claves ademit, Foras exegit*. Martialis, *Uxor vade foras, aut moribus nostris*.

Emendati complures variorum scriptorum loci in quibus a librariis eodem modo peccatum erat.

CAP. XVI.

AD medicinam melius & certius factitandam, non mediocriter utile est, scire, quibus in rebus is qui aegro-

(m) *V. Assas.* [n] *In Iliad. lib. 6. v. 518.* (o) *Philip. 2. lib. 16. ep. 105.*

aegrotat, peccare solitus sit: quo & caussa morbi facilius reperiatur, & ad eam medendi ratio accomodetur. Sic & iis, qui se veterum scriptorum quasi medicos quosdam esse profitentur, nosse expedit, quibus potissimum modis veteres librarii peccare soliti sint, ut latentia hulcera quae in optimis quibusque scriptoribus inveterarunt, sagacius deprehendant. Inter caetera igitur sane multa genera depravationum, animadverti, solitos eos, si quando vetustioris libri ex quo aliquid describebant, scripturam satis certo ac liquido perspicere non poterant, dubitabantque hoc an illo modo scriptum foret, aut siquando aliud in aliis exemplaribus scriptum reperiebant, utrumque ponere, & lectorum iudicio permittere; utrum verius videretur. Eo modo, vix credibile est, quam multa in optimis & nobilissimis quibusque scriptoribus maculata sint. Libet eius rei aliquot exempla proponere: ut ab aliis quoque alia consimilia probentur. Apud Xenophontem libro primo Anabaseos ita legimus: *τὸ δὲ στράτευμα ὁ σῖτος ἐπέλιπε, καὶ πρίασθαι οὐκ ἦν, εἰ μὴ ἐν τῇ Λυδίᾳ ἀγορᾷ, ἐν τῷ Κύρου βαρβαρικῷ τὴν καπίθην ἀλεύρων ἢ ἀλφίτων τεττάρων σίγλων.* Ubi qui diligenter attenderit, facile videbit, legendum tantum esse, *τὴν καπίθην ἀλφίτων*. Apud Aristotelem libro primo De arte dicendi: *Ἀνάγκη συλλογιζόμενον ἢ ἐπάγοντα δεικνύναι ὁτιοῦν ἢ ὁντινοῦν.* Ubi frustra se torquet Victorius. Illud enim *ἢ ὁντινοῦν* plane delendum est: quod ego cum iampridem coniecissem, confirmatus sum in sententia, auctoritate Halicarnassei, qui hunc locum ita citat, ut illam librariorum *προσθήκην* non agnoscat. Apud Ciceronem in Academicis: *& veluti amantes Socratem*. Ubi docui legendum, *& iam ante Socratem*. Apud Livium libro XXIV. in libris a doctissimo Sigonio emendatis: *Cum illud potius agendum, atque eis cogitandum sit, si quomodo fieri possit, ne qui socii a populo R. desciscant: & non vocitent, documentum autem ducant, statui oportere, si*

quis

quis resipiscat, & antiquam societatem respiciat. Libri autem veteres habent: *Documentum aut ducant, statui oportere non nocitivum*. Ita igitur emendo eum locum quem insanabilem esse pronuntiavit Sigonius primum illud, *Documentum aut ducant*, aio librarii esse, utro modo scriptum esset, ambigentis. Deinde illud, *& non vocitent*, factum esse ex eo, quod paulo post sequitur *non nocitivum*, & positum loco non suo. Quibus positis ita lego: *Documentum statui oportere, non nociturum, si quis resipiscat & antiquam societatem respiciat*. Est autem optima & gravissima sententia, & Thucydidea: οὔτε ἀνέλπιστον καταστῆσαι τοῖς ἀποστᾶσιν, ὡς οὐκ ἔσται μεταγνῶναι. Apud Senecam libro primo De beneficiis: *Ergo & Mercurius una stat, non quia beneficia ratio commendat vel oratio, sed quia pictori ita visum est*. legendum, *Non quia benefica commendat oratio*. Apud eundem epistola XXXIII. *Ego vero utar via veteri: sed si priorem planioremque invenero, hanc muniam*. Libri veteres: *Sed si priorem vel planiorem*. Ego, *sed si planiorem invenero*. Apud Plinium capite XXII. libri XIV. *Spectante, miraculi gratia Tiberio principe in senecta iam severo, aeque etiam alias saevo, sed ipsa iuventa ad meorum pronior fuerat*. Totum illud, *atque etiam alias saevo*, delendum est. Apud eundem capite III. libri XXV. *Abstinentiam cibi, alias vini*. Dele illud, *alias vini*. Dicit enim ἀσιτίαν. Apud Tacitum libro VI. ab excessu Divi Augusti, *Ut sacrificantes vel insanientes Bachcae*. Utrum non facile dixerim, alterum certe παρέλκει. Apud eundem libro XIII *Audiretur hinc Germanici filia, inde vilis rursus Burrus*. Liber vetus, *inde devilis rursus aut Burrus*. legendum, *inde debilis Burrus*. Debilem autem vocat, quia trunca erat manu, ut statim subiicit, Apud eundem libro XIV. *Per insidias serviles, quas nemo prohibuit, aut prodidit*, delendum illud, *aut prodidit*. Apud Plutarchum in Theseo: ἔπεισεν αὐτὸν ἢ διπράτησε τῇ ἀνθρώπῳ συγγενέσθαι. Delendum illud ἤ,

Confirmatum quod de Aristotele & Hippodamo in superioribus scriptum est adversus frigidam defensionem eius qui quod ipsemet ignoravit aliis pro certo & explorato obtrudere voluit.

CAP. XVIII.

SCripseram, non satis bona fide versatum Aristotelem videri (q) in Hippodami rep. reprehendenda; idque cognosci posse de quibusdam ipsius Hippodami fragmentis quae apud Stobaeum extarent. Extitit, qui decennio post, Aristotelis defensionem susciperet; meque eius rei historiam ignorasse diceret; se autem planum facturum, fideliter, ut docebat se summum philosophum in toto illo negotio praestitisse. Expectabam igitur, ut ipse quoque in suscepto negotio fideliter praestaret; & quando me inani argumento usum dixerat; solidis ipse ac gravibus argumentis in mea opinione refutanda uteretur. Reperio historiam quidem nullam; argumenta autem ita levia, ut ea dum refello, videar mihi cum Aenea Virgiliano persequi tenues sine corpore vitas Alium esse ait Hippodamum, cuius multa apud Stobaeum leguntur, alium qui ab Aristotele reprehenditur. Illum enim Italicum, hunc Milesium fuisse. Vellem alicuius veteris scriptoribus testimonium protulisset, a quo horum duorum Hippodamorum Milesii & Italici, quorum uterque optimae reip. speciem informasset, mentio fieret. Quamquam enim plurimum illi tribuo; non tantum tamen, ut satis sit, *αὐτὸς ἔφα*. Haec videlicet; illa historia est, cuius ignoratione lapsum esse me dicit. Quae si in ipsius ingenio delituerat, neque a quoquam veterum prodita erat, qui, quaeso, eam non ignorasse potui? At quia testimonia non suppetunt, ab argumentis auxilium mutuatur. *Hippodamus*, inquit,

(q) *Lib. cap.* 14.

Aristotelis Milesius fuit. Fateor *Stobaei vero ut existimare licet, Italicus, quod disciplina illius, & sermo etiam Doricus, quo utitur, declarat, Alter Hippodamus Ionico usus fuisset. Miletus enim Ioniae civitas fuit*. Nego quidquam hac ratione concludi. Nam neque omnes qui Italicam philosophiam coluere, fuerunt genere atque origine Italici: cum Pythagoras eius disciplinae auctor Samius fuerit: neque omnes Dorico sermone scripsere Empedocles certe Ionice scripsit; qui tamen Pythagoreus fuit *At alter* inquit, *Hippodamus Ionico usus fuisset. Miletus enim Ioniae civitas fuit*. Quasi vero necesse sit, unumquemque eius gentis lingua in scribendo uti in qua ipse natus est. Frustra certassent septem urbes de stirpe insignis Homeri, si ulla in hoc argumento firmitas esset. Neque ego puto ea lingua usos Stagiritas, qua Aristoteles scripsit, aut, quia ἀττικώτατα scripsit Theophrastus ideo ita locutos Ephesios. Petrum Bembum optime Etrusce scripsisse ait bonus in primis eius rei existimator Ioannes Casa, at Bembus Venetus fuit. Quid autem vetat, Hippodamum, cum Mileti quidem natus esset, sed diu versatus in magna Graecia: in qua philosophia illa florebat, eius gentis sermone scripsisse, non in qua natus esset, sed in qua viveret, & cui fortasse potissimum scriberet? Doriensis fuit Hippocrates, ait Aelianus, sed in Democtiti gratiam Ionice scripsit. Qui magis licuerit Doriensi Ionice quam Ionico Dorice scribere? Hoc saltem admonere debuit ipsum, non minus acri iudicio quam acuto ingenio praeditum, ut non statim propterea duos Hippodamos esse concluderet. Addit: *Quanto autem plura sunt, quae iudicio Stobaei, in sctiptis ipsius Hippodami discrepant a sententiis Aristoteleis, tanto facilius intelligere poterat, ipsos longe alios esse. Neque enim existimandum est, philosophum ita perfricuisse frontem, ut tam aperte mentiretur: praesertim eo tempore, cum omnes nullo negotio hoc redarguere potuissent*. Hoc loco ar-

duam

duam mihi & lubricam defensionem esse fateor. Nam neque de Aristotele, quem quanti faciam, norunt, quicumque me norunt, quidquam sequius loqui velim. Et tamen res ipsa subigit me, ut dicam, eum non nunquam reprehendendorum veterum paulo quam par erat cupidiorem fuisse. Plato civitatis salutem in eo positam esse dixerat, si quam maxime una esset. Quam id sophistice Aristoteles calumniatus est? Non libet de Ideis dicere. Sed tamen non desunt ex ipsis Aristoteleis, qui Aristotelem in eis labefactandis non optima fide cum Platone egisse fateantur. Parmenidem quidem defendit Simplicius, nihil Aristotelis auctoritate deterritus. Et Platonis aut Parmenidis scripta non minus illa tempestate in manibus erant, quam Hippodami. Sed si duo Hippodami fuerant, quorum uterque de republica scripserat, cur eorum alterum Aristoteles insectatus est, alterum ne nominavit quidem? cum praesertim quosdem nominaverit, quorum uusquam alibi memoria extat. An illud verius est ex his duobus Hippodamis alterum Mileti, alterum, ut Palladem e Iovis, ita ex hominis eruditissimi cerebro Florentiae natum? Et addit postremo, *Quod autem Aristoteles significavit, eum, quem improbat, Milesium fuisse, putari debet id fecisse, ut distingueret ab altero hoc, eodem nomine vocato, Pythagoreo*. Non video, cur ita putari debeat, multos enim a patria nominat, etiam ubi nihil opus est distinctione. Ut cum dicit, Γοργίας ὁ Λεοντῖνος. Et libro primo cum dicit: οἷον καὶ τὸ Θάλεω τοῦ Μιλησίου, non opinor, Milesium dixit, ut eum ab aliquo Thalete Italico distingueret. Illum igitur ὑπωλένιον Hippodamum omittam, pertinacius contendenti occinam,

Σοὶ μὲν ταῦτα δοκοῦντ' ἔστιν, ἐμοὶ δὲ τάδε.

D. litteram vocibus in vocalem desinentibus antiquitus interdum addi solitam. Et eius rei proposita aliquot exempla.

CAP. XIX.

A Latinis veteribus concursum vocalium non amantibus fieri saepe solitum, ut vocibus in vocalem desinentibus adderent litteram *D*, cum maxime, cum subsequentis vocis prima littera vocalis esset, notum est & ex Fabio, & e fragmento columnae rostratae C. Duillio positae, quod e foro superioribus annis erutum, nunc in Capitolio visitur. Atque idem observatum est in iungendis verbis, ut ex *re* & *eo*, *redeo*, ex *re* & *emo*, *redimo*, ad eundemque modum plurima. Sed & *mederga*, *tederga*, *suderga*, *ad sed eas*, ita frequenter apud Plautum leguntur, ut nemini ignota esse possint. Superessent & in posterioris aevi scriptoribus multa eius consuetudinis vestigia, nisi per errorem oblitterata essent. Nam & apud Catullum plane ita legendum: *At tu Catulle obstinatus obdura.* Quod ex me in sermone familiari auditum probavit Turnebus, & apud Horatium duo loci sunt huius vetustae consuetudinis ignoratione depravati. Nam & libro tertio Carminum ubi vulgo est, (*r*)

vos o pueri & puellae
Iam virum expertae male ominatis
Parcite verbis;

Ex quo alii fecerunt, *male nominatis*, plerique veteres libri habent *maled ominatis*. Quod ut verum est & libro primo epistolarum, (*s*)

Omnem crede diem tibi dilluxisse supremum.

ex quo factum est, *tibi diluxisse*. Est autem ita locutus Horatius, ut Livius in illo: *Hic speciosus ultimus dies P. Scipioni illuxit*. Apud Plautum quoque in Rudente, in extrema fabula, ubi vulgo ita legitur: (*t*)

Tibi

[r] *Od.* 14. *v.* 10. [s] *Ep.* 4. *v.* 13. [t] *Sticho Agite ite.*

Tibi propino decuma fonte : tu tibi inde si sapis.
non habeo dubium, quin ita legendum sit :

Tibi propinod eccum a fonte : tu tibi inde si sapis.
Aquam enim conservo propinat, & eum iubet vinum sibi ipsum miscere. Quin etiam lib. XLIII Digestorum, sub titulo, Ne quid in loco publico vel itinere fiat, ubi legitur : *Idem ait, si odore solo locus pestilentiosus fiat non esse ab re de ea interdicto uti* : legendum censeo : *non esse ab red eo interdicto uti.*

Essentiae *nomen a Cicerone novatum esse. Emendatus Senecae ex epistolis locus.*

CAP. XX.

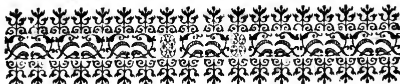
MAgnam saeculo suo laudem consecutus est & dicendi facultate, & philosophiae scientia & gravitate morum Ser. Flavius Fabianus : multaque de eo cum alii, tum locupletissimus testis Seneca honorificentissime scripsit. Is cum philosophiam civitate donare vellet, multa vocabula novaverat; neque enim aliter fieri poterat ; cum in Graeco quoque sermone, qui Romano immensum quantum copiosior est, veteres illi necesse habuissent multa producere. Putabatur autem primus, quam Graeci *usiam* dicunt, eam Latine *essentiam* nominasse. Ita certe Quinctilianus credidit, qui libro secundo, cum rhetoricam a quibusdam Latine loquentibus oratoriam aut oratricem vocari dixisset : *&* *haec*, inquit, *interpretatio non minus dura est quam illa Flavii essentia*, & libro tertio : *usiam, quam Flavius essentiam vocat, neque sane aliud est eius nomen Latinum.* & libro octavo : *Multa ex Graeco formata nova, ac plurima a Ser. Flavio : quorum dura quaedam admodum videntur. ut ens & essentia : quae cur tantopere aspernemur, nihil video: nisi quod iniqui iudices adversus nos sumus ideoque paupertate sermonis laboramus.* Primus tamen eam vocem finxerat

Cicero: sed quod eam Fabianus primus usu trivisset, quodque alias multas fabricatus esset, huius quoque origo ad eum referebatur. Sed eam Ciceroni vindicat Seneca epistola LIX. nisi quod locus corruptus, ne id vulgo animadvertatur, impedimento est. Ita enim legitur, *Cupio, si fieri potest, propitiis auribus tuis quid sentiam dicere. Sin minus, dicam & iratis.* Ciceronem auctorem huius verbi habeo, puto locupletem. Si recentiorem quaeris, Fabianum, disertum & eloquentem, orationis, etiam ad nostrum fastidium nitidae. Sed pro illo *quid sentiam*, omnino legendum est *essentiam*. Alioqui enim cuius illos verbi habere se auctores diceret? Idque manifesto declarant, quae statim sequuntur: *Quid enum fiet mi Lucili? quomodo dicetur* ΟΥΣΙΑ, *res necessaria naturam continens, fundamentum omnium?* Rogo itaque permittas mihi hoc verbo uti. Quanquam autem res aperta est, ne quis tamen calumnietur, alium testem in eam rem dabo. Is erit Sidonius Apollinarius: (u) cuius haec sunt ex epistola quadam ad Polemium: *Lecturus es hic etiam novum verbum, id est, essentiam. Sed scias hoc ipsum dixisse Ciceronem. Nam essentiam, nec non & indoloriam nominavit, addens: Licet enim nouis rebus nova nomina imponere.* Et recte dixit: Nam sicut ab eo quod est, verbi gratia, sapere & intelligere, sapientiam & intelligentiam nominamus regulariter, & ab eo quod est esse, essentiam non taceamus. Iam igitur qui ad Nizolii epulas bellaria inferunt, essentiae nomine auctiorem eius librum faciant licet. *Indoloriam*, me quidem auctore, non addent. Nam & apud Sidonium ipsum *indolentiam* legi debere arbitror.

(u) *Po3 Carmen 13.*

GRAE-

GRAECORUM, QUAE A MURETO CONVERSA NON SUNT LATINA INTERPRETATIO.

L E C T O R I.

In hac Graecorum locorum interpretatione quam in rudiorum gratiam adiunximus; nonnulla sunt a nobis & quidem studio praetermissa. Sed ea duntaxat, quae aut imperitis linguae Graecae, ne latina quidem facta, profutura erant, aut castiores legentium aures non leviter offensura. Quamobrem nec illa explicari e re fuit tua; & haec minore iactura sileri Graece poterant, quam repeti latine. Id te monitum volui, ne frustra requiras.

Pag. 2. Ἰσοκράτης μὲν] Isocrates quidem, tuus sodalis & meus, o Echecrates, in Paraenesi ad Hipponici filium, oportere ait inesse bonis hominibus, si quicquam aliud, etiam affabilitatem: quae quidem in eo sita est, quemadmodum ipse ait, ut libenter alloquamur eos qui nobis obvii fiunt.

Eadem τῷ μὲν τρόπῳ] Moribus quidem affabilis esto, oratione autem comis. Est autem affabilitatis quidem alloqui obvios: comitatis autem familiares cum illis conferre sermones.

Ead. ἐπακτὸς ὅρκος] delatum iusiurandum. *Budaeus p.* 374.

Pag. 3. οἱ μὲν κατάπτυστοι] execrandi quidem Thessali, & sensus expertes Thebani amicum, beneficum, salutis auctorem Philippum arbitrabantur. omnia ille ipsis erat.

Ead.

Ead. τὰ πρόβατα) pecudes.

Pag. 6. νοσοῦσα δ' οὕτως) *Iisdem numeris ita reddi possunt.*

Nunc aegra cum sis, qua licet, morbum doma.
Sunt quippe cantus, verba sunt, quae mulceant,
Hinc aliquod huius pharmacum morbi pete.

Ead. κατ' ἀλληγορίαν) Per allegoriam quandam.

Pag. 7. ἐγγενομένου δὲ) Cum autem insitum illud nobis sit a natura, ut alii aliis persuadeamus, & inter nos communicemus, quae volumus, non modo a ferino vitae cultu abducti sumus; verum etiam in unum congregati oppida condidimus, leges tulimus &c.

Pag. 9. καὶ μὴν οὐ περίρρυτος) Ac vero cum aquis circumfusa non sit; tamen insulae in morem, omnibus ventis, & importat ea, quorum indiget, & exportat, ea, quae vult. Bimaris enim est.

Pag. 11. ὑγιὴς νοσοῦντα)

Facillime aegrum commonet, qui sanus est.

Ead. τὸ τῆς λέξεως) Dictionis novitatem & peregrinitatem.

Ead. ζεφύρου πνοαῖς)

Zephyri equitantis flatibus per aera.

Pag. 12. θαλασσόπλαγκτα)

Aequorivagos quin ipse solus repperi
Alis volantes lineis currus maris.

Ead. ὦ δεινὸν ἔργον)

O quae parasti facinus atrox, impium,
Medea profuge, profuge: sive nautico
Subvecta curru, sive terrestri, fuge.

Ead. φθέγξατο δ' ἡνίοχος)

Navis caeruleae sic est auriga locutus.

Ead. νηῶν ὠκυπόρων)

Scandere veloces naves, quae per mare nobis
Sunt velut instar equum.

Pag. 13. ἀνδρόπαιδος) Pueri ad virilem aetatem tendentis.

Pag. 15. οὐκ ἔφυ Σόλων)

Nullius Solo utique mentis, nulliusqe consili;
Nam bona Deus ipse cum dedisset, haud cepit tamen:
Cumque praedam iam teneret, non retraxit cominus
Rete magnum; devius mente, haud satis compos sui.
Mallet enim cum potestate assequi magnas opes.
Cumque diem solum Athenis imperasset, postea
Utris instar diripi, totumque conteri genus.

Pag. 16. κατεσκεύαζε δὲ) Instruxit autem civitatem, multitudine quidem decem millia capitum numerantem; distributam vero in tres partes; unam artificum; alteram agricolarum; tertiam bellatorum, & arma tractantium.

Ead. φαμὶ δ' ἐγὼ εἰς) Aio autem ego universam civitatem tribus partibus contineri. Atque unum quidem esse ordinem bonorum, rempublicam administrantium: alterum eorum, qui viribus, & potentia praestant: tertium eorum, qui explent ac suppeditant res necessarias. Appello autem primum quidem ordinem, consiliarium; proximum, auxiliarium; postremum sordidum ac quaestuosum.

Ead. τῷ δὲ βαναύσῳ) Sordidum autem illud genus, quod sibi victum labore quaerit, partim est agricolarum, qui terram exercent & colunt, partim opificum varia instrumenta & machinas ad vitae subsidia conferentium, partim denique eorum qui ultro, citroque commeant, & mercaturam faciunt; atque ea quidem quibus civitatis abundat, in exteras oras conuehunt: alia vero importante ab exteris in civitatem.

Pag. 17. ἐν τῷ περὶ) Sermone de Republica.

Ead. ἔσωσα σ' ὡς)

Salutis auctor tibi fui, ut Graii sciunt
Quoscunque tecum vexi Argo Pelias.

Pag. 18. τυφλὸς τά τ' ὦτα.)

Caecae tibi aures, caeca mens, ac lumina.

Ead. μηδὲ γέροντα) Neve senem vexes vexatum.

Pag.

Pag. 21. τὰς δὲ ἑλληνικὰς) Graecas autem aiunt apud veteres, omnes fuisse ad eum modum factis, argumento a Comoediis sumpto: quod cum in publicum sunt prodituri, ianuas suas intus pulsent, & crepitum edant; quo foris qui progrediuntur, aut pro ostio stant, caveant ubi id audiunt, ne fores in vicum expulsae illidantur in ipsos. *pag.* 195. H. S.

Ead. ἴθματα μὲν χέρσῳ)

Tellurem pedibus, capite attingebat Olympum.

Ead. ἥτ᾽ ὀλίγη μὲν)

Primum parva quidem assurgit; mox viribus aucta
Ingrediturque solo, & caput inter sydera condit.

Pag. 22. καὶ τῶν ἄλλων) Et aliis figuris *distinctas*, quod dictione oratoria splendent; atque auditores admirationem suam significare, & applaudere cogunt.

Ead. εἰλικρινεῖς] sinceras: συρίζειν, sibilare.

Pag. 23. τὸ δὲ κῦρος τούτων] At horum robur nosse, & simul de iis iudicare, & eum qui non pareret mulctare, non erat illud fistulae munus, nec in hac re dominabantur imperitae quaedam voces & exclamationes multitudinis, quemadmodum hoc tempore, nec vero plausus ad laudes personandas; sed res tota erat penes eos qui eruditionem atque disciplinam litterarum profitebantur. Iis ea reverentia tribuebatur, ut ad finem usque cum attentione & silentio quodam exaudirentur; pueris vero & pedagogis, frequentique populo, virga magisterii illius insigni, admonitio fiebat.

Pag. 24. ῥητορεύουσι] eloquuntur.

Ead. ἢ μᾶλλον δειλαί]

Si genus infoelix, hydris immanibus esca.
Clarius e summo ranae dent flumine vocem.

Pag. 26. οὐ γὰρ ὥσπερ] Non enim, ut quidam eorum qui de arte scripserunt, ponunt in arte & probitatem dicentis.

Ead. ὡς οὐδὲν συμβαλ] ut quod nihil conferat ad persuadendum.

Ead.

Ead. ἀλλὰ σχεδὸν) Sed praecipuum, prope dixerim, momentum habent mores ad faciendam fidem.

Ead. οὐ γὰρ ὥσπερ] Non enim ita eſt, ut quidam artis magiſtri, in libris de arte ſcripſerunt: probitatem dicentis ad perſuadendum nihil conferre: imo vero, fere dixerim, praecipuum faciendae fidei momentum ſitum eſſe in moribus.

Pag. 27. σχεδὸν fere. ἀποδείξεις demoſtrationes.

Pag. 28. ὀφιογενεῖς) ſerpentigenae.

Pag. 29. καὶ γὰρ οἱ φύσει) Etenim, qui natura quidem cives ſunt opinione autem ita ſentiunt, Patriam ſibi eſſe, ubicumque habuerint res neceſſarias; de his dubitari non poteſt, quin neglecto reip. communi commodo, ad privatum lucrum ſe conferant, propterea quod non civitatem, ſed opes, ſibi patriam eſſe putant.

Ead. ἅπας μὲν ἀὴρ)

Aquila univerſum tranſuolat per aera,
Omniſque tellus patria eſt forti viro.

Pag. 31. ἐλλειπτικῶς) per eclipſin, defective.

Ead. εὐκαταφρόνητον) Contemnendum negotium, & non magni pretii.

Ead. ξένος) Hoſpes eſt negotium, quod facile contemnitur.

Ead. σοφόν τι χρῆμα) Sapiens quaedam res eſt homo.

Pag. 32. φίλιστος δὲ μιμητὴς) Philiſtus autem imitator eſt Thucydidis, praeterquam quod in moribus non imitatur. Nam ille quidem liber eſt, ac ſpirituum plenus: hic vero inſeruit regum, aliorumque cupiditati. Aemulatus autem eſt, primum illud quidem, ut imperfectum argumentum relinqueret, quemadmodum ille fecerat; deinde & illius in diſponendo ordinis negligentiam: Quin & opus ſuum difficile ad intelligendum reddidit, eorum, quae dixit concluſione. In dictione autem linguarum varietatem, & exquiſitum Thucydidis ornatum imitatus non eſt: ſed rotundũ, & preſ-

pressum, & nervosum, forense orationis genus valde diligenter expressit; non autem peraeque dictionis pulchritudinem, & gravitatem, & copiam enthymematum, & molestias, & concitatos affectus, & figuras. Exilis enim est & humilis atque abiectus propemodum, descriptionibus locorum, pugnarum navalium, aut terrestrium praeliorum, aut exstructionis urbium. Neque oratio rerum magnitudini respondet. Prudens tamen est, & quod attinet ad rerum expositionem, Thucydidi merito anteponendus.

Pag. 35. ὁρᾶτε γὰρ ὦ) Videtis enim, Athenienses, apud vos quidem de hoc Demosthene iudicari; apud alios vero, de vobis. Qui quidem observant, quae tandem, de iis quae ad patriae utilitatem pertinent, vestra sit futura sententia. Utrum horum privatas largitiones, ac munerum corruptelas, & improbitates in vos ipsos suscepturi sitis; an omnibns manifesto declaraturi, odio vobis esse eos, qui adversus remp. dona capiunt.

Ead. ἐν τῷ πρὸς) Paraenesi ad Gentes.

Pag. 36. ἰχθύσι δ' ὅτε δίκη.)

Piscibus inter se non iustum, non pudor ullus,
Non amor est: longe sed mutua bella capessunt,
Hostilesque gerunt animos. fortissimus horum
Devorat imbelles; uno propior natat alter.
Fata ferens: aliis alii sunt piscibus esca.

Pag. 37. ὡς δ' ὑπὸ δελφῖνος) *Hos ita vertit interpres Homeri.*

Ac veluti viso delphino saepe minores
In latebras fugiunt pisces; quia devorat omnes
Quoscumque assequitur: sic tum formidine capti
Troes, in undosae latuerunt margine ripae.

Pag. 41. ἡδίστης τινὸς) suavissimam quandam redolens peregrinitatem.

Ead. ὦ πάτερ ἡμέτερε]

Caelicolum pater, o Saturnie maxime regum,

Si

INTERPRETATIO.

Si modo nunc Divis foelicibus iſtud amicum:
Ut patriam antiquam repetat *generoſus* Ulyſſes.

Ead. περὶ πρακτέου] De eo quod agendum eſt. *qui Crito inſcribitur*.

Ead. τὰ μὲν οὖν δὴ] Priſca igitur illa mittantur & valeant: atque ut diis amicum eſt, ita dicantur.

Ead. ὡς μάθοι τι χρὴ) ut ſciat, quid vel loqui vel agere doceat, quod & amicum ſit diis.

Ead. πουλυδάμα) Polydama nec grata mihi, nec amica profaris.

Ead εἰ σοι φίλον) Si tibi amicum eſt.

Ead. τῷ θεῷ γὰρ) Deo enim erat amicum.

Pag. 42. ἀλλὰ μὴν καὶ) Atqui volo, quaſi ſcriptis luderemus, reponere quicquid volueris eorum, quae ſunt a nobis explicata: ne te a me circumveniri arbitreris.

Edd. ἀλλ᾽ ἔτι καὶ νῦν) At nunc etiam reducere licet.

Pag. 43. ἀλλὰ μεταθώμεθα) Sed reponamus. Verendum enim eſt ne minus recte amicum, & inimicum poſuerimus.

Pag. 44. ἀμνηστία) oblivio.

Ead. ἐν τοῖς πολιτικοῖς) in civilibus praeceptis.

Ead. τὸ τῆς ἀμνηστίας) oblivionis decretum.

Ead. μὴ μνησικακεῖν) Non meminiſſe iniuriarum,

Ead ἑλληνικῶν) Hiſtoriae Graecorum.

Ead. καὶ ὀμόσαντες) Quumque ſacramenta ſancte praeſtita eſſent, nequis iniuriarum eſſet memor: etiam num populo iis inhaerente, quae tum iureiurando ſancita ſunt, una in eadem rep. vivunt.

Ead. νῦν δὲ ἐκεῖνοι) Nunc vero illi quidem, cum maximis malis premeretur, civitatem liberarunt, pulcherrimum illud verbum uſurpantes, μὴ μνησικακεῖν, non meminiſſe iniuriae.

Ead. μὴ μνησικακήσεις.)
Iniuriae obliviſcere, Phylam ubi ceperis.

Pag. 45. οὐ μνησικακήσω) Non recordabor iniuriae cuiuſquam

quam civium praeterquam XXX. virorum & XI. ac ne horum quidem, si quis voluerit rationes reddere magistratus quem gessit. Administratae reip.

Ead. καὶ οὐ δέξομαι) Neque admittam nominis delationem, aut libellum abductionis in carcerem, ob ea quae prius facta sunt, nisi reorum nomine.

Ead οὐ μνησικακήσω) Non ero memor iniuriae, neque alia ratione corrumpi me sinam, sententiam autem feram secundum leges constitutas.

Ead. ἕλκεσι βρύοντας) Ulceribus scatentes.

Pag. 46. ἀποβλητέα δῶρα) reiicienda dona.

Ead. ἑλωρίοις) *Sic vocantur* quae praedae exposita sunt.

Pag. 49. εἰ μὲν οὖν περὶ) Nam si de iis tantummodo, quae iudicio persequebatur, accusationem instituisset Aeschines, ego quoqve de ipso decreto statim respondissem. Nunc vero cum in aliis rebus percensendis non minorem partem orationis consumpserit, multaque in me ipsum mentitus sit; necessarium esse puto, atque iustum, Athenienses, ut primum ad ea breviter respondeam.

Ead. ὁ γὰρ τὸ σπέρμα) Nam qui semen praebuit, is malorum quae ex eo enata sunt, causa est.

Ead. ἀδωνιαζούσαις) Adonidis festum celebrantibus.

Pag. 50. μᾶ πόθεν ὤνθρωπος) *Hoc ita reddidit interpres Theocriti.*

Gorg. Unde homo? quidue tibi, si nos iuvat esse loquaces?
Si potes imperio nos obrue, nempe iubebis
Ista Syracusiis, sed noveris hoc quoque cives
Nos sumus e clara pars non spernanda Corintho
Sicut & ipse fuit volucer pene Bellorophontes
E Peloponneso sermo nos esse fatetur.
Dorica verba loqui, quum simus Dores, opinor
Possumus, & nobis, nisi fallunt omnia, fas est.
Prax. Ne sine caelifuga umbrarum regina silentum
Ut quisquam imperitet nobis, ni fortior unus.
Non metuo ne mensura tibi ludar inani.

Ead.

Ead. γεύσασθαι) deguftare. κτήσασθαι, poffidere.

Ead. πολυπάμμων) qui multa poffidet.

*Pag.*51 περὶ τοῦ ἐν) de antro Nympharum, cuius mentio in Odyffea.

Ead. πηγαὶ δὲ καὶ νάματα) Fontes vero, & flumenta propria funt, nympharum quae aquis praefident aut potius Nympharum *hoc eft*, animarum, quas proprie Meliffas *quafi opes* antiqui appellabant, quod conciliatrices fint voluptatis. Unde & Sophocles non inepte de animabus dixit

Iam mortuorum refonat examen vagum.

Et Cereris item facerdotes, ut pote fubterraneae antiftitas, Meliffas nominarunt; ipfamque adeo filiam, μελιτώδη.

Pag 52. ἅτις καὶ σπέρχιν)

Vicit & haec iam Sperchin Ialemon ante canendo.

Ead. ὁ θέμις) fas non eft.

Pag. 55. ὁ δαιμόνιος ἐκεῖνος) divinus ille.

Pag. 56. τῶν ὑφ' αὑτὸν) Imperatorum quos fub fe habebat

Ead. παιδείας) Cyripaediae.

Ead. Μνήμην δ' οὔτινά φημι) *Sic poffunt aliis numeris.*

Memoria nulli contigit praeftantior,
Quam filio Leoprepis Simonidi,
Qui luftra vitae fexdecim compleverat.

Pag. 56. ὄργανον) Inftrumentum

Pag. 57 εἶδος) fpeciem.

Ead. ἐν τῷ ὑπὲρ) Sermone de pulchritudine.

Ead. ἄξιον. Digna.) ἀξίως dignos.

Ead. ἴδοιμι δ' αὐτοῦ ἔκγον' ἄρρεν)

Videamque natos liberis ortos meis,
Quos primum honeftet regiae formae decus:
Nam fumma laus eft, cui poteft contingere,
Infit ut honefti dignitas in corpore.

Ead. φύσει βασιλικὸν) Natura regale quiddam effe pulchritudinem.

Pag. 58. *βασιλίσκους)* Regulos pro regibus.
Ead. ἐν τῷ περὶ) Libro de puerorum educatione. Non reges ſed reginas.
Ead. περὶ ἑρμηνείας) De elocutione.
Ead. φεῦ ὦ μῆτερ) Heu o mater orta regiis e ſtemmatis.
Ead. ἔα πολυμῆστορ) Polymeſtor, ehem te quis evertit miſer?
Ead. φεῦ πῶς ἄν σ') Eheu. quibuſnam laudibus te praedicem?
Ead. εἶεν καὶ δὴ] Eſto. perierint: quod recipiet me oppidum?
Pag, 59. *βίην Ηρακληείν)* Virtutem Herculeam, & virtutem Iphicleam.
Ead. ἐγὼ τὸ μὲν σὸν)
Tuum ipſe corpus quod mihi fauſtum fuit
Servare promptus ſum.
Ead. ἀλλ' εἰσορῶ] At ecce corpus conſpicor heri Agamemnonis.
Ead. σὸν δέμας θηρ) Perſequens corpus tuum.
Pag. 60. *μνημονικὸν ἁμάρτημα)* memoriae lapſum.
Pag. 62. *κ' ἤπειτεν εἰς τὸν)*
Deinde ſacco protinus vos abdite.
Cumque hinc recluſae grunnietis, & ſonum
Dabitis, ſues quem redderent myſtericae.
Ead. Δ. τί δαὶ φέρεις) At tu quid affers? M. Myſticas porcas fero.
Pag. 66. *δεινὴ γάρ'.)*
Metuenda ſane eſt: Nec facile *victoriam*
Refert in illam ſi quis odia exerceant.
Ead. ἄσεται canet. οἴσεται, feret.
Ead. τὸν καλλίνικον) Salutavit una Callinicum cum Diis
Ead. ἔτι τὸν] Et adhuc Herculeum
Callinicum ego pſallam
Ead. ἀλλ' ἴτ' ἄειδε) Verum age canta
Callinicium cum choro meo.

Pag. 67.

Pag. 67. οἶσθ' οὖν ὃ δράσεις)
Scin' ergo quid ages? neve vi retraxeris,
Mecumue manibus ne velis contendere.
Ead. ἀττικώτερον) Magis Attice.
Ead. οἶσθ' ὅτι ποίησον) Vis ſcire, quid agas?
Ead. οἶσθ' οὖν ὃ δρᾶσον ὦ γυναι;)
Scin' ergo quid ages, uxor? auſculta mihi.
Ead. οἶσθ' οὖν ὃ δρᾶσον τῶν πάρος.)
Scin ergo quid ages? vetera ne meminerimus.
Ead. οἶσθ' οὖν δρᾶσον, χειρὸς)
Scin ergo quid agas? e manu capiens mea
Vas aureum Minervae
Ead. οἶσθ' οὖν ὃ δρᾶσον ὦ Τροχίλε.)
Scis ergo, quid ages, Trochile, tu nobis eum
Accerſe.
Ead. οἶσθ' οὖν ὃ δράσεις) Scis ergo quid ages? hoc relinquamus ſolum.
Pag. 71. πολλοστημόριον) Multeſima pars, *ut loquitur Lucretius*.
Ead. καθ' ὅσον οἷόν τε) quoad fieri poteſt.
Pag. 73. εἰ μὴ ἄρα) Niſi forte callidum & peritum dicendi artificem eum vocant, qui vera dicat. Quod ſi dicunt, ne ego me ex illorum ſententia oratorem eſſe confiteor.
Pag. 76. θρηνοῦσι) lugent ἐπαιάζουσι καὶ) cum lugentibus ſimul lugent & lamentantur.
Ead. αὐτοὺς δ' ἑλώρια.)
Alitibus, canibuſque obiecit corpora praedam.
Pag. 77. ὃν δέ κ' ἐγὼν) Seu quis detrectarit opus, pugnaeque laborem
Seu quis ad aeratas devitans praelia naves
Reſtiterit, non effugiet, quin corpore ſparſo
Paſcat aves, canibuſque inhumatus praebeat eſcam.
Ead. εὖτ' ἂν πολλοὶ) donec multos ſub tartara mittat
Poſtratos homicida Hector.

Ead. θεαπεσίῳ) Hectora mirifico fugiunt clamore homicidiam

Ead. Εκτορ☉- ἀνδροφ.) Andromache manibus viricidam amplexa maritum

Ipsa caput manibus viricidae amplexa mariti.

Pag. 79. ἄντε λιπάραι κ̇.) Insignes & celebratae, Graeciae propugnaculum, Athenae.

Pag. 80. ἐξαγωγὴν εὔλογον.) Migrationem e vita, rationi consentaneam.

Ead. τὸ δ' ἀποθνήσκειν] Mori autem quempiam ut fugiat paupertatem, aut amoris vim, aut molestiam, non fortis est viri, sed potius ignavi. Mollitia enim animi est res laboriosas subterfugere. Neque vero, quia id honestum est, ideo perferri; sed ut fugiat malum.

Pag. 81. ἐσκεψάμην δὲ) Curavi ut, etsi multa me praemant mala,

Ne lumen hoc linquens, notam ignavi feram,
Nam calamitati qui nequit resistere,
Nec sustinere spiculum inimici potest.

Pag. 82. ἀνιστόρητ☉-] Ignarus & expers omnis historiae.

Ead. καλὸν παρὰ καλὸν) pulchrum a vocando, quoniam omnes ad sese vocat.

Pag. 83 ὅ, τι καλὸν] Pulchrum quod est, semper placet.

Ead. ἀλλὰ τῷ ὄντι] Sed revera & ipse rei dubitatione plane aestuo; mihi adeo videtur ex antiquo proverbio, Pulchrum esse amicum.

Ead. μοῦσαι κ̇ χάριτες.)

O Musae & Charites, proles Iovis aurea quarum
Carminibus Cadmi est concelebratus hymen.
Quod pulchrum est amicum: quod non est, nec amicum est:
Hoc immortali carmen ab ore venit.

Ead: ἁρμονίας δὲ] Harmoniae ad celebres hymenaeos Venerant Dii.

Pag. 84. ἀντιπαραβαλεῖν) Ex aequo conferre.

Ead.

Ead. οὓς γὰρ οἱ περὶ) Quos enim, qui Antipatrum ſequuntur, monolemmatos ſyllogiſmos vocant, non ſunt ſyllogiſmi: ſed non plene interrogantur.

Pag. 85. ἀκολουθία) Conſequentia.

Pag. 86. λέγουσι δ' ἡμᾶς ὡς.)

Vitam periclis nos carentem degere
Domi aſſeverant, ferre ſeſe lanceam:
Errore ducti, nam ter in acie prius
Armata certem, liberos quam edam ſemel.

Pag. 87. ὁ δ' αὖ θάνατος) Mors & fugacem ſemper aſſequitur virum.

Ead. ἀρουρῶν ὅσοι) Latae quicumque fructu veſcimur terrae.

Ead. εἰ δέ τις ἐστὶ)

Si quiſquam eſt hominum, terrae qui munera paſcunt.

Pag. 88. ἱκετίσι Supplicibus. τὸν δ' ὑμνοποιὸν)

Melicum poetam, cum quidem verſus parit
Hos parere laetum, quod niſi laetus foret
Non poſſet utique, triſtis & maeſtus domi,
Recreare caeteros, neque id iuſtum fiet.

Pag. 89. διὰ γὰρ τοῦτο) Nam propterea cum eadem ſit methodus concionalis generis: cumque multo pulchrior & civilior ſit deliberatio, quam conventionum tractatio: de illa quidem nihil dicunt; de iudiciis autem omnes praecepta tradere conantur.

Ead. λοιποὶ δ' εἰσὶ) Reliqui nobis ſunt ii, qui ante nos fuerunt, qui artes, ut vocant ſcripſerunt: qui quidem non ſunt nobis ſine reprehenſione praetereundi. Profitebantur enim ſe tradituros Iudicalium cauſarum praecepta, nomen id ſeligentes quod omnium erat odioſiſſimum: quodque ab iis imponi potius decuiſſet, qui inviderent, quam ab iis, qui talem diſciplinam, profiterentur. Atque haec quidem illi, cum artis praecepta nihilo magis ad lites iudiciarias, quam ad quodlibet aliud orationis genus pertineant.

Pag. 90. ἐμπιπλᾶσθαι) Impleri. ἀκρατισμὸν) Ientaculum. ἄριστον prandium, ἀριστεύειν, strenueagere. ἑσπέρισμα, vesperna. δεῖπνον, coena. ἐπιδορπίς, coenula, Postcoenium.

Pag. 91. ἐπιχαιρεκακία) Gaudium ex rebus malis.

Pag. 92. ἀμηχανοῦντος) aestuantis & dubitantis.

Ead. ἀναμφισβητήτως) Sine ulla dubitatione.

Pag. 93. ἀπωλόμεσθα.)

H. Periimus, at num Thestias superstes est?
T. Ledamne dicis? ultimum clausit diem.
H. Num turpis Helenae fama mortem illi attulit?
T. Aiunt, ita quidem laqueum ut aptarit sibi.

Pag. 94. Λήδα δ') Leda autem laqueo mortua est infamiae meae prae doloribus.

Ead. ἐπαιάζων) q. allamentans. Mater quidem abiit.

Pag. 95. εἰ δέ τις αὐτούς) Quod si quis censet eos, aut sine voluptate cibum capere, cum solum nasturtium pro obsonio habeant: aut sine voluptate bibere, cum aquam bibant, recordetur quam suave sit esurienri maza & panis ad edendum: & quam suavis sit potus aquae sitienti.

Ead. αἰσχρὸν γὰρ) Turpe enim ducunt etiamnum Persae & spuere & emungi, & corpore sufflato videri.

Pag. 96. οἵην χρύσειοι)

Utque boni sobolem post se liquere parentes
Degenerem: sic vos gignetis deteriorem.

Ead. παῦροι γάρ τοι)

Pauci etenim patribus similes sunt indole nati,
Peiores multi, pauci quoque sunt meliores.

Pag. 97. στείχω δ' ἐπ' αὐτὴν.)

Nunc pergo ad ipsam, cuspide ut libem sacra,
Namque ille sacer est manibus diis: cui
Haec hasta crinem verticis libaverit.

Ead. ὁ Θάνατος) Mors.

Pag.

Pag. 99. πολιτειῶν. de Repub. τὰ πρωτεῖα) primas partes.
Ead. ὁ τοῦ τέλους λόγος) finis ratio.
Ead. συμφωνεῖν) concinere, & consentire.
Pag. 101. διαγωγῆς χάριν) oblectationis gratia.
Pag. 102. μοῦσαι γὰρ ὅσους)

Nam quos blandae aspexere puellos
Musae oculis, illos & coluere senes.

Ead. ὁ δ' ᾔεισεν] Invidia dulcius hic cecinit.
Pag 105. ἀειδέσιν] In aspectabilibus. ἀμούσους) alienos a musis.
Pag. 108. σμικρὸν ἐπὶ) Parvum parvo addens.
Pag. 109. ἀμηχανίας) haesitantiae.
Pag. 112. ἐγὼ γὰρ αὐτῆς)

Nam & ipsa pariter quempiam manu mea
Quicumque fuerit omnium carissimus
Ulciscar hisce spiculis lethalibus

Ead. Ἄδωνις ἔτι) Adonis cum adhuc puer esset, Dianae ira percussus inter venandum interiit.
Pag. 114. περὶ καλοῦ) De pulchro & de voluptate.
Ead. ἡ πίννη καὶ ὁ πιννοτήρης) Pinna & Pinnoteres operis socia inter se sunt, cum seorsim degere non possint. Ac prima quidem e genere ostreorum est: pinnoteres vero parvus cancer. Pinna igitur cum diduxerit concham, quieta manet, observans ingredientes pisciculos. Pinnoteres autem adstans, ubi quid ingressum est, ipsam mordet, tanquam id signum daret: illa vero morsu icta comprimit conchas. Sic quod captum est, intus una comedunt: aiunt antem nonnulli animalia haec etiam una generari, & quasi uno ex semine nasci.
Ead. ὧν ἐστὶ καὶ) Quo quidem in numero cumprimis est is, de quo scribens plurimum atramenti consumpsit Chrysippus, pinnoteres qui primas in omnibus hujus & Physicis & moralibus libris habet.

apud Plutarchum legitur πινοθήρας.

Pag. 115. φιλοσοφεῖν] Philosophari.

Pag. 116. κεῖνος ὀλβιώτατος) Ille feliciſſimus,
Cuicumque in unum nil mali obtingit diem.

*Pag.*117. ἀπομνημονευμάτων) rerum memorabilium.

Pag. 118. δοκεῖ δέ μοι.) videtur autem mihi, Cyre, difficilius eſſe reperire virum qui bona recte ferat, quam qui mala. Illa enim ad inſolentiam & contumeliam multos, haec vero ad moderationem omnes adducunt.

Ead εἰ δὲ δή τιν' ἄνδρα) Quod ſi quemquem mortalem virum Olympi praeſides honore affecerunt, is Tantalus fuit, atenim concoquere magnam felicitatem non potuit.

*Pag.*119 μέθη δὲ βρεχθεὶς)
At ille vino madidus, egregius meae
Matris maritus, nunc quoque inſultat ferox,
Tumulumque ſaxis impetit patris mei.

Ead. οἱ γὰρ πλούτῳ) Divitiis enim ebrii qui ſunt iniuriam hominibus inferunt.

Pag 120. ἑλληνίζει) Graeciſſat.

Ead. μηδ' ἔθελ' ἐξ ἔριδος.)
Neu properes pugna meliorem tendere contra.

Pag. 123. ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις) Septem ad Thebas.
Ete. Orate ut haſtas hoſtium turris tegat.
Chor. Non ergo protegent Dii ? Ete. At Deos ferunt
Dum capitur, urbis praeſides excedere.

Ead. λέγεται γὰρ) Aiunt enim cum prope eſſet ut Troia caperetur, apparuiſſe Deos Troianis auferentes e templis ſimulachra ſua.

Pag. 124. τί φής; ἐρᾷς)
N. Quid ais amaſne quempiam mortalium ?
P. Quicumque demum ? natus eſt Amazone.
N. Hippolytum ais? P. Tibi ipſa narras, non ego.

Pag 129. ἀξιώματα, ὅτι πάντες) Axiomata, quod omnes ita ſentiant.

Pag. 132. πῶς οὖν οὐκ ἂν) Quomodo igitur non fuiſſem hominum omnium miſerrimus qui ſervos meos, non am-

amplius ſervos habiturus eram, ſed dominos in reliquum vitae tempus; qui mihi tanti facinoris conſcii forent: ut etiam ſi in me graviſſime peccaſſent, tamen ab illis poenas repetere non poſſem; cum ſatis intelligerem in ipſis ſitum eſſe, ut me ulciſcerentur, atque ut nomen meum deferentes ipſi liberi fierent?

Pag. 135 ἕξομεν δὲ τελέως] Habebimus autem perfecte methodum cum ſimiliter habuerimus, atque in rhetorica, medicina, aliiſque eiuſmodi facultatibus. Id autem eſt, ex contingentibus facere quod volumus. τοῦτο δὲ] id autem eſt &c.

Pag. 136 ἀμήχανον ὅσον] Nimium quantum.

Ead. ἔστι δὲ ἀριθμῷ] Sunt autem numero aequalia & eadem ea ex quibus fiunt orationes: & ea de quibus ſyllogiſmi, nam orationes fiunt ex propoſitionibus de quibus autem ſyllogiſmi, problemata ſunt.

Ead. ἔστι δὲ ἀριθμῷ] Suut autem numero aequalia & eadem ea, ex guibus orationes, & ea de quibus: nam fiunt quidem ex propoſitionibus: de quibus autem, problemata ſunt.

Ead. ὁ δ' ἄδικος] Iniuſtus autem non ſemper eligit id quod maius eſt, ſed & quod minus in ſimpliciter malis. At quoniam quod minus malum eſt, bonum quodammodo videtur eſſe, in bono autem verſatur pluris cupiditas: propterea videtur pluris avidus eſſe. Eſt item iniquus; hoc enim continet, & commune eſt vocabulum: & legum violator; haec enim legum trangreſſio, ſive iniquitas continet omnem iniuſtitiam: idque commune eſt omnis iniuſtitiae.

Ead. ἔστι δ' ἄνισος] Eſt item inaequalis & legum violator: hoc enim continet & commune eſt *vocabulum.*

Pag. 137. πᾶσαν ἀδικίαν) omnem iniuſtitiam, & omnis iniuſtitiae.

Ead. περιέχει καὶ κοινὸν] continet & commune eſt.

Ead.

Ead. πρὸς πᾶσαν) *non* ad omnem iniustitiam, *sed* ad plus & ad minus *referenda sunt*,

Ead. φιλόψογον γὰρ] Res foeminarum semper est mordacior.

Ead. γένος) genus.

Pag. 138. παιδείας] institutionis.

Ead. τὸν Ἀράβιον) Maragdus autem Arabs *ducere fertur* equitum decem millia, currus centum, & funditorum infinitam quandam *rem* & copiam.

Ead. πολλόν τι) magnamque rem serpentum excludunt.

Ead. πολὺ χρῆμα τεμαχῶν)

Res *vis* magna & assae carnis est, & piscium.

Pag. 139. γεροντικόν ἐστιν) Senile est.

Ead. μνημονικὰ ἁμαρτήματα) memoriae peccata.

Pag. 140. ζηνὸς γὰρ) Ioue nata cum sit, viuere aeternum decet.

Caelo sub alto fratribus Dioscoris
Socia assidebit, certa nautarum salus.

Ead. οἶνος πινόμενος]

Vinum, si bibitur multum, nocet: at moderate
Si potet quisquam, proderit, haud oberit.

Pag. 141. ἄλλοι δ' αὖ.]

Praeterea caelo, terraque parentibus orti
Tres pueri magnique & fortes, non referendi.
Cottusque, Briareusque, Gygesque, superba propago
Illorum ex humeris surgebant brachia centum,
Informes totidemque manus: capita alta gerebant
Quinquaginta humeri.

Pag. 150. ἀναμνήσθε δὲ καὶ] Recordamini autem etiam maiorum quam boni, quamque temperantes fuerint. Qui quidem ex urbe eiecerunt Cimonem ob legum contemptum, propterea quod cum sorore sua concubuisset, etsi non modo ipse Olympia vicerat, sed etiam pater ipsius Miltiades. Veruntamen nullo in numero ponebant victorias. Non enim e certaminibus, sed ex institutis iudicabant.

Pag.

INTERPRETATIO.

Pag. 151. *καί τοι ὐ δὴ*] Et vero non ſane quiſquam ad nuptas mulieres comeſſatum ire auderet: neque nuptae mulieres eunt cum viris ad convivia : neque aequum cenſent convivari cum alienis praeſertim cum quibuslibet.

Pag. 155. *ὀρθὰν τὰν ναῦν*] Rectam navem .

Ead. *θάνοιμ' ἄν*) Moriar , mori me ſi quidem omnes expetunt .

Pag. 157. *ἔϛι δὲ καὶ*] Eſt autem, & ex corporis bonis, atque fortunae nam qui morbis non careat , neque ſit robuſtus ; ne is quidem perturbationum erit expers, nec ſine moleſtiis . Et longaevus , non fortunatus permanſerit.

Ead. *μὴ ἄνοσος γὰρ*) Nam qui morbis non careat , neque ſit robuſtus, non erit perturbationum expers ; neque ſine fortuna poteſt quiſquam aut expers moleſtiarum aut longaevus eſſe.

Pag. 158. *εὐγηρίαν*) commodam ſenectutem .

Ead. *ἀπαθής*) Perturbationum expers .

Ead. *ἄνευ τύχης*) Sine fortuna nec moleſtiarum vacuitatem , nec vitae longinquitatem eſſe poſſe .

Ead. *οὐδὲ χορὸς*) Nec chorus iſte die Phaebum modo concinet uno .

Undique laus Phaebi: per montes concinit illum.

Ead. *ἔϛι γὰρ*) Undique laus Phaebi , quis non facile ornet eundem ?

Pag. 159. *διὸ δεῖ λανθάνειν*) Quo circa latenter id facere oportet ; neque videri exquiſite dicere ; ſed naturaliter : hoc enim aptum eſt ad perſuadendum : illud contra nam velut adverſus inſidiantem , calumniantur .

Ead. *διαβάλλονται*) calumniantur . *διάλαβῦνται*) cavent ſibi .

Ead *ἐν δὲ τοῖς*) In ſimplicibus autem ſermonibus multo paucioribus .

Ead.

Ead. ἐν δὲ τοῖς) In simplicibus autem sermonibus multo pauciora sunt.
Ead. ἀκολυθία) Consecutio.
Pag. 163. κατ' ἐκεῖνο τὸ] Iuxta illud Euripidis, Mutatio omnium rerum dulcis.
Pag. 164. παθητικῶς) passive.
Ead. παντολέτορες] omnium corruptores.
Ead. ἔχεις γὰρ ἃ] Habes enim, quae ego fero.
Ead. ἔχεις γὰρ [Habes enim quae novi habuerint.
Pag. 166. δότε μοι λεκάνην] date mihi pelvim, *ex Aristophane, Nub. cum nauseam moveri significaret.*
Pag. 168. ἐν αἰνιγμοῖς] in aenigmatis.
Ead. τὰ δ' οὐκ ἐν αἰνιγμοῖσι)

Mala hic quidem non significat in aenigmatis
Periisse socios evidenter asserit

Ead. παροιμιῶν) Proverbiorum.
Pag. 169. Ἡρακλεῖ μαινομένῳ) Hercule furente.
Ead. ανεότας μοι φίλον]

Iuventus mihi cara est
Senectus autem pondus & semper
Gravius Aetnae scopulis
Supra caput situm est.

Ead. κἀγὼ ὑμῖν) Et ego vobis demonstrare conabor, quid tandem sit illud, quod mihi & famam confecerit & calumniam.
Pag. 170. σκιάς) umbras volare.
Pag. 172 ἡσιόδειον] Hesiodium.
Ead. ψευδησιόδειον] falso tributum Hesiodo.
Ead. μηδὲ δίκην δικάσεις)

Neu dirimas litem quin partes noveris ambas.

Ead. περὶ αἱρέσεων.) De sectis.
Pag. 274. ἡγησάμην Εὐαγόραν) Existimavi Evagoram si quis sensus est mortuis, eorum quae hic fiunt, libenter quidem haec accipere & gaudere videntem & diligentiam tuam in iis quae ad ipsum pertinent, & magni-

magnificentiam: multo autem maiorem gratiam habiturum, quam aliis omnibus.

Pag. 175. φιλῶ λέγειν] Verum dicere semper amo: nec natura finxit duplicem.

Pag. 177. τῶν μετὰ τὰ] Metaphysicorum.

Ead. φυσικῆς) De Physica auscultatione.

Ead. περὶ ἀγαθοῦ] De bono, vel de Philosophia.

Ead. περὶ φιλοσοφίας] De Philosophia 1. 2. 3.

Pag. 178. ὁμοίως δὲ καὶ) Similiter vero & in libris de Philosophia definitum est.

Ead. περὶ φιλοσοφίας) De Philosophia nunc dicit, quod ipse ex Platonis consuetudine de bono conscripsit, in quibus percenset Pythagoricas & Platonicas de rebus omnibus sententias.

Pag. 179. πράξεις δὲ ποίας) Actiones autem quales tribuere oportet ipsis? an istas, an ridiculi videbuntur contrahentes & deposita reddentes, & quaecumque alia talia sunt! an fortes? sustinentes terribilia, & periclitantes eo quod pulchrum est? an liberales? cui autem dabunt? absurdum autem. An ipsis quoque esse dicemus nummum, aut aliquid tale? Sin autem temperantes, quid nam erant? aut inepta est laus? neque enim habent pravas cupiditates. Percurrentibus autem omnia, videbuntur ea quae ad actiones pertinent, parva & indigna diis.

Ead. τὰς θεωρητικὰς) Virtutes quae in contemplatione cernuntur p. iis quae versantur in actione.

Ead. παραδειγματικὰς) Exemplares & causales.

Pag. 182. σοφὸς) Sapiens autem is, qui multa novit
Natura. Qui autem didicerunt, insanientes
Clamoribus tanquam corvi imperfecta sonant
Iovis adversus avem divinam.

Pag. 184. ζῶον εἶναι] Animal esse cognatum poesi, tum propter laborem quem suscipit in opere faciendo, tum propter operis ipsius dulcedinem, & aptam cellarum

compe-

compositionem, quae omnia itidem habet & poesis, quae & labore progreditur, nihil enim pulchrum sine labore; & dulcedinem adinvicem habet non mediocrem, simulque metri recta compositione resplendet.
Ead. σωὶ εὐμενείᾳ] Libenter accipe coronam hanc.
Pag. 186. διὸ τῷ λόγῳ] Quocirca oratione oportet prius castigare, minus enim indignantur sic castigati etiam servi.
Pag. 193. ἡ δ' ἐς δίφρον ἔβαινε.]
Illa subit currum Tydiden propter amicum
Considerans, magnum ingemuit tum faginus axis
Pondere tantorum Divaeque, virique gravatus
Pag. 194. πᾶσαι γὰ) Omnes enim artes & effectrices & scientiae, facultates sunt.
Pag. 195. ἡ γὰρ αὐτὴ) Eadem enim potestas contrariorum, contraria.
Ead. ὑποκειμένῳ) subiecto
Pag. 196. κατὰ συμβεβηκός) Per accidens.
Ead. ἀφιλόσοφα) aliena a Philosophia.
Ead. δυνατὸν) Quod potest esse.
Ead. καὶ κατὰ τὰς)Et secundum alias temporis differentias
Ead. καὶ ἀντιδιαιρεῖται)Et opponitur ei quod necessario fit
Ead. τῶν δυνατῶν) Eorum quae esse possunt.
Pag. 197. τὰ ἐναντία) Contraria pro quomodocumque oppositis.
Ead. πᾶν τὸ δυνατὸν) Quicquid potest esse, idem potest non esse.
Ead. περὶ ἑρμηνείας) De interpretatione.
Pag. 198. ἀλλ' οὐ προὔλεγον) At non praedicebant, non praesignificabant nobis dii, ut caveremus, tantum non assumptis hominum vocibus?
Ead. ὁρᾶτε τοῖς ὀφθαλμοῖς) videtis oculis detestabilem & execrandum portum moenibus cinctum.
Pag. 199. γίνεσθε δή μοι) Adeste mihi ad breve tempus cogitatione non in iudicio, sed in theatro: ac putate vos

te vos videre prodeuntem praeconem. *Et paulo post*. Sed quandoquidem corporibus non adfuistis, animis saltem aspicite illorum calamitates ac ponite vobis ante oculos urbem captam, murorum eversiones domorum conflagrationes, abductas mulieres, & pueros in servitutem, viros senio confectos, vetulas mulieres sero dediscentes libertatem, lugentes, supplicantes vobis, irascentes non iis qui poenas reposcunt, sed iis qui horum in causa sunt.

Ead. ἤδη γάρ ποτε) Iam enim aliquando vidi odio habitos eos, qui aliena flagitia nimis aperte dicerent.

Ead. ὀκνῶ μὴ περὶ] Vereor ne de te dicens quae te decent, ipse non decoram mihi videar orationem delegisse.

Ead. πολλὰ γοῦν ἕτερ᾽] Cum igitur mihi alia multa quae de ipso dicam suppetant, praetermittam. Non enim quaecumque turpia & inhonesta inesse in ipso possum ostendere, ea mihi libenter dicenda omnia esse arbitor: sed quaecumque dicere mihi turpe non est.

Pag. 202. τοῦ μὲν οὖν εἶναι] Ut igitur iis qui dicunt, fides habeatur, tres sunt causae; tot enim sunt ea, propter quae credimus praeter probationes. Sunt autem haec: prudentia, virtus & benevolentia. Mentiuntur enim de iis, de quibus dicunt, aut consulunt, vel propter haec omnia, vel propter eorum quippiam, aut enim propter imprudentiam non recte opinantur; aut recte opinantes, propter improbitatem, non dicunt ea, quae videntur: aut prudentes quidem & boni sunt, sed non benevoli. Quo circa contingit ut non dent optima consilia, cum tamen cognoscant, quid sit optimum factu, & praeter haec nihil.

Ead. πολύσημον] Quod multa significat.

Pag. 207. μισεῖν τὸ σεμνὸν] Odisse fastum, quodque non cunctis placet.

Ead. οἴ μοι] Hei mihi, tua ut me conficit superbia.

Ead.

Ead. ὄντας δὲ θνητοὺς) Humana sapere nos dicet, qui homines sumus:

Siquidem superbis omnibus, qui contrahunt
Tumore frontem, sic mea est sententia,
Non vera vita est, quam trahunt, sed calamitas.

Pag. 208. παρεωρακέναι) non satis acute vidisse.

Ead. καί σοι ἐγὼ) Et tibi ego, ut novem archontes solent, polliceor me consecraturum Delphis statuam eiusdem mensurae non meam modo, sed & tuam.

Pag. 209. περὶ στεφάνου] de corona. Quamvis hoc quoque, Athenienses, maledictionem ab accusatione differre puto, quod accusatio habeat ea crimina, quibus supplicia legibus constituta sunt: maledictio autem contumelias, quas in se invicem inimici temere iacerent pro sua quisque natura.

Ead. ἐν τῷ κατὰ) In oratione contra Timarchum. Adeo fortis & valida est veritas, ut omnes hominum calliditates superet.

Pag. 210. διὰ χρόνου) interiecto tempore. ἀφιλότιμον εἶναι) Gloriae amore non tangi.

Ead. λεπτολογεῖν) Minute ac subtiliter singula persequi.

Pag. 212. εἰ γὰρ ἐθέλοι) Nam si velit quis cum Lacedaemoniorum abiectissimo congredi: plerumque quidem in sermonibus inveniet ipsum talem, ut haud magni pretii esse videatur. deinde vero alicubi inter loquendum iniicit verbum memorabile breve & contortum, tanquam peritus iaculator: ita ut is, quicum ipse loquitur, nihilo melior puero appareat.

Pag. 215. τῶν ἐσφαλμένων erratorum, quam eorum in quibus haud aberravi.

Pag. εἰς Βασίλειον) In Basilium. Et addere aliquam vitae suae partem unusquisque illi, si quomodo id fieri posset, paratus erat.

Ead. ῥιψάσπιδας) Clypeum abiicientes.

Ead. μεθ' ὑμῶν) Equidem vobiscum, o amici.

Pag.

Pag. 218. ἀσπίδι μὲν σαΐων] *ex interpretatione* H. S.

Nunc aliquis Saiωn parma se iactitat illa,
Quae iacta in vepres est mihi labe carens.
Sic mortem effugi, quid tum si parma peribit
Haud peiorem illa namque parare queo.

Ead. ἡ φιλοψυχία) Nimius vitae amor.
Ead. οὔ σοι τέκνον ἐμόν.)

Non tibi bellorum fortes sunt, filia, curae
Tu iucunda thori, tibi credita, munera tracta:
Haec autem fortis Mavors & Pallas obibunt.

Pag. 219. οἶος πέπνυται) Solus intellexit.
Ead. μετὰ προβασκανίου) Cum praefiscino.
P. 220. αὐτοὶ δὲ ἄρτι) Ipsi autem e vico commodum egressi, cum Nili ripas legerent, crocodilon vident, a dextra in alteram partem proreptantem, & fluminis alveum summo impetu subeuntem. Atque alii quidem, de more & sine perturbatione quod viderant praeteribant; nisi quod Calasiris, impedimentum quoddam ex iis quae in via obiici solent, significari praedixit.
Pag. 221. διὸ καὶ νομίζουσι) Quamobrem etiam existimant homines faelicitatis causas in bonis externis sitas esse: perinde ut si citharam clare & recte pulsandi, causam dicerent esse lyram potius quam artem.
Ead. τοῦ κιθαρίζειν] Pulsandi citharam clare & recte, *sed*, quod citharam recte pulsaret Lamprus.
Pag. 228. καὶ πληξάμενος] Et afflicto capite, nautis iussit cymbam admitterent.
Pag. 229. ἀνάθημα) anathema, *quam* Solis anathema.
Pag. 231. ἡμῶν δὲ γενομένων) verum cum nascimur, quod ait Comicus, ne ipsi quidem valde sentiunt vicini, Alcibiade.
Ead. Δημέᾳ δὲ τῷ υἱῷ] Demeae filio uxorem despondens, Quum ego inquit matrem tuam, fili, ducerem, ne

)**(vicinus

vicinus quidem sensit: ad tuarum vero nuptiarum sumptus reges conferunt & dynastae.

Ead. ἐμοῦ γαμοῦντος] Ducente me uxorem nec audiit proximus.

Pag 232. ὁ μακαρίτης] qui defunctus est.

Pag. 236. πόλις ἐστὶ Λέσβου] Urbs est Lesbi Mitylene magna & pulchra. Intercipitur enim Euripis fretis, affluente mari, ornaturque pontibus e polito lapide & candido. Credas te non urbem videre, sed insulam.

Ead. λάμπει ἀωσφόρος] Splendet Lucifer spectandus inter alia sydera.

Ead. ἀστέρες μὲν)

Stellae quidem circa pulchram Lunam
Mox occultant splendidam comam
Cum plena maxime refulserit.

Ead. ὡς δ' ὅτ' ἀν' οὐρανὸν)

Ut lato in caelo quando inter sydera Luna
Emicat effulgens.

Pag. 240. Εὐθύφρονα δὲ) Eutyphronem qui patri diem dixerat ob violatum hospitium cum pauca de iustitia & pietate disseruisset ab instituto revocavit.

Ead ξενίας δίκην) Hospitii causam.

Ead. ξενίας) Hospitii. ξενοκτονίας) caedis in hospite patratae.

Ead. ἄχρηστον γὰρ ᾤετο) Inutile enim arbitrabatur in his rebus turpiter occupari.

Ead μικρολογίαν) Anxiam circa res viles occupationem.

Pag. 241. πάγκαλος) Pancatus. παγκάλως, pulcherrime *pro* Pancatus,

Ead. ἔχει παγκάλως) Recte habent.

Ead. τάλαντα πέντε) Talenta quinque, *non* talenta decem.

Pag. 242. τίθει μαγείρῳ μνᾶς.)

Coquo decem assigna minas, medico drachmam.
Parasito talenta quinque, consultori fumum
Lenae talentum, Philosopho triobolum.

Pag.

Pag. 244. γῆς ὀστέοισιν) Terrae ossibus impingens pedem.
Pag. 245. ἀρνύμενος ἥν τε ψυχὴν)
Ipse suo socios redimens reditu atque salute.
Ead. ἄρνυσθαι) Permutare agno rem quampiam.
Ead. ὠνεῖσθαι) Emere ab asinis, & vendere, a pullis equorum.
Ead. καὶ τὴν ἑαυτοῦ) Et suam ipsius animam, & suum reditum pro sociis.
Ead. φιλοψευδεῖ) Amico mendacii.
Ead. σώζοντε αὐτοῦ) Dum vitam suam incolumem servare cupit, & reditum sociorum consequi.
Pag. 248. ἀτεχνίαν) nullam artem.
Pag. 250. πεττεύω) calculis ludo.
Pag. 253. τῷ δ' ἤδη δύο.)
Secula praeteriti iam bina peregrat aevi
Quicum floruerat, multis iam lumine cassis
Tertia namque Pyli senior iam regna tenebat.
Pag. 254. αἱ ἐκκλησιάζουσαι) concionantes.
Ead. ἐκεῖνο δ' οὐ)
Verum illud haud curae fuit, quonam modo
Manus in altum tolleremus dexteras.
Ead. πανδημία) Ubique manibus dexteris inhorruit.
Aether, iubentum liberos nos egredi.
Pag. 255. αἰρέτω τὰς) tollat manus cuicumque haec ita videntur.
Ead. τραυλότητα) Balbutiem.
Pag. 256. τὰ ἡφαιστότευκτα) a Vulcano fabricata.
Ead. αὐτομάτους) sponte sua divinum certamen inire.
Pag. 257. τοὺς γὰρ μετὰ) Eos enim qui cum iam ad utilem aetatem pervenissent, partes eas corporis quibus liberi procreantur, exciderint, aiunt acrius & impotentius ad libidinem velut oestro quodam incita, nec incitari modo, verum etiam ut iis visum fuerit obvias quasque sine periculo corrumpere.
Ead. πότερον ὑπ' ἄτης) Num Noxa miseram vexat, an mori cupit?

Ead. ἄτης) a Noxa, *quae Dea est vindex, & damni auctor.*
ἄσης) fastidio.

Ead ἀασάμην οὐδ' αὐτὸς Offendi neque ipse id nego.

Pag 258. τὸ δ' ἀασάμην) ἀασάμην verbum est, ex quo fit ἄτη, cuius nominis prior syllaba semper producitur, quia ex crasi duorum temporum nata est: quamvis ἄση) quae vox aliud significat quam ἄτη, ut & medici docent) corripiat priorem: quemadmodum indicat Euripides his verbis -- cor liberavit calamitate.

Ead. πότερον) Fastidione, an exitum vitae petens?

Ead τῶν πολιτικωτάτων) quaestionum maxime civilium.

Pag. 259. οἴκοθεν ὁ μάρτυς) Domesticus testis.

Pag. 263. εὖτε γὰρ ἰσόθεος)

Nam cum diis similis Libyae super arva volaret
Perseus Eurymedon (genitrice hoc nomen ab ipsa)
Gorgoneae modo caesa ferens regi ora Medusae,
Quotquot humum passim guttae tetigere cruentae,
Protinus exceptas istos animavit in angues.

Pag. 264. οἱ μετὰ λόγου) Qui vitam cum ratione traduxerunt Christiani sunt, etsi Athei habiti fuerint, ut apud Graecos Socrates & Heraclitus, aliique similes illorum, apud Barbaros autem Abraham & Ananias, & Asarias, & Misael, & Helias, & alii complures.

Ead. θαυμάζειν ἔπεισί μοι) Mirari mihi venit in mentem, quonam pacto Euhemerum Acragantinum & Nicanorem Cyprium & Diagoram,& Hipponem Melium, & Cyrenaeum illum praeterea, cui nomen Theodorus, & multos alios, qui modeste, frugaliterque vixerunt, & acutius quodammodo, quam caeteri homines, hunc de diis errorem perspexerunt, impios & atheos appellarint: qui ut veritatem ipsam non viderint, de errore certe suspicati sunt: in quo quidem non parva est scintilla ad veritatis & sapientiae cognitionem excitandam.

Pag. 265. ἐν ἀναλύσει) In resolutione descriptae figurae.

Pag. 267.

Pag. 267. ἀντὶ τῆς) Pro faelicitate in amoribus.

Pag. 268. σεῦται γὰρ νηῶν]

Namque excissurum puppes se iactat, & ipsas
Igne incensurum rutilo.

Ead. ἐπειδὴ ὅτι) Quoniam in ora navis simulachra erant & imagines Deorum.

Ead. Τυδέος ὃν] Tydei qui Thebis fusa est tellure sepultus.

Ead. χυτὴ δέ) Minuta etiamnum terra quae mortuis iniicitur: non enim glebae ipsae imponuntur sed pulvis, qui est terra fusa & comminuta.

Ead. Κύπρον Caram Cyprum relinquens & Paphum circumfluam.

Ead. Κύπρε, Πάφου τε) Cypri, Paphique sola possidens sortem.

Pag. 273. περὶ ἀδολεσχίας) de garrulitate.

Ead. ἐνεργητικῶς) activis passive.

Pag. 278. μυστηριῶδες) Arcanum, & mysterii plenum.

Ead. ἐν ἀπορρήτοις) Inter secreta.

Ead. Ὑδρόχαρις δέ τε) Hydrocharis vero occidit Pernivorum regem.

Ead. ὣς εἰπὼν) Sic fatus, hos quidem reliquit ibi: perrexit autem ad alios.

Pag. 279. ἀλλ' ἴθι σὺ μὲν) At tu celeriter hinc abi. quid vis agam?

Ead. ἀρχαῖον) Priscum.

Ead. ἄνδρα μοι ἔννεπε) Dic mihi Musa virum versutum.

Ead. οὐλομένην) Pestiferam multas clades quae invexit Achivis.

Pag. 280 ἀλλὰ φόωσδε.)

Verum age quamprimum lucem, superosque revise,
Atque haec uxori posthac narrare memento.

Ead. παρ πυρί) Ante focum haec dicenda, hyberni frigoris hora.

Ead. τερατολογίαν) Portentorum narrationem.

Pag. 281.) εἰσὶν γὰρ ἡμῖν.)

Caenae parati ex convocatis ſunt duo
Invicti edendo, Philocrates & Philocrates:
Nam cum ſit unus, ego duos ratiocinor,
Aut tres potius.

Ead. Φιλοκράτης καὶ Φιλοκτήτης) Philocrates & Philoctetes.

Ead. ἀσπίδα, φρῦνον)

Aſpida, bufonem fuge, & anguem & Laodicenſes
Atque canem rabidum, Laodicenſque iterum.

Pag. 282. ἡνίκα τὰ πρῶτα]

Cum primum rapidi ſubiit Sol aſtra leonis,
Tunc & Eteſiae ingenti ſtridore per altum.
Praecipitant.

Ead. κυλλοποδίωνα) Claudum; cruribus incurvis.

Ead. ὑποκοριζομένην) Blandientem.

Pag. 283. Δύσπαρι) Vane Pari, & forma tantum bone, qui muliebri.

Victus amore iaces, deceptor.

Ead. Ἕκτορ] O formoſe Hector, pugnam ergo deſeruiſti?

Ead. ὥτως δ' ὅμηρος) Sic Homerus eos deridet, quos pudet claudos eſſe vel caecos: neque vituperandum ducens, quod turpe non eſt; nec turpe quicquam exiſtimans, quod non a nobis, ſed a fortuna fiat.

Pag. 284. σκηνορράφον) q. ſcenarum conſutorem.

Ead. ὡς οὔτε σκηνὴν) Sapientem decere nec ſcenam γράφειν, nec decretum.

Pag. 286. φίλη μετ' αὐτοῦ)

Iacebo amica ſimul cum amico, facinore
Sancto peracto, longius enim tempus eſt
Quo me placere mortuis, quam aliis, decet:
Cum illis enim ſemper ero.

Pag. 287. καὶ τὴν γῆν κτλ) Et terram in orbem cieri, primum dixiſſe ferunt Hicetam Syracuſium.

Pag.289. ἔπειτα δὲ] Deinde idem in veris ac magnis eorum quibus adulatur peccatis, nihil ſe ſcire, nec intelli-

telligere ſimulans, ad errata leviſſima, nihil ad eos pertinentia mire concitatur, ſi quod vas neglectum iacere conſpexerit, ſi parum ſplendide habitantem: ſi tondeatur negligenter, ſi togam, canem, aut equum, parum, ut oportet curantem videat. Caeterum parentum contemptus, liberorum neglectus, uxoris contumelia, faſtus in familiares, pecuniarum conſumptio, nihil hunc movent; in his elinguis eſt in his timidus, perinde quaſi aliptes athletam inebriari ſcortarique ſinens, circa lecythum & ſtrigilem moroſus ſit: aut grammaticus de tabula deque ſtilo caſtiget, porro ſyllogiſmum aut barbariſmum committentem audire ſe diſſimulet.

Ead. κυραὶ καὶ ἀμπεχόνης] tonſurae, & veſtis.

Pag 290. πρὸς τοὺς ἐγκαλίσαντας] In eos qui reprehendebant prolixitatem exordiorum.

Ead. νυνὶ δὲ ἂν] Nunc vero ſi viderimus hominem, qui tunicam habeat oblique pendentem, aut aliam veſtem male compoſitam, erigimus & admonemus: Sin viderimus vitam diſſolutam, ne verbum quidem emittimus.

Pag. 291. ὁ θάνατος] Mors nihil ad nos. Quod enim diſſolutum eſt ſenſu vacat: quod vero ſenſu vacat, nihil ad nos.

Ead. τὸ διαλυθὲν.] id quod diſſolutum eſt, ſed ipſa diſſolutio.

Ead. λῆμμα] *aſſumptum*, Mors animae & corporis diſſolutio.

Ead. τοιοῦτος καὶ ὁ περὶ] Talis eſt Epicuri de morte oratio. Neque enim ex praemiſſis propoſitionibus, Quod diſſolutum eſt ſenſu vacat & quod ſenſu vacat nihil ad nos, colligitur, mortem nihil ad nos ut ipſe putat. Sed, id quod diſſolutum eſt nihil ad nos pertinere. Atqui mors eſt non id quod diſſolutum; ſed ipſa diſſolutio: nec vero qui id, quod diſſolutum

est, sensu vacare dederit, continuo dissolutionem sine sensu fieri concesserit.

Ead. τὸ ἀλγοῦν] Id quod dolorem sentit. ἀντὶ τοῦ) pro eo quod dolorem adfert.

Pag. 293 καὶ ὅτι) Et quod non sit eius munus persuadere.

Ead. τὴν ῥητορικὴν] Eloquentiam persuasionis effectricem esse, & summum illius caput in eo terminari, ac perfici.

Ead. τὸ σοφιστικὸν) Sophisticum opus cerni non ex facultate, sed ex consilio & instituto.

Ead. περὶ τοῦ ἀλαζόνος) De arrogante.

Ead. διδασκαλικὴν καὶ πειστικὴν) Ad docendum comparatam aut ad persuadendum.

Pag. 295. παραλογίζονται) Vitiose ratiocinantur, decipiuntur.

Ead. εἰς αὔριον) in crastinum res seriae.

Ead. ἀναγνωρίσει) Agnitione.

Pag. 296. οὐκ ἄγευστον) Non penitus ieiunum.

Ead. ἐγὼ δὲ] Ego purpurisso diffluens, fuco illita,
Et fimbriata veste corpus obtegens
Steti otiosa lene carmen occinens,
Ludensque, ut aliquem forte captarem virum.
Adeste Musae, in os meum descendite.
Date carmen aliquod mollius ex Ionicis.

Ead. χλωρὰν) virentem & pubescentem.

Ead. ἔρως ἀνίκατε) Amor invicte pugna.
Amor, qui in divitias incidis
Qui in mollibus genis
Puellae pernoctas,

Pag. 298. τὸ φάρμακόν σου)
Tuo ingravescit morbus ab medicamine.

Pag. 299. οὐ φιλάνθρωπος.) Humanus haud es nam tibi gratum est dare.

Pag. 300. δικάζουσι) Dant etiam actionem eius criminis, cuius caussa maxima quidem inter homines odia sunt; iudicia vero nequaquam. Est autem ingratitudinis crimen.

Ead,

Ead. Μῆδον ὄρνιν) Medam avem *vocat* quoniam Perſas etiam Medos vocabant.

Pag. 301. οὐκ ἐπιχώριον) Non eſſe tunc ex uſu & more, *praeſentis ſcilicet fortunae*.

Ead. πολυπραγμοσύνης] Quod ergo dixi, recidat in caput meum.

Pag. 302. μνημόνευε) Memor eſto.

Pag. 305. λώρυμα) Loruma urbs Cariae.

Pag. 306. ἐπίκτητος) Aſcitia

Pag. 307. τοὺς ἐπὶ δυσαίων)

Pone ſequebatur rabidorum turba Sabirum,
Queis hirſuta rigent condenſis pectora ſetis:
Hiſpida pectoribus corda. Hinc interrita mens eſt:
Nec fera magnanimi Bellonae ſigna paveſcunt.

Pag. 309. περὶ γὰρ τῶν) De iis enim quae aliter fieri, aut eſſe, aut habere non poſſunt, nemo deliberat, qui modo ita exiſtimet.

Pag. 310. εἶναι] eſſe; γίνεσθαι] fieri.

Ead. ὅτι ἀνωφελές] Quia inutile, & nullius uſus.

Ead. εἰ μὴ μάτην) Niſi fruſtra quidem periclitaturum arbitrabatur nihilque amplius profecturum.

Ead. καὶ τί) Et vero quid utilitatis adfert, locupletari?

Ead. πέτραν κοιλαίνει) Aſſidue petram cavat undae gutta cadendo.

Pag. 311. ὦ μάκαρ ὅστις] Foelix Muſarum qui ſacra colebat in illo.

Tempore: cum intonſo ſurgebant gramina campo:
Omnia nunc diſperſa: ſuis ſtant finibus artes.
Poſtremi in ſtadio ſuperamus: nec licet ulli
Quocumque aſpiciat modo iunctum impellere currum.

Pag. 313. ἔστι δὲ καὶ βιβλιοθήκη] Eſt & bibliotheca, & Homereum, porticus quadrata, in qua templum eſt Homeri & ſtatua. Vendicant enim ſibi & ipſi Poetam. Et quidem numiſma quoddam eſt apud ipſos,

quod

quod Homereum dicitur.

Pag. 315. ἀντιμυκτηρίζειν) Vicissim irridere.

Ead. ἀκόλαστον) Intemperanti lingua erat, turpi malo.

Pag. 316 τλὼ τῶν τὸ φρέαρ) Circa puteum sine arte saltare.

Pag. 317. ἕλκων ἐφ') Trahens ad se, ut caecias nubes.

Pag. 318. ὅσα κόνις) *innumerabilia* quantum est pulveris.

Pag. 319. φῶς ἀγαθὸν) Lumen bonum.

Ead. τῆς εἰρήνης) Pacis. Tolle, tolle mazam cantharo celerrime.

Pag. 320. ὡς ἀργαλέον)

Quam dura res est Iuppiter summe, & Dii,
Insanientis ferre heri libidinem!

Ead. ὦ Ζεῦ βασιλεῦ) Vide pag. 137.

Pag. 321. ἐν τῷ κατ' ἰητρεῖον) In libro de iis, quae fiunt in officina medici.

Pag. 326. φασὶ) Hinc enim iuvenes, ut aiunt, illucescente die sepeliebant propinqui: quasi sol tanti mali aspectum ferre non posset. Ideoque rapere ipsos dies dicebatur.

Pag. 327. νεωτέρων τινῶν) recentiorum quorumdam.

Ead. δὸς ἄρτον) Da panem mendico, atque obsoni vice pugnum.

Ead. ἀκέφαλος) Sine capite.

Ead. αὐτῷ τῷ θυλάκῳ) ipso sacco, *non manu Proverb.*

P. 329. Τιμαγένης ἐξέπεσε) Timagenes Caesaris excidit amicitia quum nullam quidem unquam liberam vocem emisisset: verum passim in conviviis, & in ambulationibus, nullum certum ad finem:

Sed fore ridiculum quodcumque putabat Achivis.
amicitiae praetextu abutebatur ad iacienda convicia.

Pag. 335. οὔτε ὑπὸ) Neque vi frigoris congelare oleum; neque vi igni, : sed ab utroque densari.

Ead. ἐν τοῖς ψύχεσι δὲ) Frigoribus & gelu densatur oleum, non congelat autem, propter calorem enim, non congelat, aer quippe calidus est, & congelare nequit.

Ead.

Ead. κεκρυςάλλωται] conglaciavit.

Pag 338. περὶ φυτῶν] De plantis.

Ead. καὶ γὰρ] Nam & medulla exempta, & ab radice excisa rursus germinant.

Pag. 340. σίβυλλαι καὶ] Sibyllae & Bacchides. l. e. Bacides.

Ead. ἤδη δὲ καὶ] Iam vero & apud Graecos vates fatidici frequentes esse dicuntur, ut Bacides; unus quidem Baeotius, alter Arcas; qui multa multis praedixerunt.

Pag. 344. ἀκίνητοι] immobiles.

Pag. 345. ἀπὸ δὲ τῆς μάχης] Post pugnam vero Alexander duobus tantum comitibus venit ad Istrum fluvium eorum, qui in Europa sunt, maximum & plurimas terras obeuntem.

Pag. 347. διάνοια] cogitatio.

Ead. ἄνοια] amentia.

Ead. εἰρωνευόμενος] per ironiam loquens.

Ead. εἰρωνεύεται ὁ] Ironice loquitur Alcibiades, cum de se ait, etiamsi demens quibusdam videatur; suam certe amentiam non inutilem esse civitati sed plane utilem.

Ead. καὶ ταῦτα] Ac mea certe iuventus & amentia quam afferre natura videbatur; contra potentiam Poloponnensium, oratione apposita dicendo; tum etiam irae fidem faciendo, persuasit *eam non esse metuendam*.

Pag.348. ὥστ' οἱ μὴ) Quare qui non severe coercent hanc aetatem, non animadvertunt se in eo impudentiae licentiam ad faciendas iniurias dare.

Eadem. κρατῆρας τε κεράσαντες) Paterasque miscentes in universo exercitu, poculisque aureis & argenteis libantes; tum duces, tum caeteri qui vehebantur.

Pag. 349. παιδορθωταῖς) Correctoribus.

Pag. 350. ἔπεα πτερόεντα) Verba alata.

Pag. 352. περὶ ἑρμηνείας) De interpretatione.
Ead. τόκα μὲν) Tum quidem apud illos eram, tum vero apud illos ego.
Ead. καὶ τὸ παρὰ προσδοκίαν) Praeter expectationem dictum.
Ead. τὸ κατηγορούμενον) Praedicatum cum subiecto.
Pag. 353. μωρόσοφοι) Stultisapientes.
Pag. 354. ἐν οἷς ἡ θεωρία) In quibus contemplatio purgationem potius efficit, quam disciplina.
Ead. ὅτι δὲ καὶ νόσους) Quod vero etiam morbis medeatur Musica narrat Theophrastus in libro de enthusiasmo, dicens Ischiacos morbo levari, si quis phrygiam harmoniam incinat tibicen.
Pag. 355. ἐνεπερπερευσάμην) Ostentavi me.
Ead. ἡ ἀγάπη) Charitas non agit perperam.
Ead. ἐν ἀσκητικοῖς) De vita monachorum.

Quicquid non propter utilitatem, sed ornamenti tantum
gratia fit perperam fieri dicitur.

Pag. 358. οὐ σύ μοι) Non me gratis dimiseris.
Ead. ζώγρει) Duc vivum Atride, tu munera digna capesses.
Pag. 360. ἐγένετο δὲ καὶ) Fuit & Pittacus legum conditor non politiae reip. lex autem ipsius praecipua haec est, ebrios si quid peccarint graviores poenas pendere, quam sobrios.
Ead. καθόλου) in universum.
Ead. ἐάν τις) si quis ebrius peccaret.
Ead. ἄν τυπτήσωσι) Si verberarint l. s. si quid peccarint.
Pag. 361. Δαμαγόραν)

Damagorae & Pestis numerum qui audiverat unum
Esse, utrumque simul lancibus imposuit
At gravior depressa fuit, qua lance locatus.
Damagoras, levior altera pestis erat.

Pag. 362. παραστιχίς) notatio ex primis versuum literis.

Ead.

INTERPRETATIO.

Ead. λεύκη) populus alba.

Ead. ὦ μάκαρ) O foelix Attrida fato genite, Fortunate.

Pag. πρὸς ὑγείαν) Ad salubritatem, aestate quidem ventis perfla:ı, hyeme vero Soli expositam esse.

Ead. δεύτερον) Deinde vero quae ad Boream: commodiorem enim habent hyemem.

Ead. εὐήλιοι) Soli expositae.

Pag. 368. ὕπελα) subaegra.

Pag. 370. ὦ μῆτερ)

O mater, oro, ne mihi ne concute.
Sanguine madentes viperasque palpebras.

Pag. 377. ὅλῳ τῷ μυκτῆρι] Toto naso *suspendentes*.

Ead. σύκῳ μὰ τὴν) Ficu per Cererem *similior*.

Ead. οὐ παῖς Ἀχιλλέως) Non satus Achille, verum Achilles ipsus es.

Pag. 278. ταύτης τοι) Horum ego generis me iacto, & sanguinis esse.

Pag. 382. προκάλυμμα) Velum.

Ead. ἔρως γὰρ) Amor enim cum iuvenilem & probae indolis animam attigerit, in virtutem desinit per amicitiam.

Pag. 384. παρ' Ἀθηναίοις] Apud Athenienses licet uxores ducere, sorores ex eodem patre natas.

Ead. τὰς ὁμοπατρίας) Eodem patre natas.

Ead. τὰς ὁμομητρίας) Eadem matre.

Ead. ὁ μὲν οὖν Ἀθηναῖος) Atheniensis quidem Solo permisisset ducere ex eodem patre genitas, ex eadem matre vetuit. At contra Lacedaemonius legislator, cum inter uterinos nuptias permisisset, interdixit iis, qui ex eodem patre geniti essent.

Ead. ὁμομήτριος) Uterina.

Pag. 385. θαυμασιωτάτην) Admirabilem fuisse ait Theophrastus suis temporibus Chaldaeorum de hisce rebus scientiam: qui & alia praedicerent, & vitam cuius-

cuiusque ac mortem. Nec tantum, quae communia essent, qualia sunt tempestas & serenitas, ut Mercurii stellam, cum hyeme fulgida apparet, frigora significare: ardores vero, cum aestate. Omnia, inquam, illos & privata & communia ex caelestibus praenoscere, scripsit Theophrastus in libro de signis.

Pag. 386. *μητέρα χρυσοστεφάνων*) Matrem certaminum in quibus sunt aureae coronae.

Ead. ὁ δὲ Κυαξάρης) Cyaxares vero haec quidem accepit: misit porro ad illum filiam, coronam auream & torques ferentem.

Ead. χρύσεα χαλκείων) aurea aeneis.

Ead. ταινίαις τε) Taeniis redimitus, sertisque festivis.

Pag. 387. καὶ οἱ μὲν Σικυώνιοι) Quibus verbis erecto animo effecti Sicyonii, omnes pariter etiam illi, quibus antea res acta displicuerat, constituerunt strenue bellum suscipere. Et Brasidam cum in caeteris honeste acceperunt, tum vero & publice aurea corona redimierunt, ut Graeciae liberatorum: & privatim taeniis coronaverunt, ac tanquam athletam divinis honoribus cumulabant.

Pag. 388. πυροὺς εἰς δῆμον) Triticum in populum.

Pag. 389. κατὰ συμβεβηκός) per accidens.

Pag. 391. ἀναβάσεως) Expeditionis Cyri.

Ead. Κῦρος δὲ ἀνέβη) Cyrus autem conscendit montes, nemine prohibente, & vidit tentoria, ubi custodias agebant Cilices.

Ead. εἷλε) cepit, non εἶδε vidit.

Ead. αἱ δὲ κῶμαι) vici autem in quibus castra metabantur, Parysatidis erant, illi ad vitam dati.

Ead. Ζώνην) Zonam *non* vitam.

Pag. 392. ἐπεί ποτ') Audivi equidem a quodam fide digno, eorum qui legati ad regem profecti erant, cum diceret.

ret se magnum quendam fertilemque agrum unius prope diei itinere patentem peragrasse, quem incolae Zonam reginae nuncuparent. Esse & alium quempiam, quem reginae Calyptram: aliaque adeo loca esse & lata & feracia ad mundum muliebrem illi suppeditandum destinata.

Pag. 395. τέκτων] Faber cum sis fecisti non fabrilia.

Ead. ἐσι μὲν φαινόμενα) Sunt quidem, quia apparent tanquam animalia post abortionem: non sunt autem, quia moriuntur postea. Et sunt quidem phantasia, quia in breve tempus existunt; viribus autem non sunt.

Ead. ἔκπτωσιν) prolapsionem.

Ead. ἔκτρωσιν) abortivum partum.

Pag. 396. οὐδὲν ὑγιὲς] nihil sani.

Pag. 398. τὸ ἀναμάρτητον) Nihil peccare.

Ead. ἔςι δὲ τὸ) Est aut Tetta quidem, amici: atta vero alumni, pappa patris: ἠθεῖε fratris.

Pag. 400. τὸ δὲ ςράτευμα) Ita exercitum iam defecerat commeatus, neque coemendi facultas erat reliqua, nisi in Lydio foro ab iis barbaris, qui imperio Cyri parebant, ubi farinae *aut ferinae* capitha siclis quatuor vendebatur.

Ead. τὴν καπίθην) capitham farinae.

Ead. ἀνάγκη] Necesse est eum qui syllogismum facit aut inductionem demostrare quolibet, vel quemlibet.

Ead. ἢ ὁντινοῦν] Vel quemlibet.

Ead. προσθήκην] Additamentum.

Pag. 401. οὔτ' ἀνέλπιςον] Neque spem omnem praecidere iis, qui defecerunt, quasi nullus esset respiciendi locus.

Ead παρέλκει) Redundat.

Ead. ἔπεισεν αὐτὸν) Persuasit ipsi, aut imposuit, ut Aethrae se iungeret.

Ead. ἢ δὲ ἠπάτησε) Aut imposuit, decepit.

Pag.

Graecorum Locorum Interpretatio.

Pag. 402. *σίγα πᾶς)* Tacite maneat omnis populus.

Ead. *ὧν ἴχνος)* Quorum veſtigia etiam num retinentes, cum magiſtratus auguriis, aut ſacrificiis vacat, clamant Hoc age.

Pag. 403. *αὐτὸς ἔφα)* Ipſe dixit.

Pag. 404. *ἀττικώτατα)* Attice vel maxime.

Pag. 405. *Γοργίας)* Georgias Lentinus.

Ead. *οἷον καὶ τὸ)* Quale & illud Thaletis Mileſii.

Ead. *ὑπηνέμιον)* Inanem & ventoſum.

Ead. *σοὶ μὲν)* Tibi haec videntur, at mihi quidem ſecus.

Pag. 408. *οὐσία)* Eſſentia.

F I N I S.

